

GUY DES CARS

BRUTA

GUY DES CARS

---

bruta

Coperta de
MIHAI MĂNESCU

Guy des Cars
LA BRUTE
© Flammarion

GUY DES CARS

bruta

În româneşte de Tudor Mihail

Bucureşti - 1969
● EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ ●

CAPITOLUL I

ACUZATUL

Străbătea de trei ori pe săptămînă, după cum obişnuia de aproape jumătate de veac, Galeria Tocmelilor, după ce dădea mai întîi o raită prin Sala Paşilor Pierduţi. Pretindea că această plimbare de care nu s-ar fi putut dispensa îi îngăduie să „respire aerul binefăcător al Palatului". Totul — începînd cu umbletul său tîrşit şi pînă la felul aparte în care-şi ţinea roba spre a saluta cu două degete vreun confrate întîlnit întîmplător, sau prin schiţarea unei uşoare înclinări din cap — totul dovedea la el îndelungată obişnuinţă. În zilele de luni, miercuri şi vineri, la orele unu după-amiază precis, îl puteai zări urcînd treptele mari ale scării exterioare ce răspundea în bulevardul Palatului, după care se îndrepta către garderoba avocaţilor, fără să acorde vreo atenţie celor ce se petreceau în jur.

Lăsa acolo, aproape cu părere de rău, pălăria melon pe timp de iarnă şi canotiera din pai îngălbenit în zilele călduroase, acoperindu-şi apoi capul cu o tocă uzată pe care o trăgea mult spre spate, ca să-şi camufleze ceafa văduvită de păr. Cu toca pe cap, se înfăşura într-o robă roasă,

pe care nu se zărea nici legiunea de onoare, nici bareta vreunei alte decorații, fără a se osteni măcar să-și scoată jacheta verzuie. Acest veștmînt dublu îi împrumuta o corpolență cu totul opusă taliei pe care o avea în realitate la cei șaizeci de ani binișor trecuți. În momentul în care părăsea garderoba spre a porni în obișnuita sa raită, își întregea ținuta strecurîndu-și sub brațul stîng o servietă de piele în care nu se afla alt act juridic în afara *Gazetei Palatului*.

Abia după ce se vedea echipat cu aceste atribute ale profesiei începea să-și salute confrații, considerînd că n-o putea face decît după ce-și părăsea incognitoul civil și-l înlocuia cu splendoarea ținutei judiciare. Cunoștea din vedere pe toată lumea din Palat, începînd cu cei mai iluștrii președinți de Curte și sfîrșind cu cei mai umili grefieri, inclusiv bineînțeles interminabila cohortă de procurori, apărători, avocați și avocăței cu care se întîlnise de atîtea ori, din întîmplare, fie în sălile de ședință supraîncălzite, fie pe culoarele prăfuite sau pe nesfîrșitele scări interioare. Îi cunoștea pe toți. În schimb, nimeni nu știa exact cine e el... Cei mai tineri dintre tinerii confrați se întrebau chiar cine o fi arătarea asta atît de caraghios împopoțonată, cu mustața pleoștită și cu ochelarii ce-i tremurau pe șaua nasului precum și ce anume l-o fi îmboldind să gonească necontenit prin imensa clădire, în care pleda de altfel foarte rar.

Se sinchisea destul de puțin de părerile baroului asupra persoanei sale. Umbla din grefă în grefă, de la o instanță la cealaltă spre a consulta avizierul cu „lista proceselor". De patru sau de cinci ori pe an putea fi văzut pledînd la bara vreunei instanțe corecționale, unde se străduia să smulgă clemența judecătorilor pentru vreun vagabond înrăit. Activitatea profesională, talentul oratoric și ambițiile sale păreau să se limiteze aici. Așa se înfățișa Victor Deliot, înscris în baroul parizian cu patruzeci și cinci de ani în urmă...

Îl vedeai mereu singur... Puţini dintre vechii colegi îi făceau în treacăt un semn amical dar fără să se oprească, preferînd să evite un confrate atît de puţin ancorat în profesiune şi, neîndoios, incapabil să le procure cîndva vreun proces interesant. Iată de ce Victor Deliot rămase surprins şi alarmat totodată cînd fu ajuns din urmă de un aprod :

— Ah, maestre Deliot... Vă caut peste tot de vreo douăzeci de minute... Domnul decan Musnier vă invită de urgenţă în cabinetul dumisale.

— Decanul ? bîigui bătrînul avocat. Ce vrea cu mine ?

— Nu ştiu, răspunse aprodul. Dar pare să fie ceva grabnic ! Sînteţi aşteptat...

— Bine, bine, mă duc...

Nu se grăbea prea tare, întrucît îl cunoştea pe Musnier de foarte multă vreme. Urmaseră împreună cursurile Facultăţii de drept şi se înscriseseră în acelaşi an ca stagiari în baroul din Paris, după ce în prealabil îşi ajutase colegul la teza de licenţă. Acest Musnier se dovedise un student nu tocmai strălucit, pe cînd Deliot aproape că uluise juriul examinator.

Dar, de la acele vremuri îndepărtate, lucrurile se schimbaseră. Musnier avusese deosebitul noroc să fie numit la începutul carierii ca apărător din oficiu într-un răsunător proces de moravuri şi izbutise să obţină achitarea unei cliente condamnată cu anticipaţie de opinia publică. Tînărului avocat nu-i mai rămînea decît să se lase purtat pe valurile unui renume crescînd ; renume mult prea exagerat după opinia lui Deliot, care-şi considera colegul drept un pledant execrabil. Totuşi, după patruzeci şi cinci de ani de mediocritate şi cu cariera ratată, se resemna să vegeteze, mulţumindu-se doar cu acele „cazuri" pe care confraţii săi le refuzau. Victor Deliot trăia de azi pe mîine din micile trebuşoare ale Palatului de justiţie...

De fapt îl detesta cordial pe Musnier, care, aidoma tuturor ariviştilor, nu ţinea să întîlnească în calea-i triumfală colegi din tinereţe care-l cunoscuseră sub aspecte mult mai puţin strălucitoare. I se întîmpla lui Deliot să se

încrucişeze uneori cu Musnier pe sălile Palatului, după ce acesta fusese numit în invidiatul său post : dar decanul, pătruns de importanţa persoanei sale şi a înaltului rang ce-l deţinea, abia catadicsea să-i răspundă la salut. Deliot nu era surprins peste măsură, deoarece îşi dădea seama că în ochii unora ca Musnier el trecea drept o ruşine a Corpului de avocaţi, întrucît ei nu admiteau un ghinion persistent. În această stare de spirit, bătrînul avocat ratat ciocăni cu timiditate la uşa domnului decan.

— Bună ziua, Deliot ! rosti acesta cu o amabilitate ce nu-i stătea în obicei. Îmi pare c-a trecut multă vreme de cînd n-am mai stat de vorbă ! De ce naiba nu vii niciodată să mă vezi ?

Deliot era uluit : fostul său coleg de facultate i se înfăţişa aproape surîzător :

— Ei, ce mai întrebi ? se bîlbîi avocatul. Nu vroiam să te deranjez : eşti doar atît de ocupat...

— Nicidecum, dragă prietene ! Şi în nici un caz pentru un amic. O ţigară de foi ?

Deliot ezită un pic înainte de a întinde mîna către minunata cutie ce i se oferea şi spuse după ce luă una :

— Mulţumesc ! O voi savura diseară...

— Mai ia, te rog ! Ia mai multe... Şi decanul îi întinse un pumn de trabucuri pe care Deliot, jenat, se grăbi să le îndese prin deschizătura robei, într-un buzunar al vestei.

— Dar bine, amice, de ce nu stai jos ?

Deliot se execută. Musnier rămase în picioare şi începu să se plimbe de-a lungul şi de-a latul cabinetului, în spatele vastului său birou, fără să înceteze a vorbi :

— Spune-mi, te rog, ai auzit despre cazul Vauthier ?

— Nu.

— După cum te cunosc, nu-i de mirare ! Nu te vei schimba oare niciodată ? În definitiv ce tot învîrteşti prin Palat cît e ziua de lungă ?

— Hoinăresc...

— Vezi ? Asta mă-ntristează... De aceea m-am şi gîndit la tine.

Deliot holbă ochii şi clipi repede în spatele ochelarilor.

— Acest caz Vauthier, de care tu n-ai habar, a făcut totuşi destulă vîlvă acum şase luni... Vauthier ăsta a ucis un american pe bordul pachebotului *De Grasse*, în timpul unei călătorii de la New York la le Havre... O crimă stupidă, al cărei mobil real nu a putut fi descoperit încă. Vauthier a ucis un om pe care nu-l văzuse niciodată în viaţa lui, nu-l cunoştea şi nici măcar nu l-a jefuit. Comandantul lui *De Grasse*, cum e şi lesne de înţeles, l-a arestat pe loc şi l-a predat ulterior poliţiei care a venit la debarcaderul din le Havre să-l preia. Actualmente e deţinut la Santé şi peste trei săptămîni va fi judecat de Curtea cu juri. Cam asta ar fi totul...

— Şi numai spre a-mi relata acest fapt divers ai fost atît de grăbit să mă vezi ?

— Da. Fiindcă am intenţia să-ţi încredinţez procesul.

— Mie ?

— Întocmai.

— Dar ştii foarte bine că eu nu-s pledant la Curtea cu juri !

— Un motiv în plus ca să devii ! Încă nu te-ai săturat de corecţional ? Ascultă-mă, amice : mă mîhneşte să văd că un om de valoare, la vîrsta ta, îşi iroseşte timpul şi talentul în procese cu cîini striviţi, de contravenţii sau de mici proxeneţi. Trezeşte-te odată, Deliot ! Corecţionalul mă face să rîd în timp ce Curtea de juri e ceva foarte serios... Gîndeşte-te că de îndată ce un individ e în primejdie să-şi piardă capul, întreaga opinie publică se pasionează. Şi numai ea contează în cariera noastră ! Fii sigur că dacă izbuteşti să te descurci onorabil cu acest caz Vauthier, ai şanse să capeţi şi altele, poate şi mai frumoase !

— Evident... recunoscu Deliot. Poate că ai dreptate şi îţi mulţumesc că te-ai gîndit la mine...

— Ţin însă să te avertizez de la început că nu trebuie să te aştepţi la cine ştie ce onorariu : din punct de vedere financiar, cazul Vauthier nu-i o afacere interesantă. Bani nu prea sînt... Dar ca reclamă, e cît se poate de bun... A, da, am uitat să-ţi comunic un detaliu important. S-au mai

ocupat de acest caz doi confraţi de-ai noştri : Charmaux şi de Silves. Îi cunoşti ?

— După nume...

— Nici asta nu mă miră ! Dar bine, dragul meu prieten, eşti chiar hotărît să nu cunoşti pe nimeni ? De fapt, acesta e şi motivul pentru care nu lucrezi ! Între confraţi, se mai sprijină unul pe altul, mai trece unul altuia cîte un proces şi, astfel, acţionează solidaritatea profesională... În sfîrşit ! Realitatea e că Charmaux ne-a înapoiat dosarul după ce l-a studiat un timp, fără să-mi comunice de ce... Am stat apoi de vorbă cu de Silves, care e un tînăr eminent. Mi-a dat să înţeleg că, eventual, cazul Vauthier ar putea să-l intereseze. Peste cîteva zile Charmaux i-a încredinţat dosarul. Am bănuit că a fost tare bucuros că s-a descotorosit de el... Totul mergea deci cum nu se poate mai bine, cînd, deodată, mă pomenesc cu de Silves al meu săptămîna trecută, care-mi spune că în mod categoric nu se mai poate ocupa de această afacere. Şi asta cu trei săptămîni înainte de începerea procesului ! Am fost nevoit să caut de urgenţă alt apărător... Şi, vrei să mă crezi sau nu, dar n-am găsit nici unul ! S-au eschivat cu toţii... M-am văzut deci silit, de acord cu preşedintele Legris care va conduce dezbaterile, să numesc un apărător din oficiu. Şi m-am gîndit la tine...

Pe cînd pronunţa ultimele cuvinte, privirile decanului Musnier îl ocoliseră pe Deliot, care înţelegea în sfîrşit motivul excesivei amabilităţi cu care fusese primit.

— Iată dosarul, continuă Musnier zorit, arătîndu-i o mapă voluminoasă, înţesată cu hîrtii, care ocupa mijlocul mesei sale de lucru.

După ce s-a ridicat din fotoliu, bătrînul avocat a cîntărit dosarul din ochi şi a spus :

— Înţeleg... Înţeleg foarte bine... Oricum, nu pot nega că iluştrii mei confraţi au adunat un număr impresionant de piese... Să nădăjduim că toate vor fi convingătoare ! Fără să mai adauge ceva a îndesat dosarul în servieta de piele, unde cazul Vauthier urma să stea în vecinătatea *Gazetei Palatului*. Se îndreptă apoi spre uşă.

— Deliot! strigă decanul în urma lui, oarecum jenat. Eşti foarte supărat pe mine?

— Nu, de ce? Ţi-ai făcut meseria... Atîta tot! Voi încerca să mi-o fac şi eu pe a mea...

— A, nu, greşeşti dacă iei lucrurile astfel. Ieri, înainte de a mă hotărî să trimit după tine, am răsfoit dosarul cu un singur scop: să mă lămuresc pentru ce s-au lepădat confraţii noştri de acest caz. Cred că-s edificat. Speţa în sine pare destul de banală: crima poartă chiar semnătura autorului... de altminteri el n-a încercat nici un moment să nege fapta... Posibilitatea victimei îmi pare anodină, în schimb, cea a criminalului— Jacques Vauthier — e dintre cele mai ciudate. S-ar putea ca tocmai acesta să fi fost motivul care i-a îndepărtat pe cei doi apărători succesivi.

— Aha... Vrei să mă anunţi, desigur, că individul e un monstru?

— Nu vreau să te influenţez... Citeşte dosarul: îţi vei da seama singur... Vei avea poate nevoie de un termen suplimentar ca să-ţi pregăteşti apărarea? Dacă întîmpini vreo dificultate, nu ezita: vino, spune-mi şi vom amîna procesul.

— Voi face tot ce-mi va sta în puteri să evit acest lucru. O dată scos din butoi, vinul trebuie băut; tot aşa şi o crimă, o dată ce a fost săvîrşită, trebuie judecată imediat. Sau prevenitul e vinovat şi trebuie condamnat cît mai curînd, sau e nevinovat şi atunci e nedrept să i se prelungească detenţiunea.

— În cazul de faţă, dragul meu, s-ar părea că vinovăţia noului tău client nu poate fi pusă la îndoială. De altfel, din toată atitudinea lui de după săvîrşirea crimei, putem trage concluzia că-şi va recunoaşte vinovăţia.

— Dă-mi voie să-ţi atrag atenţia, scumpul meu decan, că această chestiune nu ne priveşte decît pe el şi pe mine...

— Bineînţeles. Un lucru e însă cert: a ucis! Şi atunci, Dumnezeu să mă ierte, şase sau opt luni de închisoare preventivă nu reprezintă cine ştie ce faţă de numărul anilor

pe care îi va primi, presupunînd că reuşeşti să-i salvezi capul!

— Trec să-ţi comunic impresiile mele peste opt zile, îi spuse Deliot în loc de „la revedere!"

I se părea inutil să mai dea mîna cu acest „decan al nenorocirii", care îi aruncase în circă un proces imposibil.

De data aceasta străbătu în grabă Galeria Tocmelilor. O dată ajuns în Sala Paşilor Pierduţi, se pomeni nas în nas cu Berthet — unul dintre nenumăraţii săi confraţi care, de obicei, se prefăceau că nu-l cunosc.

— Ia te uită, dar e chiar bunul meu amic Deliot! strigă Berthet. Ce mai faci, dragă?

De emoţie, lui Deliot era cît p-aci să-i alunece servieta de sub braţ. Hotărît lucru: era ziua surprizelor...

— Ei, să fie într-un ceas bun! continuă interlocutorul, arătînd spre servieta umflată cu dosarul Vauthier. Ai de lucru, nu glumă! E barem ceva interesant?

— Am aici un caz extrem de greu, răspunse bătrînul avocat cu un aer confidenţial.

— Nu mai spune! Corecţional?

— Curtea cu juri! spuse Deliot cu nepăsare îndepărtîndu-se şi lăsîndu-l pe Berthet încremenit de uimire.

Cînd ajunse din nou la vestiar spre a înlocui toca diformă cu pălăria melon ponosită, proaspătul apărător al lui Vauthier se gîndi că pentru prima dată în viaţă avusese o izbîndă. Doar faptul că a putut pronunţa cuvintele magice şi în acelaşi timp teribile: „Curtea cu juri", îi săltase pe loc acţiunile. Acum rămînea să cîştige cu orice preţ... Dar ce putea fi oare în acest dosar de care toţi se descotoroseau?

•

A aflat aceasta cîteva ore mai tîrziu, după ce a citit şi răscitit piesele adunate de cei doi predecesori. Unele erau pline de adnotaţii personale. Deliot începu prin a şterge cu radiera toate aprecierile confraţilor. El nu făcea niciodată adnotări, mulţumindu-se numai cu piesele din dosar

ale căror relatări aride îi ajungeau şi bizuindu-se pe memorie...

Afară se lăsase o noapte de iarnă, deşi era abia ceasul cinci... Cabinetul de lucru ce-i slujea drept birou şi totodată de unică sală de primire din modestul apartament pe care Victor Deliot îl ocupa de mulţi ani, la al cincilea etaj al unui imobil de pe strada Saints-Pères, nu era luminat în acea seară decît de o lampă cu abajur verde, aşezată pe birou. Avocatul se îndreptă cu paşi tărăgănaţi către o nişă disimulată în fundul vestiarului : luă de pe cuier un halat de casă decolorat, pe care şi-l trase peste haină cum făcea şi cu roba. Intră apoi în mica bucătărie şi puse la încălzit cafeaua ce-i fusese preparată de menajeră. Se înapoie în cabinet cu ibricul şi o ceaşcă ciobită : primul îşi găsi locul obişnuit pe sobiţă — unica sursă de căldură a apartamentului ; ceaşca ştirbă eşuă pe covorul jerpelit, la picioarele unui fotoliu străvechi în care se înfundă avocatul, după ce se hotărîse să-şi aprindă una dintre ţigările de foi pe care i le oferise decanul. Puţin după aceea, acest confort aproximativ îi păru bătrînului singuratic o adevărată fericire.

Victor Deliot, cu ochii abia întredeschişi, se gîndea. Nu se trezi din această toropeală aparentă decît de două ori, ca să întindă mîna către masa pe care se afla telefonul.

— Alo ! Maestrul Charmaux ? Aici Deliot... N-am avut plăcerea să ne cunoaştem personal, deoarece n-am avut încă ocazia să ne întîlnim în interes profesional... Şi vă rog să fiţi convins, scumpul meu coleg, regretele sînt de partea mea... Îmi iau îngăduinţa să vă telefonez privitor la cazul Vauthier pe care, dacă mă pot exprima astfel, l-am moştenit... Nu, nu-l mai are maestrul de Silves... L-am preluat eu... Iată motivul principal pentru care vă întreb în calitate de confrate şi cu titlu scrict confidenţial : ce v-a determinat să renunţaţi la acest caz ?

Răspunsul fu lung şi încurcat. Victor Deliot asculta clătinînd din cap şi puncta la răstimpuri frazele confratelui cu cîte un „Uite ! Uite !" sau „Ce curios !"... După ce dom-

nul Charmaux își termină în sfîrșit explicațiile, bătrînul avocat îi răspunse cu o politețe strict profesională :

— Vă rog din nou să mă scuzați, scumpe confrate, că v-am deranjat. Înțeleg perfect motivele imperioase care v-au determinat, fără voia dumneavoastră, să renunțați la apărarea acestui proces... Țin să vă mulțumesc pentru extrema dumneavoastră amabilitate și nutresc speranța că voi avea plăcerea să vă cunosc și mai bine într-una din zilele viitoare... Închise telefonul spunînd : „Ciudat ! Foarte ciudat..." Imediat după aceea formă alt număr pe cadranul automat :

— Alo ! Aș dori să vorbesc cu maestrul de Silves, din partea confratelui său Deliot... „De" ca „Denys" și „Liot" oarecum ca „Liotă"... S-a putut convinge cu acel prilej că numele său nu fusese rostit prea des în casa ilustrului său confrate, ceea ce de altfel îi era perfect egal.

— Alo ! Maestrul de Silves ? Aici Deliot...

Reînnoi scuzele pentru deranj, puse aceeași întrebare ; ascultă, clătină din nou din cap, mulțumi și închise telefonul murmurînd : „Bizar ! Foarte bizar !"...

Tăcerea se așternu din nou în odăița îmbîcsită de mirosul pătrunzător al nesfîrșitei sale țigări de foi. Afară era din ce în ce mai întuneric. Lampa cu abajur verde rămase aprinsă pînă la ivirea zorilor... Cînd menajera intră în apartament a doua zi, devreme, fu foarte surprinsă văzîndu-l pe stăpînul casei dormind în fotoliu. Pe cînd dădea o raită prin dormitor spre a se convinge că avocatul nu-și folosise patul, auzi și glasul lui Deliot cam îngălat, somnoros :

— Dumneata ești, Luiza ? Cît e ceasul ?

— Opt, domnule.

— Deja ! mormăi avocatul.

După care adăugă :

— Să-ți repet în fiecare zi că muritorii de rînd ne spun „maestre" ? De ce ? N-aș putea să spun. Mă depășește... Dar așa se obișnuiește... Fă-mi repede te rog o cafea !

— Ați băut-o pe toată ?

— După cum vezi...

— Îmi pare că nici n-ați prea dormit în noaptea aceasta?

— Într-adevăr, nu prea...

În timpul acelei nopți de insomnie Victor Deliot primi o vizită, îndată după convorbirea telefonică ce o avusese cu maestrul de Silves:

— Bună seara, maestre! Am fost tare îngrijorată; v-am căutat în tot Palatul...

— M-am înapoiat mai devreme ca de obicei.

— Sper că nu sînteți bolnav?

— Nu, fetița mea...

Daniela nu era fetița lui, nici măcar rudă, dar luase obiceiul să-i spună așa tinerei studente care își termina doctoratul la Facultatea de drept. Ca multe dintre colegele sale, Daniela se dedica baroului. Printr-o întîmplare cu totul neprevăzută se întîlnise cu cîteva luni în urmă cu Victor Deliot, pe terasa unei cafenele de pe bulevardul Saint-Michel. Foarte curînd vechiul hoinar din Palatul justiției și avocata în perspectivă se simpatizară. Cu tradiționalul lui spirit de contrazicere, Victor Deliot o sfătui în primul rînd să nu se înscrie — după ce-și va termina studiile — într-un barou oarecare, fără să omită a-i aminti că dreptul te poate duce oriunde, cu condiția să-l părăsești. Daniela, care sosise la Paris cu cinci ani în urmă plină de ambiții juvenile și de speranțe, rămăsese consternată. Cu o sinceritate emoționantă, noul său prieten îi descrise mizeria ce o așteaptă dacă n-ar izbuti să se afirme de la primele pledoarii. O făcu să priceapă că după cîte a pătimit, e cel mai îndreptățit să-i dea asemenea sfaturi.

Această modestie de băiețel cuminte sfîrși prin a statornici între ei un curent de simpatie. Tînăra fată considera că nu e chiar obligatoriu să ia butadele avocatului drept literă de evanghelie și se încăpățînă. Puțin cîte puțin, Victor Deliot sfîrși prin a se interesa de studiile

ei. Daniela, deopotrivă cu Luiza erau singurele femei care puteau să pătrundă la orice oră în intimitatea oarecum boemă a apartamentului bătrînului burlac. La un moment dat, Daniela se și întreba chiar dacă noul ei prieten nu s-o fi îndrăgostit cumva de ea? Dar a înțeles curînd că Victor Deliot nu va iubi niciciînd pe cineva. Nu fiindcă era egoist, dar detesta femeile din principiu: poate și fiindcă ele nu-i dăduseră niciodată prea multă atenție...? Iar dintre acestea le disprețuia îndeosebi pe colegele sale, despre care emisese această judecată lapidară:

— Sau reușesc să adoarmă completele de judecată, sau le exasperează: și într-un caz și în celălalt, rezultatul e dezastruos!

Tînăra Daniela voia totuși să pledeze într-o zi, și acesta era principalul motiv care o împinse să se agațe de acest solitar morocănos, care a învățat-o sumedenie de lucruri și nenumărate sforării ale meseriei. Se mira întotdeauna că Victor Deliot nu făcuse carieră.

Îi dactilografia la străvechea mașină de scris din cabinetul de lucru rarele scrisori pe care se vedea nevoit să le expedieze din necesități profesionale, cu toată oroarea lui instinctivă pentru orice soi de corespondență.

— Scripta manent! obișnuia el să spună... În timp ce prin memorie nimeni nu-mi poate scotoci! Fetițo, reluă visătorul cu țigară de foi, de îndată ce studenta își făcu apariția în cabinetul lui de lucru, deoarece ai avut gentilețea să-mi faci o vizită astă-seară, înseamnă că pregătirea tezei dumitale mai poate să aștepte... Îmi vei putea deci face un mare serviciu instalîndu-te la mașina asta de scris, ca să-mi bați o scrisoare în cinci exemplare. După ce o vei termina, îți va rămîne doar să completezi cu mîna „Doamnă" sau „Domnule" după destinatarul a cărui adresă ți-o voi dicta.

— E pentru un nou proces corecțional? întrebă tînăra fată așezîndu-se în fața clapelor de scris.

— Nu tocmai... Am luat o hotărîre gravă... Renunț la procese corecționale spre a mă consacra Curții cu juri. Vezi dosarul acesta impresionant de pe biroul meu? Este

cel al primului om căruia voi încerca să-i salvez capul. Afacerea se prezintă destul de prost... Şi nici nu-i un client oarecare. Pot să afirm că în practica avocaţială nu s-a ivit niciodată pînă acum prilejul unei pledoarii de genul acesta. În primul rînd, refuză să fie apărat. E foarte supărător: înseamnă că-şi va recunoaşte vinovăţia şi cum intenţionez să-l apăr, — la nevoie chiar în pofida voinţei sale — mă tem să nu se işte unele altercaţii între noi. Eşti gata? Trece data de azi... Lasă şi un spaţiu alb pentru „Domnule" sau „Doamnă"; îţi dictez:

„Fiind însărcinat să asum apărarea lui Jacques Vauthier al cărui proces va începe la 20 noiembrie în faţa Curţii cu juri a Departamentului Sena, fiind acuzat de asasinarea lui John Bell la 5 mai, pe bordul pachebotului *De Grasse*, v-aş fi foarte recunoscător fie să-mi acordaţi o întrevedere în caz că vă e cu neputinţă să vă deplasaţi, sau să treceţi pe la cabinetul meu cît mai curînd posibil, timpul pînă la primul termen de judecată fiind foarte scurt. În aşteptarea unui răspuns grabnic din partea dumneavoastră, vă rog să primiţi etc."

Bun! Notează acum şi cele cinci adrese pe care le vei scrie pe plicurile ce le vei expedia de urgenţă, prin oficiul poştal din strada Louvre, după ce voi fi iscălit scrisorile. Ar putea să plece chiar astă-noapte: destinatarii le-ar primi mîine şi mai cîştigăm o zi... Dictez: „Doamnei Jacques Vauthier, Hotel Regina, strada Accacias nr. 12 bis, Paris". E ultima ei adresă cunoscută din dosar. Nu uita să menţionezi: „ A se reexpedia". A doua adresă: „Doamnei Simona Vauthier, strada general Leclerc, nr. 15, Asnières..." A treia: „Domnului doctor Dervaux, strada Paris nr. 13, Limoges..." Ultimele două scrisori merg pe aceeaşi adresă: „Institutul Sfîntul Iosif, Sanac Haute, Vienne", cu numele respectivilor: „Domnului Yvon Rodelec" şi Domnului Dominic Tirmont". Asta e totul... Ai şi mîine cursuri la facultate?

— Unul singur, de la care aş putea absenta...

— Așa să și faci ! Mi-ar place să revii mîine pe la opt și jumătate ca să asiguri o permanență. Eu voi lipsi toată ziua și s-ar putea să nu mă întorc înainte de nouă seara. Să mă aștepți și să răspunzi la telefon. Dacă vreuna dintre persoanele cărora le-am scris va da un semn de viață, fixează-i o întîlnire pentru poimîine la orice oră : mă voi aranja... Va trebui, firește, să nu lipsești nici în timpul dejunului : voi da dispoziție menajerei să-ți pregătească masa de prînz.

— Și dac-o să vină vreo comunicare urgentă pentru dumneavoastră, maestre, unde vă pot găsi la telefon ?

— Habar n-am ! Așteaptă pînă mă întorc. Poftim : am semnat scrisorile și trage o fugă pînă în strada Louvre !

— Ar fi indiscret, maestre, să vă întreb cine sînt persoanele cărora le-ați scris ?

— Foarte indiscret, fetițo, dar îți voi spune totuși fiindcă îmi devii colaboratoare în această afacere : cei cinci necunoscuți îmi par susceptibili să devină excelenți martori în apărare. Asta nu înseamnă că vor accepta cu toții să se înfățișeze la bară ! Va trebui să găsesc eu argumentele care să-i hotărască...

Tînăra fată plecă fără să ceară și alte explicații, știind dinainte că avocatul nu i le-ar mai fi dat.

Ultima parte a nopții Victor Deliot și-a petrecut-o într-o lungă reverie, chibzuind, în timp ce savura țigările de foi ale decanului, că devenise indispensabil acum să facă cunoștință cu noul său client. N-a mințit a doua zi dimineața cînd i-a mărturisit Luizei că nu prea dormise.

După ce luă frugalul mic dejun pregătit de menajeră și se descotorosi de vechiul halat de casă ponosit, își făcu toaleta matinală în grabă, neavînd măcar timp să se bărbierească. După care ieși spunînd :

— Luiza... Domnișoara Gény trebuie să sosească dintr-o clipă în alta și va rămîne la noi toată ziua, pînă ce mă voi înapoia. Să-i prepari dejunul... Să nu uiți însă că, la vîrsta ei, ai o poftă zdravănă de mîncare... Pe mîine, dragă...

Peste un ceas, prevăzut cu toate autorizaţiile necesare, străbătea un coridor al închisorii Santé. Gardianul care-i servea drept ghid, îl întrebă :

— Mergeţi să vedeţi pe numărul 622 ?

— Da.

— Vă doresc succes ! Dacă veţi izbuti să scoateţi ceva de la păcătosul ăsta, va fi un miracol ! E încăpăţînat ca o poartă de închisoare !

— Gluma dumitale, prietene, nu-mi pare prea de bun-gust.

— Ei, dacă am spus aşa, maestre, a fost doar ca să vă pun în gardă... Toţi avocaţii care au venit să-l vadă pînă acum, au renunţat să-l mai apere... E un ins nefericit pe care ar fi mai potrivit să-l interneze într-un ospiciu... Se şi vorbeşte că nu i se va găsi un avocat...

— Ai fost înşelat de două ori : clientul meu nu-i un „ins nefericit" şi are un apărător... pe mine !

— Am ajuns ! bodogăni gardianul care-şi spunea în gînd : „Avocatul ăsta trebuie să fie ori nebun, ori sadic !"

Cheile scîrţîiră şi uşa grea, zăbrelită, se deschise. Victor Deliot pătrunse în celulă, însoţit de gardianul care reîncuie grijuliu uşa de două ori, apoi îşi potrivi ochelarii spre a putea contempla pe noul său client...

Şedea chincit la pămînt în colţul cel mai întunecat al celulei strîmte dar în pofida acelei poziţii ciudate, părea un colos... Obrazul dreptunghiular, sfîrşit cu fălci enorme şi acoperit cu o chică ţepoasă, nu avea nimic din înfăţişarea unui chip omenesc. Avocatul se dădu, fără voie, înapoi şi se întrebă o clipită dacă se afla în prezenţa unui monstru scăpat dintr-o îndepărtată pădure virgină ? Nu era cu putinţă să vezi o făptură mai impresionantă... Avea bustul enorm cu braţe ce-i spînzurau de-a lungul trupului şi se terminau cu două mîini păroase de ucigaş... mîini care pîndeau prada... Ceea ce te izbea în mod deosebit la acest chip era lipsa lui de viaţă : avea ochii deschişi dar stinşi, buze bestiale, pometii ieşiţi înafară, sprîncene proeminente şi stufoase, tenul livid era în penumbră cadave-

ric... Singura mărturie de viață i-o dădea respirația : avea răsuflarea puternică. Nicicînd în decursul existenței sale destul de îndelungate, Victor Deliot nu se aflase în prezența unui individ asemănător. A trebuit să facă un adevărat efort ca să-l poată întreba pe gardian :

— Întotdeauna șade în poziția asta ?

— Mai întotdeauna...

— E de-a dreptul înfiorător !

Și Victor Deliot se gîndi la acei monștri ciudați născociți de cîțiva ani încoace de industria cinematografică din lipsă de imaginație în numeroase pelicule mergînd de la Frankenstein la King-Kong și trecînd prin doctorul Jekill și domnul Hyde.

— Ai impresia că știe că sîntem aici ? întrebă din nou pe gardian.

— El ? Ghicește totul ! E chiar uluitor să vezi în ce măsură înțelege fără să vadă, să audă sau să vorbească...

— Asta nu mă miră, răspunse avocatul. Din primele informații pe care le dețin despre el, flăcăul pare instruit și foarte inteligent... Ți s-a spus cumva că bruta asta a scris și o carte ?

— Unul dintre predecesorii dumneavoastră, domnul de Silves, mi-a spus, dar nu mi-a venit să cred...

— N-ai avut dreptate ! Îți voi aduce cartea : și aici nu duci lipsă de timp spre a citi un roman.

— Cum o fi izbutit să-l scrie ?

— Substituind cele trei simțuri ce i-au rămas — pipăitul, gustul și mirosul — celorlalte care-i lipsesc din naștere. Dar ar dura prea mult să-ți explic...

— Cît privește simțul mirosului, colegii mei și cu mine am remarcat că ne recunoaște de cum intrăm în celulă. Sînt convins că și acum, de exemplu, știe cît se poate de bine că eu fac azi de gardă.

— Are poftă de mîncare ?

— Nu. Trebuie să recunoaștem însă că nici hrana nu-i grozavă.

— Știe să se slujească corect de lingură și de furculiță ?

— Mai bine ca dumneavoastră și ca mine cînd are la ce ! De cele mai multe ori nici nu se atinge de gamelă.

Vedeți : ceea ce-i lipsește sînt vizitele... Viața în închisoare e mai rea pentru el decît viața unui animal în grădina zoologică. Vi se va părea o glumă, dar se plictisește : n-are ce să facă ! Să citească nu poate, nici să scrie sau barem să stea cu noi de vorbă cînd intrăm să-l vedem...

— Pesemne că ai dreptate, ar trebui totuși ca el să-și manifeste dorința să primească vizitatori, iar aceștia să cunoască diferitele modalități ce trebuie folosite pentru a putea sta de vorbă cu el. Crezi că-i întreg la minte ?

— Toți medicii care l-au examinat — și numai Dumnezeu știe cîți or fi fost ! — afirmă că este...

— Cum naiba și-or fi putut da seama ?

— Veneau însoțiți de interpreți care încercau să vorbească cu el... Îi atingeau degetele ca să-i comunice cuvintele, după cîte s-ar părea...

— Și... au izbutit ?

— Nu. Pretindeau cu toții că nu le răspunde dintr-adins. Individul ăsta nu vrea să fie apărat !

Clientul lui Victor Deliot se ridică brusc și se rezemă cu spatele de perete stînd într-o poziție de apărare ; temîndu-se să nu fie atacat, era gata pregătit să riposteze... Își domina vizitatorii cu un cap.

— Dar e un gigant ! murmură avocatul. Are o croială de atlet. Nu mă miră că a făcut victima zob. Dar de ce se tot bălăbănește în felul ăsta pe picioare ?

— Nu știu, un nărav... Asta-l face să semene cu un urs în cușcă... Atenție, maestre ! Ne-a reperat... Iată-l cum adulmecă... Nu vă apropiați prea tare. Nu se știe niciodată !

Avocatul nu ținu seamă de avertisment ci, dimpotrivă, se apropie. Cînd s-a aflat la o distanță foarte mică de clientul său, își lipi mîinile de cele ale infirmului care și le retrase repede, de parc-ar fi resimțit un dezgust la acest contact. Victor Deliot nu se dădu bătut și-i atinse apoi obrazul ; infirmul se ghemui și scoase un răcnet ca de fiară.

— V-am spus maestre, să fiți cu băgare de seamă ! strigă gardianul.

Dar era prea tîrziu...

Brațele colosului înșfăcaseră umerii avocatului și îi zgîlțîiau printre mîrîieli. Mîinile enorme se apropiau acum amenințătoare de gît. Gardianul se repezi, îl lovi în ceafă cu vîna de bou, și-l sili astfel pe gigant să-și lepede prada și, urlînd de durere, să se retragă spre perete.

— Ufff ! exclamă numai bătrînul avocat, aplecîndu-se să-și ridice ochelarii.

— V-am prevenit, maestre ! E într-adevăr o brută...

— Ești chiar atît de sigur ? răspunse Victor Deliot sceptic, potrivindu-și ochelarii pe nas.

După care se apropie din nou de clientul său și rămase în contemplare o vreme îndelungată înainte de a spune :

— S-ar părea că cele ce mi-au mărturisit confrații la telefon, este exact... Acum înțeleg de ce au preferat să renunțe la proces ! Evident că-i întrucîtva primejdios să-l aperi pe flăcăul ăsta... Dar cazul devine cu atît mai interesant... Mi-ar place să știu de ce atacă în felul acesta pe toți care încearcă să-l salveze ? Nu i-am făcut nici un rău și mă urăște totuși la fel ca pe Charmaux și de Silves... Straniu ! Dac-aș izbuti să-l fac să priceapă că nu-i vreau decît binele... Dar cum ?

— Au încercat cu toții înaintea dumneavoastră, maestre. El însă nici nu s-a sinchisit.

— Cred că au procedat greșit ! Eu voi găsi însă un mijloc... Știi că de n-ar fi avut această întreită infirmitate ar fi aproape frumos ? Există urîțenii sublime... Privește : trăsăturile feței sînt energice deși aspre, statura e impresionantă dar bine proporționată... De fapt îmi dau seama că poate place unei femei... Nu tuturora, ci uneia căreia îi plac brutele... Încă nu i-am văzut soția dar mi-o închipui firavă, micuță, aproape diafană... Eterna lege a contrastelor cere ca acest gen de femeie să iubească asemenea tip de oameni ; poate că ne aflăm chiar în fața reîncarnării Frumoasei și Bestiei ?

— Vă gîndiți serios la cele ce spuneți ? întrebă gardianul uimit.

— Dacă gîndesc... ? Dar am chiar convingerea că văd just ! Haide, să-l lăsăm. Pentru azi e de ajuns. Voi reveni mîine dimineața cu cineva care va fi în stare să vorbească

cu el. Așteaptă ! Înainte de plecare trebuie să mă mai apropii o dată de el, ca să poată aspira mai bine mirosul meu. În felul acesta mă va recunoaște mîine... Dacă i-ar veni barem ideea să mă atingă el la rîndul lui !

Obrazul apărătorului se afla doar la cîțiva centimetri de cel al ciudatului său client. Dar acesta nu se mișcă de data asta și își ascunse cu îndărătnicie mîinile la spate, sprijinite de perete.

— Hotărît lucru, azi nu vrea să știe de nimic ! Mai știi ? Poate că se va trezi mîine într-o dispoziție mai bună ? Să mergem...

Se regăsiră pe culoar după ce cheia scîrții a doua oară. Victor Deliot pășea tăcut alături de gardian, care-l întrebă în clipa cînd urma să-și ia rămas bun :

— Așadar, sînteți încă decis ? Îl veți apăra ?

— Cred că da...

— Veți fi demn de laudă. O asemenea brută...

— Nu m-am convins că flăcăul nu-i decît o brută. Desigur, pînă acum aparențele îi sînt potrivnice dar, în definitiv, nu-s decît aparențe ! Cum l-am putea cunoaște cu adevărat dacă nu ne vede, nu ne poate răspunde și nici nu ne aude ? Pentru el, dumneata și cu mine facem parte dintr-o altă lume, pe care abia dac-o atinge în treacăt... Trebuie cu orice preț să pătrund eu în „lumea" lui. Și voi descoperi fără-ndoială că mă aflu în prezența unui nefericit care suferă și pe care nimeni nu încearcă să-l înțeleagă. Și nu cu lovituri de măciucă vom izbuti ! Nu te-ai gîndit niciodată că dacă a ucis, a făcut-o poate fiindcă avea un motiv extrem de puternic ? Află că singurii criminali interesanți sînt cei care nu vor să fie apărați... Înainte de a pleca de aici, mi-ar plăcea să fac o scurtă vizită protocolară directorului vostru... Vezi, mă poate primi ?

Domnul Mesnard, om amabil, îl primi binevoitor :

— Așadar, scumpe maestre, ați făcut cunoștință cu noul dumneavoastră client ? Pot să vă întreb care vă sînt primele impresii ?

— Destul de bune, răspunse Victor Deliot spre marea surprindere a interlocutorului său... Asta nu denotă, firește, că primul nostru contact a fost deosebit de cordial! Nutresc însă o speranță vagă că raporturile dintre noi se vor îmbunătăți pe viitor. Dar n-am venit să vă plictisesc, domnule director, povestindu-vă toate acestea... Sînt aici doar ca solicitant: n-ar fi cu putință, dacă v-aș înmîna o sumă oarecare de bani, să fie ameliorată rația clientului meu și să nu i se mai dea, chiar din seara asta, doar ciorba reglementară și un colț de pîine?

— Știți bine, scumpe maestre, că regulamentul nu permite ca suplimente decît pachetele venite dinafară...

— Clientul meu le primește?

— Niciodată.

— Dar vizite?

— După cîte știu — nu.

— E oarecum surprinzător! Omul acesta are familie și cei mai mulți dintre membrii ei locuiesc la Paris.

— Știu. N-au fost însă văzuți niciodată.

— Este și o mamă... Nu și-a manifestat măcar o singură dată dorința să-și vadă fiul?

— Nu cred.

— Dar sora lui? Dar cumnatul său? În fond, nimeni nu se interesează de el fiindcă îi jenează încă de la naștere și acum îi dă de rușine... S-ar putea crede că n-au decît o singură grabă: să-l vadă condamnat la pedeapsa capitală spre a nu se mai pomeni despre el. Dar soția?

— Pesemne că știți la fel de bine ca mine, scumpe maestre, că a dispărut îndată după crimă.

— Dispariție perfect inexplicabilă, după ce s-a dovedit că nu a luat parte la asasinarea acelui american... Mă miră însă că s-a interesat atît de puțin de soarta soțului său, acuzat de omucidere și întemnițat, după ce s-a ocupat de el timp de atîția ani înaintea dramei.

— Se poate presupune orice...

— Ați găsit cea mai potrivită expresie, domnule director. Deoarece nu puteți înfrînge regulamentul, mă voi duce la cîrciuma de peste drum unde sînt binecunoscuți prietenii și rudele pensionarilor dumneavoastră, să i se

pregătească ceva de-ale gurii şi să vă fie aduse neîntîrziat. Mă pot bizui pe amabilitatea dumneavoastră ca ele să fie predate clientului meu chiar astă-seară? Voi avea grijă să i se trimită doar alimente obişnuite : puţină şuncă, chifle, cîteva ouă tari, tablete de ciocolată... Am impresia că dacă ar cina diseară mai puţin prost, va dormi apoi mult mai bine... Iar după ce se va fi odihnit cum trebuie, poate că mîine dimineaţa va fi dispus să stea de vorbă cu mine...

— Cunoaşteţi oare vreun limbaj care se poate folosi cu surdo-muţii-orbi din naştere?

— Nu. Există însă din fericire, pe lumea asta, alţi inşi care le cunosc... cel puţin cei care l-au educat pe clientul meu în timpul copilăriei! La revedere, domnule director şi vă mulţumesc anticipat pentru tot ce veţi face pentru dînsul... A, da, un punct esenţial asupra căruia nu ştiu cum să stărui îndeajuns : încercaţi să obţineţi de la gardieni să renunţe la obiceiul de a-l considera pe 622 doar ca o brută. Pînă la proba contrarie şi, mai ales, pînă ce va fi judecat, persist să-l consider nevinovat. Cine poate garanta că acest Jacques Vauthier nu-i decît un mare timid sau o făptură înfricoşată? Adineauri am încercat cu el o experienţă care mi-a părut cît se poate de concludentă : după ce m-am apropiat de el i-am apucat mîna şi l-am mîngîiat apoi pe obraz. Reacţia a venit imediat: vroia să mă sugrume şi, pe Dumnezeul meu, dacă ar fi izbutit, s-ar mai fi întîmplat încă un fapt divers... Dar ceea ce m-a impresionat în timpul tentativei sale eşuate, a fost strigătul inuman pe care l-a scos. S-ar fi putut crede că e răcnetul unei fiare încolţite, al unei jivine prinsă la strîmtoare şi care dă glas întregei sale uri împotriva veşnicului duşman : omul. A fost cutremurător... V-ar fi răscolit ca şi pe mine, domnule director, fiindcă sînt convins că sînteţi un om cu o inimă bună. Acel urlet era expresia unei suferinţe morale înspăimîntătoare... Omul acesta suferă... Suferă fiindcă se simte înjosit... suferă poate şi de o boală necunoscută nouă, dar care a fost adevărata cauză a actului ucigaş... Suferă îngrozitor : aici e toată problema. La revedere pe curînd, domnule director...

Peste două ore, Victor Deliot intra într-o librărie vecină cu Odeonul.

— Dragă maestre ! exclamă librarul, ce vînt prielnic vă aduce la noi ?

— Vă veţi îndoi poate, dragul meu Beauchet, dar aveţi în faţă un om epuizat după o alergătură prin paisprezece librării la rînd, fără să fi putut găsi ce căuta... Cum de nu m-am gîndit încă de la început la excelentul meu amic Beauchet, care izbuteşte întotdeauna să descopere în fundul prăvăliei cărţile pe care confraţii lui nu le au ? Cunoaşteţi cumva un roman care se numeşte *Izolatul ?*

— Da... O lucrare destul de stranie, al cărei autor este, după cîte se pare, surdo-mut şi orb din naştere. De fapt, cred că aţi auzit vorbindu-se despre dînsul acum cîteva luni. Ziarele i-au consacrat coloane întregi, ca urmare a unei crime pe care ar fi săvîrşit-o pe bordul unui pachebot...

— Adevărat ? A, ştiţi... cu excepţia *Gazetei Palatului,* citesc arareori alte ziare... Dar spuneţi-mi : n-ar trebui să sporească vînzarea împrejurarea că autorul e şi asasin ?

— Nu atunci cînd volumul e epuizat. Ar fi trebuit ca editorul să scoată un tiraj nou în primele douăzeci şi patru de ore, pe cînd crima era încă proaspătă în memoria cititorilor.

— Cînd a apărut romanul ?

— Vă voi spune îndată...

Librarul deschise un voluminos indice alfabetic. Degetul i se opri :

— A apărut acum cinci ani.

Victor Deliot calculă în gînd că autorul nu avea pe atunci decît douăzeci şi doi de ani şi declară :

— Drace ! Era destul de tînăr ! Autor-minune ? A avut succes ?

— De curiozitate, pe moment, şi puţintel de critică... Nu un succes de public. Marele public nu se mai interesează de acel gen de roman psihologic răscolitor — poate chiar prea răscolitor ! — în care autorul îşi disecă cele mai neînsemnate sentimente. El cere acţiune, mişcare, mis-

ter şi, mai ales — viaţă ! Cu toate acestea, dacă lucrarea vă interesează, cred că mai am una în rezervă : o să v-o caute vînzătorul... Îmi amintesc perfect că acest *Izolatul* a obţinut un răsunet mult mai mare în străinătate decît în Franţa şi că, după apariţia lui, autorul a plecat în America pentru un turneu de conferinţe despre problema surdo-muţilor orbi. Nu s-a mai auzit nimic despre dînsul aici şi nici n-a publicat altă lucrare.

— O conferinţă ţinută de un surdo-mut-orb nu-mi pare să fie uşor de înţeles pentru marele public, chiar dacă ar fi plin de bunăvoinţă, cum este în general publicul american ?

— Conferenţiarul a fost, cred, însoţit de un interpret, care traducea în cuvinte ceea ce el spunea în alfabetul dactilologic. A, dar iată şi volumul pe care îl cereţi : e niţel cam prăfuit, banderola a lăsat urme...

— Nu rupeţi banderola ! strigă avocatul. Să vedem întîi ce spune : *„Izolatul*, sau omul care a ştiut să-şi creeze o lume pentru sine". Nu-i rău... *Izolatul* e un titlu frumos ! Despre ce e vorba în povestea asta ?

— Parcă-mi aduc aminte că eroul principal e surdo-mut şi orb din naştere aidoma autorului, că s-a îndrăgostit de o femeie ; la un moment dat ea l-a părăsit şi nefericitul a rămas pentru o vreme cu totul descumpănit. Apoi, încetul cu încetul, s-a închis în carapacea lui, refuzînd, în această însingurare, să aibă cel mai neînsemnat contact cu persoanele din jurul său...

— Hotărît lucru, scumpul meu Beauchet, sînteţi indiscutabil cel mai iscusit librar pe care l-am cunoscut. Cumpăr volumul !

— Nu-i plicticos : veţi vedea...

— Am chiar impresia că mă va pasiona !

Zece minute mai tîrziu, un autobus lăsă pe apărătorul lui Jacques Vauthier în faţa Bibliotecii Naţionale.

Ca vechi obişnuit al acestor locuri venerabile şi îndrăgostit al arhivelor, ştia precis unde să găsească documentul de care are nevoie. Se rezumă doar la diferite ziare din

6 mai și zilele următoare, în care unele relatau cu numeroase detalii macabre, iar altele cu o mare sobrietate, evenimentul tragic care a dus la arestarea clientului său. Un articol i-a atras atenția în mod deosebit. Titlul, etalat pe trei coloane „in rînd" rezuma singur faptul divers: *Crimă stranie și monstruoasă pe bordul lui* De Grasse. Rîndurile care urmau dădeau cîteva detalii esențiale:

Prin radio, 6 mai. Ieri după amiază, în timp ce pachebotul De Grasse *plutea pe linia New York — Le Havre, după trei zile de la plecare, o crimă de o violență aproape inimaginabilă a fost comisă într-o cabină de lux ocupată de un bogat american, domnul John Bell. Acest tînăr de douăzeci și cinci ani, unicul fiu al unui membru influent al Congresului din Washington, venea pentru prima oară în Europa.* Pe bordul *lui* De Grasse *se mai aflau domnul și doamna Jacques Vauthier, care ocupau o cabină de clasa I. Jacques Vauthier este acel surdo-mut-orb din naștere care a publicat, cu cîțiva ani în urmă, un roman foarte ciudat,* Izolatul *care i-a adus în acea epocă oarecare notorietate. Lucrarea a fost tradusă în mai multe limbi și a obținut un mare succes în Statele Unite. Invitat de guvernul american să întreprindă un turneu de conferințe despre progresele obținute în* Franța *în delicata operă de educare a surdo-muților-orbi din naștere, Jacques Vauthier a locuit timp de cinci ani în Statele Unite și Canada. El a fost întovărășit de soția lui care i-a fost cea mai prețioasă colaboratoare.*

Aceasta, care avea obiceiul să se plimbe pe covertă după dejun, în timp ce soțul își făcea siesta în cabină, a rămas destul de surprinsă cînd a constatat, la înapoierea din promenadă, că soțul ei infirm nu se afla lungit pe pat și că, la rîndul său, părăsise cabina. Cum absența lui Jacques Vauthier se prelungea, soția lui porni să-l caute pe pachebot. Negăsindu-l, și-a exprimat îngrijorarea față de comisarul de bord Bertin, încredințîndu-l că se pot aștepta la tot ce-i mai rău deoarece Vauthier era surdo-mut-orb. S-a dat imediat alarma: n-a căzut oare infirmul în mare?

Pe De Grasse *s-au pornit cercetări amănunțite. Trecînd prin fața cabinei ocupate de domnul John Bell un*

steward, afectat special serviciului pe lîngă cabinele de lux, a constatat că ușa ce dădea spre culoar era deschisă. După ce a împins-o nu fără oarecare dificultate, stewardul Henri Téral s-a trezit în fața unui spectacol înfiorător : tînărul american, îngenuncheat, avea degetele crispate pe clanța ușii. Era mort, asasinat. O dîră de sînge i se prelingea din gît și îi năclăise pijamaua; sîngele se împrăștiase și pe covor... Pe cușeta din cabină, infirmul Jacques Vauthier stătea imobil, în prostrație, cu chipul impasibil. Deși orb, ochii săi lipsiți de expresie păreau să fixeze propriile sale mîini pline de sînge... Stewardul anunță de îndată pe comisarul Bertin, care veni la rîndul său în cabina crimei. Jacques Vauthier, fără să opună cea mai slabă rezistență, se lăsă arestat și condus la închisoarea de pe bord. Nefericita lui soție consimți, la rugămintea comandantului navei De Grasse, *să slujească de interpretă provizorie pentru un prim interogatoriu. Era, de altfel, singura persoană de pe bord care cunoștea modalitățile de comunicare cu soțul său surdo-mut și orb.*

El i-a dat soției să-nțeleagă că nu va da nici o explicație asupra crimei al cărei autor se recunoaște în mod formal și pe care o consideră justificată. A păstrat această atitudine în tot restul călătoriei, în pofida repetatelor întrebări ale soției sale.

Motivul crimei apărea cu atît mai straniu cu cît doamna Vauthier a afirmat că ea și cu atît mai puțin soțul ei, n-au avut vreodată cel mai mic contact cu victima pe care nu o cunoșteau. Un prim examen făcut de medicul de pe bordul lui De Grasse lăsa să se înțeleagă că Jacques Vauthier s-ar afla în deplinătatea facultăților sale mintale.

De îndată ce pachebotul De Grasse *va intra în portul Le Havre, asasinul va fi predat poliției criminale.*

Un exemplar al aceluiași cotidian, datat 12 mai, relata într-un alt articol detaliile acestei ultime operații :

Inspectorul principal Mervel asistat de un interpret specializat în limbajul surdo-muților-orbi și de un medic

legist desemnat în acest scop s-a străduit să ia un nou interogatoriu lui Jacques Vauthier, îndată după sosirea lui De Grasse *în* Le Havre. *Asasinul lui John Bell a reinnoit, prin mijlocirea interpretului, acelaşi răspuns pe care-l dăduse propriei sale soţii cîteva clipe după crimă. Înainte de a fi întemniţat, ciudatul criminal va fi supus unui aprofundat examen medical care va decide dacă ne aflăm în prezenţa unui individ normal sau, dimpotrivă, a unui nefericit cuprins de un acces subit de nebunie, datorită întreitei sale infirmităţi.*

După cum avea obiceiul, Victor Deliot nu luă nici o notiţă şi părăsi în grabă sala de lectură a Bibliotecii Naţionale, spre a se urca în autobusul ce mergea în direcţia Cartierului Latin. În timpul traseului, avocatul era dus pe gînduri : nu exista nici un dubiu cu privire la starea sănătăţii clientului său. Numeroase rapoarte medicale ataşate la dosarul ce-l aştepta pe masă, în cabinetul de lucru, demonstrau că Jacques Vauthier — cu excepţia celor trei infirmităţi ale sale — era perfect normal. Oare nu răspunsese singur, în cîteva rînduri, în decursul numeroaselor interogatorii pe care i le-a luat judecătorul de instrucţie însărcinat cu acest caz, timp de şase luni, că pe bordul lui *De Grasse* a acţionat conştient, nu-şi regretă gestul şi că, dacă ar fi nevoit să o ia de la început, l-ar ucide din nou pe John Bell ? A refuzat însă mereu să dezvăluie adevăratul motiv al acestei atitudini.

Toate acestea erau stranii şi îi dovedeau lui Victor Deliot că prima lui impresie trebuie să fi fost şi cea adevărată : sub un chip halucinant de brută, Jacques Vauthier ascundea probabil un suflet cu totul diferit... Un suflet era poate prea mult spus, dar în mod cert o voinţă de oţel pusă în slujba unei inteligenţe rare, aproape insondabilă pentru oamenii normali... O inteligenţă capabilă să inducă în eroare pe toată lumea sau, mai bine zis, pe cei care săvîrşeau greşeala de a se crede isteţi fiindcă văd, aud şi vorbesc... Avocatul ajunsese chiar să se întrebe dacă vreodată, cineva a izbutit să-l ghicească sau să-l cunoască pe adevăratul Jacques Vauthier ? Asta o va afla după ce va

fi luat contact cu rudele infirmului şi, îndeosebi, cu mama lui. O mamă, în general, îşi cunoaşte bine copilul. Mai erau şi cei care l-au educat spre a-l smulge din noaptea lui aparentă... În sfîrşit, era mai cu seamă soţia : această Solange Vauthier care părea să se ascundă... Şi tocmai ea trebuia să fie cel mai preţios auxiliar al apărătorului. Va fi deci nevoie să o regăsească negreşit.

Şi, pe cînd cobora din autobus la colţul străzii Gay-Lussac cu cea a Sfîntului Jacques, Victor Deliot se gîndea că într-adevăr clientul său era greu de apărat...

Se opri în faţa unui portal la numărul 254, al străzii Sfîntului Jacques, deasupra căruia erau încrise cu litere majuscule aceste cuvinte : INSTITUTUL NAŢIONAL AL SURDO-MUŢILOR.

Victor Deliot, care transmisese directorului cartea sa de vizită, nu aşteptă prea mult înainte de a fi primit. După ce expuse rapid înaltului funcţionar scopul vizitei sale, apărătorul lui Jacques Vauthier întrebă :

— Nu aveţi întîmplător şi un surdo-mut-orb din naştere printre pensionarii dumneavoastră ?

— Nu, maestre. Aici noi nu tratăm şi nu educăm decît surdo-muţi. Fundaţia Valentin Huy s-a specializat şi pentru orbi. Asta e absolut normal, întrucît metodele sînt diametral opuse : pentru surdo-muţii noştri auxiliarul cel mai preţios este văzul.. Pentru orbi, dimpotrivă, sînt cuvîntul şi auzul...

— Ce se întîmplă atunci cu cei care vin pe lume cu toate cele trei infirmităţi ?

— Nu există decît o singură metodă de educare : folosirea combinată a celor trei simţuri ce le rămîn... pipăitul, gustul şi mirosul.

— Şi se ajunge la rezultate demne de luat în seamă ?

— Dacă se ajunge ? Dar aflaţi că unii surdo-muţi-orbi din naştere au atins un nivel de educaţie şi de cultură pe care le-ar putea invidia multe persoane normale !

— Şi unde se petrec asemenea minuni ?

— Nu există decît cinci sau şase institute specializate pe glob. Franţa posedă Institutul Sanac din departamentul Haute-Vienne, unde călugării ordinului Sfîntul Gabriel ajung, prin răbdare şi tenacitate, la rezultate cu adevărat surprinzătoare... N-aş găsi destule cuvinte, maestre, spre a vă-ndemna să vă duceţi acolo... De altfel, cred că-mi amintesc bine că acest Jacques Vauthier, pe care va trebui să-l apăraţi, a ieşit din Institutul Sanac unde s-a numărat printre cei mai străluciţi elevi... Văd că aveţi romanul său, *Izolatul*. L-aţi citit ?

— Încă nu.

— Cartea e cea mai strălucită dovadă despre rezultatele pe care ajung să le obţină educatorii inteligenţi, în cazuri de felul acesta.

— Mi-aţi putea trasa la repezeală liniile mari ale acestei educaţii ?

— Cu multă plăcere... Am avut prilejul să mă abat de mai multe ori pe la Sanac, unde se află un om remarcabil, domnul Rodelec : s-ar putea spune că el a pus definitiv la punct metoda. Dacă nu ar aparţine unui ordin religios, cel al Fraţilor Sfîntului Gabriel, guvernul i-ar fi acordat de mult panglica roşie a Legiunii de Onoare. Yvon Rodelec, pentru care am o admiraţie profundă, consideră că trebuie să-i dai copilului surdo-mut-orb din naştere în primul rînd noţiunea *semnului* ca să poată sesiza raportul existent între *semn* şi *obiect* sau, dacă preferaţi, între obiectul pipăit şi semnul mimic ce-l reprezintă. Spre a se atinge acest prim rezultat, sînt folosite metode ingenioase pe care le veţi vedea la Sanac.

— Dacă înţeleg bine, spuse avocatul, vreţi să spuneţi că elevul este ajutat să se descurce printr-o mimică ce porneşte întotdeauna de la cunoscut la necunoscut ?

— Întocmai. Abia după aceea îl poţi învăţa alfabetul dactilologic. Dar el nu îşi poate însuşi noţiunea literei fără a învăţa în prealabil cele douăzeci şi şase de poziţii ale degetelor, exclusiv prin supunere şi încredere faţă de profesorul său şi, poate, printr-o vagă aspiraţie instinctivă către noi cunoaşteri. Va ajunge astfel, puţin cîte pu-

ţin, să arate un obiect în două feluri : printr-un semn mimic şi prin litere dactilologice.

— Aşadar, spuse Victor Deliot arătînd *Izolatul*, dacă aş fi educator şi aş voi să dau ciudatului meu elev noţiunea de *carte*, n-aş avea decît să-i pun volumul în mîini făcîndu-l să înţeleagă că poate descrie o carte fie printr-un semn mimic, fie reproducînd cu degetele cele cinci litere : c-a-r-t-e ?

— Aţi înţeles perfect, scumpe maestre. Apropierea celor cinci litere alcătuieşte foarte repede o figură în imaginaţia elevului, care capătă conştiinţa echivalenţei celor două descrieri : una sumară şi sintetică, a doua descompusă şi analitică. Repetarea acestei lecţii, cu diferitele obiecte de care se foloseşte zilnic, imprimă în creierul său cele două modalităţi de exprimare : limbajul mimic înţeles repede şi cel alfabetic, al cărui sens i se dezvăluie progresiv.

— Pînă aici e foarte bine, totuşi, pînă la urmă, cum poate fi învăţat copilul să şi vorbească ?

— Educatorul „pronunţă" fiecare literă dactilologică pe mîna elevului său. Îl face apoi să-i pipăie concomitent pentru fiecare literă poziţia respectivă a limbii, dinţilor şi colţurilor buzelor, gradul de vibraţie a pieptului, a părţii interioare a gîtlejului şi a rezonanţelor aripilor nărilor, pînă ce elevul e în stare, prin propriile-i puteri, să reproducă acest „sunet" pe care nu-l aude şi al cărui mod de a se produce nu-l poate vedea. Pieptul profesorului devine un fel de diapazon pe care surdo-mutul-orb vine să-l consulte, spre a da sunet propriilor sale vibraţii... Fiţi atît de amabil, scumpe maestre, şi pronunţaţi o labială. Indiferent care !

— „B", spuse Victor Deliot.

— V-aţi gîndit la toată munca ce v-a fost necesară ca să pronunţaţi această literă unică şi simplă ? Muncă pe care o îndeplinim mecanic şi fără eforturi datorită practicii îndelungate pe care o căpătăm încă din anii copilăriei. Spre a emite acest modest „b" limba trebuie să ne fie întinsă liber şi moale pe partea de jos a cavităţii bu-

cale, cu buzele puţin strînse, colţurile gurii date uşor înapoi şi respiraţia oprită. În această poziţie expulzăm, întredeschizînd buzele, o mică parte din aerul afon pe care îl avem în gură : explozia ce se produce constituie elementul „b"...

— Dumnezeule ! spuse avocatul surîzînd, mărturisesc că nu am reflectat niciodată la toate astea... din fericire ! Dac-ar trebui să mă gîndesc dinainte la felul în care vorbesc, asta m-ar paraliza în timpul pledoariei !

— Copilul va trebui, continuă directorul, să descopere în profunzime acest mecanism fizic pentru fiecare literă a alfabetului. Cînd îl va cunoaşte, se va putea exprima în limbajul oral... Limbaj imperfect, dar putînd fi totuşi înţeles de cei iniţiaţi. Educatorul îl va face să-nţeleagă pe loc echivalenţa între litera-semn a dactilologiei, litera vorbită şi litera scriiturii engleze, reprodusă în relief : el va învăţa astfel să citească, prin pipăit, scriitura văzătorilor. În sfîrşit, spre a-i înlesni să posede toate mijloacele de exprimare, la îndemînă, educatorul îl va face să descopere o ultimă echivalenţă între litera dactilologică şi litera punctată a scriiturii Braille : ceea ce îi va da posibilitatea, scriind, să se facă înţeles de toată lumea şi, în special de dumneavoastră, care aveţi ingrata misiune de a-i asigura apărarea...

— Vă mulţumesc, scumpul meu director... Încep să văd limpede — dacă mă pot exprima astfel ! Iar concluzia mea confirmă primele impresii pe care le-am căpătat de pe urma studierii dosarului şi a vizitei pe care am făcut-o clientului meu : deoarece a scris şi un roman, înseamnă deci că educaţia lui a fost împinsă la limita maximă în Sanac şi că posedă la perfecţie toate modalităţile de exprimare ?

— Fără îndoială !

— Poate să se exprime, deci, şi oral... mai mult sau mai puţin bine — evident — dar poate ! Iar dacă tace, înseamnă că vrea să tacă ?

— Ştiţi la fel de bine ca mine că nu există surd mai desăvîrşit decît cel care nu vrea să audă şi nici mut mai

perfect decît cel care vrea să tacă!... Țin totodată să vă atrag atenția asupra faptului că în cazul clientului dumneavoastră, acesta fiind nevăzător, nu vă poate citi cuvintele de pe buze, cum fac toți surdo-muții noștri. Va trebui deci să-i vorbiți „cu mîna“, folosind alfabetul dactilologic. Dacă se va decide în sfîrșit să vă răspundă altfel decît prin scris, veți mai avea dificultăți infinite spre a-l înțelege. Ar fi preferabil ca răspunsurile lui să vă parvină prin intermediul împunsătorului și al grătarului scriiturii Braille.

— Și cum nu am habar de ambele metode, declară Victor Deliot, mi-ar trebui un interpret... Iată ce mă silește să vă solicit încă un mic serviciu: m-ați putea însoți mîine-dimineața la Santé, unde aș vrea să-l determin pe clientul meu să vorbească?

— Nici n-aș dori altceva, scumpe maestre, dar nu credeți că ar fi preferabil să vă folosiți pentru această „conversație“ de unul dintre acei frați ai ordinului Sfîntului Gabriel care, de fapt, l-au educat pe Jacques Vauthier?

— M-am gîndit de la început și am și scris la Sanac. Am convingerea că unul din acești domni ar accepta să facă bunele oficii pe care ți le dictează mila, și cu atît mai vîrtos mila creștină. Dar timpul ne împinge din urmă! Îmi pare indispensabil să iau chiar mîine acest prim contact indirect cu clientul meu... Numai dumneavoastră mă puteți scoate din încurcătură! În cazul cînd grelele sarcini pe care le aveți v-ar împiedica să mă însoțiți mîine-dimineața, îmi veți recomanda poate pe unul dintre profesorii institutului dumneavoastră? Nu-l voi deranja decît o singură dată...

După ce reflectă puțin, directorul răspunse:

— Voi veni chiar eu! Asta spre a vă dovedi că vă admir curajul. Nici unul dintre confrații dumneavoastră, despre care mi-ați vorbit la începutul întrevederii noastre, nu și-a dat osteneala să se deranjeze spre a-mi cere măcar cîteva informații elementare!

— Au greșit! spuse avocatul. Am asistat la un curs extrem de folositor. Vă părăsesc, scumpul meu director,

dîndu-vă întîlnire pe mîine-dimineaţa la orele nouă, în faţa intrării de la Santé. Plec cu senzaţia că nu-s decît o viţă bătrînă care mai are totul de învăţat...

Cînd Victor Deliot se întoarse în sfîrşit acasă fu întîmpinat de tînăra Daniela care-i spuse încă din vestibul:

— Păcat că nu aţi venit cu o oră mai devreme! Aţi avut un vizitator...

— Unul dintre martori? Deja? Să fie într-un ceas bun... Cine?

— Doamna Simona Vauthier...

— Ia te uită: maică-sa! Asta mă bucură, fetiţo! Ce ţi-a spus?

— Că a primit azi-dimineaţă scrisoarea dumneavoastră şi a venit de îndată...

— Să profităm fără întîrziere de această bună dispoziţie: plec din nou...

— Unde vă duceţi?

— La respectiva doamnă, în Asnières... Îmi închipui c-o fi ajuns acasă şi, de nu, am s-o aştept... Am cu ce să-mi trec vremea... arătă spre volumul pe care-l ţinea în mînă. După ce-şi aruncă ochii pe copertă, studenta îl întrebă uimită:

— Aţi început să citiţi romane, maestre?

— De ce nu? Nici o dată nu-i prea tîrziu... Nu te frapează nimic la copertă?

— Nu. Titlul? *Izolatul* are o rezonanţă cam tristă...

Ochii Danielei se măriseră dintr-odată:

— Ba da: numele autorului: Este...?

— Chiar el! Vezi, fetiţo, am convingerea că în aceste trei sute de pagini se află cheia procesului... Pe curînd! Şi, mai cu seamă, rămîi aici... Nu se ştie niciodată: dacă vreunul din ceilalţi martori ipotetici s-ar decide să vină?

Închisese deja uşa vestibulului, dar fata mai stătea perplexă, întrebîndu-se dacă perspectiva unei pledoarii la Curtea cu juri nu tulburase minţile bătrînului ei prieten?

Nu reveni decît la miezul nopții, declarînd :

— Sînt frînt de oboseală, dar satisfăcut. A mai rămas cafea ?

— V-am preparat, maestre.

— Ești îngerul meu păzitor, micuță Daniela. Și acum, pleacă degrabă la pensiunea dumitale : trebuie să dormi...

— Dar, maestre, îngerii nu dorm !

— Nu-s chiar atît de sigur ca dumneata. Îngerul meu păzitor trebuie să pice de somn !

— Ați văzut-o pe doamna ?

— Am văzut-o... răspunse laconic Victor Deliot. Noapte bună, fetițo ! Revino mîine-dimineață la opt și jumătate, să faci de gardă...

De îndată ce rămase singur, își trase pe spate vechiul halat ponosit, încălță papucii și se instală în fotoliu spre a savura a treia țigară de foi a decanului. Se adînci apoi în lectura romanului... Reciti cîteva pagini în care autorul descria starea în care se afla eroul său, surdo-mut-orb ca și dînsul, în ajunul luării, în sfîrșit, a contactului direct cu lumea dimprejur :

„Era — spuneau aceste pagini — cel care n-a văzut, n-a vorbit și nici n-a auzit vreodată, care nu cunoaște nimic, nu-și poate explica nimic, care trăiește fără să-și dea măcar seama ce este «viața», într-o totală opacitate, a beznei și a tăcerii ; care nu are legături cu lumea dinafară — despre care nici nu încearcă să-și facă o idee din fundul prăpastiei în care se zbate — decît prin miros, gust și pipăit. Nu era decît un rebut și ultima treaptă a deznădejdii umane. Sta la o fereastră deschisă ce lăsa să intre, prin răbufniri, una dintre rarele senzații pe care le percepea : cea de *cald* și de *rece ;* sta acolo, posesor al unei forțe inutile care se întoarce împotrivă-i spre a-i strivi în fiecare clipă sentimentul, confuz la început dar din ce în ce mai lămurit, al neputinței sale...

...Se afla acolo lipsit de voință sau plin de mii de dorințe neexprimate, care se izbesc de nesfîrșite obstacole. Se afla acolo, prizonier veșnic înlănțuit, deși cu mîinile

şi cu picioarele libere, în contrast cu osîndiţii la moarte, deoarece el era nevoit să trăiască. Se afla acolo nemişcat, cinchit în el, stîngaci, pasiv, gata la orice, fără să aştepte nimic, zidit în bezna groasă ce-l înconjura, beznă pe care o pipăia şi o respira, beznă pe care o bea şi o mînca, beznă care era pentru el în acelaşi timp culoare, aer, cerul, marea, apăsarea gîndurilor, a toropelii, a existenţei sale împietrite, a somnului şi deşteptării sale, în sfîrşit, bezna de care avea o oroare instinctivă fără să ştie totuşi ce este şi pe care era nevoit s-o îndure.

...În felul acesta, el e cînd năucit, cînd înspăimîntat, fără să ştie încotro e dus atunci cînd e călăuzit, crezînd, de fiecare dată cînd însoţitorul se îndepărtează, că l-a uitat şi că niciodată nu se va mai întoarce. Puţin importă că e fiul unui burghez înstărit! Va fi deapururi sărac şi drept unic bagaj, va avea acest trup, pe care-l tîrîie după el — şi pe care un altul îl împinge, îl opreşte, îl aşază, îl îmbracă şi-l dezbracă, îl scoală şi-l culcă... Dar cine e acel altul? Un altul asemănător cu el, dar mai puţin încet şi mai hotărît? Sau poate o fiinţă de o specie superioară? Sau profesorii pe care-i pipăie şi-i ghiceşte în jur şi mai presus de el?

Gîndirea în germen, deja surmenată în cele două emisfere ale creierului prin acest efort gigantic, nu poate progresa la acest surdo-mut-orb, care se lasă de îndată cufundat în abisurile nopţii sale, aidoma acelor peşti de pe fundul mării, osîndiţi să vieţuiască şi să vagabondeze doar în regiunile cele mai întunecate, între pereţi de mîl, în hăţişurile pădurilor de alge şi care, după ce au încercat printr-o supremă dar slabă lovitură de aripioare să evadeze zadarnic spre zone mai înalte, renunţă la neputincioasa lor încercare şi, resemnaţi, trişti şi greoi, acceptă să recadă ca bolovanii în mohorîtul şi pustiul lor labirint.

Dar iată că-ntr-o zi, într-un minut oarecare, ce va rămîne amintirea lui cea mai frumoasă, el, jumătate mort şi jumătate viu, îşi dă seama pipăind una din acele fiinţe misterioase care-l mişcă în clipa aceea, că acest contact

capătă o însemnătate particulară și ordonată, pare să dezlănțuie o voință dinafară, să manifeste un gînd, o intenție, o veleitate de a exprima, de a sprijini ceva... se străduie să desprindă un semn, încetează, în sfîrșit să fie un simplu contact întîmplător spre a deveni cel al unei înțelegeri care să acționeze cu răbdare și fermitate!

Iată-l apoi un captiv la pîndă, înnebunit, intrigat, tremurînd, suferind și transpirînd, cuprins de o neliniște inexprimabilă. Își încordează instinctiv toate facultățile amorțite, toate dorințele sale de a nu pierde nimic din semnul cel nou pe care-l face acest «cineva» care ciocănește la ușa închisorii sale. Nu știe încă ce vor de la dînsul, dar a intuit din adîncul singurătății sale că i se cere totuși ceva... E cineva care vine cu ajutorul pipăitului să deschidă o ușă în existența sa aproape minerală, să pătrundă în el. De aici încolo s-a stabilit o comunicație între aceste două făpturi: prizonierul toropelii care nu vrea altceva decît să scape de ea și eliberatorul său, care a și început să-i năruie zidurile închisorii..."

Asemenea pagini îl lăsau nedumerit pe avocat: doar o ființă excepțională putea atinge această ascuțime de gîndire. Și întrucît Vauthier descrisese cu atîta sensibilitate primul contact dintre un surdo-mut-orb cu persoana care a izbutit să-l smulgă din beznă, neîndoios că dînsul, personal, a trăit această clipă patetică. Dar cine era celălalt? Bărbat sau femeie? Victor Dellot își spuse că trebuie să fie acest educator genial despre care i-a vorbit chiar în după-amiaza ceea directorul institutului din strada Sfîntul Jacques — acel frate al ordinului Sfîntul Gabriel, care l-a avut sub ocrotire pe Vauthier de-a lungul anilor, într-un institut specializat din Sanac. Avocatul făcuse deci bine că i-a scris fratelui Yvon Rodelec. Și aștepta răspunsul cu nerăbdare.

Cînd menajera veni la serviciu, a doua zi dimineața, îl găsi din nou pe Dellot ațipit în fotoliu. Se întreba și ea ce schimbare s-a putut produce în viața lui de patru-

zeci şi opt de ore încoace? Pe cînd îşi punea această întrebare, auzi vocea încă adormită a avocatului:

— Cît e ceasul, madam Luiza?

— Opt, domnule...

— Renunţ să te rog să-mi spui „maestre“, madam Luiza. N-ai să reuşeşti... Să ne mulţumim deci cu activitatea dumitale casnică; pregăteşte-mi micul meu dejun.

— Poftim o scrisoare pe care mi-a dat-o portăreasa pentru dumneavoastră.

Avocatul schiţă un surîs în timp ce lua cunoştinţă de conţinutul scrisorii. „Acest doctor Dervaux pare a fi un om amabil şi, în tot cazul, politicos... Mi-a răspuns imediat... Singurul necaz e că va trebui să plec la Limoges, să stau cu el de vorbă. În sfîrşit! Sînt micile neajunsuri ale meseriei...“

La ora nouă, Deliot pătrundea în ceea ce el numea „domiciliul provizoriu“ al clientului său, însoţit de directorul institutului din strada Sfîntul Jacques. Acelaşi gardian îi conduse la celula 622, dar se abţinu de data asta să mai pună vreo întrebare. Cînd era gata să descuie uşa celulei, avocatul îi spuse:

— Am citit romanul ciudatului vostru pensionar. E curios şi bine scris, ceea ce-i dă o notă bună. Apropo! A primit aseară vreun pachet?

— Da, maestre.

— Vezi că se poate orice? L-a apreciat cel puţin?

— A devorat ouăle fierte şi ciocolata.

Deliot se întoarse către directorul institutului, spunînd:

— Facem progrese... Poate că am găsit mijlocul de îmblînzire? Era copilăresc de simplu. De ce nu l-or fi folosit predecesorii mei? Acum va mai fi nevoie de o nimica toată spre a se statornici între el şi mine, apărătorul său, curentul de simpatie indispensabil. De aceea aveam nevoie de un interpret abil. Să ştiţi că nu voi ieşi azi din celula asta decît după ce voi fi cîştigat! Şi acum — între noi doi, Vauthier flăcăule!

De îndată ce ușa grea se deschise, prizonierul, care ședea pe pat, se retrase către perete.

— Hotărît lucru! exclamă Deliot, îmi pare și mai mare decît ieri! Și se leagănă mereu pe picioare ca un urs... A putut auzi că am intrat?

— Vă repet, maestre, spuse gardianul, că el ghicește orice prezență: o miroase...

— Ai rostit, amice, declară avocatul, cea mai inteligentă frază pe care ai spus-o de cînd ne cunoaștem... Constatarea e exactă: ne miroase! El miroase pe toată lumea... Așadar, ce gîndește scumpul meu interpret despre clientul meu?

Directorul institutului rămăsese nemișcat pe prag, parcă țintuit de groază. Răspunse după un mic răgaz:

— E un personaj neliniștitor...

— Altă constatare exactă, spuse Victor Deliot. Aș întregi, chiar, scumpe prietene, cele spuse de dumneata: întreb dacă e cu putință ca sub asemenea fizionomie să se ascundă un creier organizat? Și, totuși, i-ai citit volumul... Straniu autor, într-adevăr!

Avocatul se apropie de colos și spuse gardianului fără măcar să se întoarcă spre el:

— Vezi ce bine că ieri, înainte de a părăsi celula, l-am făcut să-mi simtă mirosul? Acum nu se mai agită: mă cunoaște... E chiar ciudat și destul de tulburător să te gîndești că i-a fost suficient să mă „miroasă" o singură dată ca apoi să mă recunoască! Asta nu înseamnă că am și devenit prieteni! Deocamdată ne supraveghem reciproc... Se află totuși cineva, aici, care-l stingherește... Vedeți? Dumneavoastră, scumpul meu interpret! Simte un al treilea miros. Al meu și al gardianului i-au devenit familiare... Va trebui să se deprindă și cu al dumneavoastră dar, pe moment, cum mă tem puțin de reacțiile pe care le-ar putea avea față de dumneavoastră și nu aș vrea pentru nimic în lume să vă facă aceeași primire, cam bruscă, pe care mi-a făcut-o ieri, mă voi strădui să sparg gheața printr-o foarte mică gentilețe...

Tot vorbind, Victor Deliot strecură în mîna dreaptă a lui Vauthier un pachet cu ţigări. Infirmul scoase de îndată, cu mîna stîngă, o ţigară din pachet şi o duse spre buze fără cea mai mică ezitare. Avocatul îi apropie o aprinzătoare veche, cu iască. Un vălătuc puternic de fum ieşi din nările largi ale lui Vauthier, dovedind astfel că apreciază atenţia.

— Fumează ! spuse liniştit avocatul. Asta înseamnă că ne aflăm în prezenţa unui animal civilizat. Şi individul are aerul că-i şi place. Aşadar, nimeni nu i-a oferit ţigări pînă acum ?

— Nici nu i-a trecut cuiva prin minte ! răspunse gardianul. Ce vreţi ? Nu se poate afla ce-i place : mîrîie tot timpul...

— Fii atent, dragul meu, că-n clipa de faţă fumează fără să mîrîie ! Să profităm neîntîrziat de starea euforică în care pare să se găsească, spre a-i pune nişte întrebări... Uite, parcă azi e şi ras proaspăt ?

— S-a bărbierit de cu ziuă, spuse gardianul.

— Singur ?

— Da. Are mîinile tare îndemînatice...

— Am băgat de seamă ieri ! răspunse avocatul cu o strîmbătură. Scumpe interpret, cred că acum vă puteţi apropia de el fără teamă : a avut destul răgaz să vă adulmece...

Interpretul nu se liniştise decît pe jumătate.

— Să nu vă înfricoşaţi ! În fond, flăcăul ăsta cît o namilă e foarte gentil... Devine aproape sociabil : ras proaspăt, fumîndu-şi tacticos ţigara... în curînd îl vom preface în mieluşel ! Aveţi cuvîntul, dacă se poate folosi această metaforă... Mi-ar plăcea să-i daţi a înţelege, ca introducere, că eu sînt noul său apărător şi dumneavoastră doar un interpret... Explicaţi-i că sînt cel mai bun prieten al său, fără să bănuiască şi voi continua să am grijă de hrana şi de ţigările lui.

Degetele interpretului începură să atingă prudent falangele infirmului. Acesta se lăsa în voie, dar expresia feţii îi rămînea de nepătruns.

— Ce răspunde ? întrebă avocatul neliniştit.

— N-a răspuns.

— Nu-i nimic ! Important e că a înţeles cine sînt... şi acum vă rog să-i spuneţi că mi-a plăcut mult romanul său, *Izolatul*...

Degetele alergară din nou peste falange. Chipul lui Jacques Vauthier păru să se lumineze.

— Ei, ei ! strigă Deliot. Iată că i-am descoperit o coardă sensibilă : orgoliul de autor... Spuneţi-i degrabă că voi obţine autorizaţia să i se dea un împunsător, un grătar şi hîrtie cartonată, încît să poată profita de singurătatea lui forţată spre a pune bazele unui nou roman... Făceţi-l să înţeleagă că impresiile din celulă ar interesa multă lume...

Interpretul îşi reluă misiunea. Cînd degetele sale agile îşi recăpătară imobilitatea, cele ale infirmului atinseră la rîndul lor, falangele tăcutului său interlocutor.

— În sfîrşit, răspunde ! exclamă avocatul. Ce spune ?

— Că vă mulţumeşte, dar că e inutil : nu va mai scrie niciodată...

— Detest afirmaţiile gratuite ! Spuneţi-i că, după părerea mea, a făcut bine că l-a ucis pe american...

— Consideraţi că-i pot spune asta ? întrebă interpretul destul de uimit.

— Trebuie ! Desigur, ceea ce afirm nu e chiar după canoane, dar e indispensabil. Numai astfel clientul meu va căpăta convingerea absolută că apărătorul îl aprobă, altminteri nu se va statornici încrederea între noi.

Interpretul transmise cele cerute de apărător şi Deliot crezu că discerne pe chipul nepătruns reflectarea unei surprize.

— Mai adăogaţi, spuse avocatul în grabă, că din moment ce a procedat bine rezultă că nu e vinovat şi puneţi-i cinci întrebări... Prima : de ce se învinovăţeşte ?

— Nu răspunde, spuse interpretul.

— A doua întrebare : de ce a refuzat pînă azi să fie apărat ?

— Nu răspunde...

— A treia întrebare: i-ar plăcea să-și îmbrățișeze mama?

— Nu.

— Iată un răspuns categoric! A patra întrebare: ar dori să-și revadă soția?

— Nu.

— Foarte interesant... murmură avocatul înainte de a adăoga: A cincea și ultima întrebare... Dorește să-i prilejuiesc o întrevedere, aici, cu Yvon Rodelec?

— Nu răspunde.

— Nu răspunde dar n-a spus: nu! Dragul meu director, ne oprim aici. Știu destule acum. Îmi cer încă o dată scuze că v-am răpit un timp atît de prețios. Înainte de plecare, aș dori să-i explicați clientului meu că țin în mod deosebit să-i string mîna: va fi singurul meu mijloc de a-l face să priceapă că-i port mai mult decît o reală simpatie, toată afecțiunea mea...

Deliot făcu gestul, pe cînd interpretul traducea infirmului sensul. Dar mîinile lui Vauthier rămaseră înghețate.

Cînd cei doi vizitatori se găsiră pe strada Santé, avocatul întrebă:

— Spuneți-mi sincer ce gîndiți despre clientul meu?

— Același lucru ca și dumneavoastră, scumpe maestre: e un băiat inteligent și viclean, care nu spune decît ceea ce poftește și știe să profite de aspectul său exterior spre a păcăli pe cei care-l văd.

— E și părerea mea... A, domnule dragă, m-am convins că ființele inteligente sînt uneori mai greu de apărat decît imbecilii!

Victor Deliot se întoarse de-a dreptul acasă, unde îl aștepta Daniela, cu nerăbdare, să-i înmîneze o scrisoare venită cu cea de a doua cursă și care purta ștampila din Sanac. După ce o parcurse de la un cap la celălalt, avocatul spuse:

— Plec! Nu-mi rămîne timp decît spre a mă urca în expresul de amiază care mă va lăsa la Limoges pe la orele şapte... Am de făcut o scurtă vizită în acest orăşel. După care sper să prind o legătură pe la cinci pentru răsăritul soarelui... dacă va răsări! Şi chiar dacă n-ar mai răsări, voi merge pînă la capătul acestei afaceri tenebroase... Bineînţeles că vei locui aici pe timpul absenţei mele, spre a face de gardă în continuare.

— Cînd vă veţi înapoia, maestre?

— Habar n-am! Să recapitulăm: dintre cele cinci persoane cărora le-am scris, am şi izbutit să vedem una — pe mama lui. Astă-seară voi întîlni a doua în Limoges — pe doctor. Mîine voi vedea încă două persoane. Rămîne, aşadar, a cincea : soţia. Cel mai greu va fi să ajung la ea. Îi va parveni oare scrisoarea mea? Şi dacă da, îmi va răspunde? Mister!... Cu toate acestea îmi păstrez nădejdile. Cu un pic de bun simţ se limpezesc şi cele mai încîlcite situaţii... E păcat că teza dumitale de doctorat e atît de avansată, căci ţi-aş fi oferit un subiect frumos: „Poate apărătorul, în conştiinţa lui, să aprobe un omor?“ Totuşi, gîndeşte-te... Şi dacă ţi-ar surîde, nu vei pregeta să iei totul de la început! Nu vei fi singura: chiar şi eu, în clipa de faţă, la şaizeci şi opt de ani, am impresia că reîncep cariera. La revedere, fetiţo!

Absenţa a durat patru zile. Daniela era îngrijorată cînd deodată auzi zbîrnîitul soneriei, după care-l recunoscu pe avocat. Era două noaptea...

— În sfîrşit, maestre, aţi venit!

— Bună seara, fetiţo... A mai rămas ceva de mîncare? Că-s hămesit ca un lup... bătrînul meu stomac nu se mai poate acomoda cu minunăţiile dubioase ale unui vagon-restaurant.

— Avem tot ce ne trebuie, maestre... Pesemne că sînteţi şi obosit?

— Mai puțin decît aș fi crezut... Te autorizez să trăncănești cu mine cît vrei în timpul cinei, iar după aceea va trebui să-ți reintegrezi domiciliul...

Avocatul se servi copios la masă. Fata nu îndrăznea să-l întrebe ceva. El a fost cel care a sfîrșit prin a vorbi, în timp ce despica o pară:

— Văd că mori de curiozitate să știi ce am făcut. Și cum nu m-ai întrebat nimic, îți voi spune eu : am asistat la cîteva experiențe...

— Experiențe?

— Pe ființe omenești care s-au născut fără auz, fără văz și fără grai.

— Și... trăiesc?

— Mai puțin prost decît îți închipui...

Continuă să despice para tot scrutînd pe tînăra sa colaboratoare, care-i părea îngrijorată:

— Ce-i? o întrebă el. Te frămîntă ceva?

— N-aș fi vrut să vă spun nimic, maestre, fiindcă vă știu pentru moment atît de ocupat. Dar după plecarea dumneavoastră, noapte de noapte, pe la orele unsprezece, primeam un telefon ciudat... O voce de femeie, întotdeauna aceeași, întreba dacă sînteți aici. De îndată ce răspundeam că lipsiți, telefonul se închidea.

— Asta e totul?

— Da, maestre.

— E un fleac. Dacă aș ști că am o iubită zurlie, aș putea nădăjdui că ea a fost, dar din păcate n-am nici una. Și acum, fetițo, du-te acasă... Mîine ai concediu! Pentru orice eventualitate treci poimîine pe aici. Noapte bună!

De cum a rămas singur, Deliot își puse halatul de casă și, renunțînd de data asta la fotoliu, se instală la birou și începu să citească o serie de broșuri aduse din călătorie și care purtau pe coperte mențiunea: Institutul regional de surdo-muți-orbi, Sanac. Fu smuls din lectura în care se adîncise, de țîrîitul telefonului:

— Allo... Chiar el, doamnă... Cu cine am onoarea? Da? Perfect! V-a parvenit pînă la urmă scrisoarea mea? Asta dovedește, stimată doamnă, că nu sînteți de negăsit cum

pretindeau predecesorii mei!... Aş fi tare bucuros să vă întîlnesc, doamnă Vauthier... Sînteţi singura care m-ar putea lumina în sfîrşit asupra acestei afaceri dureroase... Vă implor, doamnă! E în cauză soţul dumneavoastră... omul al cărui nume îl purtaţi! Mai este în joc şi propriul dumneavoastră interes... E greu de explicat motivele dispariţiei şi tăcerii dumneavoastră. Ştiu, n-aveţi cu drama nici în clin nici în mînecă... şi tocmai de aceea am nevoie de sprijinul dumneavoastră: iar depoziţia ce o veţi face va avea deci o greutate cu atît mai mare... Sînt la ordinele dumneavoastră. În ziua şi la ora pe care veţi binevoi să mi le fixaţi... Nu ţineţi să veniţi la mine? Înţeleg perfect... N-aţi dori să vin eu la dumneavoastră? Nici aşa? Preferaţi să vă păstraţi incognitoul? Sînt de acord şi cu asta... Unde ne vom întîlni deci? La Bagatelle? E un parc încîntător, făcut mai curînd pentru întîlniri amoroase... Ideea nu e totuşi rea: în această perioadă a anului va fi puţină lume acolo... Vă promit că voi fi singur: secret profesional... Mîine-dimineaţă ! ? Vă convine ora zece ? Pe aleea trandafirilor? Veţi purta un taior bleumarin şi o eşarfă gri? Mă veţi recunoaşte lesne: sînt un omuleţ bătrîn şi foarte miop şi mă îmbrac totdeauna în negru! Omagiile mele, doamnă !...

Victor Deliot s-a readîncit în lectură: chipul său nu reflecta nici un sentiment de satisfacţie.

Sosi punctual la întîlnire. Doamna în taior bleumarin garnisit cu eşarfa gri îl aştepta, plimbîndu-se în sus şi în jos pe aleea trandafirilor. La această oră încă matinală, aleile din Bagatelle erau pustii. Avocatul se îndreptă spre necunoscută potrivindu-şi ochelarii, încît să aibă o primă viziune de ansamblu; ea era aşa cum prevăzuse. Solange Vauthier oferea un contrast izbitor cu soţul ei: blondă, pe cînd el era brunet, fină, cu o înfăţişare aproape firavă, dar de o frumuseţe desăvîrşită. Pielea ei părea străvezie, carnaţia diafană: o făptură de vis răsărită din vreo

legendă de pe malurile Rinului. Era micuță și în același timp bine proporționată, în genul miniatural, după cum soțul ei făcea parte din specia giganților. Această făptură încîntătoare părea într-adevăr *Frumoasa Bestiei*...

— Iertați-mă că v-am făcut să așteptați, doamnă, spuse bătrînul avocat, scoțîndu-și pălăria.

— N-are nici o importanță, răspunse tînăra doamnă schițînd un surîs a cărui stranie tristețe îl izbi pe interlocutorul ei. Vă ascult...

— Voi încerca să fiu scurt, doamnă. În două cuvinte: am nevoie de dumneavoastră! Și cînd spun „am" vă rog să înțelegeți „avem" nevoie: soțul dumneavoastră și cu mine...

— Sînteți chiar atît de sigur, maestre ? răspunse ea cu un ton sceptic. Jacques, dimpotrivă, a făcut totul ca să nu mă vadă din clipa dramei. Am insistat să mă primească la închisoare : a refuzat mereu. Părea că fuge de mine. De ce ?

— Încă nu vă pot explica nimic, doamnă. Și eu caut... ezit... Singurul lucru pe care îl știu, fiindcă-l simt, e că puteți, că trebuie să mă ajutați!

— Dar nici nu cer altceva, scumpe maestre !

— Atunci, doamnă, de ce ați refuzat să faceți același serviciu predecesorilor mei?

— N-aveam încredere în ei. Nu vedeau în bietul meu soț decît un „caz" bun de exploatat pentru publicitatea personală. Dacă v-aș spune că acești așa-ziși apărători erau convinși de vinovăția lui, pe cînd eu știu sigur că Jacques n-a ucis!...

— Ce vă face să vorbiți astfel, doamnă?

— Un sentiment lăuntric și strict personal. Jacques e incapabil să ucidă! Și sînt mai îndreptățită s-o spun decît oricine, căci nimeni pe lume nu-l cunoaște mai bine ca mine.

— Nu mă îndoiesc, doamnă. Și tocmai de aceea îmi veți fi de mare ajutor.

— Nu, maestre! V-aș fi putut fi întrucîtva de folos, dacă Jacques ar fi vrut să fie apărat. Dar nu vrea. Caută

să fie condamnat: o simt! Nici dumneavoastră şi nici altcineva de pe lume nu veţi izbuti să-i smulgeţi taina, dacă n-am putut-o face eu, pe vapor, în timpul interogatoriilor la care am slujit ca unic interpret, după crimă.

— Oricît de contradictorii vă vor părea primele mele concluzii, trebuie să vă mărturisesc, doamnă, că aidoma predecesorilor mei, am convingerea fermă că soţul dumneavoastră este ucigaşul tînărului american! Toate probele duc spre această concluzie: amprentele sale digitale, propriile lui mărturisiri...

— De ce vreţi oare cu toţii ca soţul meu să-l fi ucis pe acest om pe care nu-l cunoştea şi de a cărui existenţă nu avea habar?

— Numai dumneavoastră, doamnă, mă puteţi ajuta să descopăr acest „de ce?" Am toate motivele să cred că raţiunea crimei e atît de valabilă — ceea ce i-am şi comunicat ieri soţului dumneavoastră prin mijlocirea unui interpret — încît nu-mi va fi prea greu să-i obţin achitarea.

Tînăra se uită lung la avocat, înainte de a-i răspunde, cu o voce aproape şoptită, de parcă s-ar fi temut ca vîntul să nu-i împrăştie cuvintele pe aleele pustii:

— Jacques n-avea nici un motiv întemeiat spre a săvîrşi această crimă...

— E o fericire, doamnă, că aceste cuvinte le-aţi pronunţat în faţa mea, apărătorul soţului şi, deci, prietenul dumneavoastră! Dacă veţi persista să le repetaţi şi în faţa Curţii, unde sînt decis să vă cer citarea ca martor al apărării, am avea motive să ne temem că ele ar putea atrage condamnarea lui Vauthier. Cred c-ar fi nevoie, doamnă, să ne revedem chiar mîine, la mine, spre a discuta toate mai pe larg. Să spunem deci că această întîlnire în aer liber n-a fost decît o primă luare de contact. Ora pe care o veţi decide va fi şi a mea... timpul ne alungă din urmă!

— Lăsaţi-mă să mai reflectez. Vă voi telefona diseară, pe la orele unsprezece...

— Cum doriţi. A, da... Înainte de a vă părăsi mi-aş îngădui, doamnă, să vă pun o ultimă întrebare.

— Vă ascult.

— Mi-aţi spus chiar adineauri, stimată doamnă, că soţul dumneavoastră a refuzat cu îndărătnicie să vă revadă din clipa crimei: aceasta confirmă punct cu punct informaţiile pe care le aveam dinainte... Aţi afirmat totodată că aţi făcut tot ce v-a stat în puteri spre a-l revedea, deşi s-a opus: vreau să cred, cu toate că cercetările mele afirmă contrariul. Unii merg chiar pînă acolo încît pretind că vă ascundeţi... Trebuie să recunoaşteţi că atitudinea dumneavoastră de pînă acum faţă de apărătorii soţului, confirmă această părere... Ceea ce îmi conferă dreptul să vă întreb: vreţi sau nu, doamnă Vauthier, să mă ajutaţi a-l apăra pe soţul dumneavoastră acuzat de crimă?

Privirea din ochii albaştri ai tinerei femei rătăci din nou pe obrazul interlocutorului său. Buzele începură să-i tremure dar nu scoase nici un sunet. Apoi, brusc, întoarse capul şi o luă la fugă pe aleea trandafirilor, cu ochii scăldaţi în lacrimi...

Bătrînul avocat, înmărmurit, privea cum se îndepărtează în grabă silueta firavă, fără a încerca s-o ajungă din urmă. Nu alergi după un adevăr care fuge ! Îşi scoase ochelarii şi se apucă să-i şteargă cu batista în carouri, în timp ce se îndrepta la rîndul lui către ieşirea din grădină. „Iată — îşi spuse el — cea mai extraordinară pereche pe care ţi-ai putea-o imagina: Frumoasa şi Bestia... Frumoasa trebuie să fie răutăcioasă, Bestia e bună fără doar şi poate... Dar ce taină poate exista între aceste două fiinţe, pentru ca nici una nici cealaltă să nu aibă dorinţa reală de a-şi revedea tovarăşul de viaţă ?"

În clipa în care a trecut de poarta Bagatellei, apărătorul lui Vauthier bombăni cu voce tare: „Hai, Deliot, trezeşte-te! Din vrerea acelui decan al ghinionului, iată-te atras într-una dintre cele mai stranii afaceri criminale ale timpurilor noastre!"

Trecuse o săptămînă de cînd decanul încredinţase lui Victor Deliot apărarea acuzatului Jacques Vauthier, cînd avocatul reapăru la Palatul de Justiţie.

— Așadar... îl privi întrebător Musnier primindu-l în cabinetul său de lucru, în ce stadiu te afli cu cazul încredințat?

— Aproape de sfîrșit, răspunse Deliot cu dezinvoltură, ceea ce avu darul să uluiască pe fostul său coleg de facultate.

— Bravo! Ai venit totuși să-mi ceri o amînare?

— Nu. Sînt pregătit și aștept începerea dezbaterilor, la 20 noiembrie.

— Ei da, așa mai zic și eu! Ai izbutit să te descurci atît de repede? Și ce părere ți-ai format despre clientul tău ?

— Îngăduie-mi să nu-ți răspund...

— Cum dorești... Dar așa, în general, ești mulțumit? Nu mai ești supărat pe mine că te-am numit din oficiu?

— Am să-ți mulțumesc altă dată... Acum, însă, aș vrea să iau contact cu adversarul meu.

— Voirin? Îl cunoști?

— Din renume...

— Să știi că vei avea de înfruntat un adversar puternic! E avocatul ambasadei. El asigură îndeobște apărarea cetățenilor americani, mai ales dacă sînt asasinați la noi! Cred că în clipa de față trebuie să se afle în Palat: o să-l chem...

Pe cînd decanul dădea dispoziții aprodului, Deliot îi spuse:

— În fond mi-ai făcut un serviciu! Mă întrebam dacă un confrate atît de ilustru se va înjosi pînă-ntr-atîta încît să facă cunoștință, înainte de proces, cu un avocățel de teapa mea?

— Voirin e totuși un băiat amabil, sub o aparență puțin distantă... Cu toate că nu te-a văzut niciodată, sînt convins că stimează un confrate care și-a asumat greaua sarcină de a-l apăra pe Vauthier. Raporturile voastre profesionale nu pot fi decît excelente. De altminteri a și sosit: iată-l! Intrați, vă rog, scumpul meu amic și dați-mi voie să vă prezint pe noul dumneavoastră adversar în procesul Vauthier, bunul și vechiul meu coleg Deliot...

Strîngerea de mînă schimbată de cei doi avocaţi fu rece. Domnii Voirin şi Deliot nu semănau de loc. Din punct de vedere fizic primul era frumos, avea vreo douăzeci de ani mai puţin decît adversarul său, se exprima cu o anumită preţiozitate şi părea foarte satisfăcut să se asculte vorbind. Moralmente, diferenţa dintre ei era şi mai sensibilă: Victor Deliot se gîndea numai la clienţii săi, iar André Voirin se gîndea în primul rînd la el. Chiar de la primul contact, avocatul părţii civile ţinu să precizeze distanţele:

— Este, cred, pentru prima oară scumpe confrate, cînd pledaţi în faţa Curţii cu juri?

— Într-adevăr! Şi nu sînt mai mîndru din pricina asta!

— Cît de bine vă-nţeleg! E întotdeauna greu să te adaptezi... Personal, prefer să las colaboratorilor mei procesele corecţionale.

Bătrînul nici nu clipi şi spuse amabil:

— Deoarece am norocul să vă-ntîlnesc în biroul decanului, scumpe confrate, pot să vă întreb cîţi martori veţi cita?

— O duzină şi mai bine. Dar dumneavoastră?

— Abia jumătate...

— Nu mă miră. Predecesorii dumneavoastră mi-au dat să-nţeleg dificultăţile de care s-au izbit în această privinţă.

— N-au căutat prea departe! spuse Deliot, surîzînd. Aşadar, scumpe confrate, ne vom revedea la primul termen...

De cum Deliot părăsi cabinetul, elegantul Voirin spuse decanului:

— Caraghios moşneguţ! De unde e? Nu-i cumva din provincie?

— Eroare, dragul meu... Deliot va fi curînd preşedintele asociaţiei avocaţilor din baroul parizian.

— Nu-mi vine să cred! Pot afla, scumpul meu decan, de ce i-aţi încredinţat acest caz ?

— Din trei motive întemeiate: primul că nici un avocat din barou n-a vrut să-şi asume apărarea... al doilea că am considerat echitabil să ofer unui om ca Deliot un proces care să-l poată face în sfîrşit cunoscut, fie şi numai confraţilor săi care-l ignorează intenţionat... al treilea, deoarece consider că adversarul dumneavoastră are talent...

— Într-adevăr? întrebă Voirin sceptic.

— Aparent nu-i un om strălucitor. Dar, după mine, posedă o calitate din ce în ce mai rară în profesiunea noastră: îşi iubeşte meseria...

Viitoarea avocată Daniela Gény n-avusese pînă atunci norocul să asiste la un proces al Curţii cu juri, întrucît locurile rezervate avocaţilor din barou erau totdeauna distribuite confraţilor „bine cotaţi" la Curte. Dar în acea zi de 20 noiembrie cînd au început dezbaterile procesului Vauthier, tînăra stagiară n-avu de ce să se plîngă. Instalată pe banca apărării de Victor Deliot, care o prezentase în tot Palatul drept „cea mai preţioasă colaboratoare", se uita cu curiozitate în sală şi la publicul care se înghesuia. Faptul că îmbrăcase roba de avocat şi îşi pusese cu îndrăzneală toca tradiţională peste zulufii blonzi, o făcea pe Daniela să se simtă ca în elementul ei.

Prima persoană care căzu sub privirile aţîţate de curiozitate ale fetei, fu bineînţeles vecinul cel mai apropiat: bunul, admirabilul Deliot. Se părea că aceste mărețe împrejurări n-avură darul să modifice în vreun fel aspectul său neglijent: aceeaşi robă înverzită dintotdeauna şi aceiaşi ochelari care continuau să i se clatine pe nasul mare, de deasupra mustăţilor sale stufoase. Bătrînul avocat nici nu se sinchisea de cele cinci sute de perechi de ochi pironiţi asupra lui cu un straniu amestec de uimire şi compătimire. Fiecare se întreba de unde o fi răsărit aiuritul ăsta din alte vremuri şi cum naiba va izbuti să iasă cu faţa curată dintr-o luptă în jurul unui caz atît de delicat? Pentru moment, Victor Deliot îşi concentrase atenţia ca să asculte

ce spunea cu glasul scăzut vecinul său din stînga, directorul institutului din strada Sfîntul Jacques. Pînă la urmă se pasionase și el pentru această „afacere". Solicitase și obținuse numirea sa ca prim-translator între Curte și acuzat, pe toată durata dezbaterilor. De nenumărate ori în cursul celor trei săptămîni ce au precedat începerea procesului, acest om de bine îl însoțise pe Victor Deliot la închisoarea Santé și izbutise, cu multă abilitate, să smulgă infirmului cîteva răspunsuri esențiale. Jacques Vauthier sfîrșise chiar prin a se deprinde cu interpretul, a cărui alegere se arăta judicioasă pentru buna desfășurare a procesului.

După ce trecu rapid în revistă asistența alcătuită îndeosebi din femei elegante, fără nici o ocupație, privirea Danielei se fixă asupra adversarului din proces, maestrul Voirin. Acesta — de ce să n-o recunoaștem ? — avea o ținută impresionantă, cu totul alta decît a umilului și obscurului Deliot. Era asistat de un important stat-major de colaboratori subalterni, pe lîngă care își atașase și un avocat cu faimă. Contrariu lui Victor Deliot, Voirin privea asistența binevoitor și își flutura de pe acum mînecile robei cu gesturi largi, atrăgînd asupra lui destule priviri languroase din partea obișnuitelor sale admiratoare. Se simțea că, o dată în plus, marele avocat se pregătea să triumfe. Această siguranță de sine o stingherea pe Daniela, care vedea și mai adîncă prăpastia în care avea să se prăbușească bătrînul ei prieten. Hotărît, Voirin era tot ce vrei, numai simpatic nu !

Cînd, în sfîrșit, acuzatul fu introdus în boxă, ochii cercetători ai Danielei se imobilizară pe chipul lui. Nu-l mai văzuse pînă atunci, iar Deliot i-l descrisese destul de vag. Apariția lui a constituit pentru gingașa și sensibila Daniela un adevărat șoc nervos : i se tăiase și respirația... Nu-și putuse închipui vreodată că există undeva pe lume o făptură asemănătoare care să aparțină totuși speciei umane... Părul zbîrlit, obrazul bestial, fălcile de buldog, capul monstruos înțepenit greoi pe trupul atletic — această apariție de coșmar răsărea din boxa acuzaților între doi gardieni,

care păreau plăpînzi în comparaţie cu un asemenea gigant. Fata se dădu înapoi cu spaimă : clientul lui Victor Deliot nu putea fi nefericitul despre care avocatul îi vorbea cu atîta căldură. Era destul să-l observi cu atenţie ca să descoperi în el Bruta, bruta integrală pe care ai rareori prilejul s-o întîlneşti. Daniela era îngrozită. Suferea la gîndul că bătrînul său prieten şi-a asumat ingrata misiune să apere un asemenea urs. Şi-a oprit apoi privirea asupra corpului de juraţi, care aşteptau tăcuţi şi cîntăreau din ochi straniul acuzat al cărui chip împietrit nu lăsa să răzbată nici un sentiment. Jacques Vauthier, închistat în el de tripla-i infirmitate, îşi dădea oare seama de tragedia ce se va juca peste cîteva clipe şi a cărei victimă va fi ? Prezenţa acestui surdo-mut-orb, nemişcat, făcu să planeze asupra sălii o indispoziţie greu de descris.

Curtea îşi făcu apariţia şi o smulse pe tînăra avocată, pentru cîteva clipe, din tristele ei constatări. Publicul se ridică în picioare, în timp ce preşedintele Legris şi asesorii lui luau loc. Ministerul Public era prezent prin procurorul Berthier, un om de care Deliot se temea infinit mai mult decît de confratele său Voirin. Recent promovat în această funcţie înaltă, procurorul părea să-şi fi făcut un punct de onoare din obţinerea capetelor tuturor acuzaţilor ce-i treceau prin gheare. Pentru Deliot, Berthier nu era decît un monstru însetat după ceea ce denumea pompos „Justiţie". Apărarea urma să se ciocnească de un adversar subtil şi viclean, al cărui talent oratoric impresiona întotdeauna juraţii.

Grefierul dădu citire actului de acuzare cu glas egal şi monoton. Capetele de acuzare nu aduceau nici un element nou ; nu făceau decît să rezume, în termeni juridici, ceea ce aflase toată lumea din citirea detailată a ziarelor, cu privire la circumstanţele crimei. După ce s-a terminat lectura, s-a trecut la stabilirea identităţii acuzatului, prin intermediul interpretului care traducea infirmului în alfabet dactilologic, pe falange, întrebările preşedintelui Legris. Ca să nu se strecoare vreo greşeală, Curtea îngăduise acu-

zatului să folosească împunsătorul şi grila pentru scriitura Braille. De îndată ce literele apăsau pe hîrtia perforată, al doilea interpret traducea în limbaj oral răspunsul dat Curţii şi juraţilor. Deşi necesita timp îndelungat, această metodă fusese considerată ca cea mai sigură şi singura care putea să evite denaturarea întrebărilor şi răspunsurilor.

Interogatoriul ar fi părut plicticos asistenţei, dacă nu s-ar fi pasionat pentru munca interpreţilor.

— Numele dumneavoastră ?

— Jacques Vauthier.

— Data şi locul naşterii ?

— 5 martie 1923, la Paris, strada Cardinet.

— Numele tatălui ?

— Paul Vauthier, decedat la 23 septembrie 1941.

— Al mamei ?

— Simona Vauthier, născută Arnould.

— Aveţi fraţi şi surori ?

— O soră : Regina.

Juraţii au aflat în felul acesta că Jacques Vauthier, născut cu o triplă infirmitate la Paris, în strada Cardinet 16, în locuinţa părinţilor săi, şi-a petrecut primii ani de existenţă înconjurat de ai săi, îngrijit îndeosebi de o slujnică tînără, doar cu trei ani mai în vîrstă ca dînsul, mica Solange Duval, a cărei mamă, Melania, era de asemenea în serviciul familiei Vauthier. Ocupaţia exclusivă a micuţei Solange în casa aceea era îngrijirea infirmului care necesita o prezenţă permanentă. Neavînd posibilitatea să-i dea educaţie acasă, părinţii lui Vauthier — negustori înstăriţi — s-au adresat mai multor institute de specialitate, informîndu-se dacă ar consimţi să-l primească pe nefericitul copil. Pînă-n cele din urmă, Institutul Sanac din departamentul Haute-Vienne, condus de fraţii ordinului Sfîntul Gabriel, institut în care mai multe cazuri asemănătoare fuseseră educate cu rezultate excelente, consimţi să-l primească şi pe ultimul născut al familiei Vauthier. Chiar superiorul acestui institut, fratele Yvon Rodelec venise la Paris să ia băiatul din strada Cardinet. Jacques Vauthier trăise astfel

cei doisprezece ani ce au urmat la Sanac, unde a făcut progrese rapide datorită inteligenţei sale vii.

După ce a trecut cu strălucire două examene de bacalaureat, unul la optsprezece şi altul la nouăsprezece ani, după sfatul lui Yvon Rodelec, care i-a intuit înclinaţiile spre literatură, Jacques Vauthier se apucă să scrie romanul intitulat *Izolatul*, publicat abia după trei ani, cînd a stîrnit senzaţie. Tînărul şi proaspătul scriitor a fost ajutat să-şi desăvîrşească lucrarea de către micuţa servitoare Solange Duval, pe care Yvon Rodelec o instruise temeinic. Solange Duval a învăţat acolo şi cele şase sisteme ale semnelor ce-i erau necesare spre a comunica cu infirmul : limbajul mimic, dactilologic, scriitura Braille, scriitura tipografică Ballu, scriitura engleză şi limbajul vocal propriu surdo-muţilor, a cărui folosire era destul de limitată.

După şase luni de la apariţia *Izolatului*, Solange Duval se căsători cu Jacques Vauthier, la Sanac. Acuzatul avea pe vremea aceea două zeci şi trei de ani, iar soţia lui două zeci şi şase. Cîteva săptămîni mai tîrziu, tînăra pereche se îmbarca pentru Statele Unite ; Jacques Vauthier, invitat de un grup american, făcuse timp de cinci ani turnee triumfale de conferinţe în Statele Unite, destinate să aducă la cunoştinţa marelui public american progresele remarcabile obţinute în Franţa în educarea surdo-muţilor-orbi din naştere... În tot acest răstimp, Solange Vauthier a fost colaboratoarea şi interpreta soţului său. Drama s-a produs pe pachebotul *De Grasse*, la înapoierea din această călătorie.

Preşedintele rosti fraza sacramentală :

— Introduceţi primul martor citat de acuzare...

Martorul era un tînăr înalt şi blond, cu talia sveltă, îmbrăcat sobru şi al cărui obraz deschis degaja simpatie : asistenţa, care privise chipul hîd al acuzatului, se odihnea contemplîndu-l. Daniela nu prea vroia să şi-o mărturisească, dar noul venit, despre care nu ştia nimic, îi plăcea... Iar dacă îi plăcea ei — care ascundea sub roba austeră o

adevărată inimă de midinetă gata să se topească la prima rază de soare — fără îndoială că putea place la fel de bine şi multor alte femei.

— Numele dumneavoastră ?

— Henri Téral, se auzi o voce puţin intimidată

— Data şi locul naşterii ?

— 10 iulie 1915, Paris.

— Naţionalitatea ?

— Franceză.

— Profesia ?

— Steward pe pachebotul *De Grasse*, proprietatea Companiei generale transatlantice.

— Juraţi că veţi spune adevărul, tot adevărul şi numai adevărul... Ridicaţi mîna dreaptă şi repetaţi după mine : „Jur !"

— Jur !

— Domnule Téral, între cabinele de lux unde v-aţi făcut serviciul pe bordul lui *De Grasse*, se afla şi una ocupată de domnul John Bell. Vă rugăm să-i relataţi Curţii în ce împrejurări aţi descoperit primul crima, în după-amiaza zilei de 5 mai ?

— Domnule preşedinte, cînd am început să inspectez cabinele aflate în grija mea, în după-amiaza zilei de 5 mai, la orele unu cînd, în mod obişnuit pasagerii nu sînt deranjaţi niciodată deoarece mai toţi se odihnesc atunci, am făcut-o în urma ordinului formal primit de la comisarul Bertin. Comisarul însărcinase întregul personal să caute un pasager care dispăruse — domnul Vauthier. Cunoşteam cu toţii, cel puţin din vedere, pe acest domn Vauthier surdomut şi orb, care se plimba cîteodată pe punte la braţul soţiei sale şi nu putea trece neobservat pe pachebot, cu întreita lui infirmitate. Căutarea urma deci să fie uşoară. După ce am intrat în diferite cabine de lux cu ajutorul unui şperaclu ce-l port în permanenţă asupra mea în interes de serviciu şi am fost nevoit să mă scuz faţă de mai toţi pasagerii pe care îi deranjam din somn, am rămas foarte surprins cînd am observat că uşa apartamentului de

lux ocupat de pasagerul american domnul John Bell încă de la plecarea noastră din New York, era întredeschisă... Am împins-o cu oarecare dificultate : părea că cineva dinăuntru se sprijină de ușă. De îndată ce am intrat în cabină, am înțeles motivul acelei rezistențe : mîinile domnului John Bell, care stătea îngenuncheat, erau crispate pe clanța interioară... N-a fost nevoie să-l examinez prea mult ca să-mi dau seama că mă găsesc în fața unui cadavru care încă nu se răcise...

CAPITOLUL II

MARTORII ACUZĂRII

— ...Domnul John Bell, continuă stewardul, fusese asasinat. Era imposibil să ai cea mai mică îndoială în privința aceasta : o dîră de sînge, prelinsă din gît, se împrăștiase pe covor după ce îi năclăise pijamaua.

— Domnule președinte, spuse avocatul Deliot de pe banca sa, aș dori să pun martorului o întrebare. Vă rog să ne spuneți cu exactitate, domnule Téral, unde se găsea Jacques Vauthier cînd ați pătruns în cabină ?

— Domnul Vauthier ședea pe patul-cușetă. Părea năucit și indiferent... Ce m-a frapat îndeosebi au fost mîinile sale, pe care le ținea întinse înaintea lui, cu degetele răschirate ; și părea să le contemple cu dezgust, deși nu le putea vedea... mîini mînjite cu sînge.

— ...Și ați dedus, continuă Victor Deliot, că el era asasinul ?

— N-am dedus nimic ! răspunse calm stewardul. Aveam în față doi oameni, dintre care unul era mort iar celălalt viu... Amîndoi erau plini de sînge... De altfel, era sînge peste tot : pe covor, pe somieră și chiar pe pernă... Dezordinea de nedescris din cabină dovedea că se purtase o luptă

înverşunată. Victima se apărase, nu încăpea îndoială, dar adversarul părea să fi fost mult mai puternic. Toată lumea prezentă poate s-o constate aici : domnul Vauthier are o talie de atlet...

— Şi ce aţi făcut atunci ? întrebă preşedintele.

— Am părăsit în grabă cabina şi am chemat în ajutor un coleg. L-am rugat să rămînă de pază în faţa cabinei ca, eventual, să-l împiedice pe domnul Vauthier să iasă şi am alergat să-l caut pe comisarul Bertin. De îndată ce m-am întors în faţa uşii întredeschise, am intrat în cabină, de data asta toţi trei. Vauthier nu se clintise ; şedea tot pe cuşetă, abătut... Colegului meu şi mie nu ne rămînea decît să executăm ordinele domnului Bertin...

— Ce fel de ordine ?

— După ce ne-am apropiat cu precauţie de Vauthier, am putut constata că nu avea nici o armă. Nici în apropierea cadavrului nu se zărea vreuna ; domnul comisar Bertin a remarcat acest lucru. Îmi amintesc perfect ce a spus atunci : „Ciudat ! După felul cum se prezintă rana, nu poate fi vorba decît de un pumnal... Unde ar putea fi ? Nici vorbă că nu-l putem întreba pe Vauthier, singurul care ar trebui să ştie, pentru motivul că nu aude şi nici nu are glas ! În fine, asta vom vedea mai tîrziu... Cel mai grabnic, pentru moment, este să ne asigurăm că nu ne va scăpa zdrahonul ăsta care-mi face impresia că ar fi criminalul. Ca măsură de prevedere trebuie să-l băgăm imediat în închisoarea de pe bord... Se va lăsa oare dus ?"

Contrariu temerilor noastre, Vauthier nu opuse nici o rezistenţă. S-ar fi putut spune că, îndată după crimă, se împăcase cu soarta şi se aşezase intenţionat pe patul victimei, încît să nu mai existe nici un dubiu asupra vinovăţiei sale. S-a lăsat dus de mine şi de domnul Bertin la închisoare, ca un copil, în timp ce colegul meu continua să facă de gardă în faţa cabinei. Eu am rămas să păzesc uşa blindată a celulei pînă m-a înlocuit un membru din echipaj, trimis de comandant jumătate de oră mai tîrziu.

— V-aţi întors apoi la cabina crimei ?

— Da. Cînd am ajuns însă în fața ușii, am văzut cum o sigilează domnul Chardot, comandantul lui *De Grasse*. În același timp, comisarul Bertin mi-a ordonat să nu mai fac uz de șperaclu ca să intru în cabina aceea, unde nimic nu trebuia să fie mișcat din loc pînă vom acosta la Le Havre. În sfîrșit, comandantul Chardot spuse micului grup de stewarzi și oamenilor din echipaj din jurul său, că ar fi bine să nu se facă zarvă printre pasageri despre cele petrecute, fiindcă oricum se va afla totul prea curînd.

— Curtea vă mulțumește, domnule Téral. Vă puteți retrage... Introduceți martorul următor !

Acesta se prezentă în uniformă :

— André Bertin, prim-comisar de bord pe pachebotul *De Grasse*.

Istorisirea comisarului corespundea punct cu punct cu a stewardului.

— Domnule comisar, întrebă președintele : martorul precedent, domnul Henri Téral, ne-a declarat că atît el cît și dumneavoastră ați rămas foarte surprinși că nu ați găsit în cabină arma crimei ?

— Da, domnule președinte. Dar cel mai straniu în această afacere este că, în pofida cercetărilor făcute ulterior, această armă n-a mai fost găsită...

— Nu-i nimic surprinzător, hotărî procurorul general Berthier. Continuarea dezbaterilor va arăta Curții și domnilor jurați natura acestei arme precum și modul foarte simplu în care criminalul, după propriile sale explicații, a făcut-o să dispară !

— Domnule comisar, mai întrebă președintele Legris, spuneți-ne cît mai exact ce ați făcut după ce l-ați încarcerat pe Jacques Vauthier în închisoarea de pe bord !

— Îmi permit să atrag atenția Curții, spuse Victor Deliot, că apărarea este îndreptățită să fie surprinsă că domnul comisar Bertin a luat imediat inițiativa, cel puțin îndrăzneață, de a încarcera și, în consecință, de a aresta pe clientul meu atunci cînd nimic nu dovedea că el ar fi asasinul lui John Bell.

— Cum... nimic? întrebă comisarul sufocîndu-se. Ei, asta-i prea din cale-afară! Oricare om cu bun simț ar fi făcut la fel în locul meu! Nu puteam îngădui totuși să se plimbe liber, pe bordul lui *De Grasse*, omul pe care-l găsisem șezînd cu mîinile însîngerate, alături de un cadavru încă nerăcit!

— Protestez împotriva acestei întreruperi a apărării, strigă domnul Voirin. Comportarea comisarului Bertin a fost a unui om care-și făcea datoria cu strictețe... De altfel, această atitudine a fost justificată după numai un ceas, prin propriile mărturisiri ale lui Vauthier care a recunoscut formal, în fața mai multor martori, că este autorul crimei.

— Incidentul e închis! spuse președintele calm; să revenim la întrebarea mea la care încă nu mi-ați răspuns, domnule comisar.

— Domnule președinte, îndată după încarcerarea lui Vauthier, m-am dus la comandantul nostru căruia i-am făcut cunoscută descoperirea macabră. Comandantul a coborît numaidecît în cabina crimei în care nimic nu fusese mișcat, în afară de Vauthier, pe care am fost nevoiți să-l luăm cu noi. Corpul victimei rămăsese în aceeași poziție, cu ambele mîini încleștate pe clanța ușii. Comandantul Chardot luase cu dînsul și pe medicul navei, doctorul Langlois, care a făcut primele constatări medicale. Totodată, după ce m-am consultat cu comandantul și în prezența acestuia, care mă însoțise în biroul meu de comisariat, am pus-o în cunoștință pe doamna Vauthier despre cele întîmplate. În timpul relatării, doamna Vauthier a leșinat... Cînd și-a revenit — în sfîrșit! — doamna Vauthier a consimțit să ne însoțească — pe comandantul Chardot și pe mine — la închisoare, să slujească de interpret la primul interogatoriu al soțului său. Trebuie să precizez, pentru bunul renume al Companiei generale transatlantice, că totul s-a petrecut în modul cel mai discret cu putință. Din păcate am fost nevoiți să telegrafiem poliției franceze despre crimă, cerîndu-i să vină pe bord de cum vom acosta în Le Havre. Transmisia acestei telegrame — cu toate că era

cifrată — a permis însă unele indiscreţii. A doua seară toţi pasagerii ştiau că fusese comisă o crimă pe bord...

— Cum s-a comportat Jacques Vauthier la primul interogatoriu din închisoarea de pe bord, în prezenţa soţiei sale ? întrebă preşedintele.

— Părea calm. Singurul răspuns pe care i l-am putut smulge prin mijlocirea doamnei Vauthier, a fost „Eu l-am ucis pe acest om. O recunosc formal şi nu regret nimic !" Răspunsul l-a scris Jacques Vauthier singur, cu împunsătorul şi grila pentru scriitura Braille, iar comandantul Chardot l-a înmînat comisarului însărcinat cu ancheta, de îndată ce am acostat în Le Havre.

— Piesa în chestiune, preciză procurorul general Berthier, stă la dispoziţia Curţii...

— Atrag atenţia domnilor juraţi încă de pe acum, spuse avocatul Voirin, asupra importanţei capitale a acestei declaraţii scrise chiar de mîna acuzatului şi în care acesta recunoaşte că l-a ucis pe John Bell...

— Ne-ar putea spune martorul, ceru Victor Deliot, ce atitudine a avut doamna Vauthier cînd a aflat, chiar de la soţul ei, că a ucis ?

— Doamna Vauthier, răspunse comisarul, a fost foarte curajoasă. Îmi amintesc că ne-a spus — comandantului Chardot şi mie — după ce tradusesem răspunsul soţului său, scris în Braille : „Jacques poate să pretindă şi să scrie mult şi bine că el ar fi ucis pe acest om ; eu afirm că e imposibil ! Jacques nu este şi nici nu poate fi un criminal ! De ce să fi ucis un om pe care nu-l văzuse niciodată, pe care nu îl cunoşteam nici eu nici el şi cu care n-am avut nici cea mai neînsemnată legătură de la plecarea din New York ?"

— Sînteţi sigur că redaţi cu exactitate cuvintele ei ? întrebă preşedintele pe martor.

— Sînt propriile cuvinte ale doamnei Vauthier...

— Atrag şi eu, la rîndul meu, atenţiunea domnilor juraţi, spuse Victor Deliot, asupra faptului capital că doamna Vauthier refuză să admită culpabilitatea soţului ei...

— Surprinzător ar fi fost contrariul ! i-o întoarse procurorul general Berthier.

— S-au văzut și s-au auzit în această incintă lucruri mult mai surprinzătoare, domnule procuror general, răspunse Victor Deliot.

— Apărarea mai are de pus martorului întrebări ? se adresă președintele.

— Nici o întrebare.

— Curtea vă mulțumește, domnule comisar. Vă puteți retrage. Introduceți al treilea martor, pe domnul comandant Chardot...

— Domnule președinte, spuse comandantul lui *De Grasse*, am fost informat despre crimă de primul comisar Bertin, care izolase pe criminalul prezumptiv în închisoarea de pe bord ca măsură de prevedere. Îmi cerea de asemenea și instrucțiuni. Deși nici un pasager sau membru din echipaj nu poate fi încarcerat decît la ordinul meu formal am aprobat hotărîrea comisarului Bertin care n-a procedat astfel decît spre a evita răspîndirea știrilor în legătură cu aceste regretabile întîmplări. Însoțit de domnul Bertin și de medicul de pe bord, doctorul Langlois, m-am dus în cabina de lux ocupată de domnul John Bell și unde în fața ușii, un steward asigura paza. I-am atașat un marinar. După ce am constatat că nu fusese modificat nimic din dezordinea cabinei, am pus să fie sigilată ușa. Pentru mine se punea o singură problemă ; ajungeam la Le Havre peste șapte zile... Era deci cu neputință să lăsăm corpul victimei în această cabină, fără riscul de a-l vedea descompunîndu-se. După un examen minuțios al doctorului Langlois, am decis să se transporte trupul neînsuflețit într-o cameră frigorifică a navei, în timpul nopții, pe cînd pasagerii dormeau : ceea ce va permite anchetatorilor și medicului legist să-l găsească într-o stare de perfectă conservare la sosirea în Le Havre. L-am reîntîlnit pe domnul Bertin în biroul comisarului, unde doamna Vauthier aștepta, îngrijorată, vești despre soțul ei dispă-

rut. I-am vorbit cu toate menajamentele posibile despre drama în care se găsea grav compromis domnul Vauthier.

— Ce atitudine a avut atunci doamna Vauthier? întrebă Victor Deliot.

— Doamna Vauthier a leșinat. Abia după un ceas am putut-o decide să ne însoțească la închisoare, unde se afla soțul ei.

— Care a fost atitudinea celor doi soți în prima clipă cînd s-au regăsit? mai întrebă avocatul lui Jacques Vauthier.

— Scena a fost sfîșietoare. Doamna Vauthier a alergat către soțul ei, care a strîns-o la piept. Doamna Vauthier repeta în gura mare în criza ei de disperare: „N-ai făcut una ca asta, Jacques! Nu-i posibil, dragostea mea! De ce?"

— Țin să atrag atenția domnilor jurați, spuse Victor Deliot, că Jacques Vauthier nu putea nici auzi, nici înțelege cuvintele pronunțate de soția lui... Îmi permit să pun o ultimă întrebare martorului: doamna Vauthier ținea atunci mîinile soțului său?

— Mîinile...? se miră comandantul lui *De Grasse*, nu mai știu... Îmi pare că da...

— Amintiți-vă, domnule comandant! E foarte important, insistă Victor Deliot.

— Curtea îmi va îngădui să-mi exprim mirarea, spuse acru domnul Voirin, cu privire la înverșunarea pe care o depune apărarea în încercările ei de a arunca îndoieli asupra depoziției unui martor a cărui bună-credință nu poate fi pusă în cauză...

— Aici nu-i vorbă de bună-credință, ci de un om al cărui cap este în joc! Orice amănunt are importanță: chiar și cel mai neînsemnat! Insist asupra acestui punct particular pur și simplu fiindcă cei doi soți, dacă s-ar fi ținut de mîini, aveau posibilitatea să se înțeleagă între ei folosind falangele degetelor, fără ca domnii comandant Chardot și comisar Bertin să poată măcar observa.

— Și dacă? remarcă procurorul general Berthier. Presupunînd că soții Vauthier ar fi comunicat între ei fără

știrea altora, cu ce ar putea schimba acest amănunt fondul procesului ?

— Ar putea foarte simplu să schimbe totul, domnule procuror general ! Mă voi strădui să o demonstrez în cursul dezbaterilor... Dar am vrut să atrag atenția domnilor jurați asupra acestui punct precis.

Victor Deliot se așeză.

— Ce s-a mai petrecut la închisoare după ce s-au sfîrșit primele efuziuni între soți ? întrebă președintele.

— Am supus de îndată pe Jacques Vauthier unui interogatoriu, pe care comisarul Bertin l-a consemnat în scris. Doamna Vauthier ne-a servit de interpret spre a-i pune întrebările. Jacques Vauthier răspundea folosind împunsătorul, grila și hîrtia cartonată pe care soția le purta întotdeauna asupra ei, în poșetă. Aceste răspunsuri, scrise chiar de mîna lui Vauthier, au fost păstrate cu grijă de comisarul Bertin.

— Toate aceste piese sînt la dispoziția Curții, declară procurorul general Berthier.

— Care sînt întrebările ce le-ați pus lui Jacques Vauthier ? întrebă președintele.

— Prima mea întrebare a fost : „Recunoașteți că ați ucis pe John Bell ?“ Răspuns : „Eu am ucis pe acest om. O recunosc formal și nu regret nimic !“... A doua întrebare : „Cu ce l-ați ucis ?“ Răspuns : „Cu un cuțit de tăiat hîrtie“. A treia întrebare : „Ce fel de cuțit de tăiat hîrtie ?“ Răspuns : „Dintr-acelea care se găsesc pe noptiere și pe care Compania generală transatlantică il pune la dispoziția pasagerilor în fiecare cabină. Am și eu unul la fel în cabina mea...“ A patra întrebare : „Ce ați făcut cu acest cuțit care nu se mai afla în cabină ?“ Răspuns : „Am scăpat de el zvîrlindu-l în apă, prin hublou“. A cincea întrebare : „De ce l-ați zvîrlit în apă, dacă nu faceți nici o dificultate în a vă recunoaște crima ? Gestul era inutil !“ Răspuns : „Cuțitul îmi făcea oroare“... A șasea întrebare : „Ați cunoscut victima înainte de a o ucide ?“ Răspuns : „Nu !“... A șaptea întrebare : „Atunci de ce l-ați ucis ?“ Jacques Vauthier n-a răspuns. „Ați vrut să-l jefuiți ?“ Răspuns :

„Nu !“ A opta întrebare : „John Bell v-a cauzat un neajuns sau v-a adus un prejudiciu grav ?“ Din nou Jacques Vauthier n-a răspuns... Din acea clipă n-a mai răspuns la nici una din întrebările mele. Comisarului Bertin și mie nu ne-a rămas decît să ne retragem, rugînd-o pe doamna Vauthier să ne însoțească. Ceea ce a și făcut cu mare resemnare, după ce și-a îmbrățișat soțul.

— Ați autorizat-o pe doamna Vauthier să-și revadă soțul în timpul cît a mai durat călătoria ? întrebă președintele.

— L-a văzut în fiecare zi, în prezența mea și a comisarului Bertin. Aveam nevoie de dînsa ca interpret, deoarece era singura persoană de pe bord care cunoștea alfabetul surdo-muților și scriitura Braille pentru orbi... Dar am găsit că-i mai prudent, după sugestiile doctorului Langlois, să n-o lăsăm pe doamna Vauthier singură cu soțul ei. Deși medicul opina că Jacques Vauthier nu dădea semne de tulburări mintale, persistau totuși temeri că a comis crima într-un acces de nebunie trecătoare și că i-ar putea veni pofta s-o ucidă și pe soția sa.

— Ce se petrecea în timpul acelor întrevederi ?

— Doamna Vauthier era din ce în ce mai disperată. Încercam să pun soțului ei și alte întrebări, dar acesta nu-mi răspundea. Zadarnic l-a implorat soția și s-a tîrît în genunchi înaintea lui spre a-l face să înțeleagă că era în interesul lui să răspundă, că noi nu sîntem judecători ci aproape prietenii lui... N-a folosit la nimic ! Ultima lor întrevedere a avut loc cu trei ore înainte de sosirea la Le Havre. Mai aud și acum cuvintele pe care doamna Vauthier le-a adresat soțului ei : „Dar bine, Jacques, te vor condamna ! Tu n-ai ucis, sînt sigură !“ În acea zi am remarcat foarte bine că mîinile doamnei Vauthier alergau febril peste falangele degetelor soțului ei. Acesta își păstră mutismul, își eliberă mîinile din mîinile soției și le vîrî în buzunare, spre a arăta lămurit că spusese tot ce vroise și că-l interesau prea puțin consecințele actului său. După trei ore l-am predat eu însumi pe prizonier

în mîinile inspectorului Mervel şi a jandarmilor care se urcaseră pe punte o dată cu pilotul...

— Curtea vă mulţumeşte, domnule comandant. Vă puteţi retrage. Introduceţi al patrulea martor...

Era doctorul Langlois, medic-şef pe bordul lui *De Grasse.*

— Apărarea v-a citat, domnule doctor, spuse preşedintele Legris, pentru a cunoaşte rezultatele cercetărilor dumneavoastră medicale cînd aţi examinat, în cabină, cadavrul lui John Bell.

— Cînd comandantul Chardot şi comisarul Bertin m-au pus în prezenţa corpului neînsufleţit, am văzut numaidecît că arma crimei secţionase artera carotidă. Moartea urmase după cîteva secunde. Rana nu lăsa nici un dubiu cu privire la arma întrebuinţată ; un cuţit de tăiat hîrtie foarte ascuţit, în formă de stilet. Cînd comisarul Bertin mi-a prezentat unul dintre cuţitele de tăiat hîrtie puse la dipoziţia pasagerilor de Compania generală transatlantică, în toate cabinele, am putut afirma fără riscul de a mă înşela, că asasinul a folosit unul din ele.

— Nu credeţi, domnule doctor, c-ar fi putut exista o altă cauză a decesului ?

— Nu. Decesul a survenit aproape instantaneu prin oprirea circulaţiei sanguine, ca urmare a secţionării carotidei care transportă sîngele de la inimă la cap. De altfel, defunctul era un om încă tînăr, care se bucura de o sănătate perfectă.

— V-a cerut comandantul Chardot să-l examinaţi pe Vauthier în închisoarea de pe bord, după ce i se luase un prim interogatoriu ? întrebă procurorul general Berthier.

— Exact. Acest prim examen medical a fost destul de sumar, recunoscu martorul, dar am revenit zilnic să-l văd pe prizonier, care n-a prezentat nici un simptom de stare febrilă în ultima parte a călătoriei. Am împărtăşit observaţiile mele şi doctorului Boulet, medicul legist care a urcat pe bord cu inspectorul Mervel, la Le Havre. După

ce l-am condus pe doctorul Boulet în camera frigorifică unde corpul fusese perfect conservat, l-am regăsit pe inspectorul Mervel în celula lui Jacques Vauthier. Acolo, un examen amănunțit, în timpul căruia am recurs la serviciile interpretului adus de inspectorul Mervel ca să pună infirmului diferite întrebări de ordin strict medical, a confirmat observațiile mele anterioare : Jacques Vauthier este un om sănătos la minte și la trup, copleșit din nefericire de tripla sa infirmitate din naștere. Dar organismul său funcționează normal.

— Atrag atențiunea domnilor jurați, spuse procurorul general, asupra depoziției esențiale a martorului, care a fost de altfel consemnată cuvînt cu cuvînt într-un raport medical pe care martorul l-a redactat împreună cu eminentul medic legist, doctorul Boulet... Așadar, nu numai că Jacques Vauthier și-a recunoscut formal vina, dar această mărturie nu este efectul imaginației unui detracat care se acuză prin nu știu ce soi de masochism de o crimă pe care nu ar fi săvîrșit-o... Este expresia purului adevăr, spus de un om în deplinătatea facultăților sale mintale. Curtea va aprecia...

Victor Deliot nu se mișcase și părea să nu acorde decît o atenție destul de slabă depoziției doctorului Langlois.

— Curtea vă mulțumește, domnule doctor, spuse președintele Legris. Vă puteți retrage. Înaintea audierii martorului următor, citiți, domnule grefier, raportul medical, redactat și semnat de doctorii Boulet și Langlois...

Grefierul făcu lectura cu vocea lui monotonă : raportul confirma în toate punctele depoziția doctorului Langlois. După ce lectura luă sfîrșit, președintele spuse :

— Introduceți pe inspectorul principal Mervel !

— Vreți să ne împărtășiți, domnule inspector, constatările dumneavoastră după ce v-ați urcat la Le Havre pe bordul lui *De Grasse ?*

— După ce am asistat la examinarea corpului defunctului, în camera frigorifică de pe *De Grasse,* m-am dus în

cabina în care se săvîrşise crima. Am dispus să fie luate amprentele cam de peste tot, îndeosebi de pe somieră, cearceaf şi pernă — toate pătate cu sînge. Asasinul întrebuinţase chiar un colţ din cearceaf spre a-şi şterge mîinile după crimă : amprentele găsite pe acest cearceaf ne-au fost preţioase. După ce s-a terminat această primă operaţie, am hotărît să fac o primă reconstituire a crimei după informaţiile pe care mi le dăduseră succesiv stewardul Henri Téral, domnul comisar Bertin, domnul comandant Chardot şi doctorul Langlois.

Pentru această reconstituire am dispus să fie adus Jacques Vauthier din închisoarea de pe bord, în cabină. Cînd se găsi la intrarea cabinei, scoase un răcnet straniu şi vru s-o ia la fugă. Jandarmii l-au reţinut cu forţa şi l-au constrîns să intre in cabină, unde instalasem pe pat pe unul din subalternii mei, îmbrăcat într-o pijama identică cu cea a victimei. L-am împins binişor pe Vauthier înspre pat şi noptiera pe care pusesem un cuţit de tăiat hîrtie al Companiei transatlantice. Cînd miinile sale au atins corpul colaboratorului meu, Vauthier a scos un strigăt răguşit şi s-a dat înapoi. I-am apucat atunci mîna dreaptă şi l-am silit să pipăie cuţitul de tăiat hîrtie aflat pe noptieră. Vauthier a tresărit şi cîteva secunde a fost scuturat de un tremur nervos. După aceea părea să-şi fi regăsit calmul : cu mîna dreaptă a apucat liniştit cuţitul de tăiat hîrtie şi-l ridică în aer în timp ce se apleca asupra trupului inspectorului — care juca rolul lui John Bell, dormind — şi cu stînga se proptea pe pieptul omului lungit, spre a-l împedica să facă vreo mişcare. Abia, abia am avut timpul să dau la o parte braţul său gata să se abată ca un trăsnet pe gîtul colaboratorului meu, şi să-l împiedic pe Vauthier să comită o nouă crimă !

Ceea ce mi s-a părut cel mai straniu la această reconstituire, a fost precizia gesturilor orbului, care fără să-şi vadă victima, acţiona ca un automat. Căpătase, s-ar fi putut spune, o mare dexteritate în acest gen de crimă... Cu toate acestea un lucru mă frămînta : cum a avut John Bell — căruia i s-a tăiat carotida în timp ce dormea în patul

său — atîta forţă să se tîrască pînă la uşa cabinei, ca să se prăbuşească definitiv, cu mîinile crispate pe clanţă? Medicul legist, pe care l-am consultat, spunea că această ultimă tresărire a unui muribund era posibilă. Pe de altă parte, mobilele răsturnate în cabină şi dîra de sînge de la pat la uşă păreau să dovedească că fusese o luptă între cei doi. Cea mai bună explicaţie părea să fie că ucigaşul a vrut să-şi împiedice victima să ajungă pînă la uşă. Totuşi lucrul acesta a rămas destul de obscur, deoarece Vauthier a refuzat cu energie să dea cea mai mică explicaţie.

Am încercat o a doua experienţă: l-am aşezat pe colaboratorul meu îmbrăcat tot în pijama, îngenuncheat în poziţia exactă în care a fost găsit cadavrul, rezemat de uşă, cu ambele mîini încleştate pe clanţă. L-am constrîns din nou pe Vauthier să se apropie de uşă, cu mîinile întinse înainte. De îndată ce degetele sale atinseră gîtul pseudo-cadavrului, Jacques Vauthier scoase un nou urlet şi se retrase în fundul cabinei, tîrîndu-şi gardienii după el. Aceştia voiră să-l readucă la uşă, dar el se trînti pe jos, trăgîndu-i şi pe gardieni în cădere: are o forţă considerabilă... Socotind că-i declanşasem, prin surpriză, un şoc psihologic destul de puternic lui Jacques Vauthier, am profitat numaidecît pentru a-l hărţui cu întrebări precise, prin intermediul interpretului. Jandarmii trebuiră să-i ţină cu forţa mîinile pentru ca interpretul să-i poată forma pe falangele degetelor semnele alfabetului dactilologic. Zadarnică strădanie! Jacques Vauthier nu răspundea la nici o întrebare. Am pus să i se ia amprentele digitale, care sînt identice cu cele găsite pe diferitele mobile din cabină, pe somieră şi pe pata de sînge de pe cearceaf. Cînd Vauthier mi-a părut mai calm, am reluat interogatoriul. N-a consimţit să răspundă decît la o singură întrebare: „Recunoaşteţi că aţi ucis aici pe omul acela?" Răspunsul a fost: „Recunosc categoric că sînt autorul acestei crime; nu regret nimic, dac-ar fi s-o iau de la început, aş face la fel!" Dar cînd l-am întrebat: „L-aţi ucis într-adevăr cu un cuţit de tăiat hîrtie identic cu cel pe care vi l-am pus în mînă?" se mulţumi să ridice din umeri, arătînd prin acest

gest interpretului că singurul lucru care conta după părerea lui era că l-a suprimat pe american ,iar felul în care l-a ucis avea o importanță cu totul secundară. În sfîrșit, a treia întrebare pe care i-am pus-o : „Dacă gestul pe care-l făcuse în prezența noastră față de colaboratorul meu, întins pe pat în locul victimei, era repetarea exactă a celui făcut în realitate asupra lui John Bell ?" rămase fără răspuns. După care n-am mai putut să-i smulg nici un cuvînt : nici în Braille, nici altfel...

Minuțioase verificări ulterioare ne-au dovedit că mobilul crimei nu a fost furtul : într-adevăr, nu dispăruse nimic din cele aparținînd victimei. Este de asemenea sigur că Vauthier nu-și cunoscuse victima și nu avusese nici un fel de contact cu ea înaintea crimei. Astfel că i-a fost cu neputință poliției criminale să stabilească cu certitudine veritabilul motiv al crimei. Personal rămîn convins că actul criminal trebuie atribuit unui gest necugetat și subit al unui dement sau al unui sadic... Nemaiputînd obține nimic de la el, nu a mai rămas altceva de făcut decît să fie debarcat. A fost dus la Paris cu mașina și încarcerat la Santé. Din acea clipă nu m-am mai ocupat de acest caz, rolul meu fiind terminat.

— Domnule profesor Delmont, spuse președintele renunțînd la obișnuitul interogatoriu de identificare din considerație pentru al șaselea martor, puteți să ne spuneți rezultatul observațiilor făcute asupra stării mintale și fizice a lui Jacques Vauthier, de comisia medicală pe care ați prezidat-o ?

— Am examinat minuțios subiectul în șase reprize. Constatările făcute de eminenții mei confrați profesorii Sereski, Hermite și de mine însumi, în urma fiecăruia din aceste examene, au fost consemnate în raportul detaliat pe care l-am înaintat domnului judecător de instrucție Belin... Concluzia e că Jacques Vauthier, deși afectat de tripla sa infirmitate din naștere : a văzului, a auzului și a vorbirii, este un ins cu totul normal. Inteligența sa este mult mai dezvoltată decît a indivizilor mijlocii. Cunoaște

temeinic toate mijloacele de exprimare care permit unui surdo-mut nevăzător să comunice cu lumea dinafară. Dacă nu răspunde la anumite întrebări ce i se pun, o face deci voit şi conştient... În rest, Curtea se poate referi cu toată încrederea la raportul medical detailat despre care v-am vorbit. Nu mai am nimic de adăogat...

— Curtea vă mulţumeşte, domnule profesor...

Daniela, care ascultase cu cea mai mare atenţie diferitele depoziţii, profită de plecarea martorului ca să arunce o privire furişă bătrînului său prieten, Deliot... Acesta, cu ochii pe jumătate închişi, părea absorbit în meditaţii profunde. Tînăra n-a putut rezista curiozităţii şi-l întrebă cu voce scăzută :

— Maestre, ce gîndiţi despre toate astea ?

— Nimic, fetiţo ! Aştept... mormăi Victor Deliot, printre dinţi. Fără îndoială, nu vroia să-i destăinuie : „Un singur punct mă sîcîie într-adevăr în toată această poveste şi asta de la prima citire a dosarului pe care mi l-a încredinţat decanul : amprentele... acele blestemate amprente digitale pe care clientul meu parcă s-a înverşunat să le răspîndească din belşug peste tot locul crimei... Cu asemenea probe se expediază uşor la eşafod un om de treabă..."

Daniela observa asistenţa, care era gravă : primele depoziţii erau de ajuns s-o facă a înţelege că acest Jacques Vauthier, încăpăţînat într-o muţenie voită — care nu era cea mai bună tactică — se angaja într-un joc foarte primejdios, în care risca să-şi piardă capul. Va putea măcar să beneficieze de circumstanţe atenuante ? Nici asistenţa, nici fata nu mai erau prea siguri. Unica speranţă era că tripla infirmitate va pleda în favoarea acuzatului. În tot cazul, sarcina apărării se anunţa dificilă... Şi, instinctiv, toate privirile se îndreptau către acest avocat bătrîn şi obscur pe care nimeni nu-l văzuse şi nici nu-l auzise pînă atunci şi care părea să aştepte, posomorît şi solitar, pe banca sa, sfîrşitul coşmarului.

Prin contrast, banca părţii civile era foarte animată : elegantul avocat Voirin, înconjurat de colaboratorii săi, părea a fi în formă. Ştia că această primă zi de audieri nu

se va termina fără ca el să înscrie cîteva puncte decisive. Se simțea de asemenea puternic susținut în sarcina sa, care acum îi părea lesnicioasă, de către temutul procuror general Berthier, al cărui calm aparent de pînă atunci era cu atît mai neliniștitor.

Daniela înțelegea toate astea ca orice persoană din asistență. Și, fără să vrea, împotrivindu-se chiar din toate fibrele ei, privirile i se îndreptau mereu spre faciesul bestial al infirmului. Cu cît cerceta mai amănunțit pe Vauthier, cu atît mai mult găsea că încarnează un tip de asasin care n-ar fi dat de rușine o galerie de ucigași celebri, într-un muzeu al crimei. Cum a putut o femeie — oricare să fi fost ea — accepta să devină tovarășa de viață a acestui individ ? Asta depășea limitele înțelegerii...

Vocea monotonă a președintelui, care chemase al șaptelea martor ce înainta spre bară, smulse fata din senzația de dezgust ce o cuprinsese.

— Thomas Bell ! proclamă noul venit, a cărui naționalitate se vădea printr-un accent pronunțat, prin ochelarii cu ramele aurite și haina sa largă ; născut la 9 aprilie 1897, în Cleveland, Statele Unite. De naționalitate american...

— Profesia dumneavoastră ?

— Senator de Ohio, membru al Congresului din Washington.

— Domnule senator, în calitatea mea de președinte al acestei Curți, țin să aduc aici, chiar de la început, omagii publice Statelor Unite ale Americii, unul dintre cei mai buni prieteni pe care se bizuie actualmente țara noastră... Misiunea mea este cu atît mai dureroasă. Știm, domnule senator, că ați ținut să veniți special în Franța spre a depune personal mărturie la bară. Ar fi prea mult să vă cerem să ne vorbiți despre fiul dumneavoastră ?

— John era singurul meu copil, începu senatorul într-o atmosferă de intensă emoție. A avut parte de toată dragostea mea de la nașterea lui, în ziua de 16 februarie 1925, deoarece mama lui și-a pierdut viața aducîndu-l pe lume. După ce a fost cel mai bun băiețel, John și-a făcut studiile la Colegiul din Harvard. Țineam să învețe franceza, pe

care o vorbea curgător şi, pentru a-i întreţine interesul pentru frumoasa dumneavoastră limbă, i-am dat să citească pe cei mai buni autori francezi. Mă străduiam de asemenea să-i transmit dragostea mea pentru Franţa şi i-am promis că-l voi trimite la Paris să-şi completeze studiile, de îndată ce va fi obţinut diploma universitară. Din nefericire, a izbucnit al doilea război mondial. John n-avea decît optsprezece ani cînd aflarăm dezastrul de la Pearl Harbour. În pofida tinereţii sale, chiar de a doua zi, avînd asentimentul meu, s-a înrolat în marina Statelor Unite. Repartizat la o unitate de puşcaşi marini, s-a îmbarcat un an mai tîrziu pentru Pacific, unde a făcut tot războiul şi a fost citat de patru ori pentru fapte de arme ; demobilizat după capitularea Japoniei, a revenit la Cleveland. Războiul l-a maturizat mult şi a hotărît să se ocupe de aprovizionarea cu alimente a Europei. Sarcina sa îl obliga să se deplaseze ades la Washington, Chicago, San Francisco şi New York. Eram şi eu foarte absorbit de atribuţiile mele la Congres şi n-am putut să-l văd pe John decît la intervale neregulate în timpul acestor ultimi ani. De cîte ori ne întîlneam era pentru noi o adevărată sărbătoare : ieşeam împreună în oraş, John şi cu mine eram ca doi prieteni. Eram mîndru că am un fiu mare şi cred că şi el era mîndru de tatăl său. Îmi istorisea tot ce făcea. Cea mai mare plăcere pe care i-o procura misiunea ce şi-o asumase, era contactul permanent cu toate cercurile franceze din New York. L-am făcut să-nţeleagă că nu va putea cunoaşte cu adevărat mentalitatea şi cultura franceză, decît vizitînd admirabila dumneavoastră ţară regiune cu regiune, oraş cu oraş. În acea zi s-a hotărît voiajul...

Cu toată dorinţa lui reală de a veni în Franţa, John ezita puţin. Trebuie să mărturisesc aici una dintre slăbiciunile sale : se îndrăgostise de o dansatoare de pe Broadway, ceea ce nu-mi plăcea de fel... Cel mai bun mijloc de a întrerupe această idilă era să grăbesc plecarea lui John în Franţa. După o lună l-am condus personal pe bordul pachebotului *De Grasse ;* atunci mi s-a părut foarte fericit... Cu cîteva clipe înainte de a se fi ridicat pasarela, l-am în-

trebat dacă nu regretă prea mult despărţirea lui de *girl friend* de pe Broadway. Mi-a răspuns rîzînd : „O nu, tată ! Am înţeles foarte bine de ce erai atît de grăbit să mă vezi plecat. Aveai dreptate ! Fata asta nu era făcută pentru mine..." I-am spus atunci îmbrăţişîndu-l pentru ultima oară : „Poate că ne vei aduce curînd o franţuzoaică... Nu se ştie nici o dată şi ţi-o doresc din toată inima !"

Nu l-am mai revăzut pe Johny. L-am descris aşa cum a fost...

Ultimele cuvinte au fost pronunţate cu o simplitate care tulbură asistenţa.

— Curtea vă mulţumeşte, domnule senator, că aţi venit să o lămuriţi asupra personalităţii atît de atrăgătoare a unicului dumneavoastră fiu.

— Ceea ce domnul senator Bell nu vă spune, domnilor juraţi, sublinie domnul Voirin, e starea de spirit în care a venit să depună mărturie la această bară : să nu vedeţi în domnia sa un tată care strigă să fie răzbunat, ci mai degrabă un prieten al Franţei care a venit să ceară unei Curţi cu juri franceze să facă dreptate, pentru ca să nu se repete pe viitor o tragedie asemănătoare. Prezenţa domnului senator Bell în această incintă înseamnă că poporul american pune poporului francez întrebarea, prin glasul unuia dintre cei mai autorizaţi reprezentanţi ai săi, dacă valoroşii săi fii pot veni de aici înainte în ţara noastră fără riscul de a fi măcelăriţi ? Problema este gravă, domnilor juraţi ! Reflectaţi asupra ei... Şi să nu uitaţi, cînd veţi da verdictul, că întreaga Americă are ochii aţintiţi asupra dumneavoastră !

Avocatul părţii civile se reaşează cu un gest teatral. Victor Deliot se ridică încetişor pentru a spune :

— Luînd parte la durerea părintească a domnului senator Bell, apărarea consideră că ultimele cuvinte pronunţate de avocatul părţii civile generalizează poate prea mult aceste dezbateri. Dacă poporul american ne-ar cere socoteala pentru moartea lui John Bell, n-ar exista nici un motiv ca poporul francez să nu-i ceară, la rîndul său, soco-

teala pentru francezii care au fost asasinați pe teritoriul Statelor Unite! Nu vă lăsați impresionați de asemenea argumente, domnilor jurați, deoarece știți ca și mine că, din nefericire, crima nu este privilegiul exclusiv al unui singur popor...

— E extraordinar! exclamă cu asprime procurorul general, să vezi cum apărarea încearcă într-una, cu îndemînare, de la deschiderea acestui proces, să bagatelizeze nivelul dezbaterilor.

— Apărarea își permite să răspundă domnului procuror general că se judecă pe baza faptelor și nu a virtuozității oratorice!

— Dar vă rog, domnilor!... spuse președintele. Incidentul e închis. Domnule senator, puteți să ne spuneți ce sentimente aveți față de acuzat?

— De nici un fel, răspunse martorul. Cum aș putea avea? Îl deplîng foarte sincer că a venit pe lume cu tripla sa infirmitate. Dar poate fi asta o rațiune suficientă care să-i dea dreptul de a ucide o făptură minunată ca Johny, care nu-i făcuse nici un rău și pe care nici măcar nu-l cunoștea? Sînt convins, domnule președinte, că dacă l-ar fi cunoscut pe domnul Vauthier, fiul meu s-ar fi interesat de cazul lui: Johny avea sufletul generos și nu-i plăcea să simtă că cei din jurul său sînt nefericiți...

— Domnii jurați vor aprecia aceste cuvinte, afirmă domnul Voirin.

Toate privirile îl petrecură respectuos pe tatăl lui John pînă la ușă, priviri care s-au întors apoi mustrătoare spre Jacques Vauthier. Dar cum fiecare înțelegea că el nu putea citi aceste sentimente, pe fețele lor, nici măcar să le ghicească, Victor Deliot trebui să suporte valul ostil care creștea.

Daniela nici nu mai îndrăznea să-l privească pe bătrînul său prieten. Înțelese dintr-o dată măreția și mizeria profesiei de apărător, pe care Victor Deliot i le descrisese de atîtea ori și găsea nedrept ca el să îndure singur această reprobare generală pe care nu o merita. Totuși, de ce acceptase să apere o asemenea cauză?

Şi-l imagina acum pe sărmanul Johny : unul din acei frumoşi şi magnifici G. I.[1] americani, care stîrniseră admiraţia lumii prin curajul şi nepăsarea lor, prin simpatica lor indolenţă. Il mai deplîngea şi pe tatăl lui, atît de demn în durerea sa. Şi toată această tristeţe era urmarea unei crime comisă de un semi-dement ! Inspectorul Mervel o spusese foarte bine în depoziţia sa : „Această crimă inexplicabilă nu poate fi decît opera unui dement însetat brusc de sînge, sau a unui sadic gelos pe adevărata frumuseţe bărbătească..." Ceea ce împingea spre culmea disperării atît pe Daniela cît şi asistenţa, era că Vauthier stătea nemişcat în boxă, indiferent la ce se petrecea sau se spune în jurul său. Cu toate astea înţelesese totul, deoarece interpretul îi traducea succesiv, pe falange, fiecare cuvînt rostit... Ştia foarte bine, de exemplu, că se aflase pentru prima oară în prezenţa părintelui victimei sale ; şi nici măcar nu tresărise !

Fusese introdus al optulea martor.

— Numele dumneavoastră ?

— Regina Daubray, a răspuns tînăra şi eleganta doamnă, care se sprijinise de bară.

— Ce rudă sînteţi cu acuzatul ?

— Sînt sora lui.

— Ne-aţi putea spune, doamnă, ceea ce ştiţi despre fratele dumneavoastră ?

Victor Deliot deschisese ochii mari şi cerceta curios pe martoră. Tînăra femeie răspunse fără şovăire :

— Nu ştiu dacă Jacques este vinovat sau nu, dar cînd am aflat despre crima de pe *De Grasse* din citirea ziarelor, am fost surprinsă doar pe jumătate... Am trăit alături de fratele meu mai ales în primii săi zece ani de viaţă, pe cînd locuia încă în apartamentul părinţilor noştri, pe strada Cardinet. Pot să vă spun că în această perioadă Jacques a fost pentru noi o sursă de necazuri zilnice. Am făcut im-

[1] Membru al forţelor armate americane, în cel de al doilea război mondial.

posibilul încercînd să-l educăm și să-i facem existența suportabilă. Dragostea noastră pentru el era dublată de mila ce ne inspira acest copil care nu putea să ne audă, să ne vadă, să ne vorbească. Bietul meu tată angajase pe fetița servitoarei noastre, Melania, pentru ca Jacques să aibă fără întrerupere, alături de el, pe cineva care să-l îngrijească. Tatăl meu luase această hotărîre abia după ce și-a dat seama că Jacques ne urăște deopotrivă pe toți. La șapte ani, fratele meu era deja o mică brută care ne primea de fiecare dată cînd ne duceam să-l vedem în camera lui, cu vociferări și crize de furie. Pot afirma că prezența lui Jacques în familia noastră a fost nu numai o încercare grea, ci adevărata cauză a propriei mele nefericiri...

— Explicați-vă, doamnă !

— M-am căsătorit pe cînd Jacques n-avea decît șapte ani. Logodnicul meu, Georges Daubray, era blînd și înțelegător cu Jacques, căruia nu uita niciodată să-i aducă dulciuri cînd venea la părinții mei. Jacques nu-i purta nici o recunoștință ci, dimpotrivă, azvîrlea pe jos toate cadourile pe care i le oferea. De teama ca socrii mei să nu se opună căsătoriei noastre, am hotărît să tăinuim față de viitoarea mea familie existența acestui frate infirm. Socrii mei s-ar fi putut teme să nu avem vreo tară în familie. După scurtă vreme, un frate al ordinului Sfîntului Gabriel, domnul Yvon Rodelec, veni să-l ia pe Jacques spre a-l duce la Institutul din Sanac.

Nu l-am mai revăzut niciodată pe fratele meu, dar soțul meu — pe care-l voi iubi pînă-n ultima clipă a vieții — se detașa pe nesimțite de mine. Nu că ar fi încetat să mă iubească, dar se temea ca în cazul că i-aș fi dăruit un copil, acesta să nu semene cumva tînărului său unchi ! Această stare de spirit devenise la el aproape bolnăvicioasă.

Torturat de gîndul că ar putea avea un copil infirm, sfîrși prin a destăinui părinților săi existența lui Jacques. A fost îngrozitor ! Socrii mei nu ne-au iertat niciodată, părinților mei și mie, că le-am ascuns adevărul. Din ziua aceea au făcut presiuni asupra lui Georges să ceară divor-

ţul înainte de a rămîne gravidă. Soţul meu sfîrşi prin a ceda; în ce mă priveşte, principiile mele religioase mă opreau să divorţez. Ne-am separat numai şi trăim în felul acesta de paisprezece ani. Pot spune fără pică: viaţa mi-a fost zdrobită de acest frate infirm...

— Ne-aţi spus mai înainte, doamnă, că nu v-aţi revăzut fratele de cînd a plecat la Sanac. Cum fratele dumneavoastră are acum douăzeci şi şapte de ani, să deducem că nu aţi încercat niciodată să-l vedeţi timp de şaptesprezece ani?

— Nu, domnule preşedinte! Un an după plecarea sa la Sanac, mama s-a dus să-l viziteze la institutul din departamentul Haute-Vienne. S-a înapoiat bucuroasă de progresele extraordinare pe care le făcuse Jacques, dar disperată de felul în care o primise. Îmi voi aminti întotdeauna de acea frază a mamei mele: „Jacques nu ne mai aparţine. N-are nici un chef să ne mai vadă!" A urmat apoi moartea tatei şi despărţirea mea... Mama se ducea să-l vadă pe Jacques în fiecare an, dar mărturisesc că n-am avut nici odată tăria s-o însoţesc.

Într-o zi — asta se petrecea cam după zece ani — am rămas stupefiată aflînd prin telefon, de la soţul meu, că Jacques scrisese şi i se publicase un roman intitulat *Izolatul*. M-am dus imediat la o librărie şi am cumpărat cartea despre care anumiţi critici vorbeau cum nu se poate mai bine. Am citit-o chiar în timpul nopţii şi am fost dezgustată de felul în care fratele meu descria familia eroului său principal, surdo-mut şi orb din naştere, ca şi dînsul. Mă recunoşteam în odiosul personaj al surorii...

— Dacă martora era de recunoscut, spuse Victor Deliot suav, aceasta dovedeşte că descrierea este exactă!

Regina Daubray se întoarse către cel care o întrerupsese:

— Avea unele din trăsăturile mele, dar diformate monstruos. Această carte, în care pe parcursul a trei sute de pagini, un infirm care datorează totul solicitudinii alor săi îşi etalează ura, ar trebui interzisă! De altfel, marele vinovat de publicarea romanului este acest Yvon Rodelec...

— Credeam, continuă Victor Deliot, să fi înțeles mai înainte că venirea domnului Yvon Rodelec în strada Cardinet a însemnat izbăvirea întregii dumneavoastră familii ?

— La început aveam cu toții încredere în acest bătrînel, venit să-l smulgă pe Jacques din întunericul său. Dar, cu timpul, am sfîrșit prin a înțelege ce manevra directorul Institutului din Sanac. Pentru domnul Rodelec fratele meu nu era decît un „caz" în plus, pe lîngă celelalte pe care le educase. Cînd domnul Rodelec venise la Paris în locuința părinților mei, o cunoscuse și pe fiica Melaniei, Solange, cu trei ani mai mare decît Jacques și care se ocupa de el. Chiar la treisprezece ani, Solange nu mai era o fetiță : încăpățînată, ambițioasă în pofida tinereții ei, știa bine ce voia. Am fost foarte mirată cînd am aflat că atît ea cît și Melania, plecînd din serviciul mamei mele, s-au dus la Sanac unde domnul Rodelec le oferise amîndurora servicii la institut. În acea epocă Solange, în vîrstă de douăzeci de ani, devenise o fată nerușinată care avea șansa să nu fie prea urîtă. Ambiția ei crescîndă o împingea să învețe, cu sprijinul domnului Rodelec, diferitele sisteme de exprimare întrebuințate de Jacques la institut pentru a se face înțeles. A reușit foarte repede să capete asemenea influență asupra fratelui meu, încît a luat-o în căsătorie. În felul acesta, fiica fostei noastre servitoare îmi devena cumnată ! Dar culmea era că mama și cu mine am fost puse în fața faptului împlinit : n-am fost nici măcar invitate la celebrarea cununiei, după cum nici un alt membru al familiei lui Jacques n-a participat la căsătoria oficiată în capela Institutului din Sanac.

— Apărarea mai are de pus martorului vreo întrebare ? se adresă președintele lui Victor Deliot.

— Nici una, răspunse acesta.

— E surprinzător... bombăni procurorul general.

— Nici o întrebare, supralicită Victor Deliot ridicîndu-se, dar am de făcut o mică remarcă pentru domnii jurați... Consideră dumnealor, în inimă și în cuget, că locul doamnei Daubray la această bară trebuia să fie de partea

acuzării ? Găsesc ei normal ca o soră mai în vîrstă, care de fapt nu l-a cunoscut cu adevărat pe fratele său decît în timpul cît era un biet copil izolat de lume, să-l strivească cu o întîrziere de șaptesprezece ani ? Dacă am admite, prin absurd, că Jacques Vauthier fusese la zece ani „o mică brută", după propria expresie a sorei sale, aceasta nu dovedește de loc că ar fi rămas la fel și acum ! Care dintre noi, onorată Curte și domnilor jurați, nu s-a schimbat în decurs de șaptesprezece ani ? Pe scurt, atitudinea doamnei Daubray, a cărei inconștiență te cutremură, nu poate fi explicată decît dintr-un singur motiv : interesul... Ne angajăm să o dovedim ulterior.

— Ce „interes" ? întrebă arțăgos procurorul general Berthier.

— Dacă domnul procuror general nu l-a descoperit încă, spuse Victor Deliot, surpriza va fi cu atît mai mare la momentul oportun. În sfîrșit, doamna Daubray ne-a dat de-nțeles că Solange Duval s-ar fi măritat numai din ambiție ! Într-adevăr, domnilor jurați, e de neconceput ca o fată tînără care, chiar după cum a recunoscut însăși martora „avea șansa să nu fie prea urîtă" și, pe deasupra, departe de a fi proastă, să-și fi limitat ambițiile la o căsătorie cu un surdo-mut-orb din naștere !

— Această căsătorie i-a permis, răspunse prompt Regina Daubray, să evadeze din mediul său, să urce în ierarhia socială și să pătrundă în societatea noastră.

— Admițînd că-i o cinste să ieși din mijlocul poporului, ca să te introduci în burghezie ! spuse bătrînul avocat clătinînd din cap.

— ...și domnul avocat al apărării pare să uite — deveni mai vehementă sora lui Vauthier — că Solange nu s-a căsătorit decît după apariția *Izolatului*, cînd Jacques devenise celebru și bogat ! Dacă vînzarea lucrării n-a fost decît foarte limitată în Franța, a fost considerabilă în Statele Unite.

— Martora ar fi preferat, fără îndoială, să beneficieze ea de bunăstarea frățiorului său infim ? insinuă Victor De-

liot. Afirmînd că doar interesul călăuzește sentimentele doamnei Daubray pentru fratele ei, nu mă înșelam !

— Nu permit... începu maestrul Voirin, dar fu întrerupt de vocea tăioasă a președintelui, care spuse :

— Incidentul e închis ! Curtea vă mulțumește, doamnă. Vă puteți retrage...

Ieșirea tinerei femei a avut loc într-un vacarm de glasuri ce se înfruntau. Fu urmată la bară de soțul ei, agentul de schimb Georges Daubray.

— Domnule Daubry, Curtea ar dori să vă cunoască părerea asupra caracterului cumnatului dumneavoastră, Jacques, și a raporturilor pe care le-a avut cu familia sa.

— L-am văzut foarte puțin pe Jacques, domnule președinte. Cînd m-am căsătorit cu sora lui mai mare, Regina, nu era decît un copil de șapte ani. Avea o cameră, în fundul apartamentului, de unde nu era scos decît foarte rar... Trebuie să spun că am protestat în mai multe rînduri împotriva felului în care era ținut acest nefericit copil, departe de lume. Trebuie să recunosc, de asemenea, ca scuză pentru socrii mei, că Jacques, cu tripla sa infirmitate din naștere, reprezenta pentru rudele sale apropiate o grijă permanentă. Pînă la plecarea lui la Sanac, tînărul meu cumnat mi-a părut întotdeauna dificil, cu toate că ne era aproape imposibil să ne dăm seama de ceea ce gîndește sau vrea, deoarece pe atunci nu era decît o adevărată brută mică...

Nu trecea o zi fără să fie apucat de accese de mînie de o violență nemaipomenită la un copil de vîrsta lui ! Începea să urle și apuca tot ce-i cădea sub mînă ca să azvîrle cu ele în cei care intrau să-l vadă, în odaia lui. Cu toate astea, păstrînd sentimentul confuz al neputinței sale, sfîrșea prin a se zvîrcoli pe podea. O spumă abundentă îi ieșea atunci din gură. S-ar fi crezut că a turbat... Ni s-a întîmplat de nenumărate ori, socrului meu și mie, să fim nevoiți a ne uni forțele spre a-l stăpîni ; asta dovedește ce putere avea încă de pe atunci !

— Dar, la urma urmei, întrebă președintele, care a fost cauza, după dumneavoastră, acelor crize de furie ?

— Nici una. Simpla noastră prezență. Ceea ce m-a mirat cel mai mult la Jacques, copil, era repulsia bolnăvicioasă pe care i-o inspirau toți membrii familiei. Cînd a înțeles, după căsătoria mea, că mă integrasem și eu în familie, m-a urît și pe mine ca pe ceilalți... Nu mi-am explicat nici o dată prin ce fenomen creierul său, pe atunci închis oricărei comunicări cu lumea din afară, a putut să mă identifice ca atare.

— Care erau sentimentele socrilor dumneavoastră pentru el ?

— Cred că socrul meu, în prezent decedat, avea pentru fiul său dacă nu un sentiment de dragoste, cel puțin o anumită tandrețe...

— Dar soacra dumneavoastră ?

— Aș prefera să nu răspund la acest punct...

— Și soția dumneavoastră ?

— Îmi vine la fel de greu să răspund. Regina și cu mine trăim despărțiți de mulți ani...

— Doamna Daubray, în depoziția sa, a atribuit despărțirea dintre dumneavoastră faptului că vă temeați să nu căpătați un copil infim ca tînărul său unchi...

— O elementară pudoare mă obligă să vă răspund, domnule președinte, că motivele pentru care doi soți se despart, nu privesc pe nimeni.

— Ne-ar putea spune martorul, întrebă Victor Deliot, dacă după părerea sa exista în anturajul imediat al lui Jacques Vauthier, copil, cineva în stare să-i calmeze furiile fără să recurgă la constrîngeri corporale ?

— Da. O singură persoană reușea prin blîndețe : mica servitoare Solange, abia puțin mai în vîrstă ca dînsul și care, mai tîrziu, a devenit soția lui.

— Cum explicați acest lucru ? întrebă președintele.

— Nu explic nimic ; n-am făcut decît să constat evidența.

— Și cum proceda tînăra Solange ?

— Foarte simplu : se apropia de Jacques şi îi mîngîa mîinile sau obrazul. Era deajuns : îşi regăsea calmul...

— Toate acestea sînt stranii, murmură preşedintele Legris înainte de a adăuga : Domnule Daubray, aţi revăzut pe cumnatul dumneavoastră Jacques, după plecarea sa la Sanac ?

— Nu. Dar i-am citit cartea...

— Consideraţi că a descris în ea propria sa familie ?

— Fără îndoială !

— Curtea vă mulţumeşte. Vă puteţi retrage. Introduceţi martorul următor...

— Numele dumneavoastră ?

— Melania Duval, răspunse noua venită cu o voce timidă.

Era o femeie de cincizeci de ani, îmbrăcată modest.

— Doamnă Duval, spuse preşedintele, aţi fost timp de opt ani în serviciul familiei Vauthier, în locuinţa lor din strada Cardinet, în calitate de femeie la toate ?

— Da, dom' judecător...

— Numiţi-mă „domnule preşedinte"...

— Bine dom'prezident...

— Spuneţi-mi ce gîndiţi despre Jacques Vauthier ?

— Nu gîndesc nimic ! E un infirm şi nu ştii ce să zici despre cineva care nu-i la fel ca toată lumea.

— A făcut-o fericită pe fiica dumneavoastră ?

— Micuţa mea Solange ? Trebuie să fi fost tare nenorocită. Într-un fel e aproape o fericire că el se află-n închisoare ; mă simt în sfîrşit liniştită !

— În general, căsătoria fiicei dumneavoastră v-a displăcut ?

— N-aş fi vrut s-o văd măritată c-un infirm ! Nenorocirea a fost că Solange a mea avea inima prea bună... După ce s-a ocupat de Jacques, copil, s-a lăsat îmbrobodită de Yvon Rodelec ăla, care a izbutit să ne convingă să lucrăm în institutul din Sanac. Eu îngrijeam de rufărie şi Solange — pe care domnul Rodelec o învăţase limba sur-

do-muţilor-orbi — îl ajuta pe Jacques să-şi pregătească examenele. Ştiţi ce s-a întîmplat pînă la urmă : s-au căsătorit... I-am spus Solangei de sute de ori că face o nebunie, dar n-a vrut niciodată să mă asculte... Gîndiţi-vă : inteligentă şi drăguţă cum era, putea să se mărite c-un băiat frumos, fără beteşuguri şi bogat. Sînt sigură că l-a luat din milă ! Nu te măriţi din dragoste c-un infirm ! După asta, au plecat în călătorie de nuntă... Îmi amintesc întoarcerea lor, cu o lună mai tîrziu. S-o fi văzut pe biata mea micuţă ! Cînd am întrebat-o dacă-i fericită nu mi-a răspuns : din mîndrie... Dar a izbucnit în hohote de plîns... I-am povestit domnului Rodelec, dar el mi-a spus că trebuie răbdare, că vor face o călătorie frumoasă în America şi că toate s-or îndrepta, c-o fi... c-o păţi... scorneli, ce mai ! Ca de obicei... Sfîrşitul a fost că cinci ani mai tîrziu, cînd m-am dus să-i aştept la Le Havre, mi-am văzut ginerele coborînd pe chei cu mîinile în cătuşe... Şi biata mea micuţă plîngea ! Făcea s-o vezi ! Am încercat s-o consolez în tren, pe cînd ne-ntorceam la Paris... Dar n-a vrut să locuiască în casa în care lucrez şi azi la nişte stăpîni cumsecade, care-i pregătiseră o cameră... M-a îmbrăţişat în holul gării Saint-Lazare şi de atunci n-am mai văzut-o ! Se ascunde pe undeva... Abia de-mi trimite cînd şi cînd o carte poştală ca să-mi scrie că i-e bine : îi e ruşine. Are şi de ce ! Să fii nevastă de ucigaş...

— Apărarea atrage atenţia martorului, spuse Victor Deliot, că nu-i este permis să califice acuzatul cu acest epitet infamant atîta timp cît nu s-a pronunţat verdictul...

— Doamnă, aţi spus adineaori, observă preşedintele Legris, că vă era imposibil să aveţi o părere despre ginerele dumneavoastră. Această declaraţie pare să fie în contradicţie cu felul în care îl trataţi acum !

— Cînd era micuţ, domn' prezident, Jacques nu părea să fie un copil rău... Copiii nu-s niciodată foarte răi... Cu toate că a fost întotdeauna grozav de repezit : singura care izbutea să-l liniştească era micuţa mea Solange. Doamne, cum se mai pricepea ! Era simplu : făcea din el tot ce vroia...

— S-ar putea deduce de aici, remarcă Victor Deliot, că atunci cînd l-a luat de soț a fost conștientă de ceea ce face ?

— Dacă Solange s-a măritat cu acest infirm, v-o spun : toată vina o poartă domnul Rodelec ; pretindea că nimeni n-are dreptul să împiedice un infirm să se căsătorească. Ei bine, eu, Melania, susțin contrariul ! Asemenea oameni n-ar trebui să se prăsească...

— N-au avut copii ! strigă avocatul lui Jacques.

— Din fericire ! Ce-ar mai fi ieșit !... exclamă Melania.

— Fiica dumneavoastră v-a vorbit despre relațiile ei cu soțul ? întrebă procurorul general Berthier.

— N-am putut niciodată să-i smulg un cuvințel asupra acestui subiect. Cînd mă gîndesc că Solange a mea... mai bine să nu vorbesc : mă seacă la inimă !

— Doamnă Duval, întrebă președintele, considerați că părinții ginerelui dumneavoastră s-au arătat buni cu copilul lor infirm în timpul anilor pe care acesta și i-a petrecut în strada Cardinet ?

— Părinți buni... Greu de spus. Copilului nu-i lipsea nimic, trebuie s-o recunosc... Dar, în privința dragostei, nu prea se prăpădeau cu firea. Dacă Jacques n-ar fi avut-o pe Solange a mea... Bună fată ! O inimă de aur ! I s-a devotat !

— Familia Vauthier nu avea mai multă tragere de inimă ca dumneavoastră pentru această căsătorie ?

— N-avea, ce-i drept : nu vroia de fel. Trebuia să te pui în locul lor : nu le convenea de fel ca fiica fostei lor servitoare să intre în familie și să le poarte numele ! De cînd servesc la burghezi, am învățat să-i cunosc : n-ai să găsești alții mai egoiști ! Numai punga cu bani contează la ei...

— Atunci, insistă președintele, cine dorea căsătoria ?

— V-o mai spun încă o dată, dom' prezident : dom' Rodelec ăla !...

— N-o să puteți face Curtea să creadă, doamnă, că un venerabil frate al ordinului Sfîntul Gabriel, superiorul

unui așezămînt în care sînt educați surdo-muții nevăzători din naștere, ar fi transformat institutul în agenție matrimonială !

— Nu spun asta, dom' prezident ! Da' ce nu-nțelegeți 'mneavoastră, e că nici un surdo-mut și orb din cei pe care domnu' Rodelec i-a educat înaintea lui Jacques, nu s-a însurat. Așa că a vrut să încerce o experiență cu noul său elev : băgase bine de seamă, cînd a venit în strada Cardinet, că Solange ținea la Jacques... Și cum e șiret, a profitat de această slăbiciune a fetiței... Ne-a adus la Sanac sub pretextul că ne dă de lucru, dar numai ca să-și atingă scopul... Solange și cu mine aveam încredere în domnul ăsta bătrîn cu sutană și ne-am zăpăcit.... M-auziți ? Sînt sigură că i-a făcut farmece fii-mi !

— Moderați-vă expresiile, doamnă ! Frații ordinului Sfîntul Gabriel au dat dovadă de un devotament și de o pregătire științifică demne de toată lauda.

— Ei bine, continuă femeia, fac niște treburi grozave sub pretextul devotamentului. Rezultatul se vede : elevii lor sfîrșesc la Curtea cu juri...

— În rezumat, doamnă, susțineți că mariajul s-a făcut împotriva voinței dumneavoastră și a familiei Vauthier ?

— Chiar așa, domn' prezident !

— Și nu admiteți nici o clipă că fiica dumneavoastră Solange putea fi îndrăgostită cu adevărat de cel pe care urma să-l ia în căsătorie ?

— Repet că s-a devotat...

— Curtea vă mulțumește, doamnă Duval. Vă puteți retrage... Să vină domnul decan al Facultății de litere din Toulouse...

— Domnule decan, Curtea ar dori să cunoască opinia facultății asupra capacităților intelectuale ale acuzatului...

— Jacques Vauthier a trecut în fața Facultății de litere prima parte a examenelor pentru licență în 28 iunie 1941, la optsprezece ani, cu mențiunea „foarte bine" care se acordă destul de rar. Dizertația lui la franceză a rămas

un model al genului. După un an, candidatul a trecut și a doua parte cu aceeași ușurință. La ambele examene a fost supus acelorași probe ca și candidații normali, doar că sub supravegherea unui profesor pe care l-a delegat în mod special Fundația Valentin Huy și care ne servea ca interpret. Cînd își termina tezele în scriitura Braille, profesorul le transcria în scrisul obișnuit și le remitea diferiților examinatori. Pentru probele orale, la care am ținut să asist personal întrucît experiența mi se părea interesantă, ne-a servit ca legătură între candidat și examinatori un alt interpret, trimis de Institutul Național din strada Sfîntul Jacques. Pot să vă spun pe conștiință că Jacques Vauthier, elev al Institutului din Sanac, a fost unul dintre cei mai străluciți bacalaureați din cîți a cunoscut Facultatea din Toulouse : nu i s-a făcut candidatului nici o concesie, la cererea expresă a educatorilor săi — frații ordinului Sfîntul Gabriel.

— Facultatea din Toulouse a mai avut probabil și alți candidați surdo-muți-orbi, prezentați de Institutul din Sanac ?

— Exact, domnule președinte. Înaintea lui Jacques Vauthier am decernat Diploma pentru partea întîia la șase elevi din Sanac și pentru partea doua — la filozofie și matematici elementare — altor trei candidați, ceea ce făcea cu Jacques Vauthier zece candidați surdo-muți-orbi în douăzeci de ani, din 1921 și pînă în 1941.

— După Jacques Vauthier, Institutul din Sanac a prezentat și alți candidați ?

— Nu.

— Cunoașteți pe directorul institutului, domnul Yvon Rodelec ?

— După ce am asistat la strălucitele examene ale lui Jacques Vauthier, am ținut să-i trimit domnului Rodelec o scrisoare de felicitare pentru rezultatele excelente — să spunem cuvîntul : *extraordinarele* rezultate obținute. Domnul Rodelec mi-a răspuns, invitîndu-mă să vizitez institutul. M-am dus împreună cu doi confrați : rectorul Facultății de științe și cel al Facultății de drept. Am petrecut

o zi în societatea domnului Rodelec și a colaboratorilor săi. Am fost încîntați de metodele ce le folosesc. Confrații mei și cu mine am părăsit Sanacul cu impresia deosebită că ne-am întîlnit, în sfîrșit, cu un educator genial. Nu se va vorbi niciodată îndeajuns despre răbdarea de care a dat dovadă domnul Rodelec nu numai ca să-și pună la punct metoda care nu putea fi decît experimentală, dar să și izbutească a scoate pe anumiți elevi din bezna lor totală.

— Domnul Rodelec v-a spus părerea lui despre Jacques Vauthier ?

— Consideră că Jacques Vauthier, al nouăsprezecelea surdo-mut-orb educat de el cu succes, de cincizeci de ani încoace, este de departe ființa cea mai inteligentă pe care a cunoscut-o. Îi aducea nenumărate elogii, ba chiar m-a întrebat în ziua aceea : „Ce-ar spune facultatea, domnule decan, dacă acest tînăr de nouăsprezece ani ar deveni în curînd un scriitor celebru ?" Îmi amintesc și ce i-am răspuns : „Ar fi extraordinar ! Dar credeți că are stofă ?" Domnul Rodelec mi-a spus fără să ezite : „Are !" Apariția *Izolatului,* trei mai tîrziu, dovedea că directorului Institutului din Sanac nu se înșelase.

— S-ar putea cunoaște părerea dumneavoastră asupra cărții, domnule decan ?

— Din punctul de vedere psihologic al surdo-muților-orbi din naștere, consider că este o lucrare remarcabilă din toate privințele. Are un stil pur. Singurul reproș ce s-ar putea face autorului, este înverșunarea lui de a prezenta ca monștri pe oamenii normali din jurul eroului său. Aceasta nu cadrează cu principiile și, mai ales, cu nenumăratele dovezi de bunătate pe care le-a cunoscut în timpul celor doisprezece ani petrecuți la Sanac.

— Martorul apreciază că romanul este opera unui om inteligent și perfect lucid ? întrebă procurorul general Berthier

— Mai mult decît atît, afirmă decanul facultății. *Izolatul* e opera unui om superior.

— Mulțumindu-i domnului decan Marnay care a binevoit să depună aci o mărturie a cărei autoritate nu poate fi

pusă la îndoială, declară procurorul general, nu știu cum aș putea atrage îndeajuns luare-aminte a domnilor jurați asupra faptului că acum este dovedit într-un mod absolut convingător că acuzatul e nu numai conștient de cele mai neînsemnate acțiuni ale sale, dar că ele sînt călăuzite de o inteligență care judecă excepțional. Insistăm în mod cu totul deosebit asupra faptului că n-ar trebui să ne bizuim prea mult pe aspectul exterior al lui Vauthier. Nu ne îndoim nici o clipă că ar fi o brută — și însăși felul în care a executat crima o dovedește — dar este o brută inteligentă și prefăcută. Sîntem în drept să deducem că asasinatul de pe *De Grasse* a fost îndelung premeditat, voit cu certitudine și executat în deplină cunoștință de cauză.

— Concluziile pe care le trage acum domnul procuror general par premature, spuse Victor Deliot. Desigur, remarcabila inteligență a lui Jacques Vauthier nu poate fi pusă la îndoială. Dar de aici și pînă la concluzia că această inteligență a fost pusă în serviciul crimei, e o distanță ca de la cer la pămînt!

— Curtea vă mulțumește, domnule decan, spuse președintele. Să fie introdus martorul următor.

Acesta înainta spre bară, condus de un aprod : era orb...

— Numele dumneavoastră ?

— Jean Dony.

— Data și locul nașterii ?

— 23 noiembrie 1920, la Poitiers.

— Profesia ?

— Organist la Catedrala din Albi.

— Domnule Dony, începu președintele, ați fost timp de unsprezece ani coleg de studii și de tinerețe cu Jacques Vauthier, la Institutul din Sanac. Dumneavoastră ați cerut părții civile să fiți citat la această bară, după ce ați aflat din presă despre crima de care este învinuit fostul dumneavoastră coleg. Nu v-ați sfiit să afirmați judecătorului de instrucție însărcinat cu ancheta că aveți de făcut destăinuiri grave despre acuzat... Curtea vă ascultă !

— Domnule președinte, pot spune că în primii șase ani petrecuți de Jacques Vauthier la Sanac, i-am fost cel mai bun prieten... Cînd a sosit la institut cu întreita lui infirmitate, mi-a părut mult mai nefericit decît mine, care nu eram decît orb. Mai aveam și norocul să mă pot exprima, și posed un auz foarte dezvoltat. Noul venit era mai tînăr decît mine cu trei ani. După ce în primul an a fost educat separat, directorul institutului nostru, domnul Yvon Rodelec, m-a chemat într-o zi ca să-mi spună : „Am remarcat că te interesează progresele tînărului tău coleg și că ești foarte drăguț cu el. De aceea, acum, cînd cunoaște alfabetul dactilologic și scriitura Braille, o să-i servești de însoțitor la plimbări, la jocuri și chiar la studiile propriu-zise pe care le va putea începe, deoarece a învățat diferite mijloace de a înțelege și de a se exprima..." Din acea zi am devenit într-un anume fel colaboratorul direct al domnului Rodelec și asta a durat timp de șase ani, pînă cînd Jacques a împlinit șaptesprezece ani. Atunci am fost înlocuit pe lîngă dînsul cu cea care urma să-i devină soție șase ani mai tîrziu. Trebuie să spun că sosirea și instalarea Solangei Duval și a mamei sale la Institutul Sfîntul Iosif, unde nici o femeie nu apăruse pînă atunci, a avut un efect destul de negativ. De altfel, sînt convins că directorul, domnul Rodelec, n-a adus-o pe Solange Duval la Sanac decît cu cele mai bune intenții din lume...

— Ce impresie v-a făcut pe atunci Solange Duval ?

— Personal nici una, domnule președinte. Nu puteam s-o văd... Dar am știut de la colegii mei surdo-muți, care puteau s-o vadă, că era o fată foarte drăguță... Singurul lucru ușor de remarcat pentru noi, nevăzătorii, era dulceața din glasul ei. Se simțea însă în anumite intonații — urechile noastre nu ne mint niciodată — că sub această aparentă dulceață care putea să înșele pe văzătorii seduși de aspectul ei fizic, se ascundea o voință de fier, hotărîtă să meargă pînă la capăt...

— Pînă la care capăt ? întrebă Victor Deliot.

— Pînă la căsătoria cu Jacques Vauthier, răspunse martorul.

— Asta ar lăsa să se înțeleagă, remarcă președintele, că sentimentele Solangei Duval pentru colegul dumneavoastră erau sincere cînd s-a căsătorit cu el, din moment ce durau de ani de zile ?

— Nu-s chiar atît de sigur ca dumneavoastră, domnule președinte...

— Ce vrea să spună martorul ? întrebă din nou avocatul apărării.

— Nimic... Sau, mai exact, prefer să păstrez pentru mine opinia asupra acestui punct delicat.

— Domnule Dony, declară președintele, dacă ați insistat să veniți spre a depune mărturie la această bară, Curtea este îndreptățită să aștepte de la dumneavoastră precizări, nicidecum un limbaj enigmatic ! Duceți-vă gîndul pînă la capăt...

— Credeți-mă, domnule președinte, îmi vine greu... Jacques mi-a fost totuși coleg ; aș putea chiar spune „micul meu protejat" ani de zile...

— Ați jurat să spuneți adevărul, tot adevărul ! spuse președintele cu severitate.

— Bine, fie... răspunse orbul după o clipă de ezitare. Solange Duval, care la douăzeci de ani era o domnișoară în toată puterea cuvîntului pe cînd Jacques era încă un băiat mai măricel, un imberb de șaptesprezece ani, nu-l putea iubi. Sînt sigur !

— Puteți aduce Curții vreo dovadă ?

— Da, domnule președinte. Mi-a mărturisit-o chiar ea, singură, în mai multe rînduri.

— Domnule Dony, vă atrag atenția asupra gravității unei astfel de afirmații !

— Țin seama de toată importanța ei, domnule președinte, și al acelora pe care le voi face îndată... Solange și cu mine aveam exact aceeași vîrstă. Știa că eram, poate, cel mai bun prieten al lui Jacques din institut. Așa că-mi mărturisea anumite lucruri pe care nu ar fi îndrăznit să le spună nici domnului Rodelec, nici mamei sale... Desigur, nutrea pentru Jacques o tandrețe profundă, dar de aici pînă la dragoste !

— Dar el ? Aveați pe atunci impresia că o iubește ?

— În privința lui e greu să faci afirmații, domnule președinte... Jacques a fost întotdeauna o fire închisă : nu se putea ști niciodată prea bine ce gîndește. Tripla sa infirmitate îi ușura prefăcătoria. Nu merg pînă acolo încît să spun că Jacques mi s-a părut tot timpul c-ar fi un ticălos... Noi ăștia, nevăzătorii, avem din fericire antene care ne permit să ghicim oamenii care ne înconjoară, de a le percepe de asemenea cele mai intime secrete ale inimii, și ei să n-aibă nici habar. Nu sîntem handicapați nici de aspectul lor fizic. Descoperim mai bine rănile morale decît văzătorii, deoarece creierul nostru se concentrează mai intens în noaptea lui eternă.

— Totuși, spuse Victor Deliot, n-ați auzit niciodată vocea lui Jacques Vauthier, care era și este surdo-mut.

— Uitați pipăitul, domnule avocat ! Nu vă puteți da seama de puterea lui evocatoare... După șase ani petrecuți alături, știam pe dinafară tot ce se petrece în sufletul lui Jacques Vauthier. Ne vorbeam „cu mîna" ; inima lui era pentru mine o carte deschisă...

— Nu ne-ați spus adineauri că n-ați știut niciodată prea bine ce gîndește ? remarcă președintele. Vă contraziceți singur !

— Nu, domnule președinte. Știu ce spun. Tocmai pentru că eram poate singurul în stare să citească în această ființă misterioasă, pot afirma că Jacques Vauthier mi-a ascuns întotdeauna, voit, anumite lucruri... Un băiat atît de tînăr, care poate să se prefacă în asemenea măsură, poate fi capabil mai tîrziu de o sumedenie de lucruri. Mi-a dovedit-o de altfel la Sanac, doar cu cîteva luni după ce încetasem să mă mai ocup de el... Și întîmplarea — pe care mă voi strădui să v-o povestesc cu toată obiectivitatea — m-a decis să cer audierea mea la bară... Cînd va cunoaște povestea, curtea va înțelege de ce n-am fost de loc surprins cînd am aflat, acum șase luni, din ziare și de la radio, că fostul meu protejat este acuzat de crimă. Am ezitat mult înainte de a lua o hotărîre atît de gravă, care riscă să aibă repercursiuni serioase asupra opiniei juraților. Numai după ce m-am convins că Jacques va persista să se închidă în muțenia lui, am venit de la Albi la Paris pentru a cere să

fiu audiat de domnul judecător de instrucție. Pentru mine era un caz de conștiință : trebuia să continui să las lumea să creadă că Jacques Vauthier e incapabil să comită o crimă sau, dimpotrivă, să arăt că acuzatul nu se afla la prima lui tentativă ? Datoria mea, oricît de penibil mi-a fost față de un coleg din tinerețe, pentru care am avut și am păstrat afecțiune, îmi poruncea să lămuresc Justiția. Doar pentru asta sînt aici...

— Curtea vă ascultă.

— Faptul s-a petrecut exact în 24 mai 1940, pe la zece seara. Îmi amintesc că fusese o minunată zi de primăvară. Se anunța o seară frumoasă și călduță... Deoarece obținusem la conservator un premiu la un concurs de orgă, urma să părăsesc definitiv institutul peste două luni, spre a începe să-mi cîștig existența ca ajutor de organist la Catedrala din Albi. Tot domnul Rodelec, cu obișnuita sa bunătate, îmi găsise acest post... Mă plimbam singur prin fundul parcului, căruia îi cunoșteam pe dinafară și cel mai ascuns colțișor — compunînd în minte o piesă pentru orgă. Cu capul zumzăind de armonii mă îndreptam către o baracă din scînduri, unde aveam obiceiul să mă izolez pentru a așterne în grabă, pe foi de hîrtie cartonată, cu împunsătorul și mica mea grilă portabilă, primele note ale lucrării proiectate. Baraca, fără ferestre, avea o singură ușă și îi servea lui Valentin, grădinarul institutului, ca magazie pentru depozitat uneltele. Ușa stătea încuiată în permanență, dar Valentin lăsa cheia agățată pe un cui fixat în partea dreaptă. Ca să intru în baracă luam de fiecare dată cheia din cui și o vîram în broască. Și cînd plecam, răsuceam cheia de două ori și o atîrnam iarăși pe locul ei. În afara uneltelor și a unor lădițe cu plante, baraca n-avea alt mobilier decît o masă rudimentară din lemn și o bancă ; ele îmi serveau foarte bine pentru scris. Cum nu existau ferestre, Valentin era nevoit să aprindă o lampă de petrol (care stătea întotdeauna pe masă, alături de o cutie de chibrituri), ca să poată lumina magazia. În ce mă privește, n-aveam nici un motiv să folosesc lampa...

În seara de 24, cînd am dus mîna spre cui, am constatat cu surprindere că cheia nu era atîrnată, ci se afla în

broască... Mi-am zis că Valentin o fi uitat să o pună înapoi la locul obişnuit şi am apăsat pe clanţă... Abia apucasem să întredeschid uşa, cînd am auzit venind din interior un ţipăt slab. Era ca şi cum cineva voise să strige după ajutor şi altcineva i-ar fi astupat gura cu mîna. Am înaintat şi am primit după ceafă o lovitură violentă, care m-a făcut să mă clatin şi să-mi pierd cunoştinţa. Cînd mi-am revenit am simţit un miros acru, înăbuşitor şi am auzit pîrîitul flăcărilor : ardea baraca... Solange Duval se agăţase de mine, mă zgîlţîia şi urla : „Repede, Jean ! O să ardem ! Jacques a dat foc răsturnînd lampa şi a fugit după ce ne-a încuiat cu cheia !" Am sărit în picioare într-o clipă. Instinctul primejdiei iminente mi-a redat puterile şi m-am aruncat asupra uşii, izbind în ea ca să-i sară broasca. Solange, îngrozită, plîngea... Simţeam o căldură din ce în ce mai înăbuşitoare... nu vedeam flăcările, dar le simţeam aproape... Uşa a cedat în sfîrşit şi ne-am văzut afară chiar în clipa cînd fratele Dominic, portarul şi fratele Garrik, administratorul general — care observaseră flăcări în fundul parcului — veneau în fugă. Curînd, din baraca de scînduri n-a mai rămas decît un morman de cenuşă. Jacques dispăruse...

— Ce s-a întîmplat ? ne întrebă fratele Garrik.

— Din neîndemînarea mea, i-a răspuns Solange cu multă grabă. Curiozitatea m-a îndemnat să intru în baracă şi cum era întuneric, am aprins lampa de petrol aflată pe masă. Am făcut din nenorocire o mişcare greşită cu braţul, lampa s-a răsturnat şi totul a luat foc. M-am înspăimîntat şi am strigat după ajutor. Jean Dony, care se plimba întîmplător prin apropiere, a alergat de îndată şi a dat dovadă de mult curaj, ajutîndu-mă să mă salvez la timp.

Am fost atît de uluit de această explicaţie, că pe moment n-am scos nici un cuvînt. În timp ce reveneam spre clădirea centrală a institutului, am avut putinţa s-o întreb în şoaptă pe Solange Duval : „ De ce ai născocit această istorioară în loc să spui adevărul ?" Mi-a răspuns : „ De ce să-i pricinuim necazuri lui Jacques ? Sărmanul îşi ieşise din fire..." Nu ştiam ce să-i răspund şi m-am gîndit că, la urma urmei, poate că Solange avea dreptate ! Distrugerea barăcii nu era o catastrofă ireparabilă şi nimeni nu fusese

accidentat... M-am dus direct în camera lui Jacques și am constatat cu surprindere că era deja în pat și se prefăcea că doarme. Abia după ce m-am lungit și eu pe pat, am putut să reflectez asupra întîmplărilor ale căror erou involuntar fusesem și care s-ar fi putut termina printr-o tragedie. Concluziile pe care le-am tras erau simple și limpezi : în pofida vîrstei sale tinere, Jacques ademenise fata în baraca singuratică din fundul parcului și încercase să abuzeze de ea. Sosirea mea inopinată i-a dat planurile peste cap. Cuprins de un acces de furie subită, după ce a încercat să mă doboare, el și nu Solange a trîntit lampa de podea cu bună știință, pentru a da foc. De cum a simțit mirosul focului a ieșit grăbit, încuindu-ne pe mine și pe Solange ca să ardem de vii. Deci, exact cu zece ani înainte de a săvîrși o crimă pe *De Grasse*, Jacques încercase deja să suprime două persoane...

Un răcnet răgușit și inuman răsunase, înghețînd asistența de spaimă. Infirmul se ridicase în boxă, agită cîteva clipe brațele în aer scuturîndu-și pumnii care păreau enormi, apoi se lăsă să cadă grămadă pe bancă, între cei doi gardieni, posomorît și resemnat.

— Acuzatul are ceva de spus ? întrebă președintele pe interpret.

Acesta, după ce atinse repede falangele lui Jacques Vauthier, răspunse după cîteva clipe :

— Nu, domnule președinte. Nu spune nimic...

— Incidentul e închis ! declară președintele înainte de a întreba martorul : „Aveți și alte declarații de făcut ?"

Martorul rămase tăcut, cu mîinile încleștate pe bară: părea împietrit de țipătul pe care-l auzise. O tăcere plină de spaime potopise sala. A destrămat-o o întrebare a lui Deliot :

— Martorul, care ne-a afirmat el însuși că nu simțise niciodată nevoia să aprindă lampa de petrol — și pe bună dreptate ! — ar putea spune Curții cu precizie, cine aprinsese acea lampă cu ghinion ?

— Solange Duval. Mi-a destăinuit cu două zile mai tîrziu, menționîndu-mi că o cuprinsese o teamă subită văzîndu-se în întuneric numai cu Jacques Vauthier.

— Cum poate să afirme martorul cu certitudine, urmă Victor Deliot, că Jacques Vauthier a trîntit lampa de pămînt ca să dea foc ?

— Deoarece a doua zi, tot Solange Duval mi-a spus şi asta. De altfel, ea atribuise acest gest iraţional al lui Jacques unei izbucniri de mînie, neobişnuită la dînsul.

— Şi nu v-a dat prin gînd, continuă bătrînul avocat, că Solange Duval, simţind nevoia să-l dezvinovăţească pe Jacques Vauthier, o făcea probabil pentru că-l iubea ?

— Îmi închipuiam că-i este pur şi simplu milă de el şi de deprimarea lui morală. De altfel, consider că am spus tot ce ştiu ; nu mai răspund la nici o întrebare.

— Înaintea plecării martorului, declară procurorul general Berthier, vreau să atrag atenţia domnilor juraţi asupra importanţei capitale a depoziţici făcută cu multă pondere pentru care Ministerul Public îi aduce elogii şi care dă şi mai multă greutate mărturiei sale. Jean Dony ne-a demonstrat că acuzatul era capabil să săvîrşească un dublu asasinat, sub imperiul mîniei, încă cu zece ani în urmă. După depoziţia domnului Dony, ne putem explica mai bine furia cu care Jacques Vauthier s-a înverşunat asupra lui John Bell, în cabina de pe *De Grasse*. În momentul în care se încheie depoziţia ultimului martor citat de acuzare, rog încă o dată pe domnii juraţi să nu piardă din vedere faptul că nu trebuie să pună temei pe calmul aparent al lui Vauthier, de la începutul dezbaterilor. Totul este voit şi calculat în atitudinea lui actuală : şi cu cît mai puţin va părea că înţelege ce se petrece, dîndu-ne impresia că nu-i decît o brută amorfă, cu atît va avea mai multe şanse să obţină indulgenţa juraţilor !

— Curtea vă mulţumeşte, spuse preşedintele martorului. Vă puteţi retrage.

Apoi, după ce martorul ieşise, adăugă :

— Şedinţa se suspendă ! Va fi reluată după un sfert de oră, cu audierea primului martor citat de apărare.

După ce Curtea se retrase, zumzetul asistenţei reîncepu. Domnul Voirin părea satisfăcut. Deliot vorbea cu inter-

prețul. Mulți oameni ar fi vrut să audă cuvintele pe care bătrînul avocat le pronunța în surdină :

— Cu excepția ultimului incident de adineauri, cînd clientul meu s-a ridicat în picioare și a scos acel răcnet, întrebă el pe directorul institutului de pe strada Sfîntul Jacques, în timpul cît îi traduceați în alfabet dactilologic diferitele depoziții ale martorilor acuzării, ați avut impresia că dădea semne de nerăbdare sau de nemulțumire ?

— A rămas perfect calm ; mîinile lui nu erau nici măcar febrile...

— V-a pus întrebări ?

— Nu. S-a mulțumit să înregistreze ce-i spuneam, fără să facă cel mai mic comentariu.

— Ați avut impresia că depozițiile membrilor familiei sale apropiate l-au mîhnit ?

— Nu. Mi-a părut că-l interesează cel mai puțin.

— Știe de mult la ce se poate aștepta din partea familiei ! Îmi amintesc că profesorul meu de drept civil, un fin psiholog, spunea : „Singura ură într-adevăr durabilă, este aceea născută cînd erai copil..."

— Ar fi indiscret, scumpe maestre, să vă întreb ce gîndiți despre diferiții martori pe care i-am ascultat ?

— Foarte indiscret, într-adevăr, domnule director... Dacă v-aș pune aceeași întrebare ?

— Aș fi foarte încurcat : anumite mărturii sînt zdrobitoare. Faptele există, probele de asemenea, chiar dac-ar fi să ne referim numai la amprentele digitale răspîndite cam peste tot în cabina lui John Bell... Cu toată această acumulare de mărturisiri formale ale lui Jacques Vauthier, persist să cred că nu e vinovat.

— Ce înțelegeți prin „nu e vinovat" ?

— Vreau să spun că avea un motiv valabil să ucidă...

— Sînt de aceeași părere, scumpul meu director și interpret. Din nefericire, după justiția pură, crima nu se legitimează !

Pentru prima oară de la începutul procesului, Victor Deliot, care mîzgălise cîteva cuvinte pe un capăt de hîrtie, păru să ia în seamă prezența tinerei sale vecine :

— Vei profita de această scurtă pauză, micuța mea Daniela, ca să alergi pînă la poștă și să expediezi o telegramă cu destinația New York... Poți citi scrisul meu indescifrabil și adresa? Du-te repede! Ai tocmai timpul să fii înapoi la reluarea ședinței.

În clipa în care ieșea din sală, fata mai putu să vadă pe bătrînul ei prieten ghemuindu-se într-un colț, pe banca apărării pe care ea abia o părăsise și dîndu-și puțin capul pe spate, cu ochii pe jumătate închiși îndărătul ochelarilor: era poziția lui preferată cînd reflecta...

Dintr-o dată, Victor Deliot redeschizînd pleoapele, întrebă brusc pe vecinul său care-l observa în tăcere:

— Iubite directore, ce mi-ați răspunde dacă v-aș afirma că pentru mine „nevinovat" înseamnă „inocent"?

— Nu înțeleg...

— În termeni limpezi: Jacques Vauthier n-a ucis pe acest John Bell!

— Mă tem, scumpe maestre, că o să vă vină greu să faceți juriul să înghită una ca asta... N-ar fi cu putință decît dacă l-ați descoperi pe veritabilul asasin.

— Mă voi strădui, răspunse cu seninătate avocatul. Totul depinde de răspunsul ce-l voi primi la mica telegramă pe care am expediat-o la New York...

În timpul acesta Daniela alerga spre poștă. Îi păsa prea puțin de conținutul telegramei, de neînțeles pentru ea fiindcă fusese redactată în englezește. Ceea ce avea importanță în mintea ei, era ultima frază pronunțată de procurorul general — frază care-i zvîcnea în urechi: „Totul este calculat în atitudinea lui Vauthier; cu cît mai puțin va părea să înțeleagă ce se petrece, dînd impresia că nu-i decît o brută amorfă, cu atît va avea mai multe șanse să obțină indulgența juriului...!" Atunci procurorul general era de aceeași părere cu Victor Deliot? De cîte ori nu i-a spus acesta și i-a tot repetat Danielei că straniul său client ar fi deosebit de inteligent sub o aparență înșelătoare? Singura deosebire dintre punctele de vedere ale acuzării și apărării era că a doua considera — pe drept sau pe nedrept — că această atitudine nu ar fi mijlocul

cel mai potrivit de apărare, contrariul celor ce gîndea procurorul general Berthier. Pentru tînăra fată nu exista nici o îndoială : Victor Deliot va încerca imposibilul pentru a-l smulge pe Vauthier din mutismul său voluntar şi să-l oblige să-şi arate adevărata faţă. O să reuşească ?... Infirmul e fără îndoială foarte inteligent... Dar în cazul acesta nu mai era bruta pe care toată lumea o privea cu oroare. Pentru Daniela, bruta începea să devină interesantă...

Şi strigătul inuman pe care infirmul îl lăsase să-i scape cînd unul dintre cei mai buni colegi din Sanac venise să-l acuze că ar mai fi încercat să omoare cu ani în urmă ? Nu era numai un strigăt de furie neputincioasă ; altminteri n-ar fi îngheţat asistenţa ! Nici chiar ea, Daniela, nu s-ar fi cutremurat : în acel strigăt răguşit care exprima o intensă durere morală, se simţea disperarea. Din moment ce bruta suferea, devenea demnă de milă...

Telegrama fu expediată rapid, încît fata îşi putu relua locul alături de bătrînul ei prieten, chiar în clipa cînd primul martor al apărării se apropia de bară. Era o femeie de vreo cincizeci de ani, cu talia încă sveltă şi îmbrăcată într-un taior negru, elegant şi sobru.

— Doamnă, spuse preşedintele, oricît de penibilă vi s-ar părea prezenţa aici, Curtea vă cere să faceţi apel la întreaga dumneavoastră energie pentru a ne spune tot ce ştiţi despre fiul dumneavoastră Jacques. Să nu pierdeţi din vedere, doamnă, că depoziţia unei mame este capitală mai ales în cazul de faţă, după ce fiica şi ginerele dumneavoastră au considerat de datoria lor să spună ce gîndesc despre fratele şi cumnatul lor.

— Ştiu, domnule preşedinte, a răspuns Simona Vauthier cu vocea sugrumată de emoţie.

— Curtea vă ascultă...

CAPITOLUL III

MARTORII APĂRĂRII

— A trebuit să fac, domnule președinte, un mare efort ca să vin pentru a depune mărturie în acest proces al fiului meu, care va rămîne totdeauna pentru mine „micuțul meu Jacques"... Trebuie să recunosc, de la început, că acest copil nervos și impresionabil la culme, nu părea de loc fericit în primii lui zece ani de viață petrecuți în casa părintească din strada Cardinet. Deși la acea epocă nu se putea face înțeles decît în foarte mică măsură, inima mea sfîșiată de mamă a intuit imensa lui disperare morală. Bietul meu bărbat, care a fost un model de soț și de părinte, împărțea cu mine durerea. Am făcut tot ce ne era omenește cu putință pentru a îndulci condițiile de existență ale nefericitului nostru copil! Abia după ce am încercat totul spre a-l educa pe Jacques, ne-am decis să-l încredințăm Institutului din Sanac. A fost pentru mine o tragedie să-l văd plecînd dar, în același timp, simțeam

o adevărată alinare morală care-mi atenua suferinţa la gîndul că acest domn Rodelec va izbuti, poate, să-l facă pe ultimul meu născut să iasă din oribila lui noapte.

— În definitiv, doamnă, domnul Vauthier şi dumneavoastră aveaţi încredere deplină în domnul Rodelec ?

— La început, da. Cînd m-am dus la Sanac, un an mai tîrziu, să-l văd pe Jacques, am rămas uluită de extraordinarele progrese pe care le făcuse fiul meu, dar m-a îngheţat felul în care m-a primit. A fost îngrozitor ! Întrevederea a avut loc în vorbitorul institutului, unde mă găseam în compania domnului Rodelec ; tocmai îmi spusese cîtă încîntare îi produce inteligenţa excepţională a fiului meu. Eram fericită cînd s-a deschis uşa : venea Jacques... L-am văzut transformat : crescuse mult, i se lărgiseră umerii, se ţinea foarte drept, mîndru şi cu capul sus... Am fost mirată văzîndu-l că se îndreaptă spre mine fără ezitare şi fără a se folosi de baston, ca şi cum m-ar fi văzut sau mi-ar fi auzit vocea. Mersul lui calm şi sigur era aproape ca al unui copil normal. Se putea oare ca acest băiat zvelt să fi fost acelaşi cu sărmanul micuţ care, numai cu un an în urmă, nu se putea mişca dintr-un loc într-altul fără să se izbească de toate mobilele ?

Eram foarte emoţionată ; abia am avut puterea să deschid braţele cînd a fost aproape de mine... L-am strîns la piept plîngînd... dar el s-a înţepenit numaidecît şi se zbătea de parcă ar fi vrut să se smulgă din îmbrăţişarea mea de mamă. Îşi întorsese faţa de la mine... Eram înnebunită ! Domnul Rodelec mi-a venit în ajutor luînd în grabă mîinile lui Jacques, pe care făcea nişte semne spunînd : „Jacques, nu-i bine ce faci ! Eşti în sfîrşit în braţele mamei tale pe care o aştepţi de atîta vreme şi despre care ţi-am vorbit adesea..." Chipul fiului meu rămînea de nepătruns. Domnul Rodelec i-a luat mîna dreaptă obligîndu-l să-mi atingă obrazul... N-am să uit niciodată această senzaţie : mîna tremurîndă mîngîindu-mi fruntea fără să fi vrut, urmărind încet sprîncenele, coborînd în josul nasului, desenîndu-mi conturul buzelor, sfîrşind prin a se imobiliza pe obrazul meu pe care se rostogolea o lacrimă... Jacques

păru uimit şi îşi duse instinctiv degetul arătător, umed, spre gură, pentru a gusta savoarea lacrimilor de mamă... Chipul i s-a crispat şi a scos un urlet înfiorător... Acelaşi urlet cu care mă primea de fiecare dată cînd mergeam să-l îmbrăţişez seara, în odaia lui, în strada Cardinet... Am slăbit îmbrăţişarea : a profitat ca s-o ia la goană. Cum rămăsesem năucită, incapabilă să articulez un cuvînt, domnul Rodelec s-a apropiat de mine spunîndu-mi : „Nu puteţi fi supărată pe micul dumneavoastră Jacques, doamnă ! Încă nu ştie prea bine ce face..." Îmi aduc aminte că-l întrebasem atunci : „Acest strigăt îl voi auzi deci mereu, domnule ? E tot ce a găsit cu cale să spună mamei sale după ce l-aţi educat timp de un an ?" Domnul Rodelec mi-a răspuns cu cel mai desăvîrşit calm, ca şi cum ar fi găsit răspunsul său ca perfect normal : „Dar cînd era la dumneavoastră nu vă cunoştea de fel, doamnă !"

Am înţeles în acea clipă că fiul meu nu numai că nu mă va iubi niciodată, dar că s-a făcut totul în acest institut spre a-l îndepărta de familia lui. Acest domn Rodelec îmi răpise fiul !

Da, acum sînt sigură că influenţa acestui educator a fost nefastă pînă la urmă. Dacă la Sanac s-ar fi depus într-adevăr strădanii ca să se dezvolte dragostea firească a acestui sărman copil pentru mama lui, ar fi existat destule şanse ca el să nu se afle azi pe această bancă a infamiei !

— Nimic nu vă împiedica, doamnă, spuse preşedintele, să vă retrageţi fiul din institut după prima dumneavoastră vizită la Sanac, dacă aţi considerat că i se dă o educaţie dăunătoare !

— Totul mă împiedica s-o fac... Mai întîi progresele intelectuale ale lui Jacques, care erau certe : am recunoscut întotdeauna şi voi continua să recunosc că metoda de lucru a Ordinului Sfîntul Gabriel cu infirmii e excelentă. Critic numai influenţa morală şi personală a domnului Rodelec, care şi-a propus cu multă tragere de inimă să se ocupe singur de Jacques... Trebuia în primul rînd să las pe fiul meu să-şi termine studiile gingaşe şi complicate... După care intenţionam să-l iau înapoi ! Iată de ce

am sacrificat în acea zi dragostea de mamă, în interesul copilului meu. I-am acordat încă o dată încredere domnului Rodelec, care-mi spuse în clipa cînd plecam din nou spre Paris : „Lăsaţi-mă să-l conving, doamnă... Data viitoare cînd ne veţi face plăcerea să reveniţi, veţi vedea că fiul dumneavoastră vă va iubi. E o inimă sensibilă, tulburată de acest prim contact direct cu mama lui, despre care i-am vorbit atîta şi pe care o aştepta cu o emoţie amestecată cu un pic de teamă... În strada Cardinet nu vă cunoştea mai mult decît pe celelalte persoane care-l înconjurau ; nu cunoştea nici măcar noţiunea de «mamă»... Acum ştie... Pesemne că în clipa asta plînge în vreun colţişor. După plecarea dumneavoastră voi încerca să-l consolez. Vă promit să nu adoarmă astă seară de a se fi rugat pentru dumneavoastră..."

M-am încrezut în aceste cuvinte şi am plecat mai reconfortată... Anii au trecut... În fiecare an, cu regularitate, reveneam să-l văd pe Jacques şi să mă conving de progresele ce le făcuse. Nu mai scotea acel ţipăt îngrozitor cînd se afla în prezenţa mea, în schimb mă primea de fiecare dată cu mai multă răceală. Vizita mea părea să nu-i aducă nici o bucurie, contrariu promisiunilor pe care mi le făcuse domnul Rodelec. Aceste întîlniri în vorbitor deveniseră pentru mine un adevărat supliciu, călătoria la Sanac un calvar. Eram disperată... Jacques învăţase totuşi, între timp, diferitele mijloace de conversaţie cu o persoană normală : s-ar fi putut servi de scriitura engleză obişnuită spre a-mi împărtăşi gîndurile, să-mi pună întrebările ce i-ar fi venit în minte în mod natural cînd se găsea în prezenţa mamei sale... În felul acesta aş fi putut citi eu însămi scrisul copilului, fără să mai fi fost nevoie de un interpret între noi... Şi i-aş fi răspuns direct, alăturînd pe o masă acele litere groase, în relief, care se aflau împrăştiate cam peste tot în institut : le-ar fi putut pipăi, ca să-mi cunoască răspunsurile. Ar fi fost exprimat cel puţin esenţialul... Din nefericire, Jacques n-a vrut să întrebuinţeze niciodată această metodă cu mine. El prefera să facă uz de scriitura Braille cum face şi aici şi care necesita întotdeauna pre-

zența unei terțe persoane între el și interlocutorul său. N-am fost niciodată singură cu fiul meu în timpul acelor vizite la Sanac: domnul Rodelec, eternul domn Rodelec, era întotdeauna prezent!

Cu cît Jacques creștea și progresa, cu atît mai mult stăruia în muțenia lui față de mine! Ce puteam să fac? Nimic... Mă simțeam neputincioasă în fața voinței îndărătnice a educatorului său care părea să se ascundă, umil, în spatele reacțiilor spontane ale unui infirm. De fiecare dată cînd fiul meu nu se purta drăguț cu mine, domnul Rodelec intervenea cu ipocrizie, dojenindu-l cu glasul său dulceag: „Jacques, nu e bine ce faci!" apoi se întorcea spre mine, spunîndu-mi: „Ca toți oamenii foarte inteligenți, Jacques are o personalitate puternică, aproape imposibilă de strunit, și pe care sînt nevoit s-o accept. Nu-i chiar atît de ușor!" Bietul meu micuț rămînea întotdeauna singurul răspunzător de această atitudine a domnului Rodelec... Nemaiputînd suporta o asemenea situație, l-am întrebat pe Jacques după ce dăduse a doua parte a bacalaureatului — avea atunci nouăsprezece ani — dacă n-ar fi vrut să vină acasă și să locuim împreună. A refuzat categoric. Domnul Rodelec m-a făcut să-nțeleg că era preferabil pentru Jacques să mai rămînă cîtva timp la Sanac, unde va avea liniștea trebuincioasă pregătirii cărții pe care visează s-o scrie și a cărei publicare i-ar putea deschide o carieră extraordinară. Aveam dreptul să stînjenesc acest început de carieră? Am cedat o ultimă dată, așteptînd cu înfrigurare apariția cărții care a avut loc, în sfîrșit, trei ani mai tîrziu.

— Ce părere aveți despre această lucrare, doamnă? întrebă președintele.

— *Izolatul* e un roman frumos, care m-a emoționat. Eram mîndră de fiul meu cînd i-am văzut numele în vitrinele librăriilor.

— Faptul că familia eroului principal atins de aceeași infirmitate ca a fiului dumneavoastră, o chestionă la rîndul său procurorul general, este zugrăvită într-o lumină puțin măgulitoare, nu v-a mîhnit?

— Nicidecum ! Am considerat această lucrare doar ca un roman...

— Deoarece domnul procuror general a binevoit să readucă în discuție acest *Izolat*, spuse Victor Deliot, nu voi scăpa prilejul de a atrage atenția Curții și domnilor jurați asupra faptului că autorul nu vorbește o singură dată, în roman, de mama personajului principal.

Doamna Vauthier păru descumpănită. Victor Deliot se reașează, în timp ce președintele întrebă :

— Ne-ați putea spune, doamnă, dacă v-ați revăzut fiul după publicarea cărții sale ?

— Nu prea curînd... Eram puțin cam înciudată cu toată mîndria mea de mamă, că nici măcar nu mi-a trimis-o... Cu toate acestea i-am scris, felicitîndu-l : nu mi-a răspuns. Destul de surprinsă, am hotărît să plec încă o dată la Sanac. Am făcut acea călătorie împreună cu un ziarist, unul din prietenii mei, care voia să-l intervieveze pe Jacques pentru a publica un articol despre el într-un cotidian din Paris... Am suferit atunci cel mai mare afront pe care o mamă l-a avut de suportat : Jacques a refuzat să mă vadă în timp ce a acceptat să-l primească pe ziarist, în camera lui ! Eram jignită... Natural că domnul Rodelec a venit la vorbitor să-mi aducă la cunoștință decizia copilului meu, în termeni care nu mai puteau lăsa nici o îndoială în spiritul meu. Și a avut toată grija să mă facă să-nțeleg, în cuvinte foarte puțin deghizate că, în mod hotărît, e preferabil ca Jacques să nu mai aibă vreun contact direct cu mine, evitîndu-se astfel scene penibile și inutile. A adăugat că fiul meu era acum major, numele său devenea celebru și că va putea zbura cu aripile sale proprii. El însuși, Yvon Rodelec, a reușit să găsească pentru Jacques o minunată tovarășă de viață în persoana Solangei Duval, care va fi pentru fiul meu un reazim mai sigur decît familia sa. A încheiat spunîndu-mi că rolul său de educator luase sfîrșit și că intenționează să se dea complet la o parte din viața lui Jacques de îndată ce acesta se va fi căsătorit... A fost prima dată cînd am auzit vorbindu-se despre acest proiect al unei căsătorii cu fata fostei mele servitoare !

— Știați totuși că Solange Duval și mama ei fuseseră primite la Sanac, de domnul Rodelec, atunci cînd veniturile nu v-au mai permis să o păstrați în serviciu ? întrebă președintele.

— Da. Și această hotărîre a directorului institutului nu mi-a plăcut.

— Ce răspuns i-ați dat domnului Rodelec cu privire la mariaj ?

— I-am răspuns că această căsătorie se va face fără consimțămîntul meu. Din nefericire, părerea mea atîrna foarte puțin în balanță ; Jacques era major... Am revenit la Paris și am primit abia după șase luni o scrisoare de la domnul Rodelec, prin care mă informa că data ceremoniei fusese fixată pentru săptămîna următoare. Nici fiul meu nu și-a dat osteneala să-mi scrie pentru a-mi anunța hotărîrea lui... Sînt de altfel convinsă că micuțul Jacques mi-ar fi scris bucuros, dar că fusese împiedicat.

— De cine ?

— De domnul Rodelec și de viitoarea sa soție.

— Ne-ar putea spune martorul, întrebă procurorul general, ce părere are despre Solange Vauthier ?

— Părerea unei soacre, răspunse cu vioiciune Simona, e întotdeauna luată sub beneficiu de inventar în asemenea caz. De aceea prefer să nu mi-o dau... și n-aș vrea, mai ales, să se creadă că-s pornită împotriva aceleia care mi-a devenit noră — fără vrerea mea — pentru unicul motiv că este de origină modestă... Solange nu e lipsită de calități ! E o femeie drăguță, foarte fină, inteligentă, veselă, răbdătoare... Răbdare care a făcut-o să-l aștepte pe Jacques de la vîrsta de treisprezece ani pînă la douăzeci și cinci, întrucît fiul meu era cu trei ani mai tînăr ca dînsa.

— Nu e mai curînd, doamnă, o dovadă de iubire ? întrebă Victor Deliot încetișor.

— O iubire care știe ce vrea : căsătoria ! Solange Duval, ajutată de domnul Rodelec, a făcut totul la Sanac pentru ca bietul meu micuț să uite că are și o mamă capabilă să-l ocrotească. Ea a dovedit, în clipa căsătoriei, că era gata s-o renege pe propria ei mamă spre a-și atinge ţe-

lurile... Melania e, de fapt, o femeie simplă și cumsecade, care a înțeles atunci — cu bunul simț al omului din popor — că această unire a ei cu fiul foștilor săi stăpîni e o greșeală. A venit anume la Paris ca să mi-o spună : cu toate acestea Solange triumfă și căsătoria fu oficiată ın capela institutului, fără prezența celor două mame.

Este fără îndoială de prisos să adaug, reluă mama infirmului, că n-am primit niciodată vreo știre de la fiul meu, de la nora mea și nici de la domnul Rodelec în timpul celor cinci ani de după această căsătorie. Am aflat printr-o întîmplare cu totul neprevăzută despre plecarea tinerilor căsătoriți în Statele Unite. Inima mea de mamă a suferit crîncen din cauza acestei călătorii fără bun rămas, dar mi-am spus că, poate, la urma urmei, acest domn Rodelec o fi avînd dreptate și că bietul meu băiat își găsise fericirea. Începusem să mă deprind cu această idee cînd, brutal, a venit groaznica veste aflată într-o dimineață din citirea ziarului : fiul meu era acuzat de crimă ! Credeam că voi leșina, dar am mai găsit atîta putere în mine ca să mă informez la ce dată va sosi *De Grasse* și să mă duc la Le Havre, unde nu mi se dădu voie să vorbesc cu fiul meu... El trecu la numai cîțiva metri de mine în mijlocul gloatei de pasageri, muți de groază, fără să bănuiască prezența mamei sale pe cheiul debarcaderului, gata să-l ajute cu toate slabele ei puteri în noua nenorocire ce se abătuse peste el... Fiindcă era singur... Soția lui se ascundea pesemne. Mi-am văzut copilul urcînd, cu cătușe la mîini, într-o mașină a poliției unde fu așezat între doi jandarmi ! Era pentru prima oară că-l revedeam de la penultima mea vizită la Sanac, șase ani înainte...

Vocea Simonei Vauthier tăcuse. Curtea nu mai avea în fața ei decît o biată mamă înlăcrimată, care se încleșta de bară pentru a nu se prăbuși. Victor Deliot se apropie să o susțină pe nefericită.

— Dacă doriți, maestre, spuse președintele compătimitor, putem suspenda ședința pentru cîteva clipe și să reluăm mai tîrziu audierea martorului.

Dar Simona Vauthier se reînălţase pentru a striga printre lacrimi :

— Nu, nu voi pleca ! Voi spune totul ! Nu am venit aici decît pentru a-mi apăra fiul împotriva tuturor celor care i-au făcut rău şi care sînt adevăraţii răspunzători... El n-a ucis ! Nu e cu putinţă ! E inocent ! O mamă nu se poate înşela... Chiar dacă era nervos şi puţin cam brusc în timpul copilăriei, nu-i un motiv ca să fi devenit asasin ! Ştiu că toată lumea se uneşte împotriva lui, fiindcă se încrede în aparenţe. Ştiu că aspectul său fizic poate să vă pară neliniştitor, dar asta nu dovedeşte nimic ! Vă implor, domnilor juraţi, lăsaţi-l ! Eliberaţi-l ! Redaţi-mi-l ! Îl voi lua cu mine, îl voi păstra... v-o jur ! Îl voi avea în sfîrşit numai pentru mine ! Nimeni nu va mai auzi vreodată vorbindu-se despre el...

— Credeţi-ne, doamnă, Curtea vă înţelege sentimentele, spuse preşedintele Legris, dar trebuie să mai găsiţi puterea să ne răspundeţi la o ultimă întrebare : Aţi putut să vă revedeţi fiul de cînd este încarcerat ? Şi v-a făcut unele confidenţe ?

— Nu l-am revăzut : Jacques nu a vrut... Bietul copil ! N-a înţeles că nu voiam decît să-l ajut...

Ultimele cuvinte au fost rostite într-o singură suflare. Simona Vauthier se întorsese către boxa acuzatului, unde interpretul continua să traducă pe falangele inerte ale infirmului, sprijinite de stinghie, fiecare cuvînt al mamei sale :

— Vă implor, domnule interpret, stărui ea din nou, spuneţi-i că mama lui e aici, foarte aproape de el, spre a-l ajuta... mama lui care-l imploră să se apere la rîndul său pentru viaţa lui, pentru cinstea numelui nostru, în amintirea tatălui său... Mama lui care îi iartă indiferenţa ce i-a dovedit-o încă de pe cînd era micuţ... Te conjur, Jacques, fă un gest, indiferent care ! Întinde-mi doar braţele...

— Acuzatul răspunde ? întrebă preşedintele pe interpret.

— Nu, domnule preşedinte.

— Curtea vă mulţumeşte, doamnă.

Simona Vauthier se prăbuşi. Aprozii o ridicară şi o scoaseră afară ca pe o zdreanţă, sub privirile asistenţei împietrite.

Daniela era răscolită : această mamă trebuie efectiv să-şi cunoască fiul mai bine ca oricine ! Dacă ea afirmă cu atîta convingere că fiul ei e blînd, înseamnă că poate să fie... Şi, totuşi, a fost el blînd măcar o singură dată cu această mamă, care a venit să-l apere cu toate slabele ei puteri ? Nici un muşchi al feţei sale bestiale n-a tresărit cînd interpretul îi traducea pateticele implorări ale mamei sale ! Dacă nici mama lui înlăcrimată n-a izbutit să-l înduioşeze, cine ar putea-o face ?

Fata contemplă din nou infirmul, ca fascinată de acest monstru cu privirea absentă. Ajungea să se întrebe dacă în vreo clipă din strania lui existenţă — cît de scurtă să fi fost — Vauthier a putut să se arate uman şi să pară frumos ? În realitate, Daniela nu-şi mai dădea bine seama unde ajunseseră sentimentele ei confuze şi contradictorii în ce-l privea pe acuzat. Trebui să facă un efort ca să se sustragă din contemplaţia ei fascinată şi să-şi întoarcă din nou privirile spre bătrînul său prieten, care îşi reluase locul pe banca apărării. Victor Deliot, impasibil ca de obicei şi rubicond, îşi ştergea ochelarii cu batista sa cadrilată. Preşedintele chemă martorul următor.

Era o apariţie stranie. De statură înaltă, puţin gîrbovită, omul era înfăşurat într-o sutană ale cărei poale erau date în lături, lăsînd să se vadă nişte pantaloni care cădeau peste ghetele negre, grosolane, cu boturi pătrate şi cu ţinte. Singura garnitură peste veşmîntul acesta întunecat era un jabou albastru dreptunghiular. Părul alb aureola un obraz rumen cu vinişoare trandafirii şi ochii strălucitori, cenuşii. Prima impresie pe care ţi-o făcea era un amestec de bunătate şi de timiditate : nu era nevoie să analizezi multă vreme personajul ca să ghiceşti că aparţine acelei categorii de oameni simpli care încă din copilărie văd numai partea bună a fiinţelor şi a lucrurilor, refuzînd

să admită că ar avea și părți rele. Stătea în fața barei, stingherit și stîngaci, răsucind în miinile sale grosolane de țăran o pălărie tricorn din fetru negru :

— Yvon Rodelec, născut în 3 octombrie 1875 la Quimper, director al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac.

— Domnule Rodelec, vreți să fiți atît de bun și să spuneți Curții tot ce știți și gîndiți despre Jacques Vauthier ?

— Cînd am venit la Paris cu șaptesprezece ani în urmă, să-l iau cu mine la Sanac, l-am găsit pe Jacques în fundul locuinței părintești, într-o cameră ce răspundea spre o curte interioară. Cînd am intrat ședea în fața unei mese : singura manifestare de viață se arăta la el prin mișcările febrile ale miinilor, care suceau și răsuceau necontenit, pe masă, o păpușă de cîrpă. Degetele sale urmăreau conturul jucăriei cu aviditate încît părea că nu se va mai sătura niciodată de ea... În fața lui se afla o fetiță puțin mai în vîrstă ca el, micuța Solange, a cărei privire foarte expresivă era pironită pe chipul de nepătruns al lui Jacques, de parcă ar fi vrut să-i smulgă tainele. Am avut impresia, la acel prim contact, că de pe buzele fremătînde ale micuței Solange se degajă tot felul de întrebări și tot felul de cuvinte pline de tandrețe. Dimpotrivă, gura băiatului rămînea căscată : buzele lui erau lipsite de viață. Aceasta dădea chipului său un aspect bestial. Cînd am intrat fetița s-a ridicat, dar el nu s-a mișcat : nu percepea nici un zgomot, nici un sunet... Camera nu era mare, dar era curată ; am înțeles că tînăra Solange o deretica sîrguincios. Chiar și ținuta infirmului era îngrijită : șorțul său de școlar nu avea nici o pată. Era bine spălat pe față și avea miinile curate. Aceasta a fost, domnule președinte, prima imagine pe care mi-am format-o despre cel de al nouăsprezecelea surdo-mut și nevăzător din naștere căruia urma să-i fac educația, pentru a încerca să scot din el o ființă cît mai aproape de normal.

După o mică pauză, bătrînul continuă cu o nesfîrșită blîndețe :

— M-am așezat la rîndul meu în fața mesei, între cei doi copii, ca să pot observa mai de aproape pe micul infirm... Am încercat întîi să-i deschid pleoapele, dar a tre-

sărit la atingerea mîinilor mele și și-a retras capul brusc, scoțînd un mormăit. Cum deveneam insistent, contrarietatea lui se transformă într-o mînie aprigă : își agăță mîinile de masă, picioarele îi tropăiau și întreaga lui făptură era scuturată de un tremur nervos... Fetița mi-a venit în ajutor, punîndu-și la rîndul ei mîinile durdulii pe pleoapele și pe obrazul lui Jacques, pe care îl mîngîia : această atingere păru să-i facă nespus de bine tînărului ei tovarăș, care și-a recăpătat pe dată calmul... Am intrat apoi în vorbă cu fetița, pe care o întrebai cum o cheamă, cîți ani are și de cîtă vreme se ocupă de Jacques ? „De trei ani", îmi răspunse ea... „Începi să-l cunoști bine, nu ?" „O, da !" strigă ea într-un avînt spontan. „Ești foarte sigură că nu vede absolut nimic, că nu poate nici să vorbească, nici să ne audă ?..." „Dacă ar fi fost altfel, domnule, mi-aș fi dat seama de mult ! Nu l-am părăsit de fel în timpul acestor trei ani..." Am crezut-o fără să șovăi ; părea că ține mult la el. Am mai întrebat-o : „Dar el, ține la tine ?" „Nu știu, mi-a răspuns cu tristețe. N-are cum să-mi dea de înțeles"... I-am explicat micuței Solange că într-o zi nu prea îndepărtată tînărul său prieten își va putea exprima sentimentele și am adăugat : „Ți-ar face plăcere să-l auzi pe Jacques spunîndu-ți că-i ești cea mai bună prietenă ?..." „De ce căutați imposibilul ? fu răspunsul. Ceea ce e sigur, e că mă preferă persoanelor din casă. Nu-mi îngăduie decît mie să-l mîngîi pe obraz"... „Nici mamei sale ?" „Nici !" a răspuns Solange aplecîndu-și capul. Îl ridică apoi brusc spre a mă întreba cu o neîncredere copilărească :

— Cine sînteți dumneavoastră, domnule ?

— Eu ? Sînt un părinte oarecare al unei familii numeroase : am trei sute de copii ! Ce părere ai ?

— Și îi iubiți pe toți ?

— Desigur !

Drăguța Solange nu-și revenea, dar fiindcă-i și cîștigasem încrederea, a început să-mi explice cum a reușit să-l învețe pe Jacques o mulțime de lucruri, încît au ajuns să se înțeleagă destul de bine între ei :

— Își închipuie cu toții că Jacques n-ar fi în toate mințile. Fals ! Eu știu că-i foarte inteligent...

— Cum ai ajuns s-o afli ?

— Datorită Flanellei...

— Cine-i Flanelle ? am întrebat-o destul de surprins.

— Păpușa mea, pe care o ține și acum în mînă. N-avea jucării și nici altceva cu care să-și treacă timpul...

— Deci tu nu te mai joci cu păpușa ?

— Prefer să mă joc cu Jacques : e mult mai important ! Nimeni altul nu vrea să se joace cu el... Îi dau păpușa și din cînd în cînd i-o iau înapoi... A îndrăgit-o mult pe Flanelle și cînd i-e dor de ea, mi-o cere. Pentru asta am inventat un mic semn : apasă cu degetul arătător peste palma mea dreaptă. Cu asta vrea să spună : „Dă-mi păpușa !" Și i-o dau... Cînd vreau să mi-o dea înapoi, fac la rîndul meu același semn în palma lui, în sens invers.

— Dar cum ți-a venit ideea să vorbești așa, prin semne ? am întrebat-o intrigat.

— Prima oară cînd i-am dat-o pe Flanelle, i-am luat-o înapoi la ora cinei : s-a supărat, tăvălindu-se pe jos și lătrînd ca un cățel. A trebuit să-i dau înapoi păpușa. După ce i-am lăsat-o un timp în brațe, i-am reluat-o făcînd în același timp semnul. S-a mîniat din nou, dar abia cînd i-a venit ideea să facă și el însuși semnul, i-am dat-o pe Flanelle înapoi. Din acea zi nu mai adoarme fără s-o țină în brațe.

— Nu ți-a părut prea rău după Flanelle ?

— O, nu... E nițel ca și cum ar fi copilul nostru, al lui Jacques și al meu...

— Și ce l-ai mai învățat ?

— Să ceară ce-i place să mănînce. Mama îi pregătește pe ascuns unele bunătăți...

— Cine e mama ta ?

— Servitoarea doamnei Vauthier.

Eram din ce în ce mai mirat și am întrebat-o :

— Jacques reușește să ceară, prin semne, tot ce dorește să mănînce ?

— Nu totul ; felurile sale preferate... Din primele zile în care mi-a fost dat în grijă, mi-am dat seama că-i place pîinea și ouăle... Într-o zi, după ce a pipăit cu lăcomie un ou moale fiert în coajă, pregătit de mama, i l-am luat și am desenat cu arătătorul, în palma lui stîngă, un mic rotogol care să reprezinte oul. S-a supărat foc și cum nu voia să repete noul semn nu i-am mai dat oul, ci o bucată de carne în loc. Jacques n-a fost mulțumit și pipăia toate felurile puse pe masă, ca să vadă dacă-și regăsește oul. A doua zi i-am așezat alt ou pe farfurie : după ce l-a pipăit, i l-am luat din față și am repetat încă o dată semnul oval în palma lui stîngă. De data asta a făcut și el semnul : i-am restituit oul ! De atunci am inventat alte semne pentru pîine și toate celelalte alimente...

— Știi că mi-ai putea fi o ajutoare prețioasă la Sanac, micuța mea Solange ?

— Deci nu locuiți la Paris ?

— Nu. Am venit să-l iau pe Jacques și să-l duc cu mine acolo.

— N-o să mi-l furați ? întrebă ea răvășită.

— Ai să-l revezi peste cîtva timp... Înțelege-mă, Jacques nu poate să rămînă toată viața în starea de acum ! Evident, tu l-ai învățat o sumedenie de lucruri folositoare și pentru asta te felicit ! Totuși nu-i de ajuns ; el trebuie să se instruiască, să-și dezvolte cunoștințele încă rudimentare, pentru ca să devină și el cineva... !

— Nu sînt îngrijorată pentru Jacques ! E atît de inteligent... Cîteodată am impresia că înțelege totul doar cît îmi atinge mîna. Ah, dac-aș putea născoci și alte semne !... Le-am epuizat pe toate și altele nu mai găsesc. Toată noaptea trecută am căutat un mijloc prin care să-l fac să-nțeleagă că are o mamă, după cum și eu am...

— Și l-ai găsit ?

— Nu.

— Din moment ce-ți recunoști singură neputința, înțelegi că Jacques are acum nevoie de alt sprijin, în stare să ducă mai departe opera pe care ai început-o atît de bine.

— Dac-aş fi mai instruită, ştiu că aş izbuti şi singură! N-ar avea nevoie de nimeni...

— Desigur, semnele pe care le-ai inventat sînt ingenioase, dar l-ar obliga pe Jacques să nu se poată lipsi de ajutorul tău. Trebuie să poată cere pe Flanelle sau un ou primei persoane întîlnite. N-o să reuşească decît atunci cînd va cunoaşte alfabetul şi se va putea sluji de el ca tine şi ca mine...

Ochii Solangei se umplură de lacrimi ; nu înţelegea că Jacques s-ar putea lipsi de ea :

— Dacă-l luaţi pe Jacques, n-o să-l ţineţi multă vreme ?

— Asta depinde de progresele ce le va face... Nimic nu te împiedică să vii din cînd în cînd la Sanac, să-l vezi. Poţi conta pe cuvîntul meu : Jacques îşi va aminti de tine...

N-aş fi crezut atunci că făcusem cunoştinţă cu aceea care va purta mai tîrziu numele noului meu elev !

Yvon Rodelec tăcu.

— Ne-aţi dat a înţelege, spuse preşedintele Legris, că familia Vauthier nu se ocupa de loc de fiul lor ?

— Departe de mine acest gînd, domnule preşedinte. Rostul meu pe pămînt nu-i să judec comportarea celorlalţi, ci să vin în ajutorul aproapelui meu...

— Cum s-a petrecut această primă călătorie cu noul dumneavoastră elev ? întrebă preşedintele.

— Mai puţin rău decît m-aş fi aşteptat. Solange, căreia mama ei îi dăduse voie să ne conducă pînă la gara Austerlitz, a avut buna inspiraţie s-o aducă pe Flanelle, pe care Jacques a mîngîiat-o tot timpul în tren. Am ajuns în aceeaşi seară la Sanac, unde dădusem dispoziţie să se pregătească pentru copil o cameră ce dădea într-a mea. Nu putea intra în discuţie, în starea lui, să-l instalez imediat într-un dormitor de surdo-muţi sau de orbi.

— Între cei trei sute de pensionari pe care îi aveaţi, întrebă preşedintele, se mai aflau şi alţi surdo-muţi-orbi din naştere la venirea lui Jacques Vauthier în Institutul din Sanac ?

— Nu. Predecesorul său direct, cel de al optsprezecelea elev de acest fel, căruia îi terminasem educaţia, ne

părăsise cu şase luni în urmă spre a ocupa un post de ajutor-tîmplar într-o întreprindere în care izbutisem să-l plasez. Era de altminteri mai bine ca micul Jacques să fie singurul surdo-mut-orb, ca să facă progrese rapide. Preferam să mă ocup personal de Jacques, după cum făcusem şi cu cele optsprezece cazuri precedente care mi-au permis să dobîndesc o mare experienţă. Hotărîsem să încep de a doua zi de dimineaţă, după ce va fi dormit bine.

— Consider indispensabil, declară procurorul general Berthier, ca martorul să explice Curţii diferitele stadii ale acestei educaţii, care a făcut din mica brută amorfă — Jacques Vauthier la zece ani — un om normal, înzestrat cu toate facultăţile intelectuale. Domnii juraţi nu se vor mai lăsa amăgiţi asupra adevăratei personalităţi ascunse sub o aparenţă fizică destul de înşelătoare.

— Curtea se asociază punctului de vedere al domnului procuror general. Vă ascultăm, domnule Rodelec!...

— În timpul acestei prime nopţi petrecută de Jacques sub acoperişul institutului nostru, începu bătrînul, m-am consacrat rugăciunii şi meditaţiei, care urmau să-mi fie cele două puncte de reazim în bătălia aspră pe care trebuia s-o dau în zorii zilei următoare. În primul rînd m-am rugat Sfintei Fecioare, făcătoare de minuni. Oare nu ne vine întotdeauna în ajutor nouă, bretonilor, în cazurile disperate? Ea m-a luminat...

Şovăiam încă în alegerea metodei pe care s-o folosesc pentru educaţia tinerei brute. O fi oare Jacques într-adevăr inteligent cum afirmase drăguţa Solange cu inima ei cea bună, sau nu era decît un copil mediocru? Inteligenţa încă amorţită se va arăta oare activă şi dornică de a ieşi din beznă sau, dimpotrivă, pasivă, gata să înregistreze totul în virtutea rutinei? Puteam să mă lămuresc folosind cele cîteva elemente pe care tandreţea fetiţei le întrebuinţase ca trăsătură de unire între ea şi Jacques: păpuşa, un ou, o lingură, o farfurie, un pahar... Şi va trebui să înaintez progresiv, aproape pe pipăite, de la cunoscut la necunoscut... Ştiam că orice copil, chiar înainte de a cunoaşte alfabetul şi primele noţiuni de gramatică

elementară, intuiește sensul general al unei fraze pe care ar fi încă incapabil s-o articuleze ori s-o analizeze amănunțit, dar căreia îi va prinde semnificația după ureche sau după expresia fizionomiei, sau, de asemenea, poate și datorită misterioasei intuiții pe care o aducem cu noi în viață, o dată cu întîiul scîncet.

La micul Jacques mîna va fi aceea care, o dată exersată, va deveni în același timp urechea și văzul care să înmagazineze întregul limbaj, gîtlejul și gura care vor sfîrși prin a le reproduce... Urma să stau de veghe și să nu-mi cruț oboseala timp de săptămîni, luni și poate chiar ani, să scormonesc această letargie în căutarea inteligenței îngropate care rătăcește, la întîmplare, în mijlocul unei zdrobitoare conspirații de umbră și tăcere, departe de orice rază, departe de toate rîsetele și lacrimile, de toate cîntecele, departe de viață...

Deșteptarea, a doua zi dimineața, a fost normală. Primele dificultăți au început o dată cu toaleta matinală, pe care a trebuit să i-o impun cu forța lui Jacques; își dădea bine seama că nu sînt aceleași mîini care-l săpuneau, îl spălau pe față și-l pieptănau de obicei. De furie a răsturnat de mai multe ori ligheanul și s-a rostogolit pe pardosea. După fiecare criză de felul acesta îl ajutam să se ridice și umpleam din nou ligheanul, străduindu-mă să nu arăt că-mi pierdusem răbdarea: începuse lupta surdă dintre voințele noastre, din care a mea avea să înlocuiască deficiențele celeilalte și nu trebuia să încetez pînă la victoria deplină. Cu cît mai anevoioasă va fi această primă toaletă, cu atît mai ușoară va deveni cea de mîine, iar cea de poimîine va fi banală. Totul în educația micului Jacques se va rezuma la o repetare metodică a celor mai mărunte acte din viața de toate zilele. Iar fiecare dintre bătălii îmi va da posibilitatea să descopăr alte trăsături caracteristice ale ciudatului meu elev. E drept că, la început, nu vor fi decît indicații vagi — cînd un strigăt răgușit sau o strîmbătură a feței, cel mai adesea un gest dezordonat de brută — dar experiența cu elevii precedenți mă învățase să utilizez cele mai mici indicii.

...Ea mi-a dat ideea să țin timp de cîteva secunde mîna dreaptă a lui Jacques sub jetul de apă rece ce curgea din robinet în chiuvetă și să exercit o apăsare foarte lămurită în palma înghețată a mînuței sale. Am reluat de zece ori această experiență, menținînd sub apă brațul ce se încorda. De sub pleoapele necontenit coborîte au pornit să curgă lacrimi : erau primele lacrimi pe care le vedeam izvorînd din ochii stinși... Am îndrăgit aceste lacrimi... Nu erau oare expresia limpede a vieții care nu cerea decît să se exteriorizeze ? Jacques se calmă : se resemna să suporte senzația dezagreabilă a lichidului rece. I-am atras numaidecît mîna, pe care am aplicat-o pe obrazul meu : copilul descoperea, prin contrast, binefacerea căldurii. Senzația de *frig* și de *cald* își făcea loc în conștiința lui...

Mîna lui, călăuzită neîntrerupt tot de mine, pipăia de astă dată conturul chiuvetei în timp ce imprimam în palma inertă, gata să primească un alt semn caracteristic foarte diferit de primul... Deodată elevul meu se îngălbeni, apoi roși la față înainte de a se imobiliza într-un extaz suprem. Negura insondabilă era sfîșiată : găsise ! Din hăul neantului o lumină strălucitoare pătrunsese subit în conștiința lui somnolentă, făcîndu-l să priceapă că fiecare dintre cele două semne noi ce-i fuseseră imprimate în palma dreaptă, corespundeau unui obiect dintre cele pe care le pipăise : lichidul rece și metalul chiuvetei. Căpăta dintr-o dată două noțiuni esențiale : *conținut* și *conținător*. Simțea în același timp, confuz, că va putea pe viitor să ceară, să obțină, să asculte, să se înțeleagă printr-un schimb de semne sistematice cu Necunoscutul care eram încă pentru el și care-l atingea fără încetare... Evada în sfîrșit din micul său univers, mult prea redus, inventat de solicitudinea Solangei, dar care se limitase doar la cîteva alimente preferate sau o păpușă de cîrpă.

Beat de o bucurie brutală, Jacques începu să atingă tot ce se afla în cameră : masa pe care era ligheanul, prosoapele cu unele părți uscate și altele umede, săpunul care-i

aluneca printre degete, buretele pe care-l storcea cu înfrigurare spre a face să țîșnească din el lichidul rece... Ducea instinctiv fiecare obiect la obraz ca să-l simtă, să-i tragă mirosul în piept, să-l respire, să se impregneze de izul lui particular... Mușcă pe rînd din burete și bucata de săpun, strîmbîndu-se : săpunul ăsta nu era bun de mîncat !... L-am lăsat să facă tot ce dorea timp îndelungat, pentru a-i compensa cei zece ani de beznă din trecut. Eram martorul unui extraordinar miracol : cele trei simțuri care vor servi să-i fac lui Jacques educația completă începeau să conlucreze, ajutînd creierul să înțeleagă. Succesiv, mirosul și gustul au venit în ajutorul pipăitului. Totul s-a petrecut cum nu se poate mai simplu : mi-era de ajuns să observ gesturile copilului — cînd dezordonate cînd mecanice — pentru a vedea că fiecare obiect fusese pipăit cu degete febrile, mirosit de nări fremătătoare și gustat de buze însetate de a ști.

Însăși expresia feței, închisă ermetic pînă-n clipa aceea, părea că se străduie să afle numele obiectelor. Jacques avea cheia ce urma să-i deschidă porțile înțelegerii. Aveam și eu dovada că posedă o inteligență vie : inima bună a Solangei nu se înșelase... S-au scurs o oră, două, trei, îmbogățite cu noi conținuturi de viață, în timpul cărora mă-ntreceam să-l fac să pipăie, să respire, să miroasă metodic obiectele cu care se familiarizaseră mîinile sale avide, dîndu-le o denumire tactilă... Respirația lui era gîfîitoare. Am înțeles că nu trebuia să insist prea mult la acea primă lecție, altminteri creierul său încă fraged nu va suporta șocul. Mîine voi reîncepe cu aceleași obiecte uzuale de toaletă, cărora voi încerca să le adaug și altele. În așteptare, consideram că plămînii lui Jacques trebuiau umpluți cu aer proaspăt și să-l oblig să facă mișcare. Prodigioasa muncă pe care o îndeplinise în numai cîteva ore, necesita o relaxare fizică reparatoare. L-am luat cu mine în parcul institutului și, acolo, l-am făcut să urmeze itinerarii trasate dinainte. În acest scop pusesem să fie legați între ei, prin frînghii, cîțiva copaci. Jacques nu avea decît să se țină de aceste frînghii și să

ajungă de la un copac ce-i servea ca punct de reper la altul. Trei zile mai tîrziu, datorită acestui procedeu, putea să se plimbe singur. Învăța astfel noțiunea de *spațiu*. Înțelese foarte repede noțiunea *mișcare* și a descoperit că picioarele sale nu acționează decît sub controlul vionței.

Natural că în cursul acestor plimbări rămîneam aproape de el ca să-l feresc de vreun accident, dar evitam să-l orientez; îl lăsam să se descurce singur... De îndată ce învăța pe dinafară un prim parcurs în parc, găseam altul, deplasînd frînghiile. Nu era bine să se obișnuiască prea mult cu un singur itinerar determinat.

După ce l-am dresat pe Jacques să deseneze fiecare obiect uzual printr-un semn mimic, l-am tratat numai ca pe un surdo-mut, învățîndu-l alfabetul dactilologic aplicat pe epidermă, sistem de care se folosește acum interpretul care îi transmite cuvintele mele... După aceea l-am tratat ca pe un simplu orb, învățîndu-l alfabetul Braille, care i-a permis să citească. Dar încă nu știa să recunoască și să deseneze decît obiecte concrete sau acțiuni materiale: ca să mă pot adresa direct inimii și sufletului său, era necesar să-i vîr în cap și cîteva noțiuni esențiale.

Am început cu cea de *înălțime*, silindu-l să pipăie pe doi dintre colegii săi: unul înalt și celălalt scund. Nu-mi rămînea decît să continui strădania în această ordine de idei. Într-o seară, cînd un vagabond s-a abătut pe la institutul nostru cerîndu-ne adăpost și un codru de pîine, l-am condus eu însumi pe noul venit aproape de Jacques, încît proaspătul meu elev să poată pipăi hainele zdrențuite și încălțămintea scîlciată ale acelui nefericit. Experiența a fost crudă, dar necesară. Jacques a manifestat o foarte vădită repulsie la acest prim contact cu mizeria. După cîteva minute l-am făcut să pipăie hainele bine îngrijite, lingeria fină, ceasul-brățară și pantofii noi ai doctorului Dervaux, medicul institutului nostru. Jacques mi-a declarat de îndată în limbaj mimic: „Nu vreau să fiu sărac! Nu-mi plac cerșetorii!" „Nu ai dreptul să spui așa ceva, i-am răspuns vorbindu-i cu «mîna». Mă iubești un pic?"

O expresie de infinită tandrețe i-a luminat fața. „Mă iubești! am continuat eu, cu toate acestea și eu sînt sărac..."

Jacques înțelese că nu-i dezonorant să iubești pe cei săraci și căpătă în același timp noțiunea de *bogăție* și de *sărăcie*. Am profitat de excelenta lui dispoziție ca să-i apuc amîndouă mîinile și să i le aplic pe obrazul meu. După ce mi-a pipăit îndelung zbîrciturile, făcu o comparație cu obrazul său strălucitor de prospețime. I-am explicat că va veni și ziua cînd el, Jacques, va căpăta zbîrcituri pe obraz: noțiunea de *bătrînețe* începu astfel să prindă contur în creierul său. Revolta a fost spontană: declară că nu se va întîmpla așa, că el înțelege să rămînă de-a pururi tînăr și că pielea lui nu va căpăta niciodată zbîrcituri! Mi-a fost infinit de greu să-l fac să înțeleagă că orice om îmbătrînește și că-și va da singur seama că bătrînețea nu e tristă dacă știe să se-nconjoare de tinerețe. Singura tinerețe adevărată nu e oare cea pe care o păstrăm în inima noastră?

Cîteva zile mai tîrziu pe cînd Jacques, supravegheat de mine, se plimba prin parc mergînd de-a lungul frînghiilor, mi-a venit ideea să-i sugerez o noțiune indispensabilă: aceea de *viitor*. Explicațiile ar fi fost destul de anevoioase cu toate strădaniile mele dacă, pentru prima dată, copilul nu mi-ar fi luat-o înainte făcînd un gest simplu care dovedea că mă înțelesese perfect: cu brațele întinse în față, părăsind din proprie inițiativă drumul jalonat de copaci, merse repede înaintea mea după ce găsise în sinea lui eterna comparație a vieții cu un drum, așa cum o ilustrase Bossuet. La întoarcerea din acest marș entuziast care-i deschidea perspective infinite, Jacques a luat un prim contact cu *moartea*. Îl socoteam destul de oțelit ca să poată înțelege și această noțiune penibilă, acum cînd știa ce înseamnă *viitor*.

Fratele Anselme, economul institutului, adormise întru Domnul după ce-și petrecuse cincizeci de ani din existență slujind institutul nostru. Jacques se atașase mult de fratele Anselme, care-i strecura în buzunare pa-

cheţele cu ciocolată de cîte ori venea să-l vadă. Am început prin a vorbi elevului meu, cu blîndeţe, despre mort, explicîndu-i că s-a culcat pentru totdeauna, că nu se va mai ridica, că nu va mai putea umbla şi nici să-i mai dea ciocolată. „Atunci cine o să mi-o dea ?“ mă întrebă Jacques îngrijorat. I-am propus să se apropie de mort. Cînd l-a atins, aşa cum se afla lungit, l-a înmărmurit răceala cadavrului. Aflînd că şi el va muri şi că trupul lui va fi la fel de rece ca al fratelui Anselme, Jacques se revoltă încă o dată : în faţa monstruoasei descoperiri fu zguduit de un plîns cu hohote. I-am explicat că şi eu voi muri şi că nu mă temeam de moarte. Nu trebuia să las să i se-nfigă în creier o idee atît de materialistă şi incompletă asupra morţii : era nevoie să-l fac să înţeleagă existenţa *sufletului.*

Invizibila prezenţă a Solangei, mereu vie în inima lui Jacques, mi-a servit ca declanşator al mecanismului ce va călăuzi tînăra inteligenţă către sferele cele mai abstracte. L-am întrebat : „O iubeşti pe Solange ? Cu ce o iubeşti ? Cu mîinile ? Cu picioarele ? Cu capul ?“ Jacques răspundea clătinînd negativ din cap la fiecare întrebare. „Ai dreptate, micul meu Jacques ! E altceva în tine care o iubeşte pe Solange... Acest «altceva» care iubeşte este închis în trupul tău, iar trupul tău fără acest «altceva» ar rămîne nemişcat. Acest «altceva» se numeşte suflet, iar în clipa morţii trupul şi sufletul se despart. Cînd a murit fratele Anselme, i-ai pipăit trupul. Şi era îngheţat fiindcă-l părăsise sufletul. Plecase în altă parte... Sufletul său te-a iubit, nu trupul, iar acesta va trăi de-a pururi şi te va iubi mereu... Aşa au început să încolţească în spiritul copilului dificilele noţiuni de făptură imaterială şi de nemurire a sufletului. Îmi rămînea numai să-l ridic pînă la punctul culminant al educaţiei progresive : Dumnezeu. Şi, ca să izbutesc, am luat ca sprijin auxiliarul cel mai puternic şi mai generos pe care îl cunoaşte omenirea : soarele...

Astrul care răspîndeşte viaţă şi înnoire, ale cărui raze binefăcătoare pătrund pînă în colţurile cele mai ascunse şi izbutesc să înveselească locuinţele întunecoase, să mîn-

giie pînă și obrazul micului Jacques încă de pe vremea cînd lumina părea să-i fie inaccesibilă... soare pe care elevul meu îl iubea pentru căldura lui, cu aceeași intensitate cu care detesta moartea care nu aducea cu ea decît răceala... De fiecare dată cînd îl luam pe Jacques la plimbare, puteam constata în ce măsură apreciază efluviile calde ale astrului-rege. Întindea mînuțele spre partea din care i se părea că vine căldura și încerca cîteodată, în parc, să se cațere în copaci doar ca să se apropie de acest soare și să-l ajungă.

Într-una din zile, după ce alergase pe cîmp și revenea spre mine transpirat, fericit, cu obrajii pîrguiți și cu epiderma impregnată de soare, plin de admirație copilărească pentru astrul care-i oferise acea baie de tinerețe, l-am întrebat: „Jacques, cine crezi că a făcut soarele? Să fie cumva tîmplarul?" „Nu, mi-a răspuns el, brutarul!" Făcuse o apropiere naivă în creierul său, în care se învălmășeau atîtea noțiuni noi, între căldura solară și cea a cuptorului în care se rumenea pîinea. I-am atras atenția că brutarul nu putea face soarele, că-i peste puterile lui, că brutarul e numai un om ca el și ca mine, care cunoaște pur și simplu meseria de a frămînta făina... „Acela care a făcut soarele, Jacques, e cu mult mai mare și mai puternic decît brutarul sau noi doi, și știe mai multe decît întreaga lume..." Jacques mă asculta buimăcit. Am putut să-i vorbesc atunci despre facerea lumii, să-i descriu admirabilul cer cu stelele și luna...

Îmi continuam lecția puțin cîte puțin. Cunoștea curînd pe dinafară pasajele principale din *Istoria sfîntă*, care l-a entuziasmat ca pe toți copiii. După *Vechiul testament* urmară *Patimile Domnului nostru*. Jacques era foarte emoționat, dar cum noțiunea de timp era destul de neprecisă pentru el, m-a întrebat cu neliniște: „Oare tata era printre oamenii răi care l-au ucis pe Isus?" „Nu, copilul meu. Tatăl tău, ca tine și ca noi toți, face parte dintre cei pentru care Isus a devenit Mîntuitorul..." Am profitat de această aluzie la tatăl lui pentru a-i dezvolta noțiunea — încă destul de confuză — despre *familia* sa...

L-am făcut să înțeleagă că și el are o *mamă* pe care trebuie s-o iubească din toată inima și s-o respecte. Și-a manifestat în mai multe rînduri mirarea că nu-i vede mai des pe ai săi și, îndeosebi, pe mama lui. Nu puteam să-i răspund decît : „Va veni curînd..." Și, efectiv, ea veni la sfîrșitul anului. Din nefericire, această întrevedere în care îmi pusesem atîtea speranțe, a fost sfîșietoare.

— Doamna Vauthier ne-a povestit ea însăși întrevederea, spuse președintele Legris.

Yvon Rodelec păru surprins de această veste, clătină din cap și spuse fără grabă :

— Ceea ce doamna Vauthier n-a știut, fără îndoială, niciodată, e că fiul ei a vrut să se sinucidă după ce a fugit din vorbitor, unde ea încercase zadarnic să-l rețină în brațe...

— Explicați-vă, domnule Rodelec, ceru președintele.

— Amănuntele au puțină importanță. Jacques se refugiase în podul clădirii centrale a institutului, de unde s-a azvîrlit în gol cînd și-a dat seama că-i descoperisem ascunzătoarea. A căzut din fericire pe o claie de fîn, care i-a amortizat șocul. Abia după cîteva zile am izbutit să-i smulg motivul acestui gest. Mi-a spus : „Credeam că ați venit să mă căutați pentru a mă arunca din nou în brațele acelei femei... Prefer să mor decît s-o revăd ! Degeaba îmi spuneți că-i mama mea. Știu că nu mă iubește. Nu m-a iubit niciodată ! Am recunoscut-o după miros. Nu s-a ocupat de mine nici cînd locuiam la dînsa ! Nimeni nu mă iubea acolo, în afară de Solange..." M-am gîndit îndelung la această dramă de familie... Am ajuns la concluzia că lucrurile se vor atenua pe măsură ce Jacques va crește și că era preferabil să lăsăm timpul să lucreze. L-am domolit totuși pe Jacques ; m-a ascultat și a făcut un efort serios ca să-și întîmpine mama binevoitor, cînd ea a revenit să-l vadă un an mai tîrziu... Dar am înțeles în timpul celei de a doua întrevederi că elevul meu nu-și va putea iubi niciodată mama și nici pe alt membru al familiei sale. Am rămas multă vreme nedumerit, întrebîndu-mă care să fie cauza adîncă a acestui resentiment ?

— Şi... aţi găsit ? întrebă sceptic procurorul general.

— Cred că da... Cînd venisem la Paris să-l caut pe Jacques, nu mi-a scăpat amănuntul că plecarea lui la Sanac era o adevărată izbăvire pentru toată familia, inclusiv — mă văd nevoit s-o spun — mama lui... Am fost mîhnit şi am înţeles că va trebui să creez pentru bietul copil o nouă familie la Sanac, în care să se simtă înconjurat de dragostea comunităţii noastre. După a doua vizită a doamnei Vauthier la Sanac, am socotit mai cuminte ca întrevederile între mamă şi copil să fie rărite. Am greşit ? Gîndesc că nu ! Dac-aş fi insistat prea mult, puteam să mă aştept la tot ce-i mai rău şi Jacques n-ar mai fi avut încredere nici în mine şi nici în alţii. Or, trebuia negreşit să aibă încredere ca să continue progresele.

— Jacques Vauthier era coleg bun cu ceilalţi pensionari ai dumneavoastră ?

— Un coleg excelent ! Încă de la început a fost îndrăgit la Sanac pentru drăgălăşenia lui şi, după cîteva luni, admirat pentru ardoarea extraordinară cu care se instruia.

— N-a avut printre colegi şi un anume Jean Dony, care s-a ocupat de el în mod deosebit ? întrebă procurorul general.

— Da, într-adevăr. Şi l-am ales intenţionat pe Jean Dony, care nu era decît orb, să vegheze asupra lui Jacques. Alegerea s-a dovedit judicioasă... Cei doi tineri au devenit prieteni şi au fost nedespărţiţi timp de cîţiva ani...

— ...pînă la venirea Solangei Duval la Sanac ? insinuă procurorul general.

— Cînd Jacques a ajuns la vîrsta examenelor, m-am gîndit că Solange Duval îi poate fi o colaboratoare mai preţioasă. Cu toate că avea destule calităţi, Jean Dony era cam exclusivist în prieteniile lui : devenise bănuitor de la intrarea tinerei fete în viaţa lui Jacques. Şi greşea... I-am dat să înţeleagă că el nu va putea să continue a se ocupa întotdeauna de prietenul său mai tînăr. Efectiv, Jean urma să ne părăsească cîteva luni mai tîrziu, spre a-şi ocupa slujba de organist la catedrala din Albi unde mai este şi acum. Solange Duval urma să fie înlocuitoarea sa... Jean

Dony părea că înțelesese argumentele mele și a dovedit că nu păstra supărare, în ziua cununiei lui Jacques cu Solange. Într-adevăr, ne-a făcut surpriza să vină anume din Albi, ca să cînte la orga din capela noastră în timpul ceremoniei.

— Ne-ar putea explica martorul ce scop a urmărit prin aducerea la Sanac a Solangei Duval și a mamei sale? întrebă procurorul general.

— N-am urmărit nici un scop; era necesar, răspunse cu simplitate Yvon Rodelec. Educația lui Jacques ar fi fost incompletă dacă n-ar fi simțit în preajma lui și acea formă a tandreței care se numește dragoste împinsă pînă la o totală abnegație. Trebuia deci să i se dea acestui copil atît de înzestrat și de sensibil și noțiunea atotcuprinzătoare de *Iubire:* iubirea aproapelui, iubirea de sine care-i va îngădui să dobîndească adevărata demnitate de om... Numai Solange Duval avea putința să cristalizeze în spiritul său toate aceste forme de tandrețe. Cu cît mă gîndeam mai mult la cazul ciudat al acestor doi copii, cu atît mai mult căpătam certitudinea că cel de-al nouăsprezecelea surdo-mut-orb al meu nu e sortit pentru viitor la viața singuratică a celor optsprezece predecesori ai lui. Doctorul Dervaux, medicul institutului pe care l-am consultat, a fost de părerea mea. Nu era oare mai bine, în situația micului Jacques, să lăsăm natura să lucreze cu fierbințelile, cu aspirațiile, poftele și chiar cu dorințele lui trupești? Nici o lege divină nu-i interzicea lui Jacques să procreeze într-o zi! Omul n-a fost zămislit să viețuiască de unul singur, decît dacă Cerul l-ar fi ales, din vremuri imemoriale, să asigure mîntuirea sufletelor. Oare nu Providența, cu nețărmurita ei înțelepciune, a trimis-o pe Solange în calea infirmului?

Solange îi scria lui Jacques în fiecare săptămînă. Aceste scrisori pe care le citeam cu atenție și cărora le răspundeam pentru elevul meu încă neînstare s-o facă singur, se adunau într-un sertar al mesei mele de lucru. În sfîrșit, într-o zi am putut să le dau lui Jacques. Acesta le citi cu aviditate după ce i le transcrisesem în Braille. Dar nu nu-

mai elevul meu făcuse progrese. Solange, ajungînd o domnişoară, scria acum într-un fel cu totul fermecător. Lecţiile pe care i le dădea la Paris o soră de-a noastră, la rugămintea mea şi cu consimţămîntul mamei, dădeau roade. Cînd va ajunge la majorat, Solange Duval va avea o cultură solidă, care-i va fi indispensabilă ca să-l ajute cu folos pe Jacques. Fiindcă acum eram sigur că elevul meu nu va putea trăi niciodată singur şi că are nevoie alături de el, în permanenţă, de o tovarăşă devotată. Mă preocupasem deci să-i pregătesc această tovarăşă, prin sora Maria a Milostivirii, care-mi scria cu regularitate spre a mă înştiinţa de progresele făcute la Paris de tînăra ei elevă. I-am recomandat stăruitor sorei Maria să evite ca tînăra fată, fină şi sensibilă, să poată bănui că făurim un vast proiect pentru viitorul ei dar, mai ales, că descoperisem în scrisorile ei, printre rînduri, sentimentul foarte curat pe care-l păstra în inimă pentru Jacques şi care creştea necontenit. Sora Maria şi cu mine socoteam că doar Providenţa poate să grăbească evenimentele, cînd le-o veni sorocul. Solange şi Jacques erau încă prea tineri : trebuia aşteptat majoratul lor. Al Solangei venea primul, iar cînd Jacques va împlini douăzeci şi unu de ani, fata va avea douăzeci şi patru. Asta nu-mi displăcea : era mai bine ca tovarăşa de viaţă să fie mai în vîrstă. Nu ea va conduce barca menajului ?

Deci, citind şi recitind scrisorile pe care i le transcriam în Braille, Jacques descoperea sufletul fetei care-l învăţase altădată să-i ceară bucatele preferate şi îi dăruise pe Flanelle. „Cînd va veni ?" mă întreba fără să obosească. Iată de ce, cînd am auzit chiar din gura doamnei Vauthier că nu-i mai dă mîna să ţină în serviciu pe Melania şi pe fata ei, am scris doamnei Duval şi i-am propus să lucreze la institutul nostru ; ea să poarte grija rufăriei, iar fiica ei, care împlinise douăzeci de ani şi era instruită temeinic, să înlocuiască pe Jean Dony în pregătirea lui Jacques. Doamna Duval a acceptat cu entuziasm. O lună mai tîrziu Jacques avea alături de el pe cea pe care o aşteptase de atîta timp şi, după părerea lui, nu trebuia să-l

mai părăsească niciodată. M-am înşelat oare procedînd astfel ? Nu cred !

— Consideraţi, aşadar, întrebă preşedintele Legris, că Solange Duval era tovarăşa ideală pentru un tînăr afectat de o triplă infirmitate ?

— Era singura tovarăşă posibilă. Dar de ce să vorbim la trecut ? Solange Vauthier este şi azi o tovarăşă ideală pentru soţul ei...

— El e singurul care ne-ar putea-o spune ! declară procurorul general Berthier. Din nefericire, atitudinea adoptată de acuzat faţă de soţia lui, după comiterea crimei, pare să demonstreze mai curînd că doamna Solange Vauthier nu se bucură de toată încrederea soţului ei...

— Apărarea nu recunoaşte dreptul Ministerului Public, strigă Victor Deliot, să facă asemenea afirmaţii care nu se întemeiază pe nimic precis. Pînă la proba contrarie, afirm că armonia şi buna înţelegere nu au încetat să domnească în menajul Vauthier...

— În acest caz cum explică apărarea, întrebă procurorul general din ce în ce mai îndîrjit, că de cînd se află încarcerat, acuzatul a refuzat cu îndărătnicie să primească vizita soţiei sale ?

— Acuzatul n-a vrut să vadă pe nimeni ; nici pe mama, nici pe soţia lui. Aceasta ar fi mai degrabă dovada unei demnităţi curajoase ! răspunse Victor Deliot.

— Mi-e teamă, domnilor, să nu ne rătăcim... remarcă preşedintele. Ne puteţi spune, domnule Rodelec, la ce dată şi în ce împrejurări a fost decisă căsătoria ?

— Cînd elevul meu a avut douăzeci şi doi de ani, iar Solange Duval douăzeci şi cinci. Jacques nu se mai putea lipsi de Solange, care îl ajutase să-şi desăvîrşească studiile de filologie şi îi adunase documentarea care i-a dat posibilitatea să scrie romanul său, *Izolatul*. După apariţia acestei lucrări, Jacques Vauthier a devenit celebru peste noapte : presa se interesa de cazul lui şi, în mod indirect, şi de institutul nostru. Chiar şi America a dorit să cunoască pe straniul autor al acestei cărţi. Dar mi-a fost cu neputinţă să-mi însoţesc elevul în Statele Unite pentru

turneul de conferințe ce urma să-l facă. Sarcini urgente cereau prezența mea la Sanac. Știam totodată că acest turneu de conferințe pe care-l va face elevul meu, va fi pentru marele public un bun prilej de a cunoaște opera noastră și, cine știe ? ne-ar putea procura și subsidiile de care avem nevoie și să proiecteze o lumină puternică asupra metodei franceze de educație a surdo-muților-orbi, nu îndeajuns de cunoscută. Trebuie să spun că un reprezentant al Ministerului Educației Naționale s-a deplasat special la Sanac spre a ne face cunoscut că guvernul apreciază favorabil acest turneu de conferințe în Statele Unite și că va face toate înlesnirile trebuincioase pentru călătorie. Aveam dreptul să refuz ? În sfîrșit, și Jacques ținea să plece. Un singur lucru îl mihnea : că va trebui să se despartă de Solange. Numai dacă... El însuși mi-a împărtășit dorința fierbinte de a o lua în căsătorie. L-am sfătuit să se gîndească bine. Mi-a răspuns că în cei cinci ani de cînd o are pe Solange alături, a avut destul timp să se gîndească. Nu-mi rămînea decît să mă înclin și am primit, la cererea lui, să fiu mesagerul lui Jacques pe lîngă cea pe care o dorea ca tovarășă.

— Care a fost prima reacție a Solangei Duval ? întrebă președintele.

— Mi-a părut tulburată de bucurie dar, în același timp, și puțin îngrijorată. Am liniștit-o scoțîndu-i în evidență faptul că, în fond, ea și Jacques s-au iubit din cea mai fragedă copilărie. După trei luni se oficia în capela noastră prima cununie a unui surdo-mut-orb din naștere ; pentru comunitatea noastră a fost cea mai frumoasă ceremonie din lume. L-am văzut pe Jacques, pe „micul nostru Jacques“, pe care îl primisem cu doisprezece ani în urmă într-o stare aproape bestială, ieșind din capelă surîzător, strălucitor, avînd la braț pe aceea care-i va aduce de acum înainte, în viață, sprijinul ochilor ei luminoși, a urechilor sale delicate, a vocii sale armonioase și totodată — de ce să n-o spunem ? — a brațelor sale de femeie care vor ști, rînd pe rînd, să-l ocrotească de greutățile vieții și să-i dăruiască mîngîierile de care fusese întotdeauna lipsit.

— Tînăra pereche a părăsit numaidecît institutul? întrebă președintele.

— În aceeași seară pleca în voiajul de nuntă la Lourdes, unde Jacques făcuse legămînt să meargă spre a-i aduce mulțumiri Fecioarei Făcătoare de Minuni, dacă Solange va consimți să-l ia de soț. Nu se petrecuse oare o minune?

— De cîte ori ați revăzut pe Jacques Vauthier și pe soția lui după căsătorie?

— O singură dată: la înapoierea lor din voiajul de nuntă. Au trecut pe la Sanac înainte de a pleca la le Havre, de unde urmau să se îmbarce.

— Ați avut impresia că sînt fericiți?

Yvon Rodelec, înainte de a răspunde, avu o ușoară ezitare, care nu-i scăpă lui Victor Deliot:

— Da... Evident, tînăra femeie mi-a împărtășit anumite dificultăți de ordin intim peste care trebuia să treacă... Am sfătuit-o să aibă răbdare, punînd accentul pe faptul că o legătură durabilă cere uneori timp ca să se cimenteze... Am avut satisfacția să primesc, după o lună, o scrisoare lungă din New York, în care Solange îmi scria că avusesem dreptate și că e fericită.

— Martorul a păstrat această scrisoare? întrebă procurorul general Berthier.

— Cred că o am la Sanac, răspunse Yvon Rodelec.

— În general, îl întrebă președintele, e prima oară după cinci ani cînd revedeți pe fostul dumneavoastră elev?

— Da, Domnule președinte.

— Vreți să vă întoarceți spre el și să-l cercetați cu atenție? S-a schimbat de cînd l-ați văzut ultima oară?

Bătrînul făcu un efort puternic spre a îndeplini gestul pe care i-l cerea Curtea. După ce privise cu insistență și îndelung pe acuzat, așezat în boxă între doi jandarmi, răspunse cu o voce surdă:

— S-a schimbat mult, într-adevăr...

A fost o clipă de stupoare.

— Ce vreți să spuneți?

Yvon Rodelec nu răspunse numaidecît și părăsi bara martorilor pentru a se apropia de banca apărării unde in-

terpretul, în picioare, continua să transmită amănunțit, pe mîinile acuzatului sprijinite mereu de marginea boxei, cuvintele rostite în sală. Ajuns în dreptul lui Jacques, educatorul lui se întoarse ca să-l întrebe pe președinte:

— Curtea mă autoriză, domnule președinte, să pun eu însumi, direct, o singură întrebare fostului meu elev?

— Curtea vă autoriză, domnule Rodelec, cu condiția să ne spuneți cu voce tare această întrebare înainte de a o pune acuzatului în alfabetul dactilologic.

— Iată întrebarea: „Jacques, copilul meu, spune-mi de ce nu vrei să te aperi?"

— Îi puteți pune întrebarea, declară președintele.

Degetele bătrînului atinseră falangele infirmului, care tresări la acest contact.

— Răspunde? întrebă președintele.

— Nu. Plînge... răspunse cu simplitate Yvon Rodelec, revenind la bară.

Pentru prima oară jurații văzură curgînd lacrimi pe obrazul de pe care dispăruse brusc imobilitatea lui nepăsătoare, spre a face loc unei dureri cumplite.

— Curtea vă autoriză să-i puneți și alte întrebări acuzatului, domnule Rodelec, spuse președintele, care înțelegea deopotrivă cu întreaga asistență că acest bătrînel în sutană e primul martor a cărui depoziție reușise să ajungă la inima lui Vauthier.

— Toate strădaniile mele vor fi zadarnice, răspunse cu tristețe directorul Institutului din Sanac. Jacques va tăcea. Îl cunosc bine! Să nu credeți însă că o face din orgoliu. Mi-e teamă mai degrabă să n-aibă de ascuns ceva ce nu vom ști niciodată!

— Martorul a vrut cumva să spună că și el îl consideră vinovat pe acuzat? întrebă procurorul general.

Yvon Rodelec nu răspunse. Un sentiment de jenă cuprinse asistența. Victor Deliot se și ridicase în banca apărării:

— Dacă domnul Yvon Rodelec nu răspunde, domnule procuror general, e numai fiindcă încearcă să descopere

cauza profundă care a determinat atitudinea de neînțeles a lui Jacques Vauthier după drama de pe *De Grasse*.

— Apărarea îmi va permite să-i atrag atenția, replică procurorul general, că Ministerul Public consideră dimpotrivă că atitudinea acuzatului a fost aceeași din clipa crimei! O crimă al cărui autor s-a recunoscut formal în diferite rînduri, fără să încerce măcar a se disculpa! Cum privește asta fostul său profesor?

Glasul lui Yvon Rodelec se auzi din nou, cu o vehemență pe care încă n-o atinsese pînă-n acea clipă, în timpul lungii sale depoziții:

— Gîndesc că Jacques Vauthier suferă în momentul de față calvarul unui om ce s-a autoacuzat de o crimă pe care nu a săvîrșit-o, pentru a salva capul adevăratului ucigaș; probabil că el e singurul care-l cunoaște... Și deoarece Curtea mi-a cerut, îi voi mai pune lui Jacques, direct, și a doua întrebare, fără mari speranțe de succes de altfel.

Era din nou în fața infirmului căruia îi luase mîinile și în vreme ce degetele sale lungi și descărnate alergau peste falangele inerte, bătrînul traducea cu voce tare, pentru Curte:

— Jacques, răspunde-mi: cine-i ucigașul? Simt că-l cunoști! Sînt sigur! Nu tu ești criminalul, copilul meu. Tu nu ești în stare de asemenea faptă. Nu-mi poți ascunde adevărul mie, profesorul tău... mie care ți-am dat mijloacele prin care să înțelegi să te exprimi! De ce nu dezvălui numele făptașului? Fiindcă ți-e drag? Fiindcă-l iubești? Chiar așa să fie, încă e de datoria ta să-i spui numele, tu, care ai fost întotdeauna însetat după adevăr! E de datoria ta: nu ai dreptul să te lași osîndit, fiindcă ești nevinovat! De ce această tăcere? Ți-e teamă? Teamă de ce? Teamă de cine? O, Jacques, dac-ai ști cît rău îmi faci în clipa asta!

Descurajat, bătrînul reveni încetișor către bară repetînd:

— N-a ucis, domnule președinte! Trebuie făcut imposibilul pentru a se descoperi adevăratul criminal!

— Afirmațiile martorului sînt desigur demne de compătimire, declară sec procurorul general Berthier. Din nenorocire, domnul Rodelec uită că acuzatul nu numai că a recunoscut crima sa, dar că a și semnat-o cu propriile sale mîini!

— Chiar dacă mi s-ar arăta cele mai zdrobitoare dovezi, răspunse bătrînul, n-aș crede în vinovăția lui Jacques!

— Curtea știe, îl întrerupse președintele, că sînteți omul care-l cunoaște cel mai bine pe acuzat. Ea vă cere deci să-i răspundeți la următoarea întrebare: în inima și în conștiința dumneavoastră îl considerați nevinovat pe Jacques Vauthier?

— În inima și în conștiința mea, răspunse cu tărie Yvon Rodelec, sînt sigur că-i nevinovat!

— În acest caz, ați putea lumina Curtea asupra persoanei adevăratului criminal?

— Cum aș putea s-o fac? Am aflat din ziare moartea tînărului american, deopotrivă cu toată lumea...

— Considerați că în pofida tăcerii pe care și-o impune și a refuzului său de a răspunde, acuzatul se află în deplinătatea facultăților sale mintale?

— Sînt convins! Doar o taină de nepătruns pentru noi toți îl obligă să tacă.

— Inteligența lui, pe care ați format-o de-a lungul anilor, este într-adevăr excepțională?

— Jacques e unul dintre creierele cele mai bine organizate pe care le-am întîlnit în cursul îndelungatei mele existențe.

— Concluzia e deci simplă, tot ce face Jacques Vauthier e voit... A cincea întrebare: ce părere aveți despre romanul său *Izolatul?*

— La fel de bună ca a tuturor celor care l-au citit cu imparțialitate, răspunse cu blîndețe bătrînul.

— L-a scris singur, sau în colaborare?

— Jacques și-a scris cartea în Braille, absolut singur. Rolul meu s-a limitat a-l transcrie cu fidelitate în scrierea obișnuită.

— Considerați că lucrarea oglindește adevăratele sentimente ale acuzatului?

— Așa gîndesc... și e unul dintre motivele pentru care nu pot admite ca unui om care a scris niște pagini atît de sublime despre Caritate, i-a putut trece prin minte — chiar și o clipă — să facă vreun rău aproapelui său...

— Între paginile pe care martorul le califică drept „sublime", atrase atenția procurorul general, nu se găsesc și cîteva consacrate propriei familii a autorului, a căror noblețe spirituală ar putea să pară destul de îndoielnică cititorilor obișnuiți ?

— Am regretat-o întotdeauna, mărturisi Yvon Rodelec. Dar toate încercările mele pe lîngă Jacques pentru a-l convinge să suprime anumite pasaje din lucrarea sa au rămas fără rezultat. Foarte tînărul autor îmi răspundea invariabil : „Am scris și nu voi scrie niciodată decît ceea ce gîndesc, altfel n-aș fi sincer cu mine însumi !"

— Curtea vă mulțumește, domnule Rodelec... și înainte de a vă vedea părăsind această Sală, ține să recunoască eficiența generoasei opere pe care dumneavoastră, împreună cu colaboratorii, o îndepliniți în liniștea Institutului din Sanac.

— Aș fi preferat, domnule președinte, răspunse bătrînul cu voce stinsă, să nu fi primit vreodată aceste felicitări, într-o astfel de incintă și în asemenea împrejurări !

Yvon Rodelec se îndreptă către ieșire cu capul plecat și cu spatele îndoit. Acest om admirabil nu-și putea da seama de efectul pe care depoziția sa, calmă și măsurată, emoționantă în sinceritatea ei, îl produsese asupra Curții, juraților și a întregii asistențe.

Sentimentele noi care o însuflețeau pe Daniela Geny erau aceleași cu ale majorității persoanelor ce se aflau prezente. Cu bunul său simț și cu noblețea sa, directorul Institutului din Sanac proiectase — fără a fi încercat măcar s-o facă — o lumină nouă asupra personalității acuzatului, destul de obscură pînă atunci. Punctul culminant al lungii sale intervenții fusese clipa în care punîndu-și degetele peste falangele infirmului, Yvon Rodelec făcu să

izvorască lacrimi din ochii lui stinși. Nu era oare o revelație subită aceea că ființa pe care toată lumea o considera ca pe o brută, era capabilă să se emoționeze? Vălul se sfîșiase dintr-o dată și Daniela gîndea, ca mulți alții, că un om tare, care plînge, e capabil să aibă suflet. Această concluzie atenua mult în ochii tinerei fete aspectul acestui ins brutal pe a cărui figură se precizau de acum încolo trăsături omenești. Se sugestiona că Vauthier devenise aproape frumos cînd i-au apărut lacrimile. Poate că nu era decît o iluzie? Cu toate astea era sigură că în acea clipă remarcase o lumină peste trăsăturile aspre, pînă atunci impasibile. Avusese senzația că infirmul vede și aude mai bine decît un individ normal, atît de puternic i se deschisese fața spre lumea exterioară...

Nu fusese de altfel decît o scînteie stinsă repede de voința lui Vauthier, care își reluase masca de bestialitate amorfă. Acum, cînd îl privea din nou, Daniela se întreba dacă nu cumva fusese — deopotrivă cu întreaga asistență — jucăria unei halucinații colective? Dar nu, bruta plînsese...

— Domnule doctor Dervaux, spuse președintele Legris noului martor, după obișnuitul interogatoriu de identificare, știm că deși îngrijiți la Limoges o clientelă numeroasă, îndepliniți în același timp și funcția de medic titular al Institutului din Sanac, unde vă deplasați de trei ori pe săptămînă pentru a da elevilor asistență medicală. Așadar, dumneavoastră vă revenea sarcina să-l îngrijiți și pe Jacques Vauthier cînd era nevoie?

— Într-adevăr. Dar trebuie să spun de la început că Jacques Vauthier, a cărui constituție este excepțională, n-a fost aproape niciodată bolnav. L-am examinat amănunțit la infirmerie, în prezența domnului Rodelec, chiar a doua zi după venirea lui la Sanac. Starea sănătății copilului era normală. S-a dezvoltat și în continuare surprinzător de bine. De aceea, domnul Rodelec a putut intensifica educația copilului fără teama unui eventual accident: ceea ce i-a reușit perfect.

— Martorul consideră drept o „reuşită“ educaţia pe care domnul Rodelec i-a făcut-o lui Jacques Vauthier? întrebă cu ironie procurorul general Berthier.

— Ar trebui multă rea-credinţă ca să n-o recunoşti! Iar eu sînt aici cu atît mai imparţial cu cît, contrariu fraţilor Ordinului Sfîntul Gabriel, n-am crezut niciodată în miracole ci în ştiinţă. Domnul Rodelec l-a putut smulge treptat pe Jacques Vauthier din starea de inferioritate fizică, înlocuind simţurile ce-i lipseau copilului prin dezvoltarea celor rămase în stare de funcţionare normală. Contrariu domnului Rodelec, am gîndit întotdeauna că bunătatea poate exista foarte bine fără a i se aplica o etichetă religioasă... De asemenea, cîteva zile după sosirea lui Jacques Vauthier la Sanac, am profitat de faptul că domnul Rodelec mi-a împărtăşit părerea că elevul său este foarte inteligent, ca să-i vorbesc cam aşa: „De ce nu aţi încerca să-l educaţi pe micul Jacques fără să-i îndopaţi prea mult creierii cu *Evanghelia?* Rezumaţi-vă la principiul: «Să lăsăm lucrurile să se desfăşoare în voie...» întrucîtva după sistemul din *Emile* al lui Jean-Jacques Rousseau“. Domnul Rodelec mi-a răspuns că dacă mie îmi revine sarcina să îngrijesc trupul lui Jacques Vauthier, de suflet se va îngriji el. Amîndoi, a conchis el, vom face treabă bună! Ei bine, în pofida aparenţelor actuale care se coalizează împotriva noastră, persist să cred că domnul Rodelec şi cu mine am făcut o treabă excepţională cu Jacques Vauthier.

— În general, dacă a înţeles bine Curtea, constată procurorul general, martorul ţine să împartă cu domnul Rodelec răspunderea educaţiei lui Jacques Vauthier, care l-a condus de-a dreptul la crimă?

— Îmi fac un titlu de glorie, răspunse cu tărie doctorul Dervaux, de a fi colaborat de-a lungul anilor cu un om de talia lui Yvon Rodelec, pentru a ameliora soarta unor copii nefericiţi şi protestez cu energie împotriva unor afirmaţii care tind să acrediteze ideea că omuciderea de care este acuzat — pe drept sau pe nedrept — unul din aceşti copii, este rezultatul educaţiei pe care a primit-o

la Sanac ! E lipsit de sens ! Credeți-mă, domnilor, dacă aceste mici brute n-ar fi fost culese și crescute de un Yvon Rodelec, ar fi devenit cu siguranță o primejdie teribilă și chiar un flagel pentru societate, pe măsură ce poftele și dorințele lor s-ar fi dezvoltat în haosul unei vieți animalice ! Întreaga omenire ar trebui să fie recunoscătoare unora ca Yvon Rodelec ! Și afirm cu tărie că dacă există undeva pe lume o școală opusă celei a crimei, ea este fără discuție Institutul din Sanac, în care prima regulă educativă constă în a-i învăța pe elevi dragostea pentru aproapele lor !

— Curtea, spuse președintele, i-a adus adineauri domnului Rodelec un omagiu public, pentru a-i dovedi că nu pune la îndoială o singură clipă eficiența sistemului său de învățămînt... Deoarece dumneavoastră ați fost medicul permanent al institutului, ne-ați putea spune, domnule doctor, căror cauze atribuiți anumite reflexe nesăbuite ale lui Jacques Vauthier, cum ar fi și tendința lui de sinucidere după prima vizită a mamei sale ?

— Acest incident m-a lăsat perplex multă vreme. După diferite convorbiri, domnul Rodelec și cu mine am căzut de acord asupra unui punct precis : că acea fugă disperată a copilului din fața mamei sale era o dovadă că repulsia lui — căci era neîndoios o repulsie — datează din primii ani de viață. Minunata răbdare a domnului Yvon Rodelec izbutise să modifice sentimentele copilului, după o ședere la Sanac de numai cîteva luni. Din nefericire educatorul, printr-un exces de zel, a făcut poate greșala de a idealiza prea mult în creierul înfierbîntat al lui Jacques noțiunea de „mamă". Cînd copilul a pătruns în vorbitor spre a lua în sfîrșit contact cu acea mamă minunată pe care și-o imaginase, aproape că alerga spre o Făptură Ideală. Dar brusc, ajuns aproape de doamna Vauthier și simțindu-i mirosul, s-a schimbat — după cîte se pare — la față. Într-o clipă memoria îi amintise că era tocmai prezența pe care o detesta, iar inteligența l-a făcut să înțeleagă că această femeie de care îi era groază, se identifica cu conceptul ideal despre mamă pe care domnul Rodelec se străduise, nu

fără efort, să-l sădească în spiritul copilului. S-a cutremurat. Yvon Rodelec îmi destăinuia în aceeași seară : „E cumplit, doctore ! Copilul e încredințat că l-am înșelat sugerîndu-i o părere ideală despre cineva care, după el, nu o merită. Dacă aceste îndoieli vor persista în creierul său fragil, mă tem că nu voi mai putea obține nimic de la el : va deveni refractar... Știți tot atît de bine ca mine că nu trebuie să înșeli niciodată încrederea unui copil normal : cu atît mai puțin încrederea unui infirm ! Însăși baza metodei mele este încrederea absolută a elevului în profesorul său. Vedeți deci că problema e gravă. Trebuie să mă ajutați, doctore !"

I-am răspuns că din moment ce e convins că Jacques nu-și va iubi niciodată mama, cel mai bine ar fi să-i găsim imediat un derivativ puternic ; pentru aceasta trebuia creată o altă afecțiune care să înlocuiască în inima copilului pe cea a mamei sale. Domnul Rodelec îmi vorbise deseori despre micuța Solange și de scrisorile pe care le trimitea în fiecare săptămînă lui Jacques. După Yvon Rodelec, Solange sintetiza totul : mama și poate, de asemenea, tovarășa de viață pentru mai tîrziu. Mi-a amintit că-l sfătuisem, a doua zi după sosirea noului său elev, să nu-i îndoape creierii cu prea multă *Evanghelie* și-mi spuse cu mare modestie că, după ce a chibzuit îndelung asupra acestei probleme, a decis să-mi urmeze întrucîtva sfaturile, că voia să facă din Jacques un om în adevăratul înțeles al cuvîntului și că se bizuie pe mine pentru a izbuti. Am fost atît de fericit să văd că omul acesta sfînt ia o hotărîre în armonie cu legile firii, încît i-am făgăduit să-l ajut cu toate cunoștințele mele. M-am ocupat, la rîndul meu, cu o curiozitate intensă de băiețașul care devenise pentru domnul Rodelec și pentru mine un subiect de experiențe morale și fizice. În timp ce educatorul îi băga în cap toate noțiunile esențiale, eu supravegheam dezvoltarea lui fizică.

Mi-am dat seama foarte curînd că instinctul sexual va juca la el un rol predominant. Jacques nu se va putea lipsi de femeie... I-am împărtășit observațiile mele dom-

nului Rodelec. Ştiam că fata nu se gîndeşte decît la Jacques... De ce n-ar fi acelaşi lucru şi din partea băiatului ? La el nu era decît o dorinţă neexprimată... Jacques aflase, printr-o explicaţie din cele mai rudimentare pe care sîntem constrînşi s-o dăm surdo-muţilor şi orbilor noştri spre paisprezece ani, ce este femeia, actul de procreaţie, dar ţinînd seama de tripla lui infirmitate, problema devenea infinit de gingaşă. Pioasa seninătate a domnului Rodelec îl îndemna pe acest excelent educator să creadă că totul se va aranja pînă la urmă prin unirea celor două făpturi, dacă aşa e vrerea Celui de Sus. Eu, din păcate, eram mai în măsură să ştiu că stîngăcia unui bărbat la primul contact fizic cu o fată virgină poate compromite iremediabil o legătură. Era de prevăzut că Jacques, incomodat de tripla sa infirmitate, va comite toate stîngăciile.

Multă vreme am fost îngrijorat la ideea că Solange, singura tovarăşă de viaţă pe care Jacques ar putea-o găsi vreodată, va trebui să joace faţă de el rolul odios pentru dînsa, de obiect de experienţă. Pudoarea şi prospeţimea ei nu erau în primejdie să sufere cumplit ? Iar rana psihică se va putea vindeca cu timpul ? Nu s-ar putea naşte din acest contact fizic un sentiment spontan de repulsie pentru infirm, care să se transforme treptat în ură ? Va fi oare sentimentul de afecţiune mai puternic, încît să-l contrabalanseze pe celălalt ? Ce-i de făcut ? Am ajuns la concluzia că singura soluţie posibilă — oricît de şocantă ar părea — ar fi fost ca Jacques să cunoască alte femei înainte de Solange... Dar şi în această situaţie se ridica un obstacol : chiar neţinînd seama de morala creştină, oare nu ne aventuram într-un joc primejdios ? N-ar fi însemnat să trezim în Jacques gustul femeii, fără ca aceasta să fie încarnată de una singură : Solange, tovarăşa indispensabilă ? Şi nu era mai de preferat să sădim puternic în inima infirmului ideea că numai Solange i-ar putea satisface dorinţele trupeşti ? Asta avea avantajul că-l putea ataşa de singura femeie care se arătase dornică să se ocupe de el cu devotament şi afecţiune. Prezenţa continuă a Solangei ar fi fost pentru Jacques o garanţie de fericire : era

lucrul cel mai important... În sfîrşit, Yvon Rodelec nu se putea călăuzi decît de morala creştină...

Îmi voi aminti mereu sosirea tinerei fete la Sanac. Întrevederea s-a petrecut în vorbitor, în prezenţa noastră. De îndată ce Solange a intrat, s-a oprit ca împietrită la vederea lui Jacques pe care-l cunoscuse copil şi acum i se dezvăluia sub aspectul unui bărbat. Era palidă şi blondă. Primii paşi i-a făcut Jacques : a înaintat încet spre ea ca atras de o forţă misterioasă. Cînd a fost destul de aproape, s-a oprit să aspire îndelung : mi-a mărturisit după aceea că în acea clipă de neuitat a vieţii sale regăsise „mireasma Solangei“, mireasmă pe care o îndrăgise atît de mult odinioară, cînd vegeta în cămăruţa din apartamentul parizian, mireasmă care contrastase totdeauna cu cea nesuferită a mamei sale... În acelaşi timp, ce deosebire între felul de a le primi ! În loc s-o ia la fugă, întinse mîinile şi începu să atingă cu blîndeţe contururile obrazului iubit... Solange, nemişcată ca o statuie, abia îndrăznea să respire în timpul acestui examen. Brusc, mîinile infirmului apucară pe ale tinerei fete : degetele aspre ale băiatului alergau cu lăcomie peste falangele diafane. Îi vorbeau cu o volubilitate digitală prodigioasă, pentru a-i spune, în sfîrşit ! direct, tot ce Jacques păstrase ani de zile în inima sa.

Yvon Rodelec şi cu mine n-am ştiut niciodată care au fost acele prime cuvinte de dragoste. În acest timp, contactul fusese stabilit pe viaţă...

Prezenţa necontenită a tinerei fete în preajma lui Jacques timp de cinci ani, mă obligă să-l iniţiez pe băiatul ăsta mare în problemele fiziologice care-l frămîntau. Deşi expresia poate să pară cam tare — şi îmi cer scuze cu anticipaţie — ea rezumă însă starea fizică în care se găsea infirmul; *simţea* femeia alături de el. Atunci a trebuit să-l facem s-o descopere mai complet, încît să evităm transformarea curiozităţii sale nesatisfăcute în obsesie maladivă.

Yvon Rodelec mă lăsă să acţionez singur, voind să-şi limiteze rolul de educator la sferele intelectuale şi morale.

Evident, nimeni nu era mai indicat decît un medic pentru aceste lucruri, dar sarcina mea ar fi fost grea dacă n-aş fi găsit în Solange însăşi cea mai înţelegătoare şi preţioasă colaboratoare. Ea acceptă să dea posibilitatea lui Jacques să descopere anatomia unui corp de femeie, aşa cum se obişnuieşte într-o facultate de medicină. Prefera să fie ea însăşi, mai curînd decît o femeiuşcă oarecare, aceea care să-i dea putinţa lui Jacques să descopere misterele femeii... După ce Solange se dezbrăcă, mă apropiai cu Jacques apucîndu-i mîinile pentru a-l face să pipăie un bust de femeie, sîni de femeie, coapse de femeie. Ii explicam totul treptat. Chipul i se ilumină cînd înţelese actul sublim al alăptării materne... Cînd îi descrisei şi actul dragostei care marchează împreunarea a două fiinţe, el păru să-l găsească extrem de natural. Asta voiam. Această stranie lecţie de istorie naturală avu ceva biblic. În ce mă priveşte, încercam senzaţia că iniţiez un nou Adam pur şi cast, la cunoaşterea unei Eve eterne... Infirmul fremăta : dorinţele sale carnale se vor cristaliza acum firesc asupra Solangei, aşa cum dorise Yvon Rodelec. Pe nesimţite, instinctele grosolane se vor preface la Jacques în necesitatea imperioasă de a crea şi el viaţă cu această tovarăşă ideală ce-i fusese aşezată în cale.

Trecuseră cîteva zile, în timpul cărora îl simţeam din ce în ce mai obsedat, mai torturat. Avea nevoia să cunoască femeia pe de-a întregul. Aşteptam cu îngrijorare clipa în care va veni să mă găsească din voinţă proprie, spre a-mi destăinui că o doreşte pe Solange cu ardoare... Cînd aceasta s-a produs, l-am prevenit de îndată şi pe Yvon Rodelec. Jacques avea douăzeci şi doi de ani, Solange douăzeci şi cinci : nu mai exista nici un obstacol... Trei luni mai tîrziu, Solange Duval devenea doamna Jacques Vauthier...

— Credeţi sincer, domnule doctor, întrebă preşedintele, că această căsătorie a fost o reuşită ?

— Reuşita ar fi fost şi mai mare dacă ar fi existat şi un copil...

— A fost vreo piedică ? întrebă procurorul general Berthier.

— Nici una! Cei doi soți sînt bine construiți și dacă ar fi avut un copil în cei cinci ani de cînd sînt căsătoriți, acesta ar fi fost cu certitudine normal. Orbirea, muțenia și surzenia nu sînt ereditare. Cea mai bună urare pe care le-aș putea-o face lui Jacques Vauthier și Solangei este ca, după ce va lua sfîrșit această poveste tristă, să aibă în fine acest copil care va pecetlui definitiv unirea lor.

— Această urare, domnule doctor, presupune că sînteți convins de inocența acuzatului?

— Sînt, domnule președinte. Cînd am citit în ziare amănuntele crimei săvîrșite pe bordul lui *De Grasse*, am căutat cu tenacitate mobilul care ar fi putut să-l împingă pe Jacques spre a o comite. Și nu l-am găsit! Sau mai curînd — da! Am găsit un mobil: eu, care l-am studiat profund pe Jacques ani în șir; dar mi-a părut atît de neverosimil încît n-am zăbovit asupra lui...

— Spuneți-l totuși Curții, domnule doctor! îi suflă Victor Deliot din banca lui.

— Fie... Jacques își iubea prea mult soția ca să îngăduie cuiva să nu-i poarte respect... Nu vreau să împovărez aici memoria unei victime, cu atît mai mult cu cît nu știu nimic despre acest tînăr american. Dar, în sfîrșit, o anumită forță a pasiunii carnale concentrată la Jacques Vauthier asupra unei ființe unice — soția lui — i-ar fi putut inspira dorința să suprime nu un rival — căci nu poate fi vorba o singură clipă de rival cînd ai o tovarășă de o moralitate fără cusur ca Solange — ci un simplu necunoscut care ar fi încercat fără să se gîndească și numai findcă era un bărbat pus în prezența unei femei frumoase, să-și încerce norocul... Forța lui Vauthier e herculeană: aproape că ar fi putut ucide fără măcar să vrea... Aceasta ar fi singura explicație plauzibilă a repetatelor sale mărturisiri și a gestului său materializat prin amprente regretabile.

— Deducția domnului doctor Dervaux, care e totuși un martor citat de apărare, declară cu repeziciune procurorul general Berthier, merită să rețină întreaga atenție

a domnilor juraţi: este plină de bun simţ. Poate că ne găsim efectiv dinaintea adevăratului mobil al crimei, pe care acuzatul se încăpăţînează să nu-l dezvăluie?

— Nu, domnule procuror general! strigă Victor Deliot. În dorinţa sa de a face totul pentru a găsi o scuză valabilă gestului criminal ce i se impută lui Jacques Vauthier, martorul a săvîrşit o eroare. Mobilul crimei, admiţînd prin imposibil că acuzatul a comis-o realmente, ar fi fost mult mai imperios: apărarea este întru totul îndreptăţită să creadă că Jacques Vauthier a avut efectiv un motiv puternic spre a-l suprima pe acest John Bell şi îşi ia sarcina s-o dovedească la timpul cuvenit. Numai că Jacques Vauthier nu şi-a pus proiectul în executare!

— Ce vreţi să spuneţi, maestre Deliot? întrebă preşedintele.

— Pur şi simplu, domnule preşedinte, că Jacques Vauthier nu a comis crima de care este acuzat!

S-a produs în sală o clipă de stupoare, urmată de proteste.

— Adevărat? exclamă domnul Voirin. Şi ce faceţi, scumpe maestre, cu amprentele şi cu mărturisirile acuzatului?

— Ei, Doamne! aceste amprente sînt incontestabil ale lui Jacques Vauthier dar... şi tocmai aici solicit la rîndul meu întreaga atenţie a Curţii... îmi pare că ancheta judiciară nu a fost condusă cu întreaga subtilitate pe care o cerea o crimă atît de stranie. Ne luăm sarcina să o demonstrăm, de asemenea, la timpul cuvenit. Cît priveşte mărturisirile, chiar repetarea lor — şi să spunem cuvîntul, nu e prea tare — „complezenţa" de care a dat dovadă Jacques Vauthier din clipa descoperirii crimei pentru a-şi recunoaşte fapta, ne pun pe gînduri... Şi nu ne pierdem speranţa, în pofida circumstanţelor, să-l aducem pe clientul nostru în situaţia de a face în această incintă, o răsunătoare retractare înainte de sfîrşitul dezbaterilor. De altfel, asta nu se va întîmpla — sîntem de mult convinşi — decît dacă-l punem pe Jacques Vauthier în faţa unor probe atît de concludente despre nevinovăţia sa, încît nu

va putea să mai persiste în ceea ce am putea numi : „o admirabilă minciună"...

— Vreți să lăsați să se înțeleagă, întrebă președintele, că acuzatul nu a spus adevărul în cursul diferitelor interogatorii la care a fost supus de șase luni încoace ?

— A mințit, domnule președinte ! Clientul meu a mințit pe ofițerii de pe *De Grasse*, pe inspectorii de poliție, pe medici, pe judecătorul de instrucție, și-a mințit propria lui soție și chiar pe mine, care am datoria să-l salvez împotriva voinței sale ! În concluzie : Jacques Vauthier a mințit pe toată lumea !

— Dar cu ce intenții ? întrebă procurorul general.

— A, domnule procuror general, aici se află cheia misterului ! răspunse Victor Deliot. Cînd vom ști motivul exact pentru care clientul meu s-a acuzat de o crimă pe care nu a comis-o, spre a salva capul adevăratului criminal pe care în momentul de față e singurul care-l cunoaște — așa cum a lăsat să se înțeleagă și domnul Rodelec în remarcabila sa depoziție — nu vom fi departe de a descoperi pe asasin.

— Ministerul Public, ironiză procurorul general, este îndreptățit a se teme că acel așa zis „adevărat" criminal nu o să se arate niciodată justiției, pentru bunul motiv că nu există ! Nu există decît un criminal, domnilor jurați : real, viu, care nu aparține unui regat al himerelor... omul care se află în fața dumneavoastră, Jacques Vauthier !

— Apărarea nu permite Ministerului Public să trateze pe clientul său cu un termen infamant, înainte ca ora rechizitoriului să fi sunat ! strigă cu putere Victor Deliot.

— Nici Ministerul Public și nici domnii jurați nu se vor lăsa impresionați de vorbele sforăitoare ale apărării ! răspunse procurorul general Berthier pe același ton. Și n-ar fi rău să amintim aici că judecata se face numai pe bază de fapte. Dacă apărarea continuă să persiste pe drumul pe care a pornit, îi cerem să ni-l arate pe acel faimos criminal necunoscut și noi vom fi primii care să cerem pur și simplu achitarea lui Jacques Vauthier... Sîntem tot atît de însetați de dreptate ca și apărarea... Și rolul nostru este

să facem să triumfe Dreptul... Dar știm, de asemenea, că nu există decît un singur criminal posibil în această dureroasă poveste.

— Incidentul este închis! tranșă președintele înainte de a se adresa doctorului Dervaux, care se mai afla la bară : mai aveți și alte declarații de făcut ?

— Da, domnule președinte. Mă tem că onorata Curte s-a înșelat asupra cuvintelor pe care fără îndoială că am greșit lăsîndu-le să-mi scape adineauri și care au dat naștere acestei discuții... N-am exprimat decît o ipoteză care ar putea să explice mobilul crimei, dar înseși această explicație nu m-a satisfăcut niciodată pe deplin, fiindcă am fost mai în măsură decît oricine, în timpul celor doisprezece ani pe care Jacques Vauthier i-a petrecut la Sanac, să-i cunosc adevărata mentalitate. Împotriva tuturor aparențelor, care se coalizează împotriva lui, Jacques Vauthier nu putea să fi ucis, deoarece întregul bagaj moral pe care Yvon Rodelec l-a înmagazinat în creierul și în inima sa, e de o asemenea calitate încît, cel care il posedă nu se poate dedica decît Binelui... Jacques Vauthier n-a plecat în America decît cu dorința de a face cunoscute progresele obținute în educația dezmoșteniților soartei. Este de neconceput ca, pornit cu un țel atît de nobil, să revină în mijlocul nostru cu mîinile pătate de sînge !

— Curtea vă mulțumește, domnule doctor! Vă puteți retrage...

Depoziția care luase sfîrșit ridicase un punct delicat, la care Daniela nu se gîndise de fel de la începutul procesului: problema relațiilor fizice dintre infirm și aceea care acceptase să-i fie soție. La început, Daniela se cutremurase numai la gîndul că o femeie tînără și frumoasă, cum trebuie să fie această Solange după descrierea făcută de mai mulți martori, s-a putut lăsa în voia mîngîierilor unei brute... dar anumite cuvinte pronunțate de Yvon Rodelec și de doctorul Dervaux — cei doi oameni care-l cunoșteau cel mai bine pe Jacques Vauthier — o puneau acum pe gînduri. Dragostea nețărmurită a infirmului pentru Solange nu mai putea fi pusă la îndoială. În fond avu-

sese un anumit noroc această Solange Duval, ca să fie iubită astfel. Cîte dintre bietele femei s-ar putea lăuda că au reușit să subjuge în asemenea măsură un om atît de puternic? Daniela sfîrșea prin a gîndi că, la urma urmei, această Solange nici n-a fost atît de nefericită cu bruta „sa" pe cît își imaginează muritorii de rînd. Cu cît tînăra fată observa mai amănunțit pe Jacques Vauthier, cu atît mai mult se simțea dispusă să creadă că senzația de a te lăsa cuprinsă în brațele acestui colos trebuia să fie prodigioasă... Și, în primul rînd, acest Vauthier nu era numai o brută: avea totodată și o inteligență frumoasă. În sfîrșit, inima lui era în stare să se emoționeze... dovada fusese făcută în plină ședință. Dar chiar presupunînd că n-ar fi fost decît o brută, poate că nu era chiar atît de dezagreabil în dragoste? În fond, ca multe dintre tinerele femei și fete care urmăreau cu pasiune dezbaterile, Daniela sfîrși prin a se lăsa înduioșată de bruta tăcută, fără să-și dea seama și aproape împotriva voinței ei... Era nerăbdătoare s-o vadă, în sfîrșit! pe această Solange Duval, elogiată la superlativ de cîțiva martori distinși, pe cînd majoritatea o vorbea de rău. În orice caz, o femeie care dezlănțuie opinii atît de contradictorii nu poate fi o făptură de rînd...

Noul martor care înainta spre bară purta, ca și Yvon Rodelec, o sutană neagră și un jabou albastru. Dar Dominic Tirmont, fratele-portar al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac — era pe atît de rotofei și de scurt în picioare, pe cît era de impozantă statura lui Yvon Rodelec. Chipul jovial al noului venit exprima o permanentă bună dispoziție.

— Domnule Tirmont, ați putea expune în fața Curții tot ce știți și ce părere aveți despre Jacques Vauthier?

— Ei, drăguțul de el! exclamă fratele Dominic. Am numai păreri bune, ca și despre toți elevii noștri... Sînt atît de drăgălași!

— V-ați ocupat în vreun fel de Jacques Vauthier pe cînd se afla la Sanac?

— Aş spune mai curînd că directorul nostru îşi asumase această obligaţie... Totuşi, am „trăncănit" adesea cu acest copil drăguţ, prin mijlocirea alfabetului dactilologic. Şi, deopotrivă cu ceilalţi membri ai corpului profesoral, m-a izbit mereu inteligenţa lui cu totul remarcabilă... Cred că mă iubea mult din ziua cînd îi făcusem o rochie frumoasă şi nouă păpuşii sale Flanelle, pe care o adusese în gheretă de la poartă. Poate să fi fost un an de la sosirea lui... Îmi amintesc foarte bine conversaţia noastră din ziua aceea... Tocmai îi spusesem, ca să-l tachinez: „Rochiţa Flanellei nu mai e la modă; şi nici părul; e prea lung..." „Ce culoare ar trebui să aibă rochia ei cea nouă?" mă întrebă de îndată Jacques. Am fost atît de surprins de această întrebare în care copilul orb îmi vorbea despre *culoare*, încît am şovăit un pic înainte de a-i răspunde: „Roşie! Dar, de fapt, cum îţi închipui tu roşul?"

— Trebuie să fie o culoare caldă! mi-a răspuns.

— Ai dreptate, micuţule Jacques. Domnul Rodelec te-o fi învăţat şi culorile spectrului solar? „Da. Mi-a explicat chiar şi cum e făcut curcubeul!" Cel mai extraordinar în cazul acestui copil drag era că în răspunsul pe care mi l-a dat nu se afla nici un pic de fanfaronadă. Procedînd prin analogie, el îşi formase o imagine despre culori gîndindu-se la varietatea mirosurilor şi gusturilor. De exemplu, deosebirea dintre mirosul unei portocale şi al unei pere, sau dintre o caisă şi o piersică îi sugera pe cea dintre alb şi negru, sau roşu şi verde... Prin deducţie, reuşea să-şi dea seama de gradaţia tonurilor şi de gama nuanţelor. Nu se gîndea niciodată la un obiect fără să-l îmbrace, din instinct, cu elementele cromatice ale curcubeului.

— Martorul poate să ne spună dacă imaginea fundamentală a culorilor era exactă în creierul lui Jacques Vauthier? întrebă Victor Deliot.

— Nu. Mi-am dat seama aproape numaidecît de această lacună care, din nefericire, nu va putea fi niciodată remediată pe viitor, cînd m-a întrebat: „Ce culoare au ochii Flanellei?" I-am răspuns că sînt albaştri şi că are părul negru... Copilul îşi manifestă o vie dezamăgire: „Nu-mi

place! a spus. Flanelle ar fi mult mai frumoasă dacă ar avea ochii galbeni şi părul albastru!" Nu i-am răspuns imediat, considerînd că s-au văzut altele şi mai rele în unele portrete din arta modernă. Oare creierul lui Jacques nu şi-o fi creat o paletă picturală proprie în care verdele să fie sinonimul prospeţimii, roşul al forţei şi violenţei, albul al candorii şi purităţii? Dar chiar dacă coloritul din imaginaţia sa nu corespundea cu exactitate adevărului, asta n-avea decît o importanţă foarte relativă deoarece, de fapt, nu există adevăr absolut în materie de descompunere cromatică a luminii. Oare cîţi văzători, din care mulţi sînt loviţi de daltonism, cad de acord asupra naturii exacte a unei culori ? Şi despre cîţi adepţi ai luminii în pictură nu s-a auzit spunîndu-se că „pictează mai frumos decît natura ?" În sfîrşit, cum spune un vechi proverb : „Despre gusturi şi culori nu se discută !"

— Toate aceste consideraţii ale martorului cu privire la simţul culorilor la acuzat, declară procurorul general Berthier, sînt desigur foarte interesante, dar ni se par în afara subiectului.

— Nu, domnule procuror general, răspunse Victor Deliot. Dacă l-am lăsat pe domnul Tirmont să expună felul în care acuzatul îşi imaginează culorile iniţiale, e numai pentru că una din aceste culori — oricît de neverosimil ar părea Curţii — a jucat un rol decisiv în crima ce i s-a imputat pînă acum, pe nedrept, lui Jacques Vauthier.

— Hotărît lucru, exclamă procurorul general, cu domnul Deliot mergem din surpriză în surpriză ! Şi dacă nu mi-ar fi teamă că jignesc demnitatea acestei instanţe, aş spune că datorită frazelor enigmatice ale apărării, ne cufundăm în plin roman poliţist !

— Cine afirmă contrariul? răspunse bătrînul avocat. În orice povestire poliţistă există o crimă al cărei autor nu e descoperit decît în ultimele pagini. Repet: adevăratul criminal de pe *De Grasse* nu va fi demascat decît în ultimele minute ale dezbaterilor...

— De ce nu dezvăluie apărarea imediat numele acestuia, din moment ce pare să-l cunoască atît de bine? întrebă procurorul general.

— Apărarea n-a spus niciodată că l-ar cunoaște pe asasin! răspunse cu seninătate Victor Deliot. A afirmat pur și simplu că nu clientul ei este adevăratul culpabil și că acesta crede că-l cunoaște în momentul de față pe criminal. Dificultatea — și Curtea va recunoaște împreună cu apărarea că-i destul de mare — constă în alegerea modalității sau șocului psihologic care-l va decide în sfîrșit pe Jacques Vauthier să ne spună tot ce știe. Singura afirmație pe care apărarea o poate face acum, este că cel puțin trei persoane puteau avea un motiv valabil să-l ucidă pe John Bell... Între acestea se află incontestabil și acuzatul; dar nu el a ucis : o vom demonstra. Mai există și o a doua persoană a cărei atitudine e lipsită de claritate, dar care beneficiază de anumite alibiuri. Rămîne a treia care este — după toate aparențele — autorul crimei... Din nefericire apărarea nu cunoaște încă această a treia persoană, altminteri procesul ar fi deja sfîrșit ! Și ca răspuns la remarca domnului procuror general, care pare să conteste oportunitatea declarațiilor domnului Dominic Tirmont asupra simțului culorilor la acuzat, cerem domnilor jurați să nu piardă din vedere faptul că pentru individ singurele culori care contează sînt cele care-i plac — chiar dacă n-a putut decît să și le imagineze, cum e cazul cu Jacques Vauthier. Ce ne dovedește că închipuirea unui orb nu supralicitează frumusețea și bogăția irisului ?

— Considerați domnule Tirmont, întrebă președintele pentru a reteza scurt, încă o dată, discuția dintre apărare și Ministerul Public, că Jacques Vauthier e capabil să fi comis crima de care e acuzat?

— Jacques? strigă fratele Dominic. A fost cel mai blînd pensionar din cîți a cunoscut instituția noastră. Avea din instinct oroare de răutate și de cruzime. Bătrînul grădinar Valentin îmi spunea despre el : „Jacques Vauthier și asasin ? Exclus ! Nu-i plăceau decît florile..."

— Landru, observă procurorul general, îşi adora trandafirii pe care-i îngrijea cu dragoste, între două crime!

— Acest Valentin, continuă preşedintele, nu folosea o baracă din fundul parcului pentru a păstra uneltele de grădinărit?

Fratele Dominic păru uluit că i se pusese această întrebare:

— Da, într-adevăr... Domnul preşedinte ne-a făcut poate o vizită la Sanac ?

— Nu, răspunse preşedintele Legris, dar nădăjduiesc să mă duc acum... Mai există baraca?

— Da. Adică a fost reconstruită după incendiu.

— Ce incediu?

— O... un mic accident, din fericire fără gravitate... în care — uite, curios! mă gîndesc acum — a fost amestecată Solange Duval, care trebuia să devină cinci ani mai tîrziu doamna Jacques Vauthier...

— Puteţi să ne relataţi incidentul? întrebă preşedintele.

— Dacă-mi amintesc bine, domnul Garrick şi cu mine ne plimbam prin parc într-o seară de primăvară, la căderea nopţii, cînd văzurăm ieşind flăcări din baracă. Am alergat numaidecît, convinşi că Valentin dăduse foc din neglijenţă. Dar, spre marea noastră surprindere, văzurăm în faţa barăcii, aproape mistuită de incendiu, pe Solange Duval şi pe unul dintre pensionari, Jean Dony, ale căror chipuri şi veşminte erau negre de fum. Valentin nu era acolo...

— Pe cînd aţi alergat spre baracă, l-aţi întîlnit pe Jacques Vauthier care fugea spre clădirea centrală a institutului?

— Nu, domnule preşedinte. Dar întrebarea dumneavoastră îmi aminteşte o destăinuire ciudată pe care mi-a făcut-o Jean Dony, a doua zi, în ghereta de la poartă. A intrat pe cînd eu eram ocupat cu clasarea corespondenţei şi mi-a spus : „Aţi auzit ce a răspuns Solange fratelui Garrick aseară, cînd a întrebat-o: «Ce s-a întîmplat aici?»" „Da, i-am răspuns. Şi ce-i cu asta?" „Este că, îmi spuse în

taină Jean Dony, Solange a mințit declarînd că incendiul s-a datorat numai stîngăciei sale. Nu ea a răsturnat lampa cu petrol: Jacques a trîntit-o de pămînt cu intenția să pună foc și a fugit după ce ne încuiase cu cheia în baracă, pe Solange și pe mine..." „Ce tot spui acolo? i-am răspuns lui Jean Dony. Îți dai seama că acuzația e gravă și că nu ai dreptul să calomniezi un coleg? În primul rînd, Jacques nu era acolo!..." „Era, frate Dominic, dar a avut timp să fugă pe cînd făceam eforturi disperate să deschid ușa pe dinăuntru. Și dacă n-ar fi cedat în ultima clipă, ați fi dat peste două cadavre carbonizate: al meu și al Solangei... Jacques a încercat să ne facă de petrecanie!" „Ei nu, ești nebun de-a binelea, Jean? De ce vrei ca el să fi comis o faptă atît de lipsită de sens?" „Fiindcă-i gelos pe mine, îmi răspunse Jean Dony. Își închipuie că Solange mă iubește pe mine și nu pe el!..."

Am fost destul de perplex cîteva zile: trebuia să dau crezare spuselor lui Jean Dony, care a fost întotdeauna un pensionar model și urma să ne părăsească după cîteva săptămîni? Sau era mai bine să relatez directorului nostru acea convorbire stranie? Mă temeam că domnul Rodelec, care-mi cunoștea firea destul de vorbăreață, să nu-mi răspundă: „Prea te amesteci unde nu-ți fierbe oala!" Și domnul Rodelec ar fi avut dreptate... A treia soluție era să întreprind o anchetă discretă pe cont propriu, pentru a încerca să aflu care-i adevărul. Am profitat de o vizită a lui Jacques Vauthier în gheretа mea, ca să-i spun: „Bietul meu Jacques! Trebuie să fi fost foarte emoționat aflînd că Solange și bunul dumitale prieten Jean erau cît p-aci să ardă de vii în baraca lui Valentin?" Jacques mi-a răspuns cu simplitate: „Nu înțeleg cum s-au putut petrece lucrurile! În tot cazul, ceea ce știu e că Jean nu mai îmi este bun prieten..." N-am mai putut obține de la dînsul nici un alt răspuns. Am încercat apoi să-l fac și pe Dony să vorbească din nou, dar acesta, care regreta poate vorbele sale nesocotite, făcea tot ce putea ca să nu mai dea ochii cu mine. M-am hotărît să dau uitării tot ce-mi istorisise Jean Dony. Și n-am procedat bine? Fiindcă am avut

apoi bucuria să-l văd revenind special din Albi la Sanac şi să ne cînte la orgă în ziua cununiei lui Jacques cu Solange. Atunci am tras concluzia că nu-şi păstraseră duşmănie...

— Ce gîndiţi despre Solange Duval? întrebă preşedintele.

— Numai bine, cum gîndeşte şi directorul nostru.

— Cînd a avut loc ceremonia căsătoriei aţi avut impresia că tinerii soţi erau fericiţi?

— Dacă erau fericiţi, domnule preşedinte? Dar fericirea le ilumina chipurile pe cînd ieşeau din capelă uniţi pe viaţă! Toată lumea era fericită în ziua aceea! Ce frumoasă ceremonie! Am văzut şi trag nădejdea să mai văd multe sărbători la Sanac, dar nu cred că vreuna va atinge bucuria pe care o răspîndea această cununie — prima care a fost celebrată în capela noastră din Institutul Sfîntul Iosif. Aveam cu toţii senzaţia că am fost puţintel făurarii acestei fericiri...

— Aţi mai revăzut pe cei doi soţi după aceea?

— O singură dată, la întoarcerea lor din voiajul de nuntă şi înaintea plecării în Statele Unite.

— În acea zi păreau la fel de fericiţi ca în ziua cununiei?

— Mi s-a părut că da şi am mulţumit Atotputernicului că a îngăduit această fericire... Asta mă îndreptăţeşte să cred că Dumnezeu nu a putut să-l părăsească pe Jacques, după ce l-a ajutat atît de mult ca să devină un om întreg. Am încredere nu în îndurarea sa — fiindcă refuz să văd în acest copil drag un vinovat — ci în felul în care-l va face să treacă biruitor peste această încercare...

— Curtea vă mulţumeşte. Vă puteţi retrage... Introduceţi martorul următor!

Apariţia unei tinere femei blonde, cu ochii albaştri azurii, a cărei talie micuţă contrasta izbitor cu statura atletică a lui Vauthier, făcu senzaţie. Privirile asistenţei se plimbau alternativ de la făptura plăpîndă cu chip adorabil şi

puţin îmbujorat, care părea foarte intimidată că se află într-un asemenea loc, spre colosul al cărui chip imberb rămînea impasibil. Solange se apropiase de bară, fără să-şi întoarcă privirile către boxa acuzatului, şi stătea ţeapănă în faţa preşedintelui, de parcă s-ar fi temut să privească pe cel în favoarea căruia va depune mărturie.

„Iat-o, în sfîrşit! gîndi Daniela Geny. Este chiar aşa cum mi-am imaginat-o!" Aşadar, nici martorii cei mai favorabili nu exageraseră frumuseţea ei : această Solange era foarte drăguţă. Viitoarea avocată era un pic geloasă. Era stupid, dar ce putea face? Mergea chiar pînă acolo încît îşi închipuia că Jacques — aşa numea acum bruta de odinioară — era pe cale să le observe pe amîndouă, pe Solange şi pe ea şi să le compare. Tripla lui infirmitate conta de acum înainte mult mai puţin. Căuta stigmatul egoismului pe faţa candidă a Solangei: „Aha, nu prea se preocupase dumneaei de nenorocitul infirm de cînd se afla la închisoare!" Aflase chiar din gura lui Victor Deliot şi din pricina asta purta un dinte tinerei femei.

— Doamnă Vauthier, spuse preşedintele, cu blîndeţe. Curtea ştie în prezent că l-aţi cunoscut pe Jacques Vauthier cu mult înainte de a vă căsători cu el, de pe vremea cînd atît dumneavoastră cît şi el nu eraţi decît nişte copii.

Fără grabă, tînăra femeie descrise impresiile pe care le încercase în acea epocă, mila ei pentru copil şi indignarea împotriva părinţilor lui. Evocă mîhnirea pe care o simţise cînd Jacques plecă la Sanac, speranţa că-l va regăsi şi educaţia pe care o primise la surorile Ordinului Înţelepciunii.

— În timpul celor şapte ani de despărţire care au precedat sosirea dumneavoastră la Institutul Sfîntul Iosif, aţi rămas în corespondenţă cu Jacques Vauthier?

— Îi scriam în fiecare săptămînă. În primii doi ani îmi răspundea pentru el domnul Rodelec, apoi Jacques mi-a scris singur, în Braille — scriitură pe care o înţelegeam perfect. Foloseam acelaşi procedeu ca să-i răspund.

— Vă amintiți de un coleg al lui Jacques Vauthier, ceva mai în vîrstă decît el, Jean Dony, care se afla de asemenea la Sanac?

— Da, răspunse Solange simplu.

— Ar fi important, doamnă, să luminați Curtea asupra unui punct precis: Jean Dony însuși a afirmat la această bară că i-ați făcut anumite confidențe...

— Ce confidențe? întrebă Solange cu vioiciune.

— Grefier, spuse președintele, vreți să citiți doamnei Vauthier declarațiile martorului Jean Dony?

Grefierul citi depoziția pe care tînăra femeie o ascultă în tăcere. După care, președintele întrebă:

— Sînteți de acord, doamnă, cu termenii acestei depoziții?

— Jean Dony, răspunse ea cu fermitate, și-a permis să tragă din acel regretabil accident, care din fericire n-a avut urmări tragice, concluzii mincinoase care-l puneau într-o lumină favorabilă, departe de rolul pe care l-a jucat! Jacques să mă fi ademenit în baraca grădinarului spre a încerca să abuzeze de mine? E ridicol! Jacques mă respecta prea mult! Dar n-aș putea afirma același lucru despre Jean Dony, de aceeași vîrstă cu mine, și ale cărui maniere mi-au displăcut întotdeauna. În ziua aceea el a jucat un rol mîrșav și a fost vinovat de tot ce s-a petrecut...

— Ce vreți să spuneți, doamnă?

— Sînt îndreptățită să cred că onorata Curte m-a înțeles perfect și că nu este necesar să revenim asupra unui eveniment din trecut care, la urma urmei, nu prezintă decît un interes neînsemnat... Și țin să precizez că nu am făcut niciodată vreo confidență cît de mică lui Jean Dony!

— Curtea ia act și ar dori să știe acum, doamnă, continuă președintele, dacă ați colaborat efectiv cu Jacques Vauthier la redactarea romanului său?

— În nici un fel. Jacques și-a scris romanul singur! Eu n-am făcut decît să-i adun, la cererea sa, documentarea necesară. Iar domnul Rodelec își luase numai obligația să-i traducă lucrarea în scriitura obișnuită.

— N-aţi fost totuşi, doamnă, într-o oarecare măsură, cea care a inspirat lucrarea, îndeosebi în pasajele în care este vorba de familia eroului? insinuă procurorul general Berthier.

— Ceea ce spuneţi, domnule, este lipsit de eleganţă! Dacă am înţeles bine sensul cuvintelor dumneavoastră, încercaţi să mă faceţi răspunzătoare pentru aprecierile amare făcute de Jacques asupra familiei sale? Ei bine: vă rog să aflaţi o dată pentru totdeauna că nu l-am influenţat niciodată, nici înainte şi nici după căsătoria noastră.

— Se pare cu toate acestea, doamnă, spuse preşedintele, că Jacques Vauthier a dat dovadă de o mare timiditate cînd a fost vorba să vă ceară mîna?

— Care om, domnule preşedinte, nu s-ar fi aflat într-o stare sufletească asemănătoare în atari împrejurări din viaţă?

— E destul de adevărat, doamnă, dar Curţii i-ar place să cunoască cu precizie, chiar din gura dumneavoastră, felul în care directorul Institutului din Sanac s-a substituit într-un anume fel unui Jacques Vauthier prea timid spre a vă cere să-l luaţi de soţ.

— Curtea consideră că o asemenea întrebare, la care răspunsul poate să fie destul de delicat pentru martor, este indispensabilă pentru buna desfăşurare a procesului? întrebă Victor Deliot.

— Curtea, răspunse preşedintele, consideră necesar să fie lămurită asupra raporturilor ce au existat între acuzat şi soţia lui, de cînd s-a pus problema acestei căsnicii.

— În cazul acesta, răspundeţi doamnă, spuse Victor Deliot tinerei femei, al cărui obraz se împurpură uşor cînd începu:

— Cînd am venit la Sanac să-l întîlnesc pe Jacques, m-am aflat în prezenţa unui bărbat tînăr, repezit şi sensibil, ale cărui adevărate sentimente pentru mine s-au manifestat curînd. Am fost în acelaşi timp fericită, dar şi puţin îngrijorată. Îmi era drag, fireşte, dar încă nu-l iubeam: era prea multă milă în afecţiunea mea. Şi nu iubeşti oamenii de care ţi-e milă... Îi plîngi! Trecură astfel

cinci ani, ocupați din fericire de o muncă intensă, apoi de pregătirea *Izolatului*...

Romanul apăru în sfîrșit și Jacques deveni celebru. Curînd după aceea, domnul Rodelec bătu într-o seară la ușa camerei pe care o ocupam în institut. Acest om admirabil mi-a spus : „Să nu fii tare supărată pe mine, micuța mea Solange, că vin să-ți vorbesc la un ceas atît de tîrziu. Dar am lucruri grave să-ți spun... Ai înțeles de multă vreme că Jacques este îndrăgostit de dumneata. Numai că Jacques este un timid. Nu îndrăznește să-ți mărturisească sentimentele. Sînt deci un tată adoptiv care vine să ceară, pentru fiul său, mîna unei fete încîntătoare... Nu cumva să crezi că vreau să te influențez! Gîndește-te bine! Jacques și dumneata aveți tot timpul..."

Cum răspunsul meu se lăsa așteptat, domnul Rodelec mă privi îndelung, cu insistență: „N-aș putea crede, îmi spuse el, că nu ai fi îndrăgostită de Jacques! Totul în purtarea dumitale față de el de ani de zile dovedește contrariul: afecțiunea dumitale de fetiță, scrisorile pe care i le trimiteai în fiecare săptămînă, bucuria căreia i-ai dat glas regăsindu-l aici... înverșunarea cu care m-ai ajutat să fac din el un om... toate acestea pledează în favoarea unei legături durabile. Jacques este fără îndoială la începutul unei cariere de gînditor și scriitor. De pe acum e chemat în Statele Unite... Cine l-ar putea întovărăși mai bine, acolo, decît soția lui? Cine altul decît dumneata ar fi în stare să-l înconjoare de îngrijiri statornice, de solicitudinea și de dragostea de care are nevoie ? Gîndește-te la toate astea, Solange ! Chiar dumneata, te simți capabilă să trăiești departe de el? Iată singura întrebare pe care ar trebui să și-o pună inima dumitale... Bună seara, mica mea Solange!"

M-am gîndit ore și ore în șir la toate cîte mi le spusese domnul Rodelec. Inima mea găsea cu ușurință răspuns la fiecare din întrebările sale, dar se frîngea la ultima: „Te simți în stare să trăiești de acum încolo fără el?" Am înțeles că-l iubesc pe Jacques cu o dragoste mai presus de orice, mai mare decît afecțiunea și a cărei intensitate fă-

cea să dispară sentimentul de milă pe care mi-l inspirase vreme îndelungată cel pe care îl consideram „tînărul meu protejat". Trei zile mai tîrziu i-am dat domnului Rodelec răspunsul: „Voi fi soția lui Jacques..."

— E o poveste de dragoste foarte frumoasă, recunoscu președintele. Și nu v-a încercat nici o părere de rău cînd v-ați simțit legată pe viață de Jacques Vauthier?

— Am fost fericită, domnule președinte, spuse ea după o scurtă ezitare.

— Multă vreme? întrebă brusc procurorul general Berthier.

Solange izbucni în hohote de plîns.

— Reveniți-vă, doamnă, spuse cu blîndețe președintele în timp ce Victor Deliot se ridică de pe banca apărării strigînd:

— Considerăm că domnul procuror general a pus martorului o întrebare necuviincioasă!

— Ministerul Public, răspunse procurorul general, consideră că întrebarea are importanța ei.

Solange ridică obrazul scăldat în lacrimi:

— Chiar dacă Jacques ar fi săvîrșit crima de care e acuzat și de care sînt sigură că nu-i vinovat, aș fi fericită încă și azi dacă aș avea certitudinea că mă mai iubește... Dar de cînd cu această oribilă dramă, nu mai știu... N-a vrut să-mi spună nimic pe bordul lui *De Grasse*, în afara declarației sale mincinoase în care se acuza de o crimă pe care n-a putut-o săvîrși... Nici nu a vrut să mă revadă în timpul încarcerării, cu toate demersurile pe care le-am făcut pe lîngă apărătorii lui succesivi. I-am și spus unuia dintre ei, domnului de Silves, că eu nu mai exist pentru dînsul... E pornit împotriva mea și nu știu de ce! Dar, mai ales, nu mai are încredere în mine. Iar cînd nu mai crezi în cineva, înseamnă că nu-l mai iubești... Am pierdut, în urma acestei crime, dragostea oarbă și minunată pe care Jacques mi-o închinase încă din copilărie... Iată singura rațiune pentru care sînt nefericită!

— Curtea vă înțelege zbuciumul, doamnă, spuse președintele... Cu toate acestea, ați putea să ne dați cîteva

detalii cu privire la desfăşurarea vieţii dumneavoastră conjugale? Domnul Rodelec ne-a lăsat să înţelegem în timpul depoziţiei sale că, la înapoierea dumneavoastră din călătoria de nuntă, i-aţi împărtăşit unele dificultăţi de ordin intim care vă împiedicau să fiţi fericită...

— Poate, într-adevăr... Dar timpul a îndreptat totul, după cum prevăzuse şi domnul Rodelec. Jacques a devenit pentru mine tovarăşul ideal...

— Această fericire a durat tot timpul pe care l-aţi petrecut în America?

— Da. Călătoream din oraş în oraş şi eram primiţi peste tot de un auditoriu entuziast.

— Vă mai amintiţi, doamnă, întrebă preşedintele, dacă în cei cinci ani de peregrinări prin Statele Unite aţi întîlnit vreodată victima : pe domnul John Bell ?

— Nu, domnule preşedinte.

— Dar în primele trei zile de traversare a oceanului, soţul sau dumneavoastră i-aţi vorbit lui John Bell?

— Nu. Personal nici nu ştiam că există. Pot afirma acelaşi lucru şi în ce-l priveşte pe Jacques; el nu ieşea din cabina noastră decît de două ori pe zi însoţit de mine, pentru a face o plimbare de o oră pe puntea circulară. Restul timpului rămîneam în cabină, unde luam şi mesele.

— Cum vă explicaţi deci că soţul dumneavoastră să se fi înverşunat asupra acelui personaj, necunoscut pentru dînsul?

— Nu-mi explic, domnule preşedinte, pentru simplul motiv că am certitudinea că nu Jacques l-a ucis pe acel tînăr american.

— Ca să aveţi o asemenea certitudine, ar trebui să bănuiţi pe altcineva?

— Într-adevăr, bănuiesc pe toată lumea; pe toată lumea în afară de Jacques, fiindcă n-a putut ucide ; eu, soţia lui, îl ştiu incapabil să facă altuia un rău cît de mic.

— În fine, doamnă, exclamă procurorul general, cum vă explicaţi că soţul, care după propria dumneavoastră mărturie nu a părăsit cabina în cele trei zile care au precedat crima, fără să-l însoţiţi, s-a putut sustrage totuşi

acestei supravegheri atente pînă acolo încît v-ați dus personal să semnalați comisarului de bord dispariția lui, și asta exact în timpul cînd se săvîrșea crima?

— Am profitat de faptul că Jacques ațipise după dejun, cum avea obiceiul, ca să ies la aer pe puntea superioară. Cînd am revenit după douăzeci de minute, am rămas surprinsă că nu-l văd pe patul-cușetă. M-am gîndit că s-o fi trezit și c-o fi plecat pe vapor să mă caute. Asta m-a îngrijorat, fiindcă știam că nu prea cunoștea nenumăratele culoare și scări ale transatlanticului și am pornit numaidecît după el. După o jumătate de ceas de căutări am revenit în cabină, cu speranța că Jacques se va afla acolo. Dar nu era... Înnebunită la gîndul c-ar fi putut cădea victima unui accident, am alergat la biroul comisarului de bord, căruia i-am împărtășit temerile mele. Urmarea o știți...

— Ar putea martorul, spuse Victor Deliot, să dea Curții o precizare pe care nu a făcut-o ancheta judiciară? Doamnă Vauthier, ne-ați spus că absența soțului dumneavoastră din cabină, după ce l-ați lăsat dormind, a durat douăzeci de minute? Sînteți sigură că a durat numai atît?

— Poate să fi rămas douăzeci și cinci de minute pe puntea superioară, dar sînt sigură că n-am lipsit mai mult decît o jumătate de oră...

— Perfect, spuse Victor Deliot. Să socotim o jumătate de oră... Ați revenit apoi și ați plecat din nou să vă căutați soțul pe vapor timp de încă o jumătate de oră... Ceea ce înseamnă mai bine de o oră... Ați revenit pentru a doua oară în cabină și văzînd că soțul nu s-a înapoiat, v-ați dus la biroul comisarului Bertin. Acolo i-ați explicat temeiul îngrijorării dumneavoastră: să admitem că toate astea v-au luat încă zece minute. Abia din acea clipă, comisarul de bord și echipajul de pe *De Grasse* au pornit cercetările „oficiale", adică la un ceas și zece minute după ce l-ați văzut pe soțul dumneavoastră pentru ultima dată lungit pe cușeta sa. Cît timp au durat aceste noi cercetări pînă ce soțul dumneavoastră să fie găsit așezat pe patul din cabina crimei?

— Poate trei sferturi de oră, a răspuns tînăra femeie.

— Unde v-aţi aflat, doamnă Vauthier, continuă Victor Deliot, în timpul celor patruzeci şi cinci de minute de noi cercetări?

— Aşteptam în biroul comisarului Bertin. M-a sfătuit chiar dumnealui, spunînd că informaţiile vor ajunge în primul rînd în acel birou... Aşteptarea a fost lungă şi chinuitoare... Am făcut toate presupunerile posibile în afară de una: aceea care făcea din sărmanul meu Jacques nu victima unui accident, ci un criminal! În sfîrşit, l-am văzut pe domnul comisar Bertin revenind însoţit de comandantul pachebotului: mi-au relatat amîndoi împrejurările bizare în care-l găsiseră pe soţul meu, iar cînd comandantul Chardot mi-a declarat că, după toate aparenţele Jacques ar fi asasinul americanului, am leşinat... Cînd mi-am revenit, domnii mi-au cerut să-i însoţesc la închisoarea de pe bord unde îl încarceraseră pe Jacques, spre a le servi ca interpret pentru primul interogatoriu la care îl vor supune. Am alergat spre Jacques, căruia i-am apucat repede mîinile ca să-i pun o întrebare în alfabetul dactilologic : „Nu-i adevărat, Jacques ? N-ai făcut una ca asta ?" Mi-a răspuns folosind acelaşi procedeu : „Nu fi îngrijorată ! Răspund pentru tot ce s-a întîmplat... Te iubesc..." „Dar eşti nebun, dragostea mea ! Tocmai fiindcă mă iubeşti nu trebuie să te acuzi de o faptă neadevărată, de o crimă pe care nu ai săvîrşit-o !" L-am implorat, m-am tîrît la picioarele sale, dar nu mi-a mai spus nimic. Şi cînd comandantul m-a rugat să-i pun întrebarea fatală, Jacques mi-a răspuns spre marea mea groază : „Eu l-am ucis pe acest om. O recunosc şi nu regret nimic !" Asta a fost tot ce am reuşit să-i smulg. A doua zi şi în zilele ce au urmat pînă la sosirea noastră la Havre, repeta de fiecare dată aceeaşi declaraţie pe care o şi semna de altfel în prezenţa mai multor martori, după ce o scria în Braille.

— Curtea o să mă ierte, spuse Victor Deliot, că revin asupra chestiunii duratei, dar mi se pare foarte important să atrag atenţiunea domnilor juraţi că totalizînd timpul scurs între clipa cînd doamna Vauthier l-a văzut pen-

tru ultima dată pe soţul său lungit pe cuşeta din cabina sa şi acela în care stewardul Henri Téral l-a găsit în cabina de lux a lui John Bell, obţinem un minimum de două ore... Două ore e mai mult decît ar trebui pentru a comite o crimă, sau chiar mai multe !

— Ce vreţi să spuneţi, maestre Deliot? întrebă preşedintele.

— Simplu : reamintesc Curţii o declaraţie precedentă în care am afirmat că apărarea socoteşte că cel puţin trei persoane puteau avea interesul să-l facă pe John Bell să dispară. Printre cei trei criminali ipotetici, Jacques Vauthier era — şi asta la mare distanţă de ceilalţi — acela căruia crima îi repugna cel mai mult. Dacă a săvîrşit-o — oricît de fantastic ar putea părea — n-a făcut-o decît constrîns de evenimente, dar Jacques Vauthier — şi asta o datorăm admirabilelor principii de bunătate pe care i le-a insuflat Yvon Rodelec — avea şi va avea mereu o conştiinţă care să-i arate drumul drept. Această conştiinţă îl împinge acum să se acuze de o fărădelege al cărei autor nu este. Dar mai e şi un alt motiv de ordin mai puţin înalt care dovedeşte inocenţa acuzatului: chiar admiţînd că nici conştiinţa lui Jacques Vauthier nu l-a reţinut de partea binelui, tot n-a avut timpul să-şi îndeplinească gestul ucigaş, deoarece în aceste două ore i-o luase înainte adevăratul asasin!

— Serios? întrebă procurorul general. Şi cine-i acest criminal?

— Îl vom cunoaşte cînd va veni momentul.

— În aşteptarea acestui lucru, i-o reteză preşedintele Legris, Curtea ar dori să audă chiar din gura doamnei Vauthier ce a făcut după ce soţul ei a fost predat în mîinile poliţiei, la sosirea în Havre.

— Am revenit la Paris cu trenul de legătură cu transatlanticul, întovărăşită de mama mea, de care m-am despărţit în gara Saint-Lazare, cu toată dorinţa ei de a mă lua cu ea să locuim împreună.

— S-a creat oarecum impresia că v-aţi ascuns pe toată durata anchetei judiciare.

— Nicidecum, domnule preşedinte... M-am prezentat la toate cele trei convocări ale domnului judecător de instrucţie Belin, însărcinat cu ancheta. Abia după ce domnia sa mi-a spus că n-o să mai aibă nevoie să mă interogheze, am preferat să mă sustrag penibilei curiozităţi a presei.

— Deoarece soţul dumneavoastră nu a vrut să vă vadă după ce a fost încarcerat, e deci pentru prima oară că vă regăsiţi unul în prezenţa celuilalt?

— Da... răspunse tînăra femeie lăsînd capul în jos.

— Domnule interpret, întrebă preşedintele, ce reacţie a avut acuzatul cînd a aflat că propria lui soţie se află la bară?

— N-a avut nici cea mai mică reacţie, domnule preşedinte.

— V-a pus întrebări sau a făcut unele observaţii pe măsură ce se desfăşura depoziţia doamnei Vauthier?

— Nu, domnule preşedinte, nu a spus nimic.

— Această atitudine e totuşi deconcertantă, declară preşedintele.

— Nu pentru mine, domnule preşedinte, spuse Victor Deliot ridicîndu-se. Cred că am găsit motivul, dar ca să fiu mai sigur, cer Curţii permisiunea să mă servesc de prezenţa martorului pentru a încerca o experienţă cu acuzatul...

După ce şi-a consultat asesorii, preşedintele întrebă:

— Ce înţelegeţi prin „experienţă", maestre?

— A... un simplu contact.

— Curtea vă permite.

— Doamnă Vauthier, se adresă apoi Victor Deliot tinerei femei, vreţi să aveţi extrema amabilitate de a vă apropia de soţul dumneavoastră?

Solange păru să manifeste o anumită repulsie faţă de cererea avocatului, care adăugă pe cînd ea se găsea la numai cîţiva centimetri de mîinile infirmului:

— Acum, domnule interpret, vreţi să luaţi mîna dreaptă a acuzatului şi să-l faceţi să atingă uşor eşarfa de mătase pe care doamna Vauthier o poartă în jurul gîtului?

Interpretul a făcut gestul ce i s-a cerut. De îndată ce mîna lui Jacques atinse eşarfa soţiei sale, infirmul scoase un strigăt răguşit şi fu scuturat de un tremur nervos, în timp ce mîinile îi alergau febrile peste cele ale interpretului.

— În sfîrşit, vorbeşte! strigă Victor Deliot triumfător.

— Ce spune? întrebă preşedintele.

— Repetă neîncetat aceeaşi întrebare: „Ce culoare are eşarfa pe care o poartă soţia mea?" declară interpretul. Trebuia să-i răspund ?

— Aşteptaţi! strigă Victor Deliot. Spuneţi-i că eşarfa e verde...

— Dar e cenuşie! exclamă procurorul general Berthier.

— Ştiu! urlă Victor Deliot. Unul dintre martori, fratele Dominic, nu ne-a explicat chiar aici că în imaginaţia lui Jacques Vauthier culorile nu corespund de fel realităţii şi n-am afirmat chiar eu însumi că una din culorile spectrului solar a jucat un rol decisiv în crima ce i se atribuie eronat clientului meu? Minciuna pe care o pretind este absolut necesară! Spuneţi-i, domnule interpret, că eşarfa de mătase pe care o poartă doamna Vauthier în clipa de faţă e verde !

Interpretul transmise răspunsul. Infirmul se ridicase, agitîndu-şi braţele enorme. Mîinile sale reuşiră chiar să apuce gîtul soţiei, ca să-i smulgă eşarfa... Cu toate eforturile jandarmilor, mîinile de ucigaş trăgeau din toate puterile fîşia de mătase... Faţa tinerei femei se învineţise cîteva secunde după ce murmurase, gîfîind : „Jacques, îmi faci rău!"

Victor Deliot şi interpretul se repeziră pentru a ajuta pe cei doi jandarmi şi a fost nevoie de puterea unită a patru bărbaţi la un loc pentru a-l birui pe infirm. Acesta recăzu pe banca acuzaţilor ca o masă inertă, cu chipul bestial şi lipsit de expresie. Victor Deliot sprijinea pe tînăra femeie, care-şi venea puţin cîte puţin în fire:

— Nu-i nimic, doamnă... Iertaţi-mă, dar experienţa era necesară...

Cînd infirmul se aruncase asupra soției sale, întreaga asistență se ridicase făcînd o larmă imensă, apoi liniștea se reinstalase brusc. Mulțimea căuta să înțeleagă... Daniela își mușcase buzele ca să nu țipe. Acum, după ce criza trecuse, tînăra fată se întreba îngrijorată din nou, dacă în unele momente acest Vauthier nu era o brută veritabilă? Nu-i istorisise Victor Deliot că infirmul încercase să-l sugrume și pe el în celulă, cînd îl vizitase pentru prima dată la Santé? Dar tentativa lui din baraca aceea cuprinsă de flăcări, pe cînd mai era la Sanac? Și toate declarațiile membrilor familiei sale care afirmau că pe cînd nu era decît copil, se arunca pe jos și spumega de furie în camera sa? Toate acestea erau tulburătoare... În pofida acestor lucruri, Daniela voia să creadă că se înșală și că-n clipa aceea toată lumea se-nșela deopotrivă cu dînsa asupra adevăratului caracter al lui Jacques... Ajunse foarte curînd să caute o scuză pentru gestul său violent: dacă ideea de a-și sugruma soția cu eșarfa țîșnise brusc în mintea nefericitului, e mai mult ca sigur că l-a împins un motiv foarte puternic. Această eșarfă pe care el și-o imagina, fals, de o anumită culoare, jucase pesemne un rol grav în existența lui. Era eșarfa care-i făcuse mult rău și Victor Deliot îi descoperise secretul? Dacă nu, de ce să fi încercat această experiență cu infirmul?

Tăcerea fu sfîșiată de vocea sarcastică a procurorului general Berthier, care întrebă pe un ton ironic:

— Apărarea e satisfăcută de „experiența" sa?

— Foarte satisfăcută! răspunse Victor Deliot care își reluase locul pe banca apărării.

— Curtea așteaptă, maestre Deliot, spuse președintele, să o informați despre scopul acestei experiențe și, mai ales, de ce a fost nevoie să recurgeți la o minciună publică față de acuzat?

— Curtea cu siguranță se va supăra puțin pe mine, domnule președinte, răspunse Victor Deliot surîzînd, dar o rog să aibă răbdare pînă mîine... Mă angajez ca în cursul pledoariei mele să aduc toate lămuririle. Afară de asta, nu ne mai rămîn multe de învățat din admirabilul rechizi-

toriu pe care domnul procuror general nu se va lipsi să ni-l facă?

— Curtea vă mulţumeşte, doamnă, spuse preşedintele. Vă puteţi retrage... Şedinţa se suspendă. Dezbaterile vor fi reluate mîine, la orele unu...

Acuzatul fusese deja luat de cei doi gardieni. În timp ce sala se golea, Daniela Geny îl ajunse din urmă pe Victor Deliot, care îşi ştergea tacticos ochelarii cu batista sa cadrilată:

— Maestre... e minunat!

— Ce-i minunat, fetiţa mea?

— Dar... Felul în care aţi strecurat îndoiala în conştiinţa juraţilor asupra culpabilităţii acuzatului!

— Da... a fost destul de reuşit, nu-i aşa? spuse bătrînul avocat, schiţînd un surîs vag. Şi, mai ales, era absolut necesar: opinia generală nu ne era de loc favorabilă după defilarea martorilor acuzării! Trebuie să-ţi fi dat seama după reacţiile asistenţei...

— Dar, maestre, credeţi că veţi putea dovedi cele susţinute?

— Ei, asta-i, fetiţo! Mă iei, poate, drept un bătrîn nebun?

— O, nu, maestre! Sînt sigură ca şi dumneavoastră că Jacques n-a ucis... Nu a putut ucide! E mult prea inteligent ca să fi comis o crimă atît de idioată... În cele din urmă mi-am dat seama că-i un om cu desăvîrşire bun sub aparenţa sa de brută...

În timp ce bătrînul ei prieten o privea curios şi amuzat, ea nu îndrăznea să spună cu glas tare ce-şi spunea în sinea ei: „Jacques e o brută cumsecade... poate să fie niţeluş brutal şi în îmbrăţişări... E «bruta» care ar conveni multor femei! Mie...? Nu ştiu... Dar un asemenea om e destul să ştii să-l domoleşti din cînd în cînd. Nu trebuie să fie prea greu ! Numai că această Solange nu prea ştie cum să umble cu el... Poate c-o fi ştiut cînd era fetiţă şi el un băieţel... dar apoi, cînd ea a devenit femeie şi el o făp-

tură virilă? Nu s-a căsătorit cu el decît din devotament, împinsă de Yvon Rodelec şi nu din dragoste. Şi ce i-ar fi trebuit sărmanului Jacques ar fi fost dragostea..."

Şi, dintr-o dată, o idee nebunească ţîşni din creierul înfierbîntat al tinerei fete: ce dovedea, la urma urmei, că această soţie mediocră nu era criminala? Ar fi putut foarte bine să-l ucidă pe acel necunoscut, aranjîndu-se ca toată răspunderea să cadă asupra lui Jacques: era un mijloc abil ca să scape de infirm, a cărui prezenţă probabil că nu mai putea s-o suporte... „Nu, ar fi prea oribil! Ce gîndesc eu acum e îngrozitor, nedemn de mine şi de această femeie..."

Ruşinată, Daniela îşi prinsese capul în mîini, de parcă ar fi vrut să se ascundă. Ar fi fost înspăimîntător ca Victor Deliot, care continua s-o observe cu insistenţă, să-şi fi putut da seama de gîndurile ce o bîntuiau. Făcu un efort supraomenesc pentru a-şi recăpăta imediat stăpînirea de sine.

— Ei bine, fetiţo, interveni Victor Deliot. Ce ţi s-a întîmplat? Visezi rău?

— Da, maestre, chiar asta e... aţi ghicit: un vis rău...

— La vîrsta dumitale, spuse avocatul cu blîndeţe, e nesănătos... Apropo, am primit azi-dimineaţă răspunsul la telegrama pe care ţi-am dat-o s-o expediezi ieri... Am fost chemat direct la telefon din New York. Iată într-adevăr o invenţie minunată: telefonul... şi, pe deasupra, atît de practică! E drept că poate să ducă şi la ghilotină pe cine nu se aşteaptă la una ca asta...

CAPITOLUL IV
RECHIZITORIUL

— Are cuvîntul domnul avocat al părţii civile...

— Onorată Curte, domnilor juraţi! începu adversarul lui Victor Deliot. Rolul meu se va mărgini exclusiv la apărarea memoriei victimei, John Bell, asasinat în mod sălbatic la 5 mai pe bordul pachebotului *De Grasse*. Îmi pare de prisos să revin asupra circumstanţelor în care a fost săvîrşită crima, deoarece ele au fost expuse cu limpezime în faţa Curţii. Prefer să mă limitez la personalitatea victimei... Se poate afirma cu certitudine că acest tînăr de douăzeci şi cinci de ani era destinat celui mai strălucit viitor, dacă ne amintim desăvîrşita dezvoltare a adolescenţei sale. După studii strălucite la Universitatea din Harvard, în timpul cărora şi-a făcut un punct de onoare din însuşirea limbii noastre pe care reuşise s-o vorbească curent, John Bell se înrolă, la optsprezece ani, într-o unitate de elită care nu mai are nevoie de elogii: puşcaşii marini americani. S-a înapoiat din Bataan, după capitularea Japoniei, fiind citat de patru ori pe ordin de zi. Ca atîţia alţi tineri ai căror ani poartă pecetea suferin-

ţelor din război, John Bell s-ar fi putut arunca în vîltoarea plăcerilor uşoare. Dar n-a făcut-o! Războiul i-a desăvîrşit maturizarea şi ştiind că urmările dezastruoase ale ostilităţilor au semănat mizerie în alte părţi ale lumii mai puţin favorizate decît America, el a ţinut să se consacre fără întîrziere ingratei probleme a aprovizionării Europei ruinate.

Tatăl său, domnul senator Bell, a cărui pondere şi măsură am putut-o aprecia aici, într-o depoziţie din care orice tendinţă de a se răzbuna împotriva ucigaşului unicului său fiu era exclusă, nu ne-a asigurat că cea mai mare bucurie a fiului său era că, în misiunea ce şi-o asumase, avea contacte permanente cu cercurile franceze din New York? John Bell n-a mers pînă acolo încît să rupă legăturile cu o frumoasă fată de pe Broadway pentru a vizita, în sfîrşit, această Franţă pe care o iubea mult fără să o fi văzut vreodată? Iar tatăl său nu i-a spus, îmbrăţişîndu-l pentru ultima dată înaintea plecării lui *De Grasse*: *„Poate că ai să ne aduci o franţuzoaică din această călătorie? O doresc din toată inima!“* Într-adevăr, domnilor juraţi, mi se pare că ar fi greu ca dragostea pentru Franţa să poată fi împinsă dincolo de această limită; cu toate acestea, trei zile mai tîrziu, pe cînd tînărul american se afla pe bordul pachebotului francez *De Grasse*, deci chiar pe teritoriul Franţei, a fost asasinat cu sălbăticie de unul dintre compatrioţii noştri!

Fireşte că, dacă mobilul crimei rămîne o enigmă — şi trebuie să-i recunoaştem apărării meritul că şi-a dat toată osteneala să strecoare îndoieli în inimi tocmai asupra acestui punct precis — crima s-a săvîrşit de bună seamă aici, semnată de două ori prin amprentele găsite aproape peste tot locul crimei şi de repetatele mărturisiri ale acuzatului. Poate că am înclina să ne lăsăm înduioşaţi de tripla şi regretabila infirmitate care a apăsat greu asupra existenţei criminalului, încă de la naşterea lui. Am fi de rea credinţă dacă n-am recunoaşte că situaţia unui surdo-mut-orb din

naştere nu e de invidiat, dar justifică ea oare un asasinat? Chiar dacă am admite că Jacques Vauthier este chinuit încă din copilărie de un resentiment maladiv împotriva celor care-l înconjoară şi au norocul să se poată sluji de văz, de auz şi de cuvînt, avea oare dreptul să împingă această ură înverşunată pînă la crimă? Îi era permis să atace un necunoscut, pe deasupra şi străin, care nu-i făcuse nici un rău şi pe care nici nu-l cunoştea? Pe acel tînăr american despre care tatăl său n-a şovăit să spună: *„sînt încredinţat că dacă fiul meu ar fi cunoscut pe domnul Vauthier, s-ar fi interesat de cazul lui: avea o inimă atît de generoasă..."*

Singura scuză valabilă — presupunînd că o crimă poate fi scuzată! — pentru actul ucigaş al lui Jacques Vauthier, ar fi că nu s-ar afla în deplinătatea facultăţilor sale mintale. Unii dintre dumneavoastră, domnilor juraţi, au putut crede la începutul procesului că se găseau în faţa unui nebun periculos. Verdictul în acest caz s-ar fi modificat pe bună dreptate: responsabilitatea acuzatului fiind mult diminuată, apărătorii lui ar fi putut spera să-l vadă sfîrşindu-şi zilele într-un ospiciu de nebuni, unde ar fi încetat să mai fie un pericol permanent pentru societate. Dar înseşi desfăşurarea dezbaterilor şi depoziţiile succesive ale martorilor — a căror competenţă, autoritate şi vederi largi nu pot fi puse la îndoială — au dovedit că Jacques Vauthier se bucură de toate facultăţile mintale.

Nu-i o brută decît în aparenţă: ştie foarte bine impresia penibilă pe care o face asupra celorlalţi fizicul său şi se foloseşte de situaţie pentru a înşela pe toată lumea... El nu ezită, la nevoie, să simuleze în public crize de isterie brutală spre a întări părerea falsă pe care unii şi-au făcut-o, din greşeală, despre el... Aceste strigăte guturale şi inumane, balele ce i se preling din gură şi gesturile de ucigaş sînt la el cele mai iscusite arme de apărare: joacă teatru! Ştie foarte bine că eşti înclinat să ierţi faptele unui individ primitiv, incapabil să se controleze cît de puţin; nu-i acelaşi lucru cu un om cultivat, căruia nu i se

iartă nimic! Fiindcă ne aflăm fără îndoială în fața unui intelectual, unui om ale cărui acte — oricît de mărunte — sînt calculate și care nu acționează decît cu bună-știință... Tăcerea îndărătnică în care Jacques Vauthier s-a închis din clipa în care și-a mărturisit crima, este o dovadă în plus: prin acest procedeu el speră să convingă juriul că, în pofida mărturisirilor și amprentelor sale, este totuși nevinovat. Nu s-a încercat chiar să ni se dea de înțeles că Jacques Vauthier a luat asupra sa crima din complezență, spre a tăinui identitatea unui așa zis ucigaș pe care numai el l-ar cunoaște?

Din nefericire, aceste afirmații după care una sau chiar două persoane ar fi putut ucide pe John Bell nu se bazează pe nimic, în timp ce amprentele digitale constituie o probă de netăgăduit de care se vor sfărîma — izbindu-se — și cele mai subtile pledoarii! Datorită imaginației fecunde a domnului Deliot ne-am înfundat la un moment dat în plină intrigă polițistă... dar și cele mai reușite povestiri de acest gen sfîrșesc întotdeauna cu descoperirea criminalului. Iar cînd acesta este cunoscut — cum e cazul în speță — chiar din clipa în care stewardul Henri Téral a pătruns primul în cabina ocupată de victimă, el trebuie să-și primească pedeapsa neînduplecată, fiindcă altfel n-ar mai putea exista justiție pe lume!

Mi se pare indispensabil să reamintesc aici declarațiile anumitor martori aduși de acuzare... Mai întîi depoziția precisă a comisarului de bord: *„Singurul răspuns pe care l-am putut smulge lui Jacques Vauthier prin intermediul soției sale, a fost: eu l-am ucis pe omul acesta. O recunosc formal și nu regret nimic. Răspuns pe care acuzatul l-a scris singur cu împunsătorul și grila în scriitura Braille și pe care comandantul Chardot l-a remis inspectorului însărcinat cu ancheta, de îndată ce am acostat la Havre".* Depoziția a fost confirmată de aceea a comandantului Chardot.

Depoziția doctorului Langlois, primul medic de bord, coroborată cu cea a profesorului Delmot care prezida comisia medicală însărcinată să examineze minuțios starea

fizică și mintală a lui Jacques Vauthier, confirmă perfectul echilibru al creierului acuzatului. Oare domnul profesor Delmot n-a mers atît de departe încît să ateste sub prestare de jurămînt că: *„inteligența lui Jacques Vauthier este chiar mult mai dezvoltată decît la media indivizilor și el cunoaște în profunzime toate mijloacele de exprimare care permit unui surdo-mut-orb să comunice cu lumea exterioară“?*

Nu vom omite să reamintim anumite cuvinte spuse aici de propria soră a acuzatului: *„Nu știu dacă Jacques e vinovat sau nu, dar cînd am aflat despre crima de pe* De Grasse, *din citirea ziarelor, am fost surprinsă doar pe jumătate...“* depoziție sprijinită și de cele ale altor membri ai familiei — un cumnat și soacra lui Jacques Vauthier: doamna Duval.

Nu a declarat și domnul rector Marnay, la întrebarea precisă a domnului președinte Legris, că romanul lui Jacques Vauthier ar fi: *„materializarea scrisă a celor mai intime sentimente ale unei inimi omenești, aliată cu reflecțiile concepute într-un creier superior.“* ?

Ce s-ar mai putea adăuga la aceste declarații, dacă nu înseși depozițiile martorilor citați de apărare, cum au fost domnii Yvon Rodelec și doctorul Dervaux? N-a declarat oare primul, formal, la sfîrșitul depoziției sale, că era sigur — în pofida tăcerii acuzatului, că *„acesta se află în deplinătatea facultăților sale mintale“* și că *„creierul lui Jacques Vauthier este unul dintre cele mai bine organizate pe care le-a întîlnit cîndva în decursul îndelungatei sale cariere“* ? Cît privește pe al doilea martor, nu ne-a adus el o explicație foarte plauzibilă a crimei — cum foarte just a remarcat și domnul procuror general — prin gelozia oarbă a lui Jacques Vauthier împotriva oricărui ins normal care și-ar fi îngăduit să se apropie de soția lui ?

Spre a conchide, domnilor jurați, probele, mărturiile și depozițiile abundă fără să se contrazică în nici un fel și ne arată pe ucigașul lui John Bell. Nu cred să depășesc atribuțiile mele de apărător al victimei, cerînd onoratei Curți să facă dreptate. Nu uitați, domnilor jurați, că vă privesc

ochii întregii Americi şi că în ciuda anumitor argumente invocate de apărare, procesul depăşeşte cadrul acestei incinte şi va avea un răsunet considerabil dincolo de hotarele Franţei. Veţi şti să vă arătaţi la înălţimea misiunii ce vi s-a încredinţat : să onoraţi memoria unei victime, pedepsînd vinovatul cu cea mai mare asprime. Numai în asemenea condiţiuni naţiunea aliată, profund iubitoare de dreptate, din mijlocul căreia atîţia fii valoroşi au căzut pe pămîntul nostru în decursul a două războaie succesive pentru libertate, va continua să stimeze justiţia franceză.

Domnul Voirin se aşeză aruncînd o privire circulară, ca să constate efectul produs de peroraţia lui asupra asistenţei : aceasta rămînea indiferentă... O a doua privire către banca apărării i-a dat prilejul să vadă un Victor Deliot care părea că doarme, cu ochii închişi în spatele ochelarilor...

Danièla nu-şi mai lua ochii de la bătrînul său prieten. Era sigură că va izbîndi să-şi salveze clientul, în pofida şi împotriva tuturora. Trebuia... trebuia...

După ce şi-a început rechizitoriul amintind la rîndul său, cu cele mai mici amănunte, descoperirea crimei de pe bordul lui *De Grasse* şi demonstrase că vinovăţia acuzatului nu poate fi pusă la îndoială date fiind propriile sale mărturisiri coroborate cu amprentele digitale, care îl arată ca pe unicul ucigaş cu putinţă, procurorul general Berthier continuă :

— Mai rămîne totuşi un punct care poate părea obscur, domnilor juraţi, în această penibilă afacere : mobilul crimei. Dacă această crimă ar fi fost opera unui sadic sau a unui detracat mintal, am găsi mobilul acestui act în satisfacţia morbidă încercată de criminal pe cînd ucide... Avem toate motivele să credem că această ipoteză trebuie înlăturată : comportarea acuzatului înainte şi după crimă, depoziţii ca cele făcute de domnii doctor Langlois, profesor Delmot, rector Marnay şi chiar de domnul Yvon Ro-

delec, au dovedit că Jacques Vauthier nu este numai sănătos la minte, dar că nu acționează niciodată cu ușurință. Am mai aflat, de asemenea, din depoziția domnului Jean Dony, care ne arăta de cîtă violență era capabil acuzatul încă de pe vremea cînd a trîntit jos, în baraca grădinarului Valentin, o lampă cu petrol aprinsă, a doamnei și domnului Daubray înșiși, mărturisind la această bară că tînărul lor frate și cumnat fusese o autentică brută mică încă de copil și că Jacques Vauthier avea o pronunțată predispoziție spre violență. Nu am avut și noi o mostră penibilă chiar aici, în plină ședință, cînd domnul Deliot s-a dedat la ceea ce domnia sa numea o „experiență“ ?

Violență instinctivă pe care principiile înțelepte sădite de un educator remarcabil au reușit un timp s-o stăpînească, dar nimic nu ne dovedește că pe bordul lui *De Grasse,* nu s-a produs o bruscă redeșteptare a brutei, în timpul căreia i s-au trezit instinctele rele, frînate cîndva de o morală religioasă, pentru a-și căuta satisfacerea într-o crimă monstruoasă ? Ceea ce ne scăpa în timpul dezbaterilor, a fost scînteia care a putut declanșa în creierul infirmului ideea crimei... Dar unul dintre martorii apărării, domnul doctor Dervaux, a venit să aducă în fața Curții o lumină nouă. Ca toți cei care s-au preocupat în ultimele luni de straniul caz al lui Jacques Vauthier, medicul care se consacră de douăzeci și doi de ani îngrijirilor atente date pensionarilor Institutului din Sanac și care a studiat timp de doisprezece ani consecutivi psihologia acuzatului, a declarat chiar aici că a căutat cu perseverență mobilul căruia a putut să-i dea ascultare Jacques Vauthier, pentru a comite o asemenea crimă. Pînă la urmă n-a găsit decît o singură explicație valabilă... Îmi permit să citez declarația martorului, cu termenii săi proprii : „*Jacques își iubea soția prea mult ca să permită oricui să fie necuviincios cu ea. Nu vreau să împovărez aici memoria unui dispărut, cu atît mai mult cu cît nu știu absolut nimic despre acest tînăr american. În sfîrșit, forța pasiunii carnale pe care Jacques Vauthier și-a concentrat-o asupra unei ființe unice : «soția lui», i-ar fi putut inspira*

o dorinţă subită să suprime un rival. Jacques Vauthier are o forţă herculeană. Aproape că ar fi putut ucide fără măcar s-o vrea... Aceasta ar fi singura explicaţie plauzibilă a repetatelor sale mărturisiri şi a gestului său“.

Desigur că domnul Deliot s-a grăbit să explice Curţii că martorul se înşela ! E întotdeauna supărător să vezi că depoziţia unui martor pe care te bizuiai, se întoarce împotriva ta. Fiindcă oricine de aici va trebui să recunoască faptul că ipoteza emisă de domnul doctor Dervaux este cu atît mai puternică cu cît acesta n-ar putea fi socotit părtinitor decît în favoarea acuzatului ! În ce ne priveşte considerăm — şi oricît am repeta-o n-ar fi deajuns — că deducţia făcută de domnul doctor Dervaux e plină de bun simţ : Jacques Vauthier a ucis sub impulsul iraţional al unei gelozii morbide faţă de acel necunoscut în care spiritul său neliniştit ar fi putut vedea pe cineva care încearcă să-i răpească soţia... Ştim bine că ni se va face următoarea obiecţiune : „Cum vă explicaţi că Jacques Vauthier s-ar fi înverşunat mai degrabă asupra lui John Bell decît asupra oricărui alt pasager de pe *De Grasse*, din moment ce nu-l cunoştea ?“ Noi vom răspunde că singura mărturie pe care ar putea să se sprijine Curtea spre a admite că acuzatul şi viitoarea lui victimă nu s-au întîlnit niciodată înaintea crimei, este cea a Solangei Vauthier, propria soţie a acuzatului. Dar această mărturie a unei soţii care n-a venit la această bară decît cu dorinţa disperată de a-l dezvinovăţi pe soţul ei, este valabilă ? Domnii juraţi vor aprecia...

În ce ne priveşte, avem convingerea că Jacques Vauthier cunoştea foarte bine victima înaintea crimei şi că s-a dus de-a dreptul, fără cea mai mică ezitare şi nici tatonare, spre cabina de lux ocupată de tînărul american, pentru a săvîrşi omorul. Totul a fost cîntărit, meditat, voit şi calculat în această crimă... Jacques Vauthier s-a prefăcut că aţipeşte după dejun, aşa cum făcea zilnic de la începutul călătoriei. Ştia că soţia lui va profita de acest răgaz spre a ieşi la aer, pe puntea de promenadă. De îndată ce dînsa a părăsit cabina, s-a ridicat şi el, a străbă-

tut culoarul clasei întîia și a urcat scărița ce sfîrșea la palierul de acces al cabinelor de lux. Ajuns în fața cabinei lui John Bell, a bătut la ușă... Tînărul american care se odihnea, pesemne îmbrăcat în pijama, s-a ridicat să deschidă și a primit desigur pe vizitatorul său : John Bell n-avea nici un motiv să se ferească de un infirm, inofensiv în aparență și pe care-l cunoștea. S-a lungit din nou liniștit în pat, după ce a închis ușa ce dădea spre culoar : acest punct își are importanța sa, deoarece mă pune în contradicție formală cu domnul inspector Mervel care socotește că asasinul a profitat de somnul victimei spre a o ucide. Ipoteză care mi se pare greu de susținut, altminteri cum ar fi putut pătrunde Vauthier în cabină ?

Ce a făcut infirmul după ce John Bell s-a lungit iarăși pe pat ? A făcut fără îndoială în acea clipă efortul pe care refuză să-l facă de la arestarea sa, pronunțînd cîteva din acele exclamări guturale care pot da impresia că se exprimă și oral. S-ar putea ca Vauthier să se fi așezat chiar pe marginea patului și profitînd că tînărul american își concentra toată atenția încercînd să-l înțeleagă, să întindă mîna pe pipăite spre noptieră, cu speranța secretă că va găsi instrumentul care-l va ajuta să omoare pe tînărul întins pe pat ? Degetele sale îndemînatice întîlniră cuțitul de tăiat hîrtie... N-a mai șovăit... Cu un gest brusc a apucat arma improvizată și a repezit brațul... gest pe care l-a refăcut fără să ezite, cu o precizie mecanică înspăimîntătoare cînd inspectorul Mervel a procedat la reconstituirea crimei, după sosirea pachebotului în portul Le Havre. Drama a fost fulgerătoare : cuțitul de tăiat hîrtie, foarte ascuțit — din care unul a fost pus la dispoziția Curții de domnul judecător de instrucție Belin — a retezat carotida nefericitului tînăr care, cu un ultim reflex, a mai găsit puterea să se tîrască horcăind pînă la ușa ce dădea spre culoar, ca să cheme în ajutor. Dîra de sînge mergînd de la perna pătată și pînă la ușă, care îmbîcsise covorul din cabină, o dovedește. Degetele crispate ale lui John Bell izbutiseră chiar să se agațe de clanța ușii, în momentul în care se prăbușea definitiv. Greutatea corpului său, suspendat de

clanţă, făcu uşa să se întredeschidă... În timpul acesta criminalul, năucit, se lasă să cadă pe pat şi caută să şteargă cu cearceaful degetele de pe care îi picura sînge... După asta rămase sleit, fără să-i dea măcar prin gînd să închidă uşa întredeschisă, de care atîrna cadavrul pe care nu-l vedea... În definitiv de ce să fi închis uşa, dacă tot nu avea intenţia să nege crima ? Nu mai avea nici dorinţa să părăsească această cabină, să se înapoieze lîngă soţia lui spre a-i mărturisi că ucisese sub imperiul unei gelozii oarbe. Singurul gest pe care l-a făcut înainte de a se aşeza pe pat, a fost să se apropie de hubloul deschis şi să arunce în mare cuţitul de tăiat hîrtie care-l umplea de groază, după cum i-a spus personal comandantului Chardot. După care a aşteptat să intre careva în cabină şi să descopere crima pe care nu o regreta. Cît o fi durat acea aşteptare halucinantă, acel „tête-à-tête" al ucigaşului infirm cu mortul îngenuncheat lîngă uşă ? O jumătate de oră, poate maximum o oră pînă ce stewardul Henri Téral a făcut groaznica descoperire.

Crimă bestială şi aproape de neconceput, care n-a avut drept mobil decît o gelozie stupidă şi întru nimic justificată. Fiindcă nu ne putem imagina măcar o clipă că victima i-ar fi făcut doamnei Vauthier anumite avansuri — ar însemna să insultăm memoria unui mort — şi nici că Solange Vauthier, a cărei comportare şi atitudine faţă de soţul ei au fost întotdeauna exemplare, ar fi putut admite o singură clipă să-i fi devenit necredincioasă... Nu ! Doar gelozia pătimaşă a determinat actul fatal. „Dramă pasională" vor spune unii..., „Dramă de pe urma nebuniei" vor murmura alţii..., „Crimă premeditată" susţine Ministerul Public. Şi dacă cineva s-ar întreba : „Cum s-ar putea înfige în creierul unui surdo-mut-orb din naştere acest sentiment de gelozie faţă de John Bell ?", noi îi vom răspunde simplu : „Datorită mirosului...".

În fapt, să nu uităm fraza pronunţată ieri în această incintă de un orb, domnul Jean Dony : „*Noi, nevăzătorii, posedăm din fericire antene care ne permit să ghicim persoa-*

nele care se află în preajma noastră, și totodată să le pătrundem și în cele mai intime secrete ale inimii fără ca ele să bănuiască...".

La Jacques Vauthier, care în același timp nu putea vorbi și nici auzi, s-a dezvoltat în schimb un simț care le-a înlocuit pe celelalte : mirosul... Un miros subtil și primejdios, care a crezut că descoperă prezența unui rival în viața soției sale. A fost de ajuns ca Jacques Vauthier, după ce identificase pe John Bell pentru prima dată în timpul unei întîlniri întîmplătoare, să încerce senzația că i-a regăsit mirosul — și nu posedă oare fiecare individ un miros deosebit și caracteristic pentru un surdo-mut-orb, după cum ne-a explicat limpede domnul Yvon Rodelec ? — în preajma Solangei, sau chiar pe îmbrăcămintea ei, pentru ca gelozia să se declanșeze instantaneu... și aceasta fără ca John Bell sau Solange Vauthier să fi fost cît de cît vinovați... Chiar și noi, cei cu vedere bună, nu devenim circumspecți cînd vedem buze care se mișcă fără să putem auzi convorbirea a doi interlocutori aflați prea departe ca să-i auzim ? De cele mai multe ori avem impresia — pe nedrept — că vorbesc despre noi. Și asta ne face să devenim morocănoși.

Nu vom afla niciodată ce muncă cerebrală, prodigioasă și nefastă s-a săvîrșit în imaginația exaltată a lui Jacques Vauthier în urma unei simple asemănări de mirosuri. E cert că și-a folosit tot timpul ca să-și pregătească răzbunarea. Nu era de altfel prima dată cînd recurgea la cutremurătoare acte de violență. Amintiți-vă, domnilor jurați, de incendierea barăcii ! Cel mai bun prieten al acuzatului — după însăși afirmația domnului Rodelec — orbul Jean Dony nu a recunoscut la această bară că : *„exact cu zece ani înainte de săvîrșirea omorului pe bordul lui* De Grasse, *Jacques Vauthier a mai încercat să asasineze două persoane"* ? Și nu se afla printre ele chiar cea care urma să-i devină soție ? Unicul mobil al acestui gest incendiar, cu consecințe din fericire fără gravitate, era încă de pe atunci gelozia... O gelozie acută față de cel mai bun coleg pe care îl bănuia —pe nedrept și atunci — că i-ar fi rival. Fratele portar al institutului, domnul Dominic Tirmont, nu ne-a

relatat convorbirea pe care o avusese a doua zi după incendiu cu Jean Dony şi în care interlocutorul său i-a răspuns categoric şi fără să ezite, la întrebarea ce i-o pusese: *„De ce ai vrea ca Jacques să fi săvîrşit acest act nesăbuit?“* prin cîteva cuvinte care nu mai pot lăsa în spiritele noastre nici cea mai mică îndoială: *„Fiindcă e gelos pe mine... Îşi închipuie că Solange mă iubeşte şi nu-l iubeşte pe el“*?

Această gelozie ascuţită răzbate de altfel şi din paginile *Izolatului* consacrate familiei eroului, care este descrisă într-un ton penibil de arţăgos. Şi aici Jacques Vauthier şi-a exprimat ura ce o purta celor din jur şi cărora le datora totul, abia dîndu-şi osteneala să-şi deghizeze propriile rude sub trăsăturile personajelor fictive. Contrariu celor ce s-ar putea crede, tripla infirmitate a lui Jacques Vauthier nu l-a diminuat de fel moraliceşte! Am fi mai curînd înclinaţi să credem că, dimpotrivă, inteligenţa lui s-a dezvoltat prodigios. Nu vă aflaţi aşadar, domnilor juraţi, dinaintea unui slăbănog care-şi poartă în chinuri povara tarelor sale fizice, ci aveţi în faţă un om care a luptat cu tenacitate să atingă nivelul intelectual al semenilor săi, ba chiar să-l depăşească... Un om prefăcut, ascuns, care ştie să pună în slujba unui creier machiavelic o forţă puţin comună, spre a da celorlalţi impresia că este, înainte de toate, o brută întunecată şi să se comporte ca atare atunci cînd îi dictează instinctele sale morbide. Ştie, după ce a înţeles încă din tinereţe, mila hipnotică pe care o inspiră tripla sa infirmitate oamenilor normali, că poate să facă orice — chiar şi răul — fără să rişte mare lucru. Cine ar cuteza să se agaţe de un om lovit de asemenea nenorociri de cînd a venit pe lume? Nimeni, dacă nu are o piatră în locul inimii... Şi trage foloase! Iată ce nimeni nu a îndrăznit să spună cu voce tare pînă-n prezent, în acest proces, dar fiecare a gîndit-o în sinea lui...

Desigur, îl deplîngem cu sinceritate pe Jacques Vauthier că nu s-a putut sluji niciodată de toate simţurile sale, dar avem sentimentul că nu-i place să fie deplîns fiindcă nu are nevoie şi se ştie destul de puternic, destul de si-

gur pe el ca să ţină piept tuturora... chiar şi apărătorului său care se înverşunează — greşit după părerea noastră — să-l salveze fără voia acestuia şi caută să-l smulgă pedepsei justificate ce-l aşteaptă... N-a mers oare apărarea pînă acolo încît să încerce a ne face să credem că încă două persoane ar fi avut interes să-l facă pe tînărul american să dispară ? Afirmaţie pur gratuită, după cum ne spunea pe bună dreptate şi domnul avocat al părţii civile, din moment ce mărturisirile acuzatului sînt consemnate în scris, iar amprentele sale înregistrate pentru totdeauna în arhivele poliţiei criminale : sînt probe care nu pot fi contestate !

Apărarea, după ce ne-a făcut să ne credem în mijlocul unei aventuri ca în romane, a recunoscut totuşi că acuzatul este incontestabil una dintre cele trei personaje misterioase care l-ar fi putut ucide pe John Bell ; dar că n-ar fi comis crima din două motive : pentru că i s-ar fi revoltat conştiinţa şi, mai ales, pentru că n-ar fi avut timpul material, deoarece adevăratul criminal i-o luase înainte cu cîteva minute ! Afirmaţie foarte gravă : nu recunoaşte ea oare, implicit, că Jacques Vauthier nutrea în conştiinţă „intenţia de a ucide ?“ Şi deoarece s-a dovedit din prima clipă a anchetei de pe bordul lui *De Grasse* că nu există alt criminal posibil decît el, ştim chiar din gura apărătorului său că asasinatul a fost premeditat.

Concluziile mele vor fi simple : referindu-mă la articolul 302 din Codul Penal, care prevede pedeapsa cu moartea pentru orice crimă calificată şi premeditată, cer Juriului să pronunţe o sentinţă pe care societatea e îndreptăţită să o aştepte. Am încredere în echitatea verdictului său, atrăgîndu-i în acelaşi timp atenţia că Jacques Vauthier nu poate nici măcar să beneficieze de circumstanţe atenuante pe baza triplei sale infirmităţi, care nu l-a diminuat mintal, cum a fost demonstrat de către cei mai eminenţi specialişti. Şi deoarece denumirea de „brută“ a fost des întrebuinţată în decursul acestui proces cînd s-a vorbit despre acuzat, noi nu ne vom lăsa înşelaţi de această impresie generală ci vom preciza : Vauthier este

o brută ipocrită, a cărei inteligenţă admirabil organizată a pus la cale — în ceea ce noi, muritorii de rînd denumim „o noapte eternă“ — o crimă cu care nu şovăie să se glorifice şi pe care nu o va regreta niciodată !

Rechizitoriul precis, făcut pe un ton voit sec de către procurorul Berthier, a făcut asupra asistenţei efectul unui duş îngheţat. Daniela, îngrijorată, observă că paloarea lui Vauthier părea să se mai accentueze cînd interpretul i-a tradus cuvintele „cu moartea“... Ochii înspăimîntaţi ai tinerei fete nu se dezlipeau de chipul palid al acuzatului, decît spre a întîlni privirea calmă a lui Victor Deliot. Acesta se ridică modest, după ce îşi potrivise poate pentru a o suta oară în decursul procesului ochelarii tremurători pe nasul său brăzdat de vinişoare roşcate.

CAPITOLUL V

APĂRAREA

— Onorată curte, domnilor juraţi ! Mă văd nevoit în primul rînd să vă solicit indulgenţa — pot spune chiar iertarea — pentru pledoaria mea care, contrariu celei a excelentului meu confrate Voirin şi admirabilului rechizitoriu susţinut de domnul procuror general Berthier, riscă să fie ceva mai lungă... O, nu pentru că aş avea intenţia să vă emoţionez cu acele nesfîrşite fraze oratorice în care floricelele de retorică permit cîteodată apărătorilor abili să escamoteze fondul unei dezbateri pentru a pune în valoare numai un talent recunoscut, făcut din cuvinte îmbinate cu iscusinţă şi din perifraze pe cît de sonore pe atît de inutile. Departe de mine şi acel talmeş-balmeş care face să răsune pretoriile şi sălile de audienţă de cînd avocaţii au dreptul la cuvînt şi, fără îndoială, încă de la facerea lumii. Departe de mine toate aceste artificii, deoarece mă aflu în faţa unei realităţi înfricoşătoare : să-l salvez pe Jacques Vauthier de la pedeapsa pe care distinsele personalităţi din care-i format juriul vor fi constrînse în inima şi cugetul lor s-o pronunţe, după ce vor fi deli-

berat în toată libertatea, în cazul că nu voi izbuti să demonstrez că avem de-a face cu o eroare judiciară.

Într-adevăr, totul de la deschiderea acestui proces a contribuit să scoată în evidenţă, ba poate chiar să agraveze vinovăţia lui Vauthier... Straniu acuzat, într-adevăr, a cărui personalitate tăcută n-a încetat să apese asupra acestor dezbateri şi pe care numeroase mărturii ne-au descris-o mai mult sau mai puţin fericit. Am spus intenţionat „mai mult sau mai puţin..." De fapt, am impresia că, dacă azi cunoaştem oarecum mai bine pe Jacques Vauthier copil sau adolescent, nu prea ştim însă mare lucru despre el ca bărbat. Nu rezultă de aici o lacună serioasă ? Înainte de a judeca o făptură omenească pentru un delict atît de grav ca acela care i se impută lui Jacques Vauthier, mi-ar părea necesar ca cei chemaţi să pronunţe sentinţa să nu mai aibă nici o îndoială cu privire la ceea ce este el.

Iată-l, aşadar, pe Jacques Vauthier, surdo-mut-orb din naştere, în vîrstă de douăzeci şi şapte de ani, acuzat de a fi ucis pe John Bell, la 5 mai anul acesta, pe bordul pachebotului *De Grasse*. Cine este acest om ? Nimeni n-a descris mai bine starea lui mintală decît el însuşi, în pătrunzătoarea analiză pe care a făcut-o eroului său principal, la începutul romanului *Izolatul*. Erou care îi seamănă ca un frate... Cei care citesc *Izolatul* îl descoperă pe Jacques Vauthier. Dar, ca să vorbim deschis, cîţi din această incintă — şi îndeosebi dintre dumneavoastră, domnilor juraţi — au frunzărit barem cîteva pagini din această lucrare extraordinară ? Iar dacă vreunul dintre dumneavoastră a avut această curiozitate, nu crede că însăşi cheia misterului cu care se înconjoară acuzatul de luni de zile se află în acest roman ?

Să nu uităm nici o clipă această realitate înspăimîntătoare : La zece ani, Jacques Vauthier făcuse deja zece ani de închisoare. Fusese prizonierul nopţii, prizonierul beznei care l-a înconjurat încă de la naştere. De fapt nu era

decît o brută, dar o brută vegetînd în așteptarea instinctivă a unui eveniment care să zdruncine din temelii viața sa animalică. Se poate spune că, în mod confuz, fără să fie măcar în stare să analizeze acest sentiment, micul Vauthier avea speranță... Poate că ar mai fi și acum în același stadiu, dacă o umilă fetiță doar cu trei ani mai vîrstnică decît el, micuța Solange, n-ar fi venit să ciocănească la poarta închisorii sale cu o admirabilă îndărătnicie de copil ! Solange a fost prima ființă care a spart zidul de tenebre și a deschis pentru infirm o fereastră către viață.

Doi copii așezați în fața unei ferestre deschise : aceasta a fost, domnilor jurați, imaginea pe care a avut-o Yvon Rodelec pe cînd pătrundea în acea locuință tristă. De aici încolo cele trei personaje principale ale dramei pe care vom trăi-o, sînt față în față. Voi merge chiar mai departe, spunînd : singurele personaje care trebuie să conteze pentru noi : Jacques, Solange, Yvon Rodelec... Ceilalți sînt doar figuranți. Să ne debarasăm deci de ei unul cîte unul, chiar în ordinea prezentării lor în fața Curții, zugrăvindu-le chipurile în adevărata lor lumină. O dată curățit locul, ne vom putea întoarce la personajele esențiale. Vin întîi la rînd martorii citați de acuzare. Intenționat nu voi stărui asupra depoziției făcute de stewardul Henri Téral și de domnii comisar Bertin, comandantul Chardot, doctorul Langlois, inspectorul Mervel și profesorul Delmot. Am motive să cred că, de fapt, acești primi șase martori n-au făcut decît să ne relateze cu obiectivitate circumstanțele în care a fost descoperită crima pe bordul lui *De Grasse* și ce i-a determinat să procedeze la arestarea criminalului prezumtiv și la luarea primelor interogatorii. Îmi rezerv dreptul să revin ulterior asupra unor puncte din aceste declarații, rămase după părerea mea neclare, atunci cînd vom analiza însăși mecanismul crimei. Dar pentru moment îmi pare preferabil să ajung fără întîrziere la depoziția celui de al șaptelea martor : domnul senator Thomas Bell.

Acesta ne-a făcut un portret cît se poate de măgulitor și — s-o recunoaștem — emoționant al fiului său John, victima. Un părinte, dacă nu e denaturat, va apăra oricînd memoria unui copil unic smuls vieții cu bruschețe, în împrejurări tragice. Acest părinte crede cu sinceritate că-și îndeplinește o datorie, iar erorile sau omisiunile ce se pot strecura în depoziția sa, sînt în definitiv destul de scuzabile. Domnul senator Bell nu a scăpat de acea stare de spirit specifică părinților nefericiți. Dar țin să spun înainte de toate că sînt pe deplin de acord cu eminentul meu confrate Voirin, avocat al părții civile, cînd ne afirmă că : *domnul senator Bell n-a venit să depună mărturie la bară în starea de spirit a unui părinte care cere să fie răzbunat.* Sînt și eu pe deplin convins că martorul nu nutrește nici un sentiment de animozitate împotriva acuzatului. Dimpotrivă, domnul senator Bell n-a traversat Atlanticul decît pentru a glorifica cu voce tare, pe teritoriu străin, meritele scumpului său dispărut... Am spus dintr-adins „în străinătate" căci s-ar părea că, din nefericire, tînărul John n-a fost un personaj chiar atît de apreciat în propria sa țară pe cît a binevoit să ne dea de înțeles ilustrul și respectabilul său părinte. Într-adevăr, John Bell a fost departe de a merge pe urmele părintelui său ! Dacă s-a înrolat de foarte tînăr în marina americană, a fost pur și simplu pentru că domnul senator Bell l-a obligat s-o facă, după un prim scandal cu femei. Cel mai puțin din cîte s-ar putea spune, este că acest tînăr clocotitor nu se ferea de fel să frecventeze asiduu acele amabile persoane de virtute îndoielnică ce-și țin reuniunile în barurile din Manhattan sau în cluburile de noapte de pe Broadway... John și-a făcut conștiincios datoria în timpul războiului cu Japonia, de unde a revenit efectiv cu patru citări. Dar contrariu celor afirmate de afectuosul său părinte, campania grea din Pacific nu l-a făcut mai înțelept. S-ar părea că, dimpotrivă, pofta lui juvenilă de femei s-a redeșteptat cu o intensitate mult sporită.

Chiar în această perioadă a făcut cunoștință cu o făptură seducătoare, Phylis Brooks, a cărei profesie oficială

de *Taxi-Girl* sau de „animatoare" într-un elegant dancing de pe Fifth Avenue, îi permitea să camufleze o profesie neoficială mai puțin avuabilă asupra căreia poliția închide adesea ochii, dar pe care morala o dezaprobă. Printre nenumărații prieteni pe care frumoasa Phylis îi primea în al său *furnished apartment* sau apartament mobilat, se găsea și John Bell care s-a lăsat repede fermecat de grațiile ei, pînă într-atît încît să vrea s-o ia de soție. Tatăl său, dorind cu orice preț să evite această uniune catastrofală pentru onorabilitatea familiei, îl constrînge pe John să se îmbarce pentru Franța pe primul pachebot: era *De Grasse*...

Dacă am ținut să fac această mică punere la punct, este în principal pentru că ar putea avea importanță în continuarea pledoariei mele și, totodată, să alunge din spiritul juraților ideea lansată cu îndemînare de domnul avocat al părții civile și de domnul procuror general, anume că John Bell nu s-a îmbarcat pentru Franța decît din unicul motiv de a-și satisface, în sfîrșit, dragostea de Franța! În realitate motivul acestei călătorii, decisă în ultima clipă, nu a fost decît o vulgară încurcătură cu o femeie. Domnul senator Bell, pe care sînt din cale-afară de mîhnit că nu-l pot crede pe de-a-ntregul, nu ne-a repetat el însuși aici, acea frază pronunțată de propriul său fiu înainte de plecare și care rezumă de minune situația: *„Am înțeles foarte bine, papa, de ce ai fost atît de grăbit să mă vezi plecînd! Să știi că ai avut dreptate: fata asta nu era făcută pentru mine!"* ?

Sîntem așadar departe — cum am mai subliniat deja — de o crimă pentru care sentimentul patriotic al unei mari națiuni aliate reclamă răzbunare. Statele Unite au dat dovadă de prea mult bun-simț, ca să nu transforme într-o problemă de stat o simplă afacere particulară! Cert, domnul senator Bell — și nu știu cum s-o repet mai mult — este scuzabil că a venit să joace în fața Curții cu juri franceze rolul său de campion al dreptății. Dar am motive temeinice să gîndesc — după cum vor demonstra în continuare și faptele — că ar fi fost preferabil pentru dînsul

să păstreze o rezervă prudentă. Cine vrea să dovedească prea multe, nu demonstrează nimic! Depoziţia acestui important martor fiind astfel rectificată, vom trece la martorul care i-a urmat: propria soră a acuzatului, doamna Regina Daubray.

Doamna Daubray a venit să depună mărturie împotriva fratelui său, cu o violenţă care nu putea să nu mire auditoriul. Depoziţia ei, dragă doamne, nu ne-a adus nici o noutate extraordinară şi nu a făcut decît să confirme punctul următor: că dacă Jacques Vauthier nu prea o are la inimă pe sora lui, se poate afirma că sora i-o plăteşte cu vîrf şi îndesat! Îl detestă... Ba chiar îl urăşte... Am căutat cauza profundă a urii acesteia care mînjeşte de părtinire întreaga sa depoziţie. Degeaba se lăuda doamna Daubray cu aşa zisele ei „principii religioase" care i-au interzis să divorţeze de Georges Daubray de care trăieşte despărţită de paisprezece ani; realitatea este cu totul alta, infinit mai prozaică: dacă Regina Daubray nu a divorţat, este pur şi simplu fiindcă ea continuă să se bucure de o pensie confortabilă pe care i-o acordă soţul ei, ceea ce îi permite să etaleze acea eleganţă vestimentară pe care a putut-o admira toată onorabila asistenţă. Dacă doamna Daubray ar poseda într-adevăr convingeri religioase puternice, ar practica dragostea de aproapele începînd chiar cu fratele său. Or, repet: îl urăşte! Ură care, de altfel, nu este decît finalitatea altor două sentimente profund înrădăcinate în inima martorului: interesul şi orgoliul. Interes care era ameninţat pe cînd Daubray, după sfaturile părinţilor săi, care se temeau de o ereditate încărcată, a preferat să se despartă de soţia lui. Orgoliu care a transpirat de-a lungul întregului pamflet detestabil pe care nu s-a temut să-l facă împotriva romanului fratelui său, în care a crezut că se recunoaşte sub trăsăturile unei eroine şi, îndeosebi, împotriva cumnatei sale, dulcea şi duioasa Solange, căreia nu-i va ierta niciodată de a fi fost fiica unei servitoare. Sînt de altfel încredinţat, domnilor juraţi, că această mărturie nu va avea decît

foarte puţină greutate în deliberările dumneavoastră şi trec la alt subiect.

Mărturia soţului ei, domnul Georges Daubray, ne-a părut plină de demnitate. Îi sîntem recunoscători că s-a ridicat de mai multe ori, în strada Cardinet, împotriva modului în care nefericitul copil era surghiunit departe de lume, în fundul apartamentului. Dar nu-i putem ierta martorului că s-a despărţit de soţia lui numai din teama de a nu se vedea pricopsit cu un moştenitor care să-i semene tînărului său cumnat! Georges Daubray, agent de schimb cunoscut pe piaţa Parisului, se temea să nu i se azvîrle cîndva în faţă tripla infirmitate a lui Jacques. Dar ceea ce te poate mira cel mai mult, este că acest timorat a simţit şi el nevoia să vină la bară spre a face cor cu ceilalţi şi să înfunde şi el un piculeţ pe cumnatul său, insistînd asupra *„aversiunii foarte pronunţate ce-i inspirau lui Jacques toţi membrii familiei sale"*.

Şi ajungem la soacra acuzatului, Melania Duval. Această femeie de treabă ne-a mărturisit că *Jacques nu era un copil rău cînd era mic*: se poate deci trage concluzia că la acea epocă, servitoarea familiei Vauthier avea milă de tînărul infirm. Dar acest sentiment s-a schimbat brusc în ziua în care s-a pus problema căsătoriei între Jacques şi Solange.

În pofida obîrşiei sale modeste — sau poate chiar din cauza ei — Melania gîndea că fiica ei s-ar fi putut mărita cu oricare băiat normal şi bogat, în loc să-şi lege existenţa de cea a unui infirm fără o leţcaie. Asta depăşea bunul-simţ popular al umilei Melania, care a trudit ani şi ani ca să facă din fata ei o „doamnă". Şi, colac peste pupăză, nu era o „ruşine" — citez termenii proprii ai martorului — *să te gîndeşti că o fată atît de frumoasă să fie silită să-şi ducă traiul cu un om care nu a văzut-o şi nici nu o va putea vedea vreodată?*

De atunci înainte Jacques Vauthier nu va avea alt duşman mai înverşunat decît pe Melania. Această Melania care s-a prezentat la bară cu toată ura adunată de ani şi ani, ca să strige: *„Dacă vă închipuiţi că e vesel pentru Solange să fie nevasta unui ucigaş!"* Deci, pentru Mela-

nia — care habar n-are de felul în care s-a petrecut crima — nu există nici o indoială : ginerele ei este cu siguranţă un asasin ! Ba chiar doreşte ca Jacques să fie condamnat cît mai curînd cu putinţă, cu pedeapsa maximă, pentru ca Solange să fie, în sfîrşit ! liberă şi să-şi poată reface viaţa. Amintiţi-vă, domnilor juraţi, că ura unui creier mărginit este neîmblînzită ! În această ură Melania l-a inclus în mod firesc şi pe Yvon Rodelec, admirabilul educator din Sanac, pe care nu se poate împiedica să nu-l învinuiască de toate păcatele din lume, pentru că a fost „instigatorul" căsătoriei. Şi bătrîna servitoare nu se sfieşte să afirme că : *„acest domn Rodelec i-a hipnotizat fata !"*, ba chiar să emită în faţa Curţii aprecieri nesăbuite despre fraţii Ordinului Sfîntul Gabriel.

Motivele care au împins-o pe Melania Duval să vină spre a depune mărturie împotriva ginerelui său sînt mîrşave şi lipsite de orice greutate în faţa justiţiei : Curtea le-a apreciat deja la justa lor valoare.

Ca o primă concluzie, apărarea are temeiuri să spere că domnii juraţi vor sfîrşi prin a înţelege motivul profund pentru care Jacques Vauthier s-a arătat destul de sever în romanul său cînd a zugrăvit pe cei care-l înconjoară pe eroul său principal, surdo-mut-orb ca şi dînsul. Într-adevăr, domnilor juraţi, ar fi cazul să exclamăm : halal familie !

Ultimul martor citat de acuzare a fost domnul Jean Dony. Aici ne aflăm în faţa unei cu totul alte probleme care, vai, ni se pare la fel de penibilă ca şi celelalte ! Depoziţia acestui aşa zis „prieten" a fost — la mare distanţă — cea mai abilă şi cea mai plină de ură. Domnul Dony a izbutit chiar, domnilor juraţi, să strecoare o îndoială serioasă în spiritele dumneavoastră, povestindu-vă într-o manieră personală un anumit incendiu la o baracă şi căreia i s-ar putea da, în mod nedrept, poate, mai multă importanţă decît are. În realitate, ceea ce ar fi putut fi o dramă la acea dată, nu a fost decît consecinţa fără gravitate a geloziei lui Jean Dony faţă de Jacques Vauthier.

N-avem nici o îndoială că acesta din urmă a iubit-o pe Solange încă din copilărie şi în continuarea pledoariei vom

dovedi cu fapte că dragostea profundă a lui Jacques pentru cea care trebuia să-i devină tovarăşă de viaţă, creştea tot timpul. Nici faptul că Solange avea în epoca în care a venit la Sanac sentimente foarte duioase pentru Jacques nu poate fi pus la îndoială cu toate ezitările — destul de lesne de înţeles — pe care le-a avut cîţiva ani mai tîrziu, cînd domnul Yvon Rodelec a sfătuit-o să se mărite cu Jacques. Dar că Jean Dony se îndrăgostise cu disperare de această fată frumoasă şi fermecătoare — care nici nu-l băga în seamă — este fapt cert. De altfel, contrariul ar fi fost surprinzător : o mică anchetă personală pe care am întreprins-o recent la Sanac mi-a dovedit că Solange a lăsat acolo amintiri de neuitat. S-ar putea chiar spune că întreg Institutul Sfîntul Iosif era îndrăgostit de această fată luminoasă şi surîzătoare, a cărei prezenţă a adus brusc, în viaţa studioasă şi austeră a institutului, ceva din acea feminitate căreia atît domnul Rodelec cît şi doctorul Dervaux aveau mii de motive să nu-i fie duşmani... Jean Dony nu a putut scăpa de acest sentiment unanim faţă de noua venită. Nu ne-a declarat chiar el că : *„Am ştiut de la colegii mei surdo-muţi că este o tînără foarte frumoasă... Singurul lucru pe care l-am remarcat uşor noi, orbii, era dulceaţa glasului ei..."* ?

A, domnilor, cîte visuri ! Cîte simţăminte noi şi impetuoase trebuie să fi izbucnit în inimile acestor tineri prin simpla prezenţă a unei femei ! Stare de spirit capabilă să dezlănţuie totodată şi gelozii... La Jean Dony, gelozia era dublă : cea a omului care simte că femeia la care visează nu va fi niciodată a lui, de asemenea gelozia împotriva acestei tinere care-i luase locul în rolul de „protector" al lui Jacques Vauthier, rol pe care îl juca de şase ani la Sanac. *„Simţeam în unele intonaţii ale Solangei Duval că sub o aparentă dulceaţă care putea să inducă în eroare pe văzătorii seduşi de aspectul ei fizic, se ascunde o voinţă de fier..."* Cît venin ascund aceste cuvinte ale martorului ! Gelozia l-a făcut pe martor să se contrazică singur în propria-i depoziţie. O iubeşte pe Solange şi, în acelaşi timp, o urăşte. A venit şi el din iniţiativă proprie să depună

mărturie împotriva fostului său coleg și prieten, ca indirect să o strivească pe aceea care i-a respins odinioară avansurile. Depoziția lui este mărturia unui înăcrit. Celebritatea care s-a lipit cîțiva ani mai tîrziu de numele lui Jacques Vauthier, cînd a apărut *Izolatul*, n-a făcut decît să ințețească acest resentiment. Rivalul său păstra în exclusivitate nu numai dragostea Solangei, dar mai cucerise și un titlu de glorie care îl va face să crească în inima iubitei ! Asemenea lucruri se iartă greu cînd ai inima unui Jean Dony...

Nu a venit la Sanac să cînte în ziua cununiei, decît în urma repetatelor stăruințe ale domnului Rodelec și care nu voia să persiste cea mai mică urmă de stinghereală. Dar Jean Dony, rival învins, a crezut că și-a găsit răzbunarea în ziua în care a aflat despre crima de pe *De Grasse*. N-a mers pînă acolo încît și-a justificat prezența sa voluntară în fața judecătorului de instrucție însărcinat cu ancheta drept un caz de conștiință ? Voi repeta chiar cuvintele sale : *„Aveam oare dreptul să las lumea să creadă că Jacques Vauthier nu poate fi un criminal sau, dimpotrivă, să arăt că acuzatul nu e la prima sa încercare ? Datoria, oricît de penibilă ar fi fost, mi-a poruncit să lămuresc justiția"*. Domnilor jurați, credeți într-adevăr că acestea sînt cuvintele pe care trebuia să le pronunțe în fața domniilor voastre cel care se intitula singur : *„cel mai bun prieten din tinerețe al lui Jacques"* ?

Dar cea mai abilă minciună pe care o putea născoci un creier uman a fost povestea cu incendiul ! Poveste a cărei relatare nu corespunde de fel cu realitatea, după cum ne-a făcut să înțelegem Solange Vauthier, cu o pudoare care îi face cinste. Nu vom stărui mai mult decît ea și decît fratele Dominic asupra acestui incident, atrăgînd totuși atenția că domnul procuror general nu a scăpat prilejul de a folosi în rechizitoriu depoziția înșelătoare a lui Jean Dony spre a ne da de înțeles că se făcuse dovada că Jacques Vauthier nu era la prima sa încercare acolo, pe *De Grasse*. După umila noastră părere concluziile domnului procuror general — care nu s-a temut să facă o legătură

directă între o simplă ceartă a unor tineri cu o crimă săvîrșită zece ani mai tîrziu — ne par cel puțin neașteptate.

Victor Deliot își luă timp spre a-și șterge conștiincios ochelarii, înainte de a continua :

Să trecem acum în revistă declarațiile martorilor citați de noi, care — oricît de bizar ar putea părea Curții — sînt departe de a ne fi dat satisfacție deplină, cu toate sentimentele de afecțiune și stimă ce au fost exprimate în favoarea acuzatului. Am chiar impresia că acea revărsare de dragoste a unei mame ca doamna Vauthier, sporovăiala surîzătoare a unui om de treabă ca fratele Dominic și afectuoasa limpezime de vederi a unui practician de talia domnului doctor Dervaux, au putut lăsa oarecare îndoieli în conștiința domnilor jurați și să facă acuzatului mai mult rău decît bine.

Doamna Simona Vauthier s-a exprimat în fața Curții cu patosul unei mame ce se căiește. Mi-am cîntărit bine cuvintele : aidoma celorlați membri ai familiei, Simona Vauthier a neglijat pe micul infirm în primii săi zece ani. Nu a început să se intereseze de el decît în ziua în care nu l-a mai avut în apropierea ei. În definitiv, nu făcea decît să cedeze în această împrejurare acelui sentiment bizar care te face să descoperi nenumărate calități persoanelor pe care nu le mai ai în preajma ta. Greșeala inițială a Simonei Vauthier a fost gravă : o mamă care nu poartă nici cea mai mică afecțiune copilului său nefericit apare ca un monstru. Copilul a înțeles acest lucru din instinct și s-a desprins de această femeie a cărei prezență după ce îi fusese indiferentă, îi devenise odioasă. Nu se mai putea face nimic ca să apropii mama de fiu : mărturia lui Yvon Rodelec și a doctorului Dervaux sînt categorice asupra acestui punct. Toate tentativele de apropiere au eșuat lamentabil. Dacă unii dintre membrii juriului ar mai putea avea încă unele îndoieli asupra naturii exacte ale raporturilor dintre Jacques Vauthier și mama lui, s-ar fi lămurit pe deplin chiar aici, constatînd impasibilitatea de care acuzatul a dat dovadă în prezența lacrimilor tardive ale Simonei Vauthier care-l implora să se apere,

strigînd în fața lumii că Jacques al ei e nevinovat. Că această mamă e convinsă de nevinovăția fiului său sîntem siguri, dar durerea Simonei Vauthier nu este, în fond, decît expresia unei duble răniri a unui orgoliu prost plasat : furie — mergînd chiar pînă la turbare — de a fi văzut că o altă persoană, Yvon Rodelec, a înlocuit-o în inima lui Jacques și disperare — ușor de înțeles — că vede numele pe care-l poartă amestecat într-o crimă.

Auzindu-mi cuvintele, mulți se vor întreba de ce am ținut să fie citat acest martor ? Le-aș răspunde că locul unei mame nu poate fi decît în tabăra apărării. Am preferat să ascult strigătele de reproș ale unei Simona Vauthier adresate celor pe care îi acuză pe nedrept că i-au răpit dragostea copilului său, decît accentele de ură ale unei surori mai vîrstnice. Cu sinceritatea ei de mamă puțin rușinată de purtarea din trecut, Simona Vauthier ne-a demonstrat că dacă toți membrii familiei s-au comportat odinioară ca niște monștri față de micul infirm, cel puțin unul dintre acești monștri a fost în stare să se răscumpere în ultima clipă. Veți uita, ca și mine, domnilor jurați, regretabilele sentimente exprimate de această mamă împotriva tuturor celor care au avut asupra fiului ei o înrîurire mai bună decît a sa, pentru a nu reține decît imaginea acestei nefericite prăbușindu-se fără cunoștință în fața barei, după ce strigase : *„Vă implor, domnule interpret, spuneți-i lui Jacques că mama lui e aici, foarte aproape de el, ca să-l ajute... Mama lui care știe mai bine decît oricine că el este incapabil să ucidă..."*

Cred foarte sincer că, de fapt, o mamă ghicește într-adevăr dacă fructul pîntecului său a ucis sau nu. Pentru Simona Vauthier fiul ei Jacques este inocent. E o mărturie care are valoarea ei !

Domnul Dominic Tirmont, simpaticul frate portar al Institutului Sfîntul Iosif din Sanac, este un om cumsecade, dublat — cum este adesea în tradiția corporației fraților portari — de un palavragiu amabil. A simțit o adevărată plăcere să ne povestească, într-o manieră personală, incendierea barăcii. Pentru dînsul nu a fost decît un fapt

divers : nu vom stărui mai mult. Prin contrast, această uşurinţă de a vorbi ne-a fost preţioasă într-un singur punct : nu ne-a explicat el cu nenumărate detalii felul în care acuzatul posedă simţul culorilor ?

Am aflat în felul acesta că ideea de bază despre culori era falsă în creierul lui Jacques Vauthier. Contrariul, ce-i drept, ar fi fost surprinzător ! Procedînd prin analogie, Jacques Vauthier şi-a format o idee asupra nuanţelor, gîndind la o varietate de mirosuri şi de gusturi. De asemenea, acuzatul nu se gîndeşte niciodată la un obiect oarecare fără să-l împodobească din instinct cu o anumită culoare. Această confuzie a jucat un rol de prim rang în momentul crimei de pe *De Grasse*, după cum vom demonstra curînd. Curioasa experienţă la care l-am supus pe Jacques Vauthier nu de mult, în prezenţa soţiei sale, v-a şi dovedit două lucruri, domnilor juraţi : Jacques Vauthier acordă o importanţă majoră eşarfei de mătase pe care o poartă soţia lui şi nu poate „auzi" pe mîinile sale cuvintele „culoare verde" fără să-l apuce groaza... Reamintiţi-vă aceasta, domnilor juraţi : acuzatul are oroare de verde ! Pentru ce această repulsie ? O logică simplă ne furnizează explicaţia : fiindcă verdele îi recheamă o amintire neplăcută... Să spunem chiar : o amintire oribilă ! În ce priveşte eşarfa de mătase pe care o purta soţia lui — şi care în realitate era gri şi nu verde — trebuie să vă fac o mică mărturisire : chiar eu i-am cerut Solangei Vauthier să vină ca martor cu această eşarfă în jurul gîtului. Era indispensabil pentru reuşita planului meu. Şi nu regret, cu toată latura destul de penibilă a acestei experienţe... Deci, să mulţumim totuşi fratelui Dominic pentru aportul adus prin mărturia sa şi să examinăm depoziţia ultimului martor al apărării, domnul doctor Dervaux...

Aşadar, domnul doctor Dervaux a venit şi el aici, la această bară, cu dorinţa sinceră de a-l dezvinovăţi pe acuzat. Mărturia ponderată a acestui eminent practician care, după domnul Rodelec, este neîndoios omul care-l cunoaşte cel mai bine pe Jacques Vauthier, a avut o greutate considerabilă. De data asta ne-am aflat efectiv în prezenţa

unui om de știință al cărui spirit practic rămîne nealterat chiar și în fața avîntului unei nobile credințe. Oare nu ne-a mărturisit doctorul că: *„fără să fie ceea ce se numește un ateu, a fost din totdeauna un sceptic"* ? Scepticism care nu se înclină decît în fața rezultatelor științifice ale unei metode experimentale. Gustul înnăscut pentru *Experiență* este deci foarte dezvoltat la acest practician. Ceea ce l-a și determinat să-l sfătuiască pe Yvon Rodelec nu numai să încerce a-l educa pe micul Jacques fără să-i îndoape creierul cu *Evanghelia,* dar să și deștepte în inima micului infirm o tandrețe nouă care s-o înlocuiască pe cea a unei mame puțin prea egoistă. Se poate afirma că în imensa lui dorință de a face totul cum trebuie, omul de știință — personificat de doctorul Dervaux — a fost la fel de răspunzător ca și omul bisericii — încarnat de Yvon Rodelec — de căsătoria lui Jacques cu Solange. Responsabilitate pe care o găsesc admirabilă, deoarece persist să consider această căsătorie ca o reușită perfectă. Din nefericire însă, spiritul științific al bunului medic îmbinat cu o deformație profesională, l-a stîrnit să împingă cam prea departe micile sale investigații personale, cînd a auzit vorbindu-se despre crima de pe *De Grasse.* Neputînd descoperi soluția dublei probleme a amprentelor și repetatelor mărturisiri ale acuzatului, creierul analitic al doctorului Dervaux sfîrși prin a găsi, aproape împotrivindu-se, un fel de scuză pentru crima lui Jacques Vauthier. Nu ne facem nici un fel de iluzii : cu toată declarația sa finală prin care bunul doctor — după ce și-a dat seama de paguba pe care depoziția sa i-o pricinuise celui pentru care venise cu cele mai bune intenții din lume — s-a străduit fără mult succes să-i explice Curții că vorbele sale au fost interpretate greșit. Acest martor se prezentase la bară fiind convins în forul său interior de vinovăția lui Jacques Vauthier !

De altfel, domnul procuror general n-a scăpat prilejul să folosească o atare mărturie ca să tragă concluzii net defavorabile acuzatului. Abia după ce noi am afirmat că vom fi în măsură să probăm, în cursul pledoariei, că nu Jacques e adevăratul asasin, domnul doctor Dervaux a

încercat, oarecum prea tîrziu, s-o mai dreagă puțin — spiritul său prea științific era răspunzător de tot ce spusese — aducînd dezbaterile pe un plan strict moral. Și a găsit, pe legea mea, un argument reparator nu lipsit de valoare, cînd ne-a declarat că : *„Jacques își idolatriza prea mult soția pentru a o împovăra cu o astfel de faptă dezonorantă ca aceea pe care o îndură de șase luni"*. Aici nu mai vorbea savantul ci omul de bun-simț, dublat de un om de inimă. Fără să-și dea măcar seama, în momentul acela doctorul Dervaux a atins adevărul : această crimă — în care singura greșeală a acuzatului este că a făcut totul pentru a părea că este adevăratul făptaș — nu este, de fapt, decît rezultatul unei imense iubiri dusă pînă la sacrificiul suprem al unui om pentru tovarășa lui. Și asta ne readuce foarte natural la Solange Vauthier, personaj esențial al dramei... O Solange Vauthier pe care o vom urmări pas cu pas, studiind mecanismul crimei...

În depozițiile lor, domnii comisar Berlin și comandant Chardot au declarat, deopotrivă, că Solange Vauthier a comunicat cu soțul ei de îndată ce a fost pusă în prezența lui, în închisoarea de pe bord, după crimă. Această convorbire tăcută și neînțeleasă pentru cei doi martori, a avut loc „de la mînă la mînă" : degetele agile ale soției au vorbit pe mîna soțului ei. Ea însăși ne-a afirmat că nu i-ar fi pus decît o singură întrebare : *„Nu-i așa că nu-i adevărat, Jacques, că tu n-ai făcut una ca asta?"* Iar el i-ar fi răspuns : *„Nu fi îngrijorată! Iau totul asupra mea... Te iubesc..."* Răspuns posibil, dar nu cert. Jacques Vauthier nu i-o fi spus mai degrabă soției sale : *„Știu că tu ești vinovata, dar să taci! Ai făcut bine că l-ai ucis... Să nu recunoști nimic! Te voi salva..."* ? ceea ce, evident, ar schimba aspectul problemei. Avem toate temeiurile să credem că acesta a fost adevăratul său răspuns. Pe moment Solange rămase împietrită. Vinovată ? Era, desigur... dar nu în sensul în care o credea soțul ei. Jacques Vauthier era convins că descoperise o dovadă certă și de neînlăturat că soția lui adorată era într-adevăr ucigașa lui John Bell. Și acum

e în aceeași stare de spirit ! Priviți-i în clipa de față chipul încordat, neliniștit : interpretul îi transmite fiecare cuvînt al meu. Vauthier nu cere altceva decît să fie izbăvit de groaznica îndoială care-l obsedează. Se teme că soția lui, blînda și drăgălașa Solange care reprezintă totul pentru el și fără de care nu poate trăi, să nu fie inculpată. Priviți sudoarea care-i broboneşte fruntea ! O sudoare de agonie... Facă Cerul să nu fie o agonie a dragostei ! Așteaptă... Și începe să se întrebe dacă această viță bătrînă de avocat care luptă de săptămîni să-i salveze capul — cu toată împotrivirea sa — nu va sfîrși prin a face să izbucnească adevărul ?

Jacques Vauthier ! Îți voi dovedi că soția dumitale nu a ucis... Și abia din acea clipă vei înceta să te mai închizi în minciuna dumitale eroică. De la prima vizită pe care ți-am făcut-o la Santé știam că mințeai pe toată lumea, Jacques Vauthier... chiar și pe mine, în care n-ai avut mai multă încredere decît în ceilalți ! În acea zi te-ai năpustit asupra mea, ca să mă faci să-nțeleg limpede că nu ai chef să vezi un avocat amestecîndu-se în treburile dumitale și, mai ales, ca să mă lași să cred că nu erai decît o brută vulgară ! Nu izbutiseși să faci pe mai toată lumea să admită acest lucru, începînd cu comandantul lui *De Grasse* și pînă la judecătorul de instrucție însărcinat cu ancheta, trecînd pe la inspectorul Mervel și la nenumărații medici alieniști și specialiști, fără să uităm pe apărătorii dumitale care m-au precedat și s-au văzut nevoiți să se lepede de dosarul dumitale împovărător, de teamă că nu vor putea scoate nimic de la dumneata, riscînd în același timp să fie gîtuiți de degetele dumitale de temut ? Recunosc : adoptînd această falsă atitudine de brută, ai fost genial, Vauthier ! Culmea abilității dumitale a fost că l-ai păcălit chiar și pe acel cumsecade paznic al celulei : acest om admirabil era atît de încredințat că nu erai decît o jivină răufăcătoare, încît m-a sfătuit în diferite rînduri să fiu cît se poate de prevăzător în ce te privește. Spre nenorocul dumitale — să spunem mai curînd spre norocul dumitale — ai dat peste mine, o bătrînă mîrțoagă reînviată.

Şi, pe legea mea, întrucît perspicacitatea dumitale tăcută este de o rară subtilitate sub această aparență de încăpățînare ermetică, ai înțeles foarte repede că scamatoriile dumitale savante nu se prind la un pişicher bătrîn ca mine! Atunci, fără să mai insişti, ți-ai recăpătat calmul. M-am prefăcut că mă prind în jocul dumitale, fiind însă decis să te fac să părăseşti acest calm exasperant la timpul potrivit.

Am şi izbutit acest lucru de două ori în cursul acestui proces. Prima oară cînd ai plîns la contactul cu mîinile zbîrcite ale bătrînului dumitale educator: nu ți-ai mai putut reține lacrimile fierbinți, Jacques Vauthier! Au fost frumoase, fiindcă-ți izvorau direct din inimă. A doua oară cînd ai atins eşarfa soției dumitale: furia neputincioasă care te-a însuflețit în acea clipă, a fost sinceră... Am avut deci de două ori dovada strălucită că întreaga dumitale atitudine din clipa în care ai fost găsit prăbuşit pe patul lui John Bell, nu era decît o comedie fantastică. Că ai putea fi şi brută, nu neg! Ai şi fost o dată — o singură dată în existența dumitale — şi într-un grad rareori atins de o făptură omenească... Îmi voi lua sarcina să-ți amintesc împrejurările precise, atunci cînd va suna ceasul să dau pe față ultimele cărți de joc: dar că ai fi o brută în permanență — cum gîndesc cei mai mulți dintre cei prezenți întrucît ai reuşit să le dai această iluzie — e fals!

Ți-am spus chiar adineauri că soția dumitale nu a ucis: asta nu vrea să însemneze că nu-i vinovată. Vinovăția ei este de cu totul altă natură — asta e totul! Dar n-ar trebui să fii supărat decît pe dumneata însuți: tăcerea şi neîntrerupta dumitale minciună m-au aruncat în tragica alternativă de a te lăsa să fii condamnat în timp ce eşti nevinovat, sau să-ți dezvălui public ceea ce ai fi preferat să nu ştii niciodată.

Nu eşti singurul care a mințit: ne-a mințit şi soția dumitale, modificînd primul răspuns pe care i l-ai dat în închisoarea de pe bord. Dar putea să procedeze altfel?

Solange Vauthier, domnilor juraţi, ştia că soţul ei o crede într-adevăr ucigaşa lui John Bell, pe cînd ea nu avusese nici un amestec în crimă, dar ea înţelegea de asemenea că această convingere a lui Jacques era pentru el un fel de balsam care îl liniştea cu totul în privinţa purtării soţiei sale şi aproape că-i făcea plăcere; iubirea acestui tînăr pentru soţia lui e atît de mare, încît preferă să o considere ca pe ucigaşa unui om de care se debarasase definitiv spre a-i respinge avansurile, mai curînd decît complicea unei legături vinovate. Solange ucigaşa lui John Bell este pentru Jacques eroina care a ucis pentru a nu-l înşela pe el, Jacques... Din clipa cînd a crezut că este în posesia adevărului, Vauthier n-a mai avut decît un singur gînd: să salveze pe admirabila sa soţie, care a împins fidelitatea pînă la a-i ucide un rival! Iată de ce a aşteptat cu răbdare în cabina crimei să fie arestat, de ce a trucat crima cu o abilitate supremă spre a face să se creadă că o săvîrşise el şi nu soţia lui, de ce, în sfîrşit! a dat soţiei sale acel răspuns straniu: *„Ştiu că tu eşti vinovata, dar să taci! Ai făcut bine că l-ai ucis! Mai ales, nu recunoaşte nimic! Te voi salva...“* Atitudine care se explică perfect cînd înţelegi dragostea imensă pe care Jacques i-o poartă Solangei, dar care nu mai are nici o raţiune dacă se dovedeşte — contrariul celor ce crede Vauthier — că soţia lui n-a ucis pe John Bell, care fusese asasinat de către o a treia persoană. Ceea ce confirmă tot ce n-am încetat să repet: trei persoane aveau interesul să suprime pe tînărul american. Vauthier pentru a se debarasa de un rival; Solange pentru a şterge un trecut care o jena şi o apăsa greu pe conştiinţă... În sfîrşit, criminalul veritabil pentru cu totul alte motive, pe care le vom explica la timpul cuvenit...

Ştiu, onorată Curte, cît de extravagantă trebuie să vă pară pledoaria mea, dar vă cer încă un efort de atenţie spre a vă readuce în imaginaţie cele şase luni care au precedat înapoierea soţilor Vauthier în Europa, pe bordul lui *De Grasse.*

De la început, o nouă şi dublă minciună a lui Vauthier şi a soţiei sale v-a făcut să credeţi că tînăra pereche nu văzuse niciodată victima înaintea crimei. O singură dată apărarea este în deplin acord cu Ministerul Public, afirmînd că Solange şi Jacques Vauthier cunoşteau foarte bine pe John Bell. Un mesaj telefonic primit ieri dimineaţă din New York mi-a confirmat că tînărul american, bine înfipt în cercurile franceze din Statele Unite, a fost cuprins de o mare amiciţie pentru familia Vauthier. Amiciţie a cărei reciprocitate nu e certă din partea lui Jacques şi a Solangei. Cu unicul scop de a cunoaşte natura exactă a relaţiilor existente între aceste trei personaje, îmi pare indispensabil să apară din nou la bară Solange Vauthier, pentru o depoziţie complimentară. Cer deci domnului preşedinte să binevoiască a dispune aducerea martorului în vederea celei de a doua audieri.

— Curtea consimte să dea curs cererii apărării, declară preşedintele Legris, după un rapid conciliabul cu asesorii săi şi un semn de încuviinţare al procurorului general.

Tînăra veni din nou în faţa barei, nu fără a lăsa să se întrevadă semne de nedumerire.

— Doamnă Vauthier, continuă bătrînul avocat apropiindu-se de bara în faţa căreia dînsa se ţinea aproape sleită de puteri, îndrăznesc să sper că nu veţi fi prea supărată pe apărătorul soţului dumneavoastră, că v-a făcut să veniţi a doua oară, dar e absolut necesar pentru ca să atingem, în sfîrşit, ţelul pe care îl urmărim, dumneavoastră şi eu, să facem ca Jacques să fie dezvinovăţit... Îmi voi permite să vă reamintesc la început o întrebare precisă pe care v-a pus-o domnul preşedinte Legris în timpul primei dumneavoastră depoziţii : *„Vă amintiţi, doamnă, dac-aţi întîlnit în decursul celor cinci ani de peregrinări prin Statele Unite victima, pe John Bell ?“* Aţi răspuns negativ.

Ei bine, oricît mi-ar fi de penibil, îmi fac datoria să vă răspund, la rîndul meu, că aţi minţit, Solange Vauthier ! Aţi cunoscut foarte bine pe acest John Bell, de mai bine de un an ! A venit să vi se prezinte spontan dumneavoastră şi soţului, la ieşirea de la una dintre conferinţele pe care le-

ați ținut la Cleveland. L-ați simpatizat de îndată pe John Bell : nu-și dădea oare multă osteneală spre a vă ușura călătoriile și șederea în diferitele orașe pe care le-ați vizitat ? Nu împinsese amabilitatea pînă la a vă transporta el însuși cu mașina proprie ? Atențiile lui față de dumneavoastră n-au fost oare fermecătoare ? Și s-a întîmplat ceea ce era fatal să se întîmple : tînărul american era frumos... N-avea asupra soțului dumneavoastră avantajul neprețuit de a vă putea contempla ? Vă sorbea din ochi obrazul, silueta elegantă pînă în cele mai mici detalii exprimînd dorința arzătoare a unui yankeu normal și sănătos pentru o femeie drăguță din Franța... Cu toate că aveți o imensă duioșie pentru soțul dumneavoastră, nu v-ați putut obișnui însă întru totul cu ideea că cel căruia îi aparțineți este singurul om care nu vă putea vedea niciodată, pe cînd ceilalți puteau să-și sature ochii cu frumusețea dumneavoastră. În prima depoziție ați pronunțat, doamnă, o frază cumplită : *„Se amesteca prea multă milă în tandrețea mea... Și nu iubești oamenii de care ți-e milă : îi plîngi !“*

Îmi pare foarte rău, Jacques Vauthier, că mă văd nevoit să-ți dezvălui astăzi toate acestea fără cel mai mic menajament, dar putem face altfel ? Chipul dumitale îmi apare din ce în ce mai crispat, mai nenorocit, mai patetic... Te implor, Jacques Vauthier, să păstrezi aceeași stăpînire de sine de care ai dat dovadă cînd te-ai acuzat de o crimă pe care nu ai săvîrșit-o și să asculți urmarea pledoariei mele, cea mai ingrată, desigur, din cîte a trebuit să facă vreodată un apărător... Mai trebuie să știi că Solange s-a decis pînă-n cele din urmă să te ia de soț numai în urma demersului stăruitor făcut de Yvon Rodelec pe lîngă dînsa, într-o seară anume... Solange nu te-a luat de soț decît din milă, pe cînd dumneata erai îndrăgostit de ea cu patimă.

A fost, cum ne-a spus acel cumsecade frate Dominic, un eveniment fără precedent în analele Institutului Sfîntul Iosif... Amintește-ți de strania ceremonie din capela în care copiii din cortegiu erau surdo-muți, iar cei din cor nevăzători... de abatele Ricard, duhovnicul institutului care a ținut o predică minunată pe care dumneavoastră, Solange,

o traduceați treptat pe falangele lui Jacques... Procedeul acesta nu a fost folosit și repetat în toate băncile capelei, unde fiecare nevăzător servea de interpret vecinului său surdo-mut? Atunci nu știați dacă trebuie să rîdeți sau să plîngeți, Solange Duval!... Să rîdeți nu de bucurie ci de enervare în fața laturii bizare a acestei ceremonii a cărei eroină erați; să plîngeți la gîndul că vă înlănțuiți viața de aceea a unui triplu infirm... Iată ce vă trecea prin minte cînd, după terminarea ceremoniei, ați trecut la brațul lui Jacques printre cele două șiruri de curioși, personaje austere cu sutane negre și jabouri albastre, și infirmi... Sus, la tuburile orgii mari, degetele lui Jean Dony făceau să răsune un marș nupțial, care vă apărea aproape ca o batjocorire... Iar dacă privirea dumneavoastră coborîtă sub vălul de tul s-a înălțat pentru cîteva clipe, ați făcut-o poate pentru a o încrucișa cu cea a unui băiețandru cu căutătura atentă și luminoasă, care vă contempla cu aviditate chipul... o căutătură încărcată de dorințe, pe care nu o veți întîlni niciodată la soțul dumneavoastră cu ochii morți...

Suferința dumneavoastră a fost atroce în acea zi și nu a făcut decît să sporească în zilele următoare, în timpul acelei oribile călătorii de nuntă din care ați revenit disperată. Fiecare ceas din această călătorie se adăuga martiriului... A trebuit să faceți un efort supraomenesc de voință, ca să treceți peste repulsia fizică și să n-o luați la fugă cînd brațele puternice ale soțului infirm au vrut să vă cuprindă.

Fiindcă a existat o primă noapte, a cărei amintire nu vi se va putea șterge niciodată din memorie și în care v-ați dat seama de imensitatea sacrificiului făcut. Ați înțeles îndeosebi că, înainte de căsătorie, totul vi se părea simplu și ușor, deoarece imaginația nu cunoaște oprelîști. Numai că în clipa în care ați trecut de la visul ideal la realitatea brutală, inferioritățile tovarășului dumneavoastră de viață au ieșit la iveală. Mărturisiți că e trist, Solange Vauthier, să fii sărutată de buze ce nu pot murmura un singur cuvînt de dragoste, să te afli față în față cu neantul

unui chip fără vedere... În asemenea condițiuni, actul dragostei nu provoacă decît repulsie. Mai curînd decît ați fi gîndit — parcă ați gîndit măcar în beția sacrificiului care v-a făcut să răspundeți „da" lui Yvon Rodelec ? — contactul fizic cu infirmul v-a descurajat și v-a redus la neputință cele mai nestrămutate hotărîri. Cum să nu fiți înțeleasă ? Ca să puteți îndura această lungă încercare ar fi trebuit să aveți o forță sufletească așa cum noi, bieți oameni, nu avem decît rareori !

Dar el ? Nu vi se pare, Solange, că trăind zi de zi alături de dumneavoastră, a sfîrșit prin a-și da seama tot mai limpede de inferioritatea lui ? Dezechilibrul său tainic creștea necontenit : sentimentele lui de mîhnire disperată, de gelozie și de neîncredere au început să vă umbrească menajul... Cu toate acestea el se încleșta de dumneavoastră. Avea și va avea întotdeauna o nevoie neostoită de dumneavoastră : nevoie fizică și morală. Iată de unde a luat naștere acea neînțelegere surdă, ale cărei pricini mai adînci ați preferat amîndoi să nu le căutați, prin nu știu ce fel de pudoare reciprocă ! Se poate afirma, domnilor jurați, că în timpul celor cinci ani de căsnicie, s-a dat o luptă neîntreruptă între duioșia plină de chibzuință a tinerei femei și dorințele carnale ale infirmului. Se poate imagina, de asemenea, ce trebuie să fi fost acea călătorie de nuntă pe coasta Bascilor ! Ziua, cînd nu era vorba decît de a comunica prin înțelegere, totul mergea strună : era armonia între două ființe care se completau, întrucît cel puțin unul dintre doi depindea totalmente de celălalt... Dar noaptea ! Rolurile se inversau : mărturisiți, Solange, că ați fi dorit să vă aflați la capătul lumii, decît să vă lăsați în voia unor mîngîieri care vă terorizau ! Descurajată, nemaiputînd aproape suporta prezența fizică a unui Jacques pe care ați greșit, poate, idealizîndu-l peste măsură, i-ați împărtășit lui Yvon Rodelec temerile dumneavoastră cînd ați revenit amîndoi să-i faceți o vizită de adio la Sanac, înainte de marea călătorie în Statele Unite. Și, încă o dată, cuvintele înțelepte și sfaturile judicioase ale educatorului au reușit să atenueze dezamăgirile dumneavoastră de femeie tînără. Călătoria

într-o țară atît de nouă pentru Jacques și dumneavoastră aranja puțin lucrurile. V-ați obișnuit cu o existență în același timp activă și resemnată alături de infirm.

Fără să fi vrut pentru nimic în lume, aproape luptîndu-vă cu dumneavoastră înșivă, ați devenit pentru Jacques femeia rară care îndestulează fericirea unui bărbat, pur și simplu fiindcă acel bărbat nu a cunoscut și nici nu va cunoaște vreodată altă femeie și alte senzații. I-ați dat iluzia, pe cînd vă lăsați în voia mîngîierilor sale, că e un om ca oricare altul...

Pentru a încerca să uitați clipele penibile pe care o asemenea pasiune te constrînge să le suporți, v-ați aruncat cu trup și suflet în viața trepidantă a Lumii Noi, mergînd din oraș în oraș, din conferință în conferință, dînd interviuri la radio, participînd cînd la o recepție, cînd la alta, unde străluceați din ce în ce mai mult. Frumusețea dumneavoastră triumfa la fiecare pas. Se părea chiar că prezența alături de dumneavoastră a acestui colos infirm, urmîndu-vă peste tot ca o umbră sau ca un sclav, contribuia să vă pună și mai mult în valoare, să facă să strălucească și mai mult lumina dumneavoastră surîzătoare. La începutul șederii dumneavoastră acolo ați avut impresia că sînteți fericită, Solange ! Ați și scris chiar cîteva săptămîni după sosirea în Statele Unite, unicului dumneavoastră confident : Yvon Rodelec. Dar vai, chiar atunci vi s-a ivit în cale John Bell, la Cleveland...

Interesul pe care tînărul american părea să-l poarte cazului excepțional al lui Jacques Vauthier, romancier francez surdo-mut-orb din naștere, nu era decît un paravan, un mijloc de a ajunge la cea la care rîvnea de cînd o zărise : la dumneavoastră, frumoasa soție a infirmului... Atențiile lui deveniră din ce în ce mai stăruitoare. V-a luat să faceți plimbări în doi cu mașina, fără ca soțul dumneavoastră să vadă în asta cel mai mic inconvenient. Jacques nici nu putea măcar presupune că i-ați fi necredincioasă... Cu toate acestea, așa s-a întîmplat : cîteva luni după întîlnirea lui John Bell la Cleveland, ochii limpezi ai acestui tînăr frumos se scăldau în ai dumneavoastră, bu-

zele sale șopteau cuvinte de dragoste pe care le-ați așteptat de atîta amar de vreme... Dacă fericirea dumneavoastră a fost trecătoare, era cel puțin completă : „erați iubita lui" !

Tînăra femeie pălise și se încleștase de bară în momentul în care soțul ei scoase un lung strigăt răgușit în boxa acuzaților, din care încercă să scape, ca să se arunce asupra lui Victor Deliot. Dar cei doi paznici îl siliră să se reașeze.

— Știu că-i pricinuiesc acestui nefericit o mîhnire îngrozitoare, continuă avocatul. Dacă ar putea, în această clipă m-ar ucide... Priviți-l ! Iată-l, domnilor jurați, pe Vauthier pe care vroiam să vă fac să-l descoperiți, pe Jacques Vauthier care nu devine realmente o brută decît atunci cînd e vorba să apere ceea ce crede a fi un bun numai al său : soția lui. Priviți-o și pe dînsa, gata să se prăbușească, incapabilă să respingă grava acuzație ce i-a fost adusă. Ce ar putea ea spune altceva decît că a sfîrșit prin a ceda insistențelor tînărului american, fiindcă nu se mai simțea în stare să aparțină numai unui om care nu o va putea vedea niciodată ?... Aici e toată drama tinerei femei. Să nu credeți în nici un caz, domnilor jurați, că Solange ar fi fost îndrăgostită de John Bell ! Foarte repede, relațiile sale cu tînărul american, care o urmărea din oraș în oraș, au început să-i producă oroare.

Cuprinsă de remușcarea de a înșela un om pentru care însemnați totul, ați încercat imposibilul, Solange Vauthier, spre a rupe definitiv cu amantul dumneavoastră întîmplător. Dar el nici nu vroia să audă : nu se mai putea lipsi de dumneavoastră ! Dorința dumneavoastră de a rupe creștea de asemenea din teama pe care o aveați, văzînd că soțul are unele bănuieli. Fără a fi prea sigur, soțul dumneavoastră infirm începuse să suspecteze pe John Bell. Din fericire, Jacques nici măcar nu se gîndea că i-ați putea fi necredincioasă ! În spiritul său neliniștit, singurul vinovat era acest american care vă dorea și împotriva căruia era încredințat că luptați cu disperare pe cînd, în realitate, erați amanta lui de cîteva luni !

Ca să scăpaţi de un amant primejdios, aţi luat hotărîrea bruscă de a vă reîntoarce în Franţa cu primul pachebot. Dar ceea ce nu aţi prevăzut era că şi John Bell se va afla pe bord, pentru a continua să vă urmărească ! Dumneavoastră şi soţul l-aţi întîlnit pe vapor cîteva ore de la plecarea din New York. Pentru a salva aparenţele faţă de Jacques, John Bell a explicat că pleca într-o misiune în Franţa, pentru planul de ajutorare a Europei. Ciudat fel de a ajuta Europa, într-adevăr !

Nevrînd să mai riscaţi o altă întîlnire asemănătoare, aţi avut ingeniozitatea să-l convingeţi pe soţul dumneavoastră să ia mesele în cabină, din care nu ieşeaţi decît foarte rar. Totuşi, a doua zi John Bell a reuşit să vă întîlnească singură pe culoar. S-a înfuriat, a implorat... Aţi fugit înnebunită. O clipă v-a trecut prin cap să vă sinucideţi. Dar v-aţi gîndit că Jacques nu va supravieţui dispariţiei dumneavoastră : Jacques nu mai putea trăi fără dumneavoastră. Nu era mai bine să-l fi sacrificat pe John, de care nimeni nu avea nevoie ? Ideea acestei crime a început să vă urmărească tot ca o modalitate de a-i da satisfacţie lui Jacques. Nici nu se pot imagina, domnilor juraţi, sentimentele contradictorii şi uneori monstruoase care pot cotropi inima unei femei cinstite care regretă o greşeală !

John Bell continua să vă asalteze. Îl zăreaţi de cum întredeschideaţi uşa cabinei voastre. Chiar şi soţul îl simţea dîndu-vă tîrcoale. Cu extraordinarul lui simt olfactiv, îi descoperise prezenţa în umbra dumneavoastră şi v-aţi temut de o izbucnire. Torturată, aţi vrut să aveţi cu fostul dumneavoastră amant o ultimă întrevedere decisivă.

Deliot o părăsi pe Solange ca să lanseze Curţii un avertisment :

— Onorată Curte, domnilor juraţi, ne apropiem de momentul crimei...

Reveni la Solange prăbuşită pe un scaun :

— Soţul dumneavoastră, doamnă, se odihneşte pe cuşeta lui, ca în fiecare zi după masa de prînz. Ieşiţi pentru

o clipă să luați aer pe punte. Poate că ați strecurat în poșetă acel revolver pe care, după cum mi-ați destăinuit în decursul celei de a doua întrevederi pe care am avut-o, îl aveați mereu la îndemînă în timpul voiajului, ca să vă apărați cu el. Vă îndreptați spre cabina lui John Bell. Planul pe care l-ați făcut e destul de simplu : veți bate la ușă, el vă va deschide încîntat, convins că ați venit în sfîrșit ca amantă. O dată singură cu el veți încerca să-l convingeți că vă pune pe amîndoi în primejdie — pe dumneavoastră și pe el — îl veți conjura să vă lase în pace și poate îl veți convinge, deoarece nu-i cu desăvîrșire ticălos ! Iar dacă nu... Dacă nu, micuțul revolver e la îndemînă, în poșetă... Să-l folosiți spre a vă elibera definitiv ? Să-l azvîrliți apoi în mare, prin hublou și să reveniți liniștită la-nceput pe punte — așa încît vîntul dinspre larg să împrăștie mirosul tînărului bărbat, mirosul amantului — după care să vă înapoiați în cabină unde soțul o fi ațipit fără îndoială, în timpul absenței dumneavoastră ?

Din păcate, cînd ați ajuns în fața cabinei lui John Bell, lucrurile nu s-au petrecut cum ați prevăzut. Ușa cabinei era întredeschisă. Intrigată, ați împins-o cu precauție și ați rămas împietrită în fața unui spectacol hidos : amantul dumneavoastră zăcea mort, întins pe pat, cu gîtul însîngerat. Înnebunită, nici n-ați observat măcar atunci o eșarfă de mătase verde, avînd o ciudată asemănare cu una dintr-ale dumneavoastră : o eșarfă pe care ați purtat-o adesea, pe care soțului îi plăcea s-o mîngîie, și care zăcea aruncată pe măsuța de noapte... Înspăimîntată, ați fugit...

Aerul proaspăt v-a limpezit gîndurile. Străbătînd puntea ați început să înțelegeți că cineva v-o luase înainte cu cîteva minute, cu cîteva clipe poate, și îl ucisese pe amantul dumneavoastră. Fusese ucis, nu încăpea îndoială, cu toate că nu ați cutezat să atingeți cadavrul încă nerăcit. Dar cine să-l fi ucis ? Un rival ? Deodată vă trecu prin minte : n-o fi fost cumva Jacques ? Dar ar fi fost cu neputință : nu v-ați părăsit soțul toată ziua înainte de a-l fi lăsat adormit în cabină... și cum v-ați îndreptat pe drumul cel mai scurt

spre cabina lui John Bell, n-ar fi avut timp să v-o ia înainte pentru a săvîrşi crima. Cel mult v-ar fi putut urma : dar n-a fost cazul... Aţi fost absolut singură cînd aţi făcut macabra descoperire...

Atunci cine să fi avut interesul să-l înjunghie pe tînărul american ? Altă femeie ? În definitiv de ce nu ? Cineva, bărbat sau femeie, vă făcuse un serviciu apreciabil, debarasîndu-vă în sfîrşit, de acest amant pe care nu-l mai puteaţi suferi şi care continua să vă urmărească cu asiduităţile şi cu ameninţările sale... John fusese ucis. Nu de Jacques, şi nici de dumneavoastră. În timp ce reflectaţi la toate acestea, pe punte, o clipă v-aţi gîndit să vă descotorosiţi de revolver, zvîrlindu-l peste bord. Dar la ce bun, din moment ce arma nu fusese folosită ? Nu mai era un corp delict compromiţător ! Şi aţi păstrat revolverul, care nu vă părăseşte niciodată... care este şi în clipa de faţă în poşetă, deoarece aţi avut multă vreme intenţia să-l folosiţi chiar împotriva dumneavoastră înşivă dacă va veni clipa în care se va face lumină...

Tresărind, tînăra femeie făcu o mişcare bruscă, dar Victor Deliot, care rămăsese necontenit alături de bară, îi smulse poşeta strigînd :

— Nu, doamnă ! Asta nu ! Trebuie să trăiţi fiindcă nu aţi ucis, fiindcă soţul dumneavoastră are acum şi mai multă nevoie de dumneavoastră, fiindcă trebuie să ispăşiţi tot restul vieţii neajunsul pe care i l-aţi pricinuit.

În timp ce vorbea, avocatul scoase din poşetă revolverul, pe care-l dădu preşedintelui înainte de a continua :

— După ce v-aţi liniştit, nu vă mai rămînea decît să vă întoarceţi în cabină. Dar vă aştepta o altă surpriză : soţul dumneavoastră nu mai era acolo. Aţi fost cuprinsă din nou de cumplita îndoială : o fi el într-adevăr ucigaşul ? Dar încă o dată simpla logică dovedea că era imposibil : n-ar fi avut timp să ajungă înaintea dumneavoastră în cabina lui John Bell şi să-şi desăvîrşească nelegiuirea, pentru că John ar fi opus rezistenţă... Unde ar putea să fie Jacques ? Şi de ce să fi părăsit singur cabina, fără a fi însoţit, cum obişnuia întotdeauna de la plecarea din New York ?

Neliniştea crescîndă trebuie să vă fi împins să vă duceţi din nou în cabina amantului, ca să vedeţi dacă nu cumva soţul dumneavoastră se află acum acolo şi să continuaţi apoi investigaţiile... dar numai ideea că vă veţi afla din nou în prezenţa cadavrului lui John v-a împiedicat să vă puneţi planul în aplicare. Şi prudenţa vă dicta să nu daţi tîrcoale locului crimei... Cine ştie ? Oare uşa întredeschisă a cabinei nu atrăsese atenţia şi crima nu fusese deja descoperită ? Cel mai înţelept lucru vi s-a părut să aşteptaţi întoarcerea lui Jacques în propria dumneavoastră cabină. Dar aşteptarea se prelungea...

După douăzeci de minute, neliniştea dumneavoastră se transformase în îngrijorare : ce-o fi cu Jacques ? Unde era ? Nemaiputînd dormi, o fi preferat poate să vă caute pe punte ? Ar fi teribil dacă nu v-ar găsi acolo ! Acest ultim gînd v-a determinat să ieşiţi din cabina proprie. După jumătate de oră de căutări zadarnice, cum aţi declarat chiar dumneavoastră în prima depoziţie, aţi revenit în cabină cu speranţa că Jacques s-o fi întors. Dar nu se afla acolo... Disperată, v-aţi temut de tot ce poate fi mai rău : i s-o fi întîmplat un accident ? Jacques, orb, o fi căzut în mare? Înnebunită, v-aţi dus la biroul comisarului de bord. Restul îl ştim...

În timpul anchetei aţi fost în mod constant obligată să tăceţi : să povestiţi macabra descoperire ar fi însemnat să mărturisiţi în acelaşi timp că aţi fost în cabina tînărului american ! Şi bănuielile ar fi putut cădea asupra dumneavoastră : asta vă putea fi indiferent, dar vă era teamă — pe bună dreptate — ca aceste destăinuiri să nu-l facă pe Jacques să descopere — cu întîrziere — legătura dumneavoastră cu John Bell. Şi asta nu o vroiaţi cu nici un preţ ! În fine, eraţi năucită de amănuntele pe care le dădeau primii anchetatori. Buimăceala s-a accentuat şi mai mult cînd aţi auzit bizarele declaraţii ale lui Jacques. Nu puteaţi pricepe de ce se acuză de această nelegiuire, nici semnificaţia frazelor sale : *„Nu fi îngrijorată ! Iau totul asupra mea... Ai făcut bine că l-ai ucis ! Te iubesc...“* Sau Jacques înnebunise subit, cînd s-a convins că dumneavoastră aţi

comis crima, sau el era cu adevărat făptașul, în pofida logicii dumneavoastră personale care spunea contrariul... Începînd din acea clipă și pînă acum, Solange Vauthier, ați fost și dumneavoastră sub imperiul cumplitei îndoieli: chiar și atunci cînd ați venit la bară spre a vă apăra soțul, v-ați mai întrebat dacă nu el o fi comis crima.

Și acum, după ce am izbutit să-i dovedesc soțului că nu ați avut nici un amestec în moartea lui John Bell, gîndesc că pot să vă demonstrez că nici Jacques nu este asasinul fostului dumneavoastră amant și, mai ales, să vă explic de ce s-a acuzat în mod fals de această crimă. Dacă binevoiți, domnilor jurați, să ne înapoiem cu gîndul la clipa precisă în care Solange Vauthier a părăsit cabina unde soțul ei ațipise.

...Ceea ce însă doamna Vauthier nu știa, era că soțul ei nu dormita în ziua aceea. De îndată ce soția lui a ieșit din cabină, s-a ridicat, a întredeschis la rîndul său ușa cu precauție și și-a urmărit soția de la distanță, ca să nu-i atragă atenția. Bănuia că se duce să-l întîlnească pe american... Cum a urmărit-o el, orbul, prin întortocherea de scări și de coridoare ale imensului vapor? Datorită mirosului său... Acelui simț al mirosului, pe care-l avea ascuțit la extrem. Soția lui, Solange, întrebuința mereu același parfum, un parfum care lui îi era drag deoarece, ca toți orbii, adoră parfumurile. A fost o joacă pentru el s-o urmărească „după miros" pe culoare.

Apariția acestui infirm străbătînd culoarele pe pipăite, urcînd și coborînd scările cu nările dilatate de parfumul călăuzitor, trebuie să fi fost halucinantă. Te cutremuri cînd cugeți la gîndurile pe rînd disperate și răzbunătoare care au asaltat creierul lui Vauthier în timpul acelei stranii urmăriri. Ideea de crimă încolțise neîndoios atunci în creierul său. Nu știa spre care primejdie aleargă, nici măcar nu încerca să-și imagineze scena în fața căreia se va găsi peste cîteva minute — scenă pe care extrema lui sensibilitate îl va ajuta să o priceapă într-o clipă... Mai spera că soția i-a rămas credincioasă, dar îndoielile îi crescuseră și-l îmboldea gelozia... Întocmai cum ne-a demonstrat atît de perfect

domnul procuror general, o trezire înspăimîntătoare a instinctelor se petrecea în sinea lui Jacques în timpul acestei urmăriri tăcute, de fiară care-și simte prada foarte aproape. Instinctele primare, înăbușite atîția ani datorită înțeleptei înrîuriri a lui Yvon Rodelec, ieșeau la suprafață ca duhoarea dezgustătoare a unei mlaștini. Vauthier era hotărît la orice, chiar să ucidă ! Pe cine ? Încă nu știa... Pe el, sau pe ea ? Fără îndoială că pe cel care va cădea primul în mîinile sale răzbunătoare... poate chiar pe amîndoi ! Mergea spre destinul său de-a lungul coridoarelor cabinelor, urmărind parfumul care îl tîra spre viață sau spre moarte...

Ajuns în fața cabinei lui John Bell, avu o clipă de ezitare : ciudat... mirosul plutea deopotrivă și în continuarea culoarului. Vauthier era perplex. Care să fie pista cea bună ? Trebuia să intre în cabină, sau să străbată culoarul ? Pînă la urmă a împins ușurel ușa întredeschisă...

Să-l urmărim acum în cabină, unde nările îi descoperă mirosul omului pe care îl detesta : americanul... Două mirosuri ce se amestecau atît de strîns nu puteau fi decît dovada vinovăției de netăgăduit a două ființe. Și sînt aici... Nu îi vor scăpa ! N-are nevoie de nici o armă : îi ajung cele două mîini ! De ce să fi irosit vremea în căutarea unui oarecare stilet de tăiat hîrtie ? Sigur pe forța lui herculeană, Vauthier nu s-a gîndit nici o clipă să folosească un obiect ucigător. Singurul reflex care-i vine natural celui care nu vedea, este cel pe care i-l inspiră cel de al doilea simț de care știe să se folosească precum un virtuoz : pipăitul... Și pipăitul pretinde un contact nemijlocit : așadar, va sugruma !

Dacă-mi iau îngăduința să insist asupra acestui punct, domnilor jurați, e numai pentru a rectifica monumentala eroare psihologică ce s-a făcut în timpul reconstituirii crimei. Dacă Vauthier ar fi ucis, nu s-ar fi servit de un stilet pentru tăiat hîrtie, ci de mîinile sale atît de prompte și de agile ! Însăși reconstituirea ar fi trebuit să mire pe domnul inspector Mervel și pe colaboratorii săi : gestul făcut de infirm cu precizia unui profesionist al crimei, era prea perfect ca să fie adevărat. Nu era decît un gest bine

studiat și repetat cu anticipație, în timpul jumătății de oră în care s-a aflat singur cu mortul. Vauthier știa bine că osîndirea lui va depinde în mare măsură de felul în care va executa acest gest... și era ferm hotărît să ia asupră-și crima pentru a-și salva soția! Trebuia deci să-i convingă pe anchetatori cu orice preț și să le ofere certitudinea absolută că el, infirmul, era perfect capabil să mînuiască un stilet de tăiat hîrtie, ascuțit, și să izbească precis dintr-o singură lovitură, cu toate că era orb...

Și aici a început să se poticnească ancheta. Dar să revenim la clipa în care infirmul înaintează încet în cabină, cu brațele încrucișate amenințător... Mîinile lui care s-au întins instinctiv înainte, se proptesc într-un trup culcat... trup în care distinge mirosul nesuferit, în care se amestecă pe lîngă parfumul iubit al Solangei unul mai aspru, de sînge. Începe să duhnească deja a cadavru...

Vauthier s-a retras îndărăt, apoi mîinile sale au înaintat iarăși spre trupul americanului... Degetele atinseră pieptul și urcară încet către față, ca să se imobilizeze la înălțimea gîtului unde s-au scăldat într-un lichid călduț și vîscos : sînge! Degetele pipăie contururile tăieturii de la gît... Orice îndoială este exclusă pentru infirm : un pumnal săvîrșise opera... Degetele sale coboară din nou spre piept și se opresc un timp în regiunea inimii. Pipăitul lui nu dă greș : inima a încetat să mai bată. Americanul era așadar mort, asasinat!... Degetele încep să se plimbe pe pat, în jurul cadavrului, căutînd cu febrilitate arma crimei... Deodată una dintre mîini o găsește : Jacques Vauthier recunoaște într-o clipită modelul stiletului pentru tăiat hîrtie pe care și el îl folosește adesea, în propria sa cabină, ca să taie paginile pe care Solange vrea să i le citească...

Degetele sale nesatisfăcute continuă să atingă totul, în speranța că va găsi vreun indiciu... Atingînd măsuța de noapte ele se imobilizează din nou, ca împietrite, pe un obiect pe care-l înhață : o simplă eșarfă de mătase pe care o mîngîiase adeseori, impregnată cu parfumul Solangei. Este pătrățelul de mătase pe care Vauthier avea obi-

ceiul să-l numească *eşarfa verde*, într-adevăr eşarfa soţiei sale! Dovadă indiscutabilă că nici Solange nu e departe... dar unde se ascunde?

Vauthier părăseşte patul ca să dea ocol cabinei, să pătrundă în cabinetul de toaletă, să ia pe rînd pereţii de-a lungul, să scotocească printre draperii şi în debaraua în care sînt depozitate cuferele de voiaj... Nimic! Nimeni! Şi, într-o străfulgerare, înţelege... Acum totul se explică! Totul e atît de simplu, de limpede! Sub un pretext oarecare americanul a izbutit s-o ademenească pe Solange în această cabină, dar ea s-a apărat. N-a vrut să-i cedeze şi, printr-un gest pe care el, soţul, îl consideră eroic, l-a izbit pe ticălos cu primul obiect care i-a căzut sub mînă: stiletul pentru tăiat hîrtie ce se afla pesemne zvîrlit pe măsuţa de noapte...

Din nefericire, însă, în zăpăceala gestului făcut, Solange şi-a pierdut eşarfa, rămasă în cabină după fuga ei: eşarfa verde. Acum înţelege pentru ce mirosul parfumului ei continua pe culoarul cabinelor: după ce l-a ucis pe american, Solange a fugit pe culoar spre punte fără a mai avea timpul necesar să închidă în urma ei — din precauţie — uşa cabinei, care rămăsese întredeschisă... Deoarece actul de dreptate fusese făcut, trebuia evitat cu orice preţ ca Solange să fie acuzată de crimă! Nu era de pierdut nici o secundă... Dintr-o clipă într-alta putea să vină cineva şi să descopere crima înainte ca el, Jacques, să fi avut timp s-o camufleze. O soţie atît de desăvîrşită merită să te sacrifici pentru ea! Cel mai nimerit mijloc, totodată şi cel mai sigur spre a deturna bănuielile, era ca el să se substituie Solangei în rolul de criminal. El, infirmul, va fi cel care-şi va lua crima în cîrcă. Nu risca decît cel mult cîţiva ani de închisoare... Cine va cuteza să condamne la pedeapsa capitală un surdo-mut-orb din naştere? Va beneficia aşadar de serioase circumstanţe atenuante... De altminteri, mijlocul lui de apărare va fi simplu: o tăcere încăpăţînată care să impresioneze juriul şi să facă să planeze asemenea îndoieli, încît pedeapsa lui să fie cît mai mică... Pe urmă, cînd va ieşi din închisoare,

va regăsi pe tovărăşa lui minunată, alături de care va continua să ducă o existenţă fericită, departe de orice rival...

Toate aceste gînduri tumultoase s-au învălmăşit probabil în creierul său înfierbîntat, în răstimpul a numai cîteva secunde. În primul rînd urmau să dispară cele două corpuri delicte : stiletul pe care se află cu siguranţă amprentele Solangei şi, mai ales, eşarfa de mătase verde. A aruncat eşarfa în mare, prin hublou. Dar cînd să repete gestul şi cu stiletul pentru tăiat hîrtie, Vauthier ezită. Cînd îl vor aresta, va fi întrebat cum a procedat ca să ucidă cu această armă ? Trebuia deci să repete la rece gestul executat de Solange într-o clipă de nebunie şi asta pînă ce va fi în stare să-l execute la perfecţie, fără cea mai mică ezitare. Degetele sale s-au încleştat pe mînerul stiletului. De cîteva ori braţul său a coborît automat. Abia după ce a fost sigur că va putea reface gestul asasin la reconstituirea crimei, s-a decis în sfîrşit să arunce în mare, prin hublou, stiletul pentru tăiat hîrtie care purta, desigur, amprentele soţiei sale...

Acum trebuia să imprime crimei propriile sale amprente. Apăsă deci cam peste tot degetele sale pătate de sînge... Crima „lui“ era semnată... Pentru a da impresia că americanul se luptase, ridică mortul din pat şi îl tîrî pînă la uşă, după ce răsturnase intenţionat cîteva mobile. Nu mai avea decît să întredeschidă din nou uşa cu băgare de seamă, încît prima persoană care ar trece pe culoar să descopere crima şi pe pretinsul asasin. Aşteptarea fu lungă ; dar îi găsi o savoare particulară... Al treilea simţ al lui îl făcea să „guste“ plenitudinea crimei, a ceea ce considera că este „crima lui“ ! Am spus, onorată Curte, că o dată — o singură dată în strania sa existenţă — Jacques Vauthier s-a arătat o brută autentică : a fost în timpul acestei aşteptări. A retrăit cu o intensitate prodigioasă fazele unei crime pe care nu o comisese. Revedea în imaginaţie braţul său, care avea dreptul să pedepsească, năpustindu-se asupra americanului... Nu se mai îndoia că n-ar fi într-adevăr ucigaşul şi se îmbăta cu nesaţ de nelegiuirea lui imaginară... Jacques Vauthier nu regreta nimic : moraliceşte îl asasinase şi el pe

John Bell... Iată crima lui, domnilor juraţi ! Este mare, desigur, dar nu ţine de justiţia domniilor voastre...

Cuvintele pe care le pronunţase avocatul, înfiorară asistenţa. Daniela era zguduită. Gîndul că un om de o inteligenţă atît de excepţională se poate transforma într-o brută capabilă să ucidă din dragoste, o tulbura într-un fel straniu... Şi sentimentul de admiraţie mută, pe care tînăra fată i-l închinase acuzatului puţin cîte puţin, sporise ciudat : nu era un om cu adevărat minunat acest Jacques, pentru care nu conta nimic în afară de femeia lui iubită ?

Victor Deliot nu dădu nici un fel de atenţie neliniştei pe care o provocase. Lăsă murmurul să se domolească şi continuă cu calmul de care nu se despărţea niciodată :

— Vă rog acum, domnilor juraţi, să-l priviţi pe Vauthier prăbuşit în boxă. Priviţi cum obrazul său, impasibil pînă acum, s-a schimonosit ! De data asta nu mai joacă un rol : descurajarea lui e sinceră, totală... Visul lui de dragoste extaziată s-a năruit... A aflat de asemenea că nu Solange l-a ucis pe amantul ei şi că nu făcuse gestul pe care el, în orbirea unei inimi sfîşiate, l-ar fi socotit reparator. Nu mai are, aşadar, nici un motiv să poarte pe umeri responsabilitatea crimei... Domnule interpret, dacă domnul preşedinte nu are nimic împotrivă, v-aş cere să fiţi atît de bun şi să-i puneţi acuzatului următoarea întrebare : „Jacques Vauthier, descrierea pe care am făcut-o felului în care ai descoperit şi ai camuflat crima în cabină este exactă ?"

Interpretul transmise întrebarea pe falangele acuzatului. Atunci acesta îşi îndreptă statura înaltă în boxă şi, pentru prima oară de la începutul procesului, făcu în alfabetul mimic, cu degetele, o serie de semne grăbite pe care întreaga asistenţă le-a putut vedea. Interpretul traducea cu voce tare : „Descrierea este exactă..."

— În cazul acesta, continuă avocatul, puneţi-i o ultimă întrebare după care îi vom da pace : „Jacques Vauthier, mai persişti în declaraţiile dumitale că ai asasinat pe John Bell în ziua de 5 mai, pe bordul pachebotului *De Grasse*" ?

Jacques, rămas în picioare, răspunse prin acelaşi procedeu :

— Recunosc că am mințit ca să-mi salvez soția ! Nu eu l-am ucis pe John Bell !

După care recăzu pe bancă, doborît de durerea lui morală, stîrnind milă.

— Amintiți-vă, domnilor jurați, v-am spus ieri că am speranța să-l aduc pe clientul meu în situația de a face în această incintă o retractare răsunătoare înainte de încheierea dezbaterilor. Aveam însă nevoie, ca să ating acest țel, să-l pun pe Jacques Vauthier în fața unor probe atît de zdrobitoare, încît să nu mai poată persista în a se închide în ceea ce eu continui să numesc „o admirabilă minciună din dragoste"... Acum nu-mi mai rămîne decît să pun trei întrebări și doamnei Solange Vauthier, rugînd-o să mă scuze că o sîcîi în timp ce este atît de istovită. Am toate temeiurile să cred că doamna Vauthier nu mai are nici dînsa motiv să nu ne spună adevărul... Solange Vauthier, John Bell a fost amantul dumneavoastră, da sau nu ?

Tînăra femeie făcu o sforțare pentru a răspunde și i se auzi vocea slabă :

— A fost amantul meu...

— V-ați dus în cabina lui în ziua de 5 mai, continuă avocatul, către orele două după-amiază, da sau nu ?

Solange răspunse cu mai multă siguranță :

— Da... Vroiam să obțin promisiunea lui John că nu va mai căuta să mă vadă niciodată. Iar în cazul că ar fi refuzat, cred că l-aș fi ucis fără milă spre a salva fericirea lui Jacques... Dar cînd am intrat în cabină, John... era deja mort...

— A treia și ultima întrebare, doamnă, pentru care vă rog să faceți un foarte serios efort de memorie : acum, după ce modestele mele deducții personale v-au îngăduit să vă împrospătați anumite întîmplări, vă amintiți dacă ați văzut eșarfa verde pe măsuța de noapte, în apropierea corpului victimei ?

— Nu. Eram prea tulburată cînd l-am văzut pe John, ca să mai bag de seamă amănuntele... Era oribil ! Peste tot sînge !... Sînge !... Destul !

Tînăra femeie își acoperise fața cu amîndouă mîinile, de parc-ar fi vrut să scape de imaginea înspăimîntătoare și plîngea cu hohote...

Daniela înălță ușor din umeri, gîndind cu oarecare amărăciune că Solange, care nu avusese nici o atracție adevărată pentru soțul ei, plînge moartea amantului... Dovadă că această femeie nu l-a iubit pe Jacques și nici nu-l va iubi vreodată.

Victor Deliot o mai întrebă cu glas foarte scăzut :

— N-ați observat înainte de săvîrșirea crimei că ați pierdut această eșarfă ?

— Ba da. O aveam cînd ne-am îmbarcat la New York... Dar chiar în seara plecării n-am mai găsit-o. M-am necăjit ! Nu i-am spus nimic lui Jacques ; știam că ținea mult la eșarfă... Pînă-n cele din urmă nu m-am mai gîndit la ea.

— Așadar, doamnă, eșarfa dumneavoastră v-a fost furată de adevăratul criminal, cu trei zile înainte de crimă... Trebuie să fi fost cineva care vă cunoștea bine, care știa că purtați mereu la gît această eșarfă impregnată cu parfumul dumneavoastră ? Cineva care se găsea de asemenea pe *De Grasse* și avea intenția fermă să-l asasineze pe John Bell, lăsînd în preajma lui unul dintre obiectele dumneavoastră obișnuite, încît răspunderea crimei să cadă asupra dumneavoastră... Cineva care nu nutrea împotriva soțului dumneavoastră nici un gînd răuvoitor, dar avea o răfuială cu dumneavoastră și cu John Bell.

În timpul unor lungi nopți de veghe am căutat și eu, deopotrivă cu doctorul Dervaux și cu domnul procuror general mobilul care a putut să ducă la această crimă atît de bine pregătită, căreia ați fost cît p-aci să-i deveniți de asemenea victimă. Gîndiți-vă că dacă soțul nu ar fi aruncat acel corp delict — care era eșarfa verde — și nu ar fi împrăștiat cu dărnicie propriile sale amprente, dumneavoastră ați fi fost judecată azi în locul lui și am toate temeiurile să cred că nici un apărător din lume n-ar fi putut să vă scape de pedeapsă !

Așadar, cineva vă vroia răul, la fel ca și tînărului american. Dar cine ? Cineva căruia dumneavoastră sau John

i-ați pricinuit vreun neajuns. Ce neajuns? Material? Asta mi s-a părut neverosimil de la început. Un neajuns moral? Mă apropiam de adevăr... Și, în definitiv, de ce nu un neajuns sentimental? Ne aflam deci în preajma unui mobil pasional... Cum de nu mă gîndisem mai curînd la această posibilitate și, înaintea mea, nici unul dintre anchetatori, sau apărătorii care m-au precedat? Criminalul sau instigatorul la crimă — și insist în mod special asupra celui de al doilea element — putea să fie bărbat sau femeie... Un bărbat ar fi putut însemna un amant înlăturat de dumneavoastră, doamnă Vauthier; o femeie putea fi o iubită căreia i-ați luat locul în inima lui John Bell.

M-am oprit îndelung asupra primei ipoteze, dar eram sigur că aventura dumneavoastră cu tînărul american trebuia pusă pe seama unei slăbiciuni trecătoare. Mărturisesc totuși că m-am întrebat o clipă dacă acel Jean Dony, cu care ați avut altădată o aventură destul de neplăcută la Institutul Sfîntul Iosif, n-o fi cumva amestecat în crimă? Dar am căpătat dovada că Jean Dony era tot organist la Albi și în momentul crimei de pe *De Grasse*. Rămînea cea de a doua ipoteză: a unei rivale. Atunci lucrurile au devenit surprinzător de simple...

Să presupunem deci, domnilor jurați, că John Bell ar fi avut ca amantă timp de cîteva luni sau de cîțiva ani o tînără frumoasă dar lipsită de scrupule, de soiul acelei animatoare din clubul de noapte despre care s-a mai vorbit aici: Phylis Brooks. Știm acum din propria mărturisire a Solangei Vauthier că a făcut cunoștința lui John Bell cîteva luni înainte de a se înapoia în Franța și că acesta i-a devenit amant. Ardoarea tînărului american pentru frumoasa Phylis trebuie să se fi domolit sensibil din ziua în care acest tînăr întreprinzător a cunoscut-o pe drăgălașa franțuzoaică. Phylis Brooks, care ținea să-l păstreze numai ea în mreje, mai mult din interes decît din pasiune pentru John Bell — nu era oare fiul unic al unui bogat și influent membru al Congresului? — trebuie să fi fost mînioasă pe ea, mînie care s-a prefăcut în ură cînd s-a convins că Solange Vauthier o înlocuise complet în inima

lui John Bell. Bineînţeles, doamnă Vauthier, că acesta din urmă nu vă vorbea niciodată de Phylis şi nici de scenele interminabile, aproape zilnice, în care-i strecura diverse ameninţări. John, însă, pe măsură ce dumneavoastră aţi început a regreta legătura cu el, se crampona şi mai mult de dumneavoastră. Auzind că aţi hotărît brusc să vă înapoiaţi în Franţa împreună cu soţul, s-a prefăcut că acceptă vederile părintelui său, domnul senator Bell, care considera că un voiaj în Europa ar da prilej fiului său să se debaraseze pentru totdeauna de frumoasa Phylis. John s-a îmbarcat aşadar, fără să vă prevină... de unde şi surprinderea dumneavoastră de a-l întîlni pe covertă, cîteva ore după plecarea din New York!

Phylis, cu toate acestea, nu era chiar cu totul absentă. Avea un reprezentant pe bord... soţul ei! Soţul lui Phylis, care o surprinsese chiar în ajunul plecării pachebotului, alături de amantul ei — frumosul John... A fost o scenă de pomină, desfăşurată chiar în apartamentul lui Phylis din New York...

În după-amiaza aceea soţul ieşise în oraş. Phylis, ştiind că nu se va înapoia decît seara tîrziu, profitase de ocazie ca să dea un telefon imperativ lui John Bell. Vroia să-l revadă şi să-l determine pentru ultima oară să nu o părăsească. John, care în fond fusese întotdeauna destul de slab în faţa femeilor, s-a lăsat convins de accentul imperios, la telefon, al celei pe care se pregătea s-o părăsească pentru totdeauna. Se poate chiar să-i fi fost şi teamă ca fata asta lipsită de scrupule să nu stîrnească unul din acele scandaluri mondene de care America este atît de avidă şi care putea pricinui o pagubă considerabilă tatălui său, onorabil membru al Congresului şi aflat în plină campanie electorală. John socoti că-i mai cuminte să se ducă la Phylis şi să-ncerce a o potoli printr-o înţelegere bănească. De altfel, tînărul nu-şi făcuse niciodată prea multe iluzii cu privire la natura adevărată a sentimentelor pe care femeia asta le nutrea: ceea ce o interesa pe Phylis la John era doar numele său binecunoscut şi, mai ales, banii pe care îi avea. Phylis era o autentică femeie uşoară de pe

Broadway, frumoasă şi intrigantă, mărginită şi lacomă, care nu vedea în bărbat decît o maşină de procurat bani, cu atît mai mult cu cît soţul ei nu-i dădea de fel.

Un sfert de ceas după convorbirea telefonică, John se afla în apartamentul lui Phylis Brooks pe al cărei soţ nu-l cunoştea. Aflase chiar de la ea că e măritată, dar în acelaşi timp că acest soţ trebuie considerat un personaj neglijabil... unul dintre acei soţi comozi care prezintă avantajul de a se afla mai totdeauna în călătorie... John nu ştia nici numele acestui soţ model : Phylis îşi păstrase numele de fată : Phylis Brooks. Era mai puţin stînjenitor în profesia ei de „animatoare"...

Nu-i prea greu de imaginat convorbirea dintre femeia uşoară şi cel care încerca să-i scape. Trebuie să fi început printr-o scenă de vrajă, dar tînărul nu se lăsă prins în capcană. Creierul şi inima îi erau prea pline de imaginea blîndei franţuzoaice, a cărei comportare era cu totul opusă manierelor grosolane şi interesate ale tinerei americance ! John a preferat să intre de îndată în miezul chestiunii :

— Cît vrei ?

— Cincizeci de mii de dolari, răspunse Phylis sigură de sine.

În cele din urmă, după o tîrguială josnică, s-a ajuns la douăzeci şi cinci de mii de dolari. Cecul a fost semnat la purtător, încît femeia să-l poată încasa imediat. Din nefericire pentru dînsa, cînd s-a prezentat a doua zi la bancă, Phylis Brooks a fost nevoită să prezinte un act de identitate. Acesta era întocmit pe numele ei adevărat — nume pe care i-l dăduse soţul, prin căsătorie. Phylis şi-a încasat cecul, dar numărul actului de identitate a rămas înregistrat la bancă : un nume preţios pentru corespondentul meu din New York...

În clipa cînd John urma să-şi ia rămas bun pentru totdeauna de la femeie, o cheie s-a răsucit în broască ; era soţul, care se înapoiase mai curînd decît fusese prevăzut. Cei doi bărbaţi nu s-au văzut — şi insist în mod deosebit asupra acestui punct — deoarece tînărul a izbutit să fugă pe scara de fier exterioară, de securitate, cu care sînt

prevăzute mai toate imobilele din New York. Soțul avu doar timpul să vadă fuga unei siluete masculine. Dar însăși această fugă era o mărturisire. Soțului nu-i rămînea decît să se întoarcă la nevasta lui ca să-i ceară explicații. Ceea ce a și făcut cu asemenea brutalitate, încît Phylis s-a văzut într-o secundă înghesuită pe o pernă-colțar avînd în jurul gîtului mîinile bărbatului, care se strîngeau din ce în ce mai tare, gata s-o sugrume. Frumoasa Phylis a mărturisit într-un geamăt : „A fost John... John Bell... Dar n-am să-l mai văd ; se îmbarcă mîine, împreună cu cea pe care o iubește, pe același vapor cu tine..."

Fiindcă John Bell nu știuse niciodată că soțul lui Phylis Brooks era francez și că profesia îl obliga să plece în fiecare lună în Franța, pe pachebotul *De Grasse*...

După un ceas soțul, împăcat, își ducea nevasta să cineze într-un cabaret, ca să petreacă împreună o seară plăcută înainte de plecare. Ea primise, încîntată de această destindere și la gîndul că va încasa cei douăzeci și cinci de mii de dolari fără știrea soțului ei. În fond, îi ieșiseră bine socotelile în această aventură. A doua zi soțul se îmbarcă. *De Grasse*, cum am mai dat de înțeles, nu mai avea nici un secret pentru soțul francez al lui Phylis, după trei ani de cînd făcea naveta pe acel pachebot între New York și Le Havre. Omul cunoștea amănunțit așezarea cabinelor de lux și a celor de clasa întîi, labirintul de scări și de culoare, cele mai mici tabieturi ale pasagerilor, regulamentul de bord, pe scurt : întreaga viață intensă care animează un asemenea oraș plutitor. Și nu i-a fost greu de fel să afle ce cabină au reținut soții Vauthier și John Bell. Avînd toate aceste informații, el căută încă din primele ore ale călătoriei să pună mîna pe vreun obiect de uz curent care aparținea celei pe care vroia s-o facă răspunzătoare de crimă : Solange Vauthier, noua amantă a lui John Bell...

Răzbunarea unui soț ultragiat a fost premeditată cu o logică necruțătoare : va începe prin a-l ucide pe John Bell. În felul acesta va fi sigur că Phylis nu-și va revedea

niciodată amantul. Își rezerva satisfacția s-o anunțe personal pe Phylis, printr-o telegramă laconică, de moartea lui John Bell : va fi o surpriză dublată de o spaimă salvatoare pentru frumoasa creatură care, pe viitor, va șovăi poate să-și ia alt amant... Spre a-și asigura impunitatea, va aranja totul în așa fel, încît bănuielile să cadă asupra iubitei franceze a tînărului american. Se va considera la urma urmei normal ca John Bell să fi fost asasinat de o femeie măritată, care căuta să-și salveze onoarea... La început moartea fiului senatorului va face o vîlvă imensă. Ucigașa prezumtivă, împotriva căreia anumite probe vor părea copleșitoare, va fi judecată de o Curte cu juri din Franța și — aproape sigur — condamnată. În timpul acesta asasinul va continua să ducă o viață dacă nu tihnită, cel puțin pasionată alături de frumoasa Phylis...

De îndată ce o identifică pe Solange Vauthier, observă că tînăra doamnă poartă ostentativ în jurul gîtului o eșarfă de mătase verde. După ce a atins-o în treacăt pe Solange de două-trei ori, în îmbulzeala dinaintea plecării, l-a izbit și parfumul ei foarte caracteristic — parfum de care eșarfa de mătase trebuia să fie impregnată... Nu-i rămînea, deci, decît să fure această eșarfă și s-o plaseze la vedere la locul crimei, după ce totul se va fi sfîrșit. Astfel, anchetatorii nu vor mai avea nici o îndoială asupra identității ucigașei.

Să recunoaștem că toate acestea nu erau rău combinate ! Din nefericire, executarea planului nu i-a reușit decît pe jumătate : dacă partea întîia, respectiv crima, s-a desfășurat după schema dinainte stabilită, partea a doua a eșuat datorită amestecului — pe care l-am putea califica drept „miraculos" — al lui Vauthier și, pe legea mea ! a fost primul și singurul care a căzut în cursa întinsă de o minte vicleană, cînd a descoperit în cabina crimei eșarfa parfumată a propriei sale soții ! Restul îl cunoaștem...

O persoană a cărei surpriză trebuie să fi fost mare, a fost frumoasa Phylis, după ce a citit ziarul new-yorkez

din dimineața zilei de 6 mai, care publica amănunte despre crima săvîrșită asupra unui cetățean al Americii Libere, pe bordul lui *De Grasse*, aflînd că ucigașul fusese prins pe vapor, dar că nu era soțul ei, ci al rivalei sale ! Înțelegea cu atît mai puțin, cu cît o telegramă destul de laconică pe care o primise în ajun, la orele cinci după amiază, semnată „Henri" — prenumele soțului ei — o anunța în limba engleză : „Îți împărtășesc durerea..." Ne aflam în pline condoleanțe !

S-ar putea ca în prima clipă, Phylis să fi suferit un șoc nervos. Dar grație temperamentului ei solid de femeie ușoară, practică și liberă — care nu era făcută să se emoționeze — îi trecu repede. În definitiv, încasase cei douăzeci și cinci de mii de dolari ! Barem dacă imbecilul ei de soț nu s-o fi vîrît prea din cale afară în această istorie !... Ar fi grav, deoarece poliția ar putea începe să despice firul în patru și să descopere, spre exemplu, că unul dintre ultimele cecuri semnate la New York de John Bell, fusese achitat unei anumite femei care purta același nume cu ucigașul ! Phylis era îngrijorată... Așa încît lectura ziarelor, a doua zi, o miră dar o și liniști. O să afle ea adevărul cînd i s-o întoarce bărbatul la New York, la cea mai apropiată călătorie...

Așadar, acum o cunoaștem întrucîtva pe Phylis Brooks. Nu ne mai rămîne decît să descoperim identitatea soțului ei, și prin urmare a ucigașului lui John Bell. Această mică operație, după ce adunasem atîtea elemente, nu era mare scofală. Dar îmi permit să semnalez Curții că nu consider necesară și prezența doamnei Vauthier pentru sfîrșitul pledoariei mele, după ce a stat atîta timp în picioare lîngă bară.

— Vă puteți retrage, doamnă, spuse numaidecît președintele Legris...

După ce tînăra femeie a ieșit, Victor Deliot reluă :

— Pentru a stabili repede această identitate, îmi pare necesar să fie reascultați la bară primii martori care au

depus în cursul procesului. Vreau să spun martorii absolut „obiectivi" ; cei care nu aveau legături de rudenie și nici de prietenie cu acuzatul și s-au mărginit să ne expună faptele și expertizele. Dacă nu mă înșeală memoria, au depus pe rînd : stewardul Henri Téral și domnii : comisar Bertin, comandant Chardot, doctorul Langlois, inspectorul Mervel și profesorul Delmot... Deci, dacă onorata Curte nu vede nici un inconvenient, aș propune ca fiecare dintre acești martori enunțați să revină la bară, pentru a răspunde la cîteva întrebări precise pe care am intenția să le pun.

— Curtea nu vede nici un inconvenient, răspunse președintele Legris.

— Mulțumesc onoratei Curți... Cred c-ar fi cel mai bine ca martorii să compară chiar în ordinea pe care a stabilit-o domnul procuror general, pentru depozițiile lor anterioare. Primul a fost, mi se pare, stewardul Henri Téral ?

— Domnule Téral, începu bătrînul avocat de îndată ce stewardul se afla în fața barei, dacă-mi amintesc bine, ne-ați spus că dumneavoastră ați fost primul care a descoperit crima din cabina de lux ocupată de John Bell ?

— Într-adevăr...

— N-ați întreprins cercetarea metodică a cabinelor de lux, la care asigurați serviciul, decît în urma ordinului expres al domnului comisar Bertin care dorea să satisfacă rugămintea doamnei Vauthier ?

— Este exact.

— Cînd ați văzut de pe culoar ușa cabinei ocupate de John Bell întredeschisă, nu ați fost peste măsură de surprins !

— Cum adică ?

— Fiindcă v-ați așteptat oarecum, domnule Téral ! Dar ceea ce v-a surprins într-adevăr, era că ați găsit corpul prăbușit lîngă ușă iar pe Vauthier șezînd pe pat, năucit.

— E drept...

— ...Cu atît mai mult, continuă avocatul, cu cît această viziune stranie nu corespundea de fel cu cea pe care ați avut-o în cabină cu două ceasuri mai înainte ?

— Nu înțeleg...

— Se va înțelege totul îndată ! afirmă Victor Deliot. Cu două ceasuri înainte de... să zicem „descoperirea dumneavoastră oficială" a crimei, ați mai intrat o dată în această cabină cu ajutorul unui paspartu pe care îl poartă obligatoriu asupra lui fiecare steward de pe bord, pentru a-și putea îndeplini serviciul fără nici un inconvenient... Ați avut o deosebită grijă să nu faceți nici un zgomot ca să nu treziți din somn pasagerul culcat pe pat, în pijama, făcîndu-și siesta... Experiența primelor zile de călătorie v-a deprins cu micile tabieturi ale lui John Bell... Așadar, acesta dormea somnul drepților, dar era încă în viață, și în perfectă stare de sănătate... Lîngă el, pe măsuța de noapte, se găsea stiletul de tăiat hîrtie pe care o fermecătoare atenție a Companiei generale transatlantice îl pune la dispoziția fiecărui pasager spre a-i înlesni lecturile. Acest stilet constituia, evident, o armă ideală : știați că o veți găsi acolo fără să o fi adus cu dumneavoastră... Vlăjganul acela adormit nu putea opune nici o rezistență și, Doamne ! va trece din lumea asta în cealaltă, alunecînd din somnul terestru în somnul de veci...

— Nu vă permit ! urlă stewardul.

Sala s-a ridicat în picioare într-un vacarm imens.

— Liniște ! ordonă președintele Legris.

— Așa... Nu-mi permiteți, domnule Téral ? Ei bine, eu vă acuz formal că ați ucis pe John Bell în cabina lui, la orele 13 și 45 în ziua de 5 mai, retezîndu-i cu precizie artera carotidă cu stiletul de tăiat hîrtie, pe care sînt convins că nu au rămas amprentele dumneavoastră pentru că ați fost destul de precaut ca să purtați mănuși ! Încît nu v-ați temut să lăsați arma crimei pe măsuța de noapte, alături de eșarfa de mătase verde pe care ați furat-o cu trei zile mai înainte doamnei Vauthier. Iată pentru care mo-

tiv mi-am permis, domnule Téral, să vă întreb dacă prezenţa cel puţin neaşteptată a lui Vauthier în preajma victimei dumneavoastră, nu v-a prilejuit un şoc nervos ? Mărturisiţi că aţi fi avut de ce !

— Nu înţeleg nimic din tot ce spuneţi ! răspunse stewardul.

— Nu înţelegeţi, domnule Téral, dar păliţi din ce în ce ! Şi pentru că aveţi o memorie slabă, am să v-o împrospătez povestindu-vă în ce fel am descoperit că dumneavoastră sînteţi criminalul... Cum ancheta magistraţilor n-a avut darul să mă lumineze, am întreprins şi eu o mică anchetă proprie. Datorită ei am descoperit întreaga familie Vauthier, Institutul din Sanac... Dar am cercetat totodată şi un anumit dosar al Companiei generale transatlantice. Am găsit în el numele absolut tuturor pasagerilor care călătoreau pe *De Grasse* în timpul tragicei călătorii. Am mai văzut şi toate telegramele ce au fost expediate de pe vapor. Şi, din maldărul de complimente şi de ordine de bursă, atenţia mi-a fost reţinută de o telegramă semnată „Henri" şi care glăsuia : „Îţi împărtăşesc durerea..." pe englezeşte : *„I share your sorrow"*. Aceşti termeni puţin cam bombastici au putut foarte bine să nu reţină atenţia radiotelegrafiştilor de pe *De Grasse*, cărora nu le-a venit ideea să facă o legătură între această „durere împărtăşită" de la distanţă şi crima ce fusese comisă pe bord, dar nu acelaşi lucru s-a întîmplat cu un bătrîn încăpăţînat ca mine... Am remarcat că acea telegramă semnată „Henri", fusese expediată de pe *De Grasse* cu mai puţin de o jumătate de oră după săvîrşirea crimei pe adresa unei anumite Phylis Brooks, locuind la New York. Am însărcinat fără întîrziere pe un vechi prieten care trăieşte în acest oraş de peste un sfert de veac, să facă o anchetă rapidă şi discretă asupra acelei misterioase necunoscute. Am fost repede lămurit asupra personalităţii speciale a acestei fete frumoase şi asupra relaţiilor ei recente : printre acestea figura şi un anume John Bell, asasinat în împrejurări tragice pe bordul lui *De*

Grasse, în ziua de 5 mai trecut. Am aflat în același timp că această Phylis Brooks se căsătorise cu trei ani în urmă cu un cetățean francez, pe nume Henri Téral. Phylis continua să poarte numele ei de fată, din necesități... să le zicem „profesionale" ! Iar telegrama expediată de pe *De Grasse* purta semnătura „Henri". Acest misterios Henri nu putea fi decît soțul lui Phylis și el se afla cu certitudine pe bord în momentul crimei ! Trebuie să recunoașteți : era o coincidență cel puțin ciudată ! Negăsind nici un Henri pe lista pasagerilor ce mi-a fost comunicată de amabila Companie, am cerut să consult și lista echipajului din timpul acelei călătorii. Și vă declar pe cuvînt că am găsit acolo prenumele de Henri care însoțea numele de Téral, steward atașat la cabinele de lux, printre care se găsea și cea ocupată de John Bell !

Un murmur de admirație străbătu sala. Daniela, uluită, contempla pe bătrînul ei prieten care, puțin tulburat el însuși, încerca în van să-și potrivească ochelarii pe nas. Tuși, își drese glasul și reluă :

— Concluziile mele, onorată Curte și domnilor jurați, vor fi simple : adevăratul ucigaș al lui John Bell se află în fața domniilor voastre... El va fi judecat la timpul cuvenit și mă tem că sarcina apărătorului său va fi grea... În tot cazul prea grea pentru umerii mei bătrîni. În ce mă privește mi-am îndeplinit misiunea pe care mi-a încredințat-o domnul decan Musnier în ziua în care m-a numit apărător din oficiu în acest proces, urmînd să asigur apărarea lui Jacques Vauthier, pe care îl veți achita. Nu aștept mulțumiri din partea nimănui și, mai ales, din partea ciudatului meu client, căruia știu că i-am făcut mult rău dezvăluindu-i lipsa de ținută a soției sale, nici de la dînsa, fiindcă e sigur că-mi poartă pică deoarece am scos în plină lumină anumite fapte din viața ei intimă și nici, în fine, din partea familiei acestui nefericit infirm, care nu-mi va ierta desigur niciodată că l-am scăpat pe acuzat printr-un fericit concurs de împrejurări de pedeapsa prevăzută în articolul 302 din Codul Penal, pedeapsă cerută de domnul

procuror Berthier cu o vehemență care — din fericire — s-a dovedit inutilă ! Singura persoană care trebuie să binecuvînteze cerul din adîncul inimii, fiindcă a știut să mă inspire, e fără îndoială domnul Rodelec, admirabilul și modestul Yvon Rodelec, a cărui nobilă figură a ridicat pe cele mai înalte culmi nivelul scăzut al acestor dezbateri...

Și dacă ar trebui ca eu, la rîndul meu, să adresez mulțumiri, acestea s-ar îndrepta desigur către domniile voastre, onorată Curte și domnilor jurați, pentru că ați binevoit să ascultați această pledoarie lungă cu o răbdare care onorează justiția franceză...

CAPITOLUL VI

VERDICTUL

Victor Deliot îşi regăsise, în sfîrşit, pe strada Saints-Pères, halatul de casă decolorat şi îşi încălţase papucii... Înfundat în vechiul său fotoliu, cu capul sprijinit de spătar şi cu ochii abia întredeschişi, părea să acorde o atenţie destul de slabă cuvintelor tinerei sale confidente, Daniela. Ca în fiecare seară, cabinetul de lucru nu era luminat decît de lampa cu abajur aşezată pe masă.

— Trebuie să fiţi foarte obosit, maestre, după această zi istovitoare ? N-aţi dori să mă retrag ?

— Nu, fetiţo ! răspunse avocatul fără să deschidă ochii. Mai rămîi puţin : prezenţa dumitale mi-e plăcută după febra de la Curtea cu juri. Şi dacă n-ai fi alături de mine în aceste clipe, m-aş simţi cam singur !

— O, maestre, dac-aţi şti cît de admirabil aţi fost ! Nu numai că l-aţi salvat pe Jacques de la moarte, dar l-aţi şi umanizat. Din bruta care părea, l-aţi făcut o făptură emoţionantă, sensibilă...

— Cu atît mai bine ! Cel puţin pe dumneata nu te-a decepţionat pledoaria mea. Am simţit că toţi ceilalţi erau

supărați pe mine... începînd cu clientul meu, care cred c-ar fi preferat să fie condamnat pentru o crimă pe care nu o săvîrșise, decît să afle că soția i-a fost necredincioasă !

— Dac-ați fi văzut, maestre, cu cîtă pasiune v-a urmărit sala azi după-amiază, timp de trei ore ! Toată lumea aștepta cu gura căscată fiecare vorbă a dumneavoastră : nici nu mai erați avocatul apărării, întruchipați întreaga justiție, fiind rînd pe rînd detectiv, judecător de instrucție, apărător și acuzator !

— De fapt am fost un fel de „Fregoli“ al Palatului...

— Și acum, maestre, ce se va întîmpla ?

— Lucruri foarte simple, fetițo. Adevăratul ucigaș, arestat chiar în instanță după pledoaria mea, va fi cu siguranță ghilotinat : în felul acesta excelentul Berthier va fi satisfăcut... Din moment ce a pus mîna pe un cap, puțin îi pasă dacă e a lui Jacques sau al lui Henri.

— Și soția asasinului ?

— Frumoasa Phylis ? Nu-ți face griji pentru ea ! La ora asta trebuie să fie în vreun local de noapte pe Broadway, fără să știe bine dacă trebuie să se îmbete spre a-și îneca necazul că a pierdut un amant bogat, sau să sărbătorească bucuria de a fi scăpat de un soț pe care îl disprețuia.

— De ce nu l-au eliberat numaidecît pe bietul Jacques ? A suferit doar atîta !

— O să mai doarmă și noaptea asta la închisoare. Justiția, copila mea, e o cucoană bătrînă și susceptibilă. E teribil de ofensată că a fost făcută nițel de ocară de un orb, care a silit-o să confunde iepurele cu scripca. Dar fii pe pace : în mai puțin de trei zile Jacques Vauthier își va regăsi soția...

— S-o regăsească ? Sper că n-o s-o mai primească în casă !

— N-o să aibă încotro, fetițo... Ce s-ar face fără ea ? Și cum e un flăcău foarte inteligent, trebuie să fi înțeles

că greşeala trecătoare a Solangei a fost un simplu fleac în comparaţie cu devotamentul pe care i l-a arătat încă de pe timpul copilăriei sale. Nu mi-l mai pot închipui pe Jacques fără Solange, după cum nu mi-o mai pot închipui pe Solange fără Jacques...

— Ar fi monstruos! răspunse Daniela cu patimă. O femeie rece, egoistă, nedemnă de dragostea pe care i-a purtat-o acest om excepţional... Ar fi monstruos, într-adevăr!

Deliot o privi surprins:

— Ce te-a apucat, fetiţo?

Ea roşi foarte tulburată, străduindu-se totuşi să surîdă:

— Dar... nimic... Sau, cel puţin, nimic altceva decît emoţia de a vă fi ascultat de-a lungul apărării. Şi dumneavoastră, maestre, ce veţi face acum?

— Eu? Voi încerca să dorm la fel de bine ca dumneata, micuţă Daniela, în speranţa că visurile n-or să-mi fie tulburate de surdo-muţi, senatori americani, orbi, fraţi ai Ordinului Sfîntul Gabriel, medici legişti şi fete de pe Broadway!

— Noapte bună, maestre!

Tînăra, ajunsă în dreptul uşii, se întoarse şi spuse după o uşoară ezitare:

— Iertaţi-mă, maestre, dar înaintea plecării, aş vrea să vă cer lămuriri asupra unui amănunt care mă intrigă.

— Vorbeşte.

— Iată: am înţeles destul de bine mobilul şi dedesubturile crimei. Expunerea dumneavoastră în faţa Curţii a fost destul de limpede... Cu toate acestea încă nu-mi pot explica în ce fel aţi putut descoperi misterul acelei eşarfe verzi pe care Vauthier a zvîrlit-o în mare, el fiind la urma urmei singurul care putea să ştie că se afla în cabină? Şi, totuşi, era un element esenţial... Într-adevăr, dacă Vauthier nu ar fi găsit în preajma cadavrului acea eşarfă impregnată cu parfumul Solangei, pe care îl cu-

noştea perfect, el n-ar fi avut proba materială a vinovăţiei soţiei sale... Şi-ar fi închipuit, desigur, că altă persoană necunoscută lui l-a putut ucide pe John Bell. Iar în acest caz nu ar fi avut nici un motiv să se acuze de această crimă! N-ar fi existat aşadar nici o afacere Vauthier, ci pur şi simplu asasinarea unui american de către un X oarecare... şi nici decanul nu v-ar fi numit apărător din oficiu!

— Ai perfectă dreptate, drăguţa mea; numai că acea faimoasă eşarfă a existat într-adevăr! Cum de m-am gîndit la eşarfă? Pe legea mea, destul de simplu... Aş spune aproape: copilăreşte... Îţi aminteşti că prima mea întîlnire cu Solange a avut loc în urma unei chemări telefonice din partea ei şi asta s-a petrecut într-o anume dimineaţă către ceasurile unsprezece, pe aleea principală a grădinii Bagatelle?

— Într-adevăr, maestre.

— Trebuie să-ţi dai seama că, în pofida miopiei mele, am studiat-o pe tînăra femeie din cap pînă-n picioare în timpul acelei prime întrevederi. Două detalii m-au izbit într-un mod ciudat: parfumul ei aparte şi eşarfa gri, pe care o purta înfăşurată în jurul gîtului... Mi-am dat seama pe dată că mai ales eşarfa era impregnată de acel parfum şi, automat, asta mi-a readus în memorie un paragraf din romanul *Izolatul*, pe care tocmai îl terminasem în ajun. În acel paragraf autorul — adică Vauthier — scria cam aşa cînd o zugrăvea pe soţia eroului său, surdo-mut şi orb ca şi el: *„Ea purta adeseori, înfăşurată în jurul gîtului, o eşarfă de mătase verde, pe care avea grijă să o parfumeze... Era la dînsa un semn de tandreţe pentru soţul ei căruia îi plăcea, fără ca s-o fi văzut vreodată, culoarea verde. De fiecare dată cînd aspira parfumul impregnat în eşarfa de mătase el se gîndea la verde, îl vedea într-un fel al său...“* Creierul meu a făcut numaidecît o apropiere între perechea Vauthier şi eroii principali ai romanului... şi am dedus că autorul cărţii trebuie să fi îndrăgit şi el, la

rîndul lui, eşarfa parfumată pe care o purta soţia ! După care m-am gîndit la cu totul altceva. N-am considerat nici măcar necesar să împărtăşesc interlocutoarei mele, căreia aveam să-i pun o sumedenie de alte întrebări mult mai importante, aceste reflecţii pur personale.

Au trecut alte trei zile pînă să am o nouă întrevedere cu Solange Vauthier, de data asta chiar aici, în acest cabinet. De îndată ce a intrat, am fost izbit de parfumul ei, mereu acelaşi, şi vederea mi-a fost atrasă de eşarfa gri de mătase, pe care o purta peste taior. Am tras concluzia că Solangei Vauthier îi plăcea în mod deosebit această eşarfă de mătase gri, în afară de cazul că luase obiceiul să o poarte numai spre a face plăcere soţului ei, întocmai ca eroina romanului. Dar atunci, de ce eşarfa era gri şi nu verde ? Împins mai mult de curiozitate decît de îndatoririle profesionale, i-am spus că-mi place foarte mult parfumul ei. Ea mi-a răspuns cu melancolie că şi soţului ei îi place la fel de mult. Cum ştiam ce rol de seamă joacă mirosul în viaţa infirmului, am conchis — încă o dată şi numai pentru mine — că Vauthier nu se putea dispensa de acest parfum, care-l făcea să simtă prezenţa soţiei sale. N-am mai ezitat : am întrebat-o pe tînăra femeie : „Soţul dumneavoastră ştie că această eşarfă este gri ?" Ea mi-a mărturisit cu sinceritate : „Nu, din fericire soţul meu a crezut întotdeauna că e verde ! Fiindcă, nu ştiu de ce, dar adoră verdele. În imaginaţia lui culoarea aceasta e sinonimă cu prospeţimea..."

Cum păream intrigat, adăugă arătînd mătasea cenuşie : „Această eşarfă îşi are mica ei istorioară... Închipuiţi-vă că aveam de foarte multă vreme o eşarfă identică, doar că era verde... Mi-o cumpărase Jacques în Statele Unite. Ţinea mult la ea, mai mult decît mine, fără îndoială ! Îi plăcea să ştie că port această eşarfă, adeseori o pipăia şi o mîngîia cu voluptate... Din nefericire, la numai cîteva ore după ce *De Grasse* părăsise portul New York, am ob-

servat că pierdusem eşarfa. Am căutat-o peste tot, amintindu-mi că o aveam la mine cînd m-am urcat pe vapor. Foarte necăjită şi temîndu-mă ca Jacques să nu acorde o prea mare importanţă acestei dispariţii, sau să vadă în pierderea ei — care nu avea de altfel nimic tragic în sine — un semn rău, m-am dus— fără să ştie el— la unul dintre magazinele de pe bord să cumpăr repede o eşarfă identică... Nu am găsit decît una : cea pe care o port acum. La pipăit, ţesătura mătăsii era la fel : culoarea, după cum puteţi constata şi dumneavoastră, e gri... M-am gîndit că, în definitv, Jacques n-o s-o vadă niciodată ; ceea ce avea importanţă era să semene la pipăit. Am cumpărat eşarfa, am dus-o în cabină şi am vaporizat-o cu parfumul meu obişnuit. A fost o minciună pioasă : el n-a observat nimic..."

I-am răspuns Solangei Vauthier că aş fi procedat la fel în locul ei şi am schimbat vorba. În clipa aceea eram departe de gîndul că toată cheia enigmei era povestea cu eşarfa care, Doamne sfinte ! nu mi s-a părut decît o întîmplare fără importanţă în desfăşurarea acţiunii. Am mai chibzuit cîteva zile şi am întreprins călătoria la Sanac. Am făcut apoi vizite peste vizite clientului meu, în închisoare, însoţit de interpret... Şi am revăzut a treia oară pe soţia lui : purta mereu faimoasa eşarfă parfumată, care izbuti să mă fascineze ! Deveni pentru mine o adevărată obsesie ; încetul cu încetul, creierul meu a descoperit substratul crimei... Această crimă purta în mod cert o semnătură : „Vauthier", datorită amprentelor sale răspîndite mai peste tot : doar că erau prea multe ! Atunci, dacă Vauthier nu era adevăratul ucigaş şi se acuza totuşi de crimă, n-o făcea decît pentru a-l salva pe veritabilul asasin pe care-l cunoştea... Pe cine ar fi avut Vauthier interesul să-l salveze ? Pentru cine ar face un om asemenea sacrificiu ? Singura persoană care intra în discuţie putea fi numai soţia lui, frumoasa şi blînda Solange... Aşadar Solange îl ucisese pe John Bell, iar Vauthier găsise dovada... Ce do-

vadă ? La naiba, eşarfa verde ! eşarfa-amuletă pe care Solange o pierduse pesemne în cabina americanului şi degetele lui Vauthier au pipăit-o... eşarfa impregnată cu parfumul ei...

Atunci mi-am mai pus o nouă întrebare înspăimîntătoare de data asta : de ce să-l fi ucis Solange pe Bell ? Ca să se debaraseze de el ?... Exista deci o legătură secretă între Solange şi tînărul american... Să fi ucis ea singură, sau s-a folosit de ajutorul unui complice ? John Bell era robust... Ucigaşul său putea fi o făptură atît de plăpîndă ? Părea îndoielnic... Dar dacă — şi abia atunci, micuţa mea Daniela, s-a făcut lumină în mintea mea — asasinul ar fi fost necunoscut Solangei şi ar fi duşmănit-o atît pe ea cît şi pe John Bell ? În acest caz, cea mai bună soluţie pentru criminal ca să-i distrugă pe amîndoi era să-l omoare pe american, lăsînd să se creadă că Solange este ucigaşa lui : pentru asta era suficient să lase o dovadă a prezenţei tinerei femei în momentul crimei... La fel de bine ca şi mine, asasinul n-a putut să nu observe la gîtul Solangei eşarfa parfumată... Nu-i rămînea decît să i-o fure : ceea ce a şi făcut... Cunoşti urmarea.

Doar că mă aflam în continuare în domeniul ipotezelor : trebuia să capăt dovada că Vauthier descoperise într-adevăr eşarfa verde a soţiei lîngă corpul neînsufleţit al lui John Bell. De aceea am sfătuit-o pe Solange, în ajunul deschiderii procesului, să se prezinte la bară cu eşarfa gri în jurul gîtului. Planul meu era precis : voi aranja lucrurile în aşa fel încît, la un moment dat, Solange să se afle lîngă boxa acuzatului, destul de aproape de el încît să-i poată simţi parfumul... Vom vedea atunci cum o să reacţioneze. Ai văzut cu ochii dumitale reacţia lui... A făcut tot ce a putut ca să smulgă eşarfa de la gîtul soţiei sale — eşarfă pe care o credea verde... această probă teribilă a vinovăţiei Solangei — gest care a umplut de stupoare asistenţa : Jacques nu înţelegea cum mai există această eşarfă, după ce avusese grija s-o facă să dispară chiar în

timpul cînd camufla crima : Şi iată lămurit, Daniela, întregul mister al eşarfei...

— Iertaţi-mă, maestre, dar nu mi-aţi spus cum aţi ghicit că Vauthier s-a debarasat de această eşarfă care-l deranja ?

— Aici, pe cuvîntul meu, am intrat în pielea personajului : ce aş fi făcut dacă m-aş fi aflat în cabină în locul lui Vauthier, descoperind în apropierea cadavrului un obiect cunoscut care aparţinea soţiei mele, pe care vroiam s-o salvez cu orice preţ ? L-aş fi zvîrlit pur şi simplu în mare, prin hublou, în acelaşi timp cu arma crimei. Nu ştiu, n-am văzut şi dispărea orice urmă !... Noapte bună, fetiţo ! Nu te mai gîndi la toate astea : ai avea coşmaruri inutile...

Daniela îl asculta cu un aer puţin rătăcit, de parcă nu izbutea să se smulgă de la scena din cabină, în care un bărbat, din dragoste, se acuza în mod fals de crimă... Se îndreptă spre uşă ca un automat. În clipa cînd tînăra fată era pe punctul să iasă, Victor Deliot, care nu-şi părăsise fotoliul încăpător, o rechemă spunînd :

— Fetiţo !

Pronunţase acest cuvînt cu atîta blîndeţe, încît ea se întoarse uimită.

— Vino ! Vino ! o îndemnă bătrînul. Apropie-te un pic să te văd mai de aproape...

Îl ascultă. Bătrînul îşi pusese pe nas veşnicii săi ochelari. Măsură în tăcere pe tînăra sa elevă :

— Nu-mi place mutra boţită pe care o ai în clipa asta... şi nici privirea dumitale ! Ce se întîmplă ?

— Dar... nimic, maestre ! răspunse ea în grabă.

— Serios ? Atunci de ce ţi-s ochii plini de lacrimi ?

— Vă asigur că...

Nu mai avu tăria să-şi termine fraza. Izbucni în hohote de plîns şi-şi ascunse obrazul, lipindu-se de braţul fotoliului.

— Haide, haide ! spuse Victor Deliot şi făcu un gest de care ea nu-l crezuse capabil pînă atunci : îi mîngîia pă-

rul... Tonul lui morocănos se îndulcise pe cînd adăugă : crezi poate că n-am înțeles nimic ? Că un urs bătrîn ca mine e incapabil să ghicească sentimentele intime, stranii și în același timp pure, care pot însufleți inima fetiței mele ? Uită-te la mine... — o sili să-și ridice capul — și ascultă-mă : Jacques Vauthier, copilule, nu aparține aceleiași lumi cu dumneata și cu mine. Dumneata și el ați rămîne mereu străini unul pentru celălalt, în pofida a tot ce ai simțit în timp ce îl observai la proces. La început — pe nedrept — îți făcea oroare. Apoi, puțin cîte puțin, te-ai lăsat înduioșată... Toate astea, fetițo, nu duc prea departe : în fond, nu-i decît un sentimentalism de midinetă cu inima prea duioasă... Nu-mi place că ești așa, Daniela ! Dar ca să-ți consacri viața unui surdo-mut, orb din naștere, cred că ar trebui să ai inima de cremene... Solange are o astfel de inimă... A putut avea o slăbiciune trecătoare, scuzabilă în fond : știu că n-o s-o mai aibă. Criza a trecut... Cît despre dumneata, să nu uiți că dacă vrei să reușești în profesia noastră, nu trebuie să te lași niciodată înduioșată de vreunul dintre clienți ! Cu alte cuvinte, să nu faci ca mine ! Vezi unde am ajuns : un bătrîn avocat ratat ! Haide, ridică-te, fetițo, și du-te acasă surîzînd. Trebuie să ai curajul s-o faci, după ce te-au încercat chinurile inimii...

Vremea era încîntătoare : aprilie își răspîndise mugurii pe ramurile bieților copaci ai Capitalei, vrăbiuțele reîncepeau să ciripească prin curți și pe prichiciurile ferestrelor și Victor Deliot își arbora din nou canotiera lui de pai îngălbenită... După ritualul imuabil, bătrînul, după ce urcase scara principală a Palatului de Justiție și străbătuse Sala Pașilor Pierduți, se îndreptă către garderoba avocaților. Înlocui străvechea lui pălărie de pai cu o tocă la fel de veche. Apoi roba îi acoperi iar hainele sale vechi.

Servieta de piele, deformată, în care se găsea eterna *Gazeta Palatului*, îi completa silueta. Victor Deliot își reluase — în totul — obiceiurile...

La intrarea în Galeria Tocmelilor se ciocni cu decanul Musnier, care exclamă :

— Deliot ! Iată un strigoi ! Dar bine, omule, unde ai dispărut ? E mai mult de cinci luni de cînd n-ai mai fost văzut în Palat ! E simplu, nu ? După triumful tău în procesul Vauthier...

— Să nu exagerăm... răspunse avocatul cu blîndețe.

— Cum așa, dragă ? Tot Palatul și întreaga presă n-au făcut altceva decît să vorbească despre tine ! De la o zi la alta ai devenit celebru și, deodată... nici urmă de Victor Deliot. Marele Om a zburat... Ce ți s-a întîmplat ?

— Mie ? Nimic... Am așteptat acasă, răbdător și sigur de mine, să mi se propună cazuri interesante.

— Și... au venit ?

— Nici unul ! Oarecum, prevedeam așa ceva... Eh, ce vrei ? Aparțin unei școli învechite : acea școală pe care tinerii ariviști o hărțuiesc mereu. Și nici prea monden nu sînt...

— Dar bine, omule ! Trebuie să te zgîlțiie cineva ! Ascultă : am tocmai un caz senzațional să-ți propun... E vorba de un mare mutilat care și-a ucis nevasta...

— Hotărît lucru, ții cu tot dinadinsul să faci din mine avocatul unei Curți a Miracolelor ! Nu, mulțumesc ! Vezi tu : prefer să mă întorc la bunele și vechile mele procese corecționale...

— Ești nebun ?

— Poate... dacă nu sînt cumva înțelept !

— În sfîrșit, ești liber, evident, să procedezi cum îți convine... Dar asta nu te poate împiedica totuși să mă vezi din cînd în cînd ! Am întotdeauna țigări de foi bune...

— Ei, dacă apelezi la sentimente...

Victor Deliot schiță un surîs în timp ce decanul se îndepărtă. Și își reluă liniștit plimbarea prin Palat, trecînd

agale de la o grefă la alta, de la o secție la cealaltă, spre a consulta avizierele care anunțau procesele aflate pe rol. Peste trei ceasuri, pierdut în mulțime, părăsea garderoba avocaților după ce dezbrăcase roba și scoase toca, luînd pălăria de pai. Aerul era plăcut și călduț : te îmbia la visare... Victor Deliot își reluă drumul spre casă, hoinărind pe cheiurile Grands-Augustins, de-a lungul gheretelor de anticariat. Se oprea în fața fiecărei tarabe în voia vîntului, răsfoia cîte o carte îngălbenită, își potrivea cînd și cînd ochelarii spre a privi o stampă veche... În realitate, însă, nu vedea nimic... rămînea pierdut în visele sale care-l purtau departe, foarte departe, spre Institutul Sfîntul Iosif din Sanac, a cărui nostalgie o păstra de cînd îl vizitase. Acolo, cel puțin, găseai adevărata pace și uitai cu repeziciune toate socotelile și patimile oamenilor.

Ajuns pe platforma scării apartamentului său din strada Saints-Pères, fu destul de mirat găsind pe cineva care-l aștepta : Yvon Rodelec. Un Yvon Rodelec în sutană neagră și cu un jabou albastru, învîrtind în mîinile-i butucănoase tricornul de parcă ar fi fost intimidat, un om cu privirea veșnic luminoasă ascunsă în spatele lentilelor groase dar, în același timp, un moșneag a cărui statură înaltă părea că se încovoiase și mai mult...

— Ce surpriză plăcută ! exclamă avocatul poftindu-și vizitatorul în modestul apartament. Dacă m-aș fi așteptat să vă văd în după-amiaza asta !... Revenind de la Palat, mă gîndeam tocmai la dumneavoastră, la colaboratorii dumneavoastră din Sanac și la elevii dumneavoastră...

— În primul rînd trebuie să-mi cer scuze, scumpe maestre, spuse fratele Ordinului Sfîntul Gabriel cu dulceață în glas, că n-am venit să vă mulțumesc mai curînd pentru toate cîte le-ați făcut pentru micul meu Jacques... Dar n-am îndrăznit să vă revăd înainte ca totul să se fi terminat cu bine.

— A, da... adevăratul vinovat a fost pedepsit, iar nevinovatul achitat... Cum îi merge fostului meu client ?

— Pesemne că trebuie să fiţi tare supărat că nici el şi nici soţia lui n-au venit încă să vă arate recunoştinţa lor ?

— E în firea lucrurilor, domnule Rodelec... Chiar şi dumneavoastră aţi învăţat de mult că adevărata recompensă nu stă în recunoştinţa oamenilor. Dar să nu mai vorbim de toate astea, vreţi ? Să revenim la întrebarea mea : ce face Jacques ?

— Bine. Chiar foarte bine... Pot să spun acum că pentru el începe o fericire nouă...

— Cu atît mai bine !

— Da, scopul principal al călătoriei mele la Paris, a fost să-l împac cu soţia lui căreia i-a iertat totul.

— M-am gîndit întotdeauna, ca şi dumneavoastră că, în ciuda aparenţelor, aceste două fiinţe au fost create una pentru cealaltă. Oare nu duioşia este cel mai durabil element al unei mari iubiri ?

— Am gîndit întotdeauna aşa... şi sînt foarte fericit să vă pot anunţa c-am reuşit să-i hotărăsc pe Jacques şi pe Solange să revină la Sanac pentru cîteva luni, care le va îngădui să se regăsească pe tăcute într-o atmosferă care le-a fost prielnică... Mîine dimineaţa luăm toţi trei expresul de Limoges.

— Sînt încîntat de toate cîte mi le-aţi spus. Dar dumneavoastră, domnule Rodelec ? Ce-ar fi să vorbim puţin şi despre dumneavoastră ? Cum o mai duceţi ?

— Îmbătrînesc, ca toată lumea. Deşi port ochelari, nu mai văd prea bine : îmi slăbeşte vederea... şi devin din ce în ce mai tare de urechi... Trebuie să recunoaşteţi că după ce am izbutit, de bine, de rău, să dau unor nefericiţi mijlocul să vadă fără ochi şi să audă fără auz, ar fi ciudat ca tocmai eu să ajung orb şi surd ! Dar chiar dacă mi se va întîmpla asta, voi mulţumi bunului Dumnezeu a cărui voie va fi să pot înţelege şi eu o dată pentru totdeauna adevărata stare în care se găsesc scumpii mei elevi.

— N-o să vă schimbaţi niciodată, domnule Rodelec...

— Nici dumneavoastră, scumpe maestre !

— Nu-i oare privilegiul burlacilor bătrîni să semene puțin unii cu alții ?

— Cu toată imensa plăcere pe care o resimt cînd stau de vorbă cu dumneavoastră, mă văd totuși nevoit să vă părăsesc, spuse Yvon Rodelec ridicîndu-se... Mai am de făcut o vizită...

— Pariez că e vorba despre un nou infirm, pe care intenționați să-l luați cu dumneavoastră la Sanac !

— Hotărît lucru, maestre, simțul dumneavoastră psihologic nu poate da greș ! Da, e vorba chiar despre un copil lovit și el de o triplă infirmitate din naștere. Dar nu știu dacă voi putea lua copilul la Sanac, cu toată dorința mea fără margini de a nu părăsi această lume înainte de a educa și pe cel de-al douăzecilea elev...

Rămas singur, Victor Deliot se adînci în fotoliu după ce-și încălță papucii și se înfofoli în halatul decolorat. Cu toate că ținea pleoapele închise, nu dormea. Revedea în gînd întreaga afacere Vauthier cu nenumărații martori dintre care unii fuseseră odioși iar alții neîndemînatici dintr-un exces de bunăvoință, pe procurorul general certăreț și subtil, pe președintele calm și înțelegător și, în sfîrșit, pe acuzat închistat în tăcerea lui... Își imagină apoi bizara călătorie de mîine, în acel compartiment al expresului pentru Limoges, în care se vor urca patru persoane : Jacques, Solange, Yvon Rodelec și noul său pensionar... Avocatul cunoștea bine sufletul bătrînului pentru a ști că el nu va rezista imboldului de a educa o nouă inteligență, cu dorința tăinuită de a dibui o inimă... Patru personaje care vor ajunge în mica piațetă din umila gară Sanac, peste cîteva ore, pentru a regăsi un frate Dominic surîzător și volubil, care le va istorisi ultimele cancanuri din ghereta sa de la poartă și îi va însoți la bătrîna haraba cu coviltir și cu un cal, ce slujește atît diferitelor curse în

oraş, cît şi pentru aprovizionarea institutului. Un vehicul care seamănă cu omnibuzul unui hotel şi, în acelaşi timp, cu un tramcar cu bănci al cărui cal cenuşiu şi vînăt-rotat rivalizează în bătrîneţe cu Valentin, care cumulează slujbele de grădinar şi de vizitiu. Victor Deliot ştia, după ce fusese acolo, că fiecare ins din casa aceea îndeplinea mai multe funcţii : aşa încît nimeni nu avea vreme să se plictisească...

Şi tot în visul său vedea cum se urneşte vehiculul care te hurduca pe săturate, avînd pe capră, alături de Valentin, pe fratele Dominic împărţind o mie şi unu de saluturi către toţi cei pentru care acest echipaj vetust devenise familiar. Cine bănuia că înlăuntrul lui se afla cel de al douăzecilea mort-viu care îşi va întîlni fraţii de suferinţă, fără să aibă habar de ceea ce va fi pus să facă... al douăzecilea elev al lui Yvon Rodelec şezînd alături de al nouăsprezecelea, Jacques Vathier, care nu mai este o brută ci un om ca toţi ceilalţi, capabil să gîndească la o fericire nouă...

Drumul între gară şi institut părea lung în vechea haraba : avocatul observase acest lucru în ziua cînd a fost condus la gară, după prima lui vizită pe care n-o va uita nicicînd. Un drum care-i apărea nesfîrşit unui om normal. Dar nici Vauthier cu chipul său înşelător, nici Solange atît de plăpîndă, nici prea bunul Yvon Rodelec, nici noul pensionar amorf, nici fratele Dominic cel vorbăreţ şi nici umilul Valentin nu erau fiinţe normale. Ei constituiau şase personaje aparte într-un secol al vitezei, al progresului, al laşităţii şi al egoismului.

Victor Deliot vedea distinct cum harabaua se apropie de un portal înalt, deasupra căruia se poate citi, scris cu litere albe : INSTITUTUL REGIONAL DE SURDO-MUŢI ŞI ORBI. Zidurile care străjuiesc portalul de o parte şi de cealalta par imense, asemănătoare celor ale unei închisori cu cărămizile roase de intemperii. Portalul se deschise şi harabaua trecu pragul cu un ultim efort. În timp ce porţile grele se închideau, lui Victor Deliot i se păru că aude bocănitul potcoavelor şi scîrţîitul roţilor pe pietrişul din

curtea interioară, apoi tăcerea se aşternu din nou : nu mai străbătea nici un zgomot de după zidurile înalte...

Noua brută mică trebuie să fie năucă, aşteptînd ca bunul Duh necunoscut să-i aducă Lumină... Miinile tinere ale blîndei Solange vor veni în ajutorul celor zbîrcite şi uzate ale lui Yvon Rodelec, spre a săvîrşi o nouă minune. Şi s-ar putea chiar ca instinctul matern al tinerei femei, care încă nu s-a putut revărsa asupra unui prunc născut din trupul ei, să născocească altă păpuşă de cîrpă asemănătoare Flanellei, capabilă să-i stabilească micului infirm o primă legătură cu viaţa !

CUPRINS

Redactor : VALERIU CONEA
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

Dat la cules 23.09.1968. Bun de tipar 24.02.1969. Apărut 1969. Tiraj 125.150 ex. broşate. Hîrtie tipar B rotativ de 63 g/m². Format 540×760/16. Coli ed. 12,72. Coli tipar 15,5. A. nr. 13.386. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84—31=59

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România, comanda nr. 80 758

Lei 6,25

Editura pentru Literatură Universală